

فيصلي واري شيٽ
سنڌ هاءِ ڪورٽ سڪر بينچ جي سامهون
CP No. D-84 of 2023

تاريخ جج ڪے دستخط ڪے ساتھ ڪم

روبرو:

جسٽس صلاح الدين پنهور، جج
مسٽر جسٽس عبدالملين لاکهو، جج

ذاتي حيثيت ۾

درخواستگذار پرويز علي:

ميسرز سهيل احمد کوسو ۽ محمد رضا
سومرو

اميڪس ڪيوري:

ان موقعي تي ميسرز علي رضا بلوچ،
شهريار امداد اعوان ۽ زاهد فاروق
مزاري، اي ڊي ايز پرويز احمد، ايڊيشنل
سيڪريٽري (تعليم) پيار علي لاکو، ڊپٽي
سيڪريٽري اسڪولز ڊاڪٽر فوزيه
خان، چيف ايڊوائزر، ڪرڪيولم ونگ،
حڪومت سنڌ، پيارو خان سهران،
ڊائريڪٽر ڪريڪيولم اسيسمينٽ اينڊ
ريسرچ سنڌ ڄامشورو، جنيد سمون، چيف
پروگرام مئنيجر RSU، محترمه عابده
لودي، اسپيشل سيڪريٽري اسڪولز
جاويد علي خواجه، ڊپٽي سيڪريٽري
اسڪولز نصير احمد جوگي، ايڊيشنل
ڊائريڪٽر ميرپورخاص مس فرزانه
رياض، ڊي ايس اي (ES&HS)
ڪراچي.

سنڌ صوبي پاران:

28.02.2023، 01.03.2023 ۽
14.03.2023

ٻڌڻي جي تاريخ:

25.01.2024

فيصلي جي تاريخ:

فيصلو

صلاح الدين پنهور، جج:-

”تعليم“ اونداهه کان روشني ڏانهن تحريڪ آهي ”ايلن بلوم“

هيءَ عدالت، 1973ع جي آئين جي آرٽيڪل 199 تحت حاصل ڪيل
دائري اختيار ڪندي، استعمال ڪندي، يا سول اصل يا اپيليت جي دائري اختيار ڪي
استعمال ڪندي، بار بار ان مسئلي کي حل ڪندي، قانوني، قانوني، بامقصد ۽ بامعنيٰ بحثن
جي نتيجي ۾ ڪيترائي فيصلا ڏني رهيا آهن، جن جي شڪل اختيار ڪئي وئي
آهي. صوبي ۾ تعليم جي حوالي سان قانوني منظر نامو، خاص ٿيان سان ڳوٺاڻن ۽
پسمانده ماڻهن ۽ علائقن تي. هي موجوده فيصلو هڪ مجموعو آهي، جنهن ۾ هن
عدالت پاران ڏنل فيصلن جي روشنيءَ مان نڪتل آهي، جن مان هر هڪ تعليم جي
شعبي کي بهتر بنائڻ جي وڏي مشن ۾ حصو وٺي رهيو آهي، خاص طور تي صوبي
۾ بند پيل اسڪولن ۽ مجموعي طور تي تعليم جي نازڪ مسئلي کي حل ڪرڻ لاءِ.
آخرڪار ايندڙ نسلن لاءِ خوشحال مستقبل جو رستو هموار ڪيو. قانوني سفر سڀني
لاءِ برابر تعليمي موقعن جي شاندار عزم سان شروع ٿئي ٿو، قطع نظر جغرافيائي

مقام يا سماجي-اقتصادي حيثيت جي. بينچ، تاريخي فيصلن مان جذبات جي گونج ڪندي، هتي هيٺ بحث ڪيو وڃي، مسلسل ان ڳالهه جي تصديق ڪئي آهي ته تعليم شهري مرڪزن لاءِ مخصوص امتياز نه آهي، پر هڪ ناقابل حق حق آهي، جيڪو سنڌ صوبي جي ڏورانهن ڪنڊن تائين به ڦهلائڻ گهرجي.

2. هن فيصلي ذريعي، اسان ڏنل مضمون درخواست جو فيصلو ڪرڻ چاهيون ٿا، جنهن ۾ درخواستگذار پرويز علي خاصخيلي دعويٰ ڪئي آهي ته هلندڙ گورنمينٽ بوائز پرائمري اسڪول پانڌي خان خاصخيلي، جيڪو SEMIS ڪوڊ 416030034 تي ٻڌل آهي، کي لاڳاپيل کاتي طرفان ڊيٽابيس مان بليت ڪيو ويو آهي. ان کان علاوه ان اسڪول ۾ مقرر واحد استاد جي بائيوميٽرڪ حاضري به بغير ڪنهن اطلاع جي تبديل ڪئي وئي آهي. ان ڪري هن دعا ڪئي ته هي عدالت جوابدارن کي هدايت ڪري ته هلندڙ اسڪول کي بحال ڪيو وڃي ۽ اتي مقرر استادن جي بائيوميٽرڪ حاضري کي درست ڪيو وڃي ته جيئن پارٽي بنيادي حق کان محروم نه رهن ۽ سندن مستقبل محفوظ ٿي سگهي.

درخواست جي ڪارروائي

3. اڳتي وڌڻ کان اڳ، 2023 جي C.P.No.D-84 ۾ منظور ڪيل 03-01-2023 واري آرڊر کي ٻيهر پيش ڪرڻ ضروري آهي، ساڳيو ئي هتي ٻيهر پيش ڪيو وڃي ٿو.

”تاريخ 28.02.2023 جي حڪم جي تعميل ۾، چيف ايڊوائيزر، نصابي ونگ، موجود آهي، دليل ڏئي ٿو ته سنگل نصاب کي اپنائڻ لاءِ نظرثاني ڪميٽي جي اجلاس بعد، انهن رياضي، انگريزي، جنرل سائنس ۽ ڪمپيوٽر سائنس جي منظوري ڏني آهي ۽ اهڙي سمري کي وڏي وزير منظور ڪيو آهي، سنڌ. ان جي مطابق، اهو لاڳو ڪيو ويندو تعليمي سال 2024-2025 کان، مثبت طور تي. چيئرمين سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ ڪتابن جي ڇپائي کي يقيني بڻائيندو. ناڪامي جي صورت ۾، ان عمل کي توهين امير ڪارروائي سمجهيو ويندو.“

ايس اين ايز جي حوالي سان اهو رڪارڊ تي آيو آهي ته استادن جون هزارين سيٽون اڃا تائين خالي پيل آهن. اسپيشل سيڪريٽري (تعليم) موجب هن سيريل نمبر 1 ۽ 3 تي ٽيبلر فارم جمع ڪرايا آهن، جيڪي پرائمري اسڪول ٽيچرز ۽ جونيئر ايليمينٽري اسڪول ٽيچرز آهن ۽ ان حوالي سان موقف اختيار ڪيو ويو آهي ته انهن 20 (20) تعلقن ۾ اشتهار ڏنا ويا آهن. ڀرتي ۽ اهڙي عمل کي ترجيحي طور تي ٽن مهينن اندر مڪمل ڪيو ويندو.

ڪالم نمبر 2 ۽ 4 جي حوالي سان، اسپيشل سيڪريٽري (تعليم) دعويٰ ڪئي ته انهن مقرري لاءِ سنڌ پبلڪ سروس ڪميشن (SPSC) کي درخواست جمع ڪرائي. جڏهن ته اهڙي ريكورڊيشن کي اپ ڊيٽ ڪرڻ جي ضرورت هئي باقي سيٽن کي شامل ڪندي جيڪا 2300 جي لڳ ڀڳ آهي. ان مطابق، اهڙي درخواست هڪ هفتي اندر سنڌ پبلڪ سروس ڪميشن (SPSC) ڏانهن موڪلي وڃي، جيڪو يقيني بڻائيندو ته تعليم کاتي ۾ سموريون گهرجون ٽن ڏينهن اندر پوريون ڪيون وڃن. ساڳئي جذبي اندر مهينن اندر جيئن هن ڪورٽ پاران nd2 اپيل نمبر 32 2017 ۾ فيصلو ڪيو ويو.

ڪالم نمبر 8 ۽ 9 جي حوالي سان اسپيشل سيڪريٽري (تعليم) جو چوڻ آهي ته لسٽن جي التوا جي ڪري اهڙيون پوسٽون پوريون نه ٿيون ٿين. جڏهن ته لسٽ پنهنجي حتمي شڪل ۾ پهچي وئي ۽ سپريم ڪورٽ جي

مشاهدي جي نظر ۾، ڪميٽي درخواست ڏيندڙن کي ٻڌندي ۽ جيڪڏهن اهي اهل آهن، انهن کي جاءِ ڏني ويندي. سندس چوڻ هو ته اها لسٽ 1037 اميدوارن تي مشتمل هئي، جنهن ۾ 1037 اميدوارن مان 196 اميدوارن کي حقيقي مقرر ڪيو ويو آهي ۽ انهن کي مقرر ڪيو ويو آهي، باقي انهن کي جعلي قرار ڏنو ويو آهي. ان مطابق ارلي چائلڊ هود ٽيچر (اي سي ٽي) ۽ ٻين ڪيڊر جي استادن جون پوسٽون ٽن مهينن اندر نئين اشتهار ذريعي نئين پارٽي ٽيسٽنگ ايجنسي ذريعي گريڊ 15 تائين پوريون ڪيون وينديون ۽ باقي مقرر ٿيل پبلڪ سروس ڪميشن (SPSC) ذريعي ڪيون وينديون.

مٿي ڏنل حڪم جي تعميل ۾، سڀني علائقن جا ڊائريڪٽر موجود آهن. هنن عرض ڪيو ته هاءِ ۽ هائير سيڪنڊري اسڪولن ۾ ٽيون جزو، ڍانچو آهي. جڏهن ته، ان کي ٻيهر منظم ڪيو وڃي تعليم کاتي طرفان. ڊائريڪٽر (اسڪول) سکر موجب ايگرو ٽيڪنيڪل، ورڪشاپ انسٽرڪٽر، ڪامرس انسٽرڪٽر، اسسٽنٽ ورڪشاپ انسٽرڪٽرز جون 165 پوسٽون آهن ۽ اهي پوسٽون گريڊ 10 کان 17 تائين آهن. لاڙڪاڻي ريجن ۾ 102 پوسٽون خالي پيل آهن جن مان ڪل منظور ٿيل پوسٽون 326 آهن ۽ باقي خالي پيل آهن. ڪراچي ڊويزن ۾ ڪل منظور ٿيل پوسٽون 117 آهن جن مان 56 خالي آهن. ميرپورخاص ڊويزن ۾ ڪل منظور ٿيل پوسٽون 179 آهن، جڏهن ته 49 اڃا تائين خالي پيل آهن. شهيد بينظير آباد ۾ 142 ۽ حيدرآباد ۾ 128 پوسٽون پرتيون آهن. جڏهن ته انهن مان 46 استاد ڪم ڪري رهيا آهن جڏهن ته باقي اهي ئي خالي آهن.

پڇا ڳاچا ڪرڻ تي رڪارڊ تي اهو آيو آهي ته ميٽرڪ ۽ انٽرميڊيئيٽ جي مارڪ شيٽ جي تعليمي رڪارڊ ۾ ٽيون حصو ظاهر ٿيڻ جي باوجود، اهو حصو شروع کان وٺي نصاب کان سواءِ آهي.

چيف ايڊوائيزر، ڪريڪيولم ونگ، سنڌ حڪومت موجود آهي، موقف اختيار ڪيو ته هي مسئلو سيڪريٽري (تعليم ۽ خواندگي کاتو) حڪومت سنڌ پاران اٿاريو ويو آهي ۽ ان حوالي سان هن STEVTA سان رابطو ڪيو آهي انهن جي ماهرن جي حوالي سان ۽ هن نصاب پيش ڪيو آهي. اسان به ساڳيو جائزو ورتو آهي. STEVTA پاران پيش ڪيل نصاب جي مطابق، تعليم کاتي ۾ موجوده پوسٽون لاڳو نه آهن ۽ اهي مقرر ٿيل تعليمي ڪورس جو حصو نه ٿي سگهن ٿيون جيئن STEVTA پاران مهيا ڪيل آهن.

هي عدالت ان خوفناڪ صورتحال جو عدالتي نوٽيس وٺندي جڏهن ته هزارن کان وڌيڪ اسڪولن ۾ داخلا ٿيڻ، ورڪشاپ ۽ استاد به موجود آهن پر اهو جزو نصاب کان سواءِ آهي ته پوءِ اهي تعليم کان ڌار ڪيئن ٿي سگهن.

ان موقعي تي، چيف ايڊوائيزر، نصابي ونگ، دعويٰ ڪري ٿو ته STEVTA انٽرنيٽ آف شين جي حوالي سان ڪورس مهيا ڪري ٿو ۽ اهو پاسو ڊجيٽل تعليم جو احاطو ڪري ٿو، تنهن ڪري ان کي منظور ٿيل پوسٽن تي نئين ڀرتي سان گڏ سڀني هاءِ ۽ هائير سيڪنڊري اسڪولن ۾ اختيار ڪري سگهجي ٿو. ورڪشاپ جي جڳهن تي ڪمپيوٽر ليبيز فراهم ڪرڻ. ان مطابق سيڪريٽري (تعليم ۽ خواندگي کاتو) هڪ ڪميٽي ٺاهيندو ۽ ان ۾ مسٽر محمد ميمڻ، اڳوڻو چيئرمين، حيدرآباد بورڊ، محترم پيار علي لاکو، ايڊيشنل سيڪريٽري (تعليم کاتو)، ڊاڪٽر فوزيه خان، چيف ايڊوائيزر، ڊاڪٽر فوزيه خان شامل هوندو. نصابي ونگ، سنڌ حڪومت ۽ پيارو خان، ڊائريڪٽر نصابي ونگ ۽ اهي جيڪڏهن ضرورت هجي ته

پنهجا ميمبر نامزد ڪرڻ جا مجاز هوندا ۽ اها ڪميٽي ڏهن (10) ڏينهن اندر ٽئين جزو جي حوالي سان ميڪنزم پيش ڪندي.

بند ٿيل / ختم ٿيل اسڪولن جي حوالي سان، معائنو ڪيو ويو. لاڳاپيل هجڻ جي ڪري، پيراگراف-1 هيٺ ڏنل طور تي ٻيهر پيش ڪيو ويو آهي: -

”ڊائريڪٽر ايجوڪيشن آفيسر لاڙڪاڻو ريجن پنهنجي رپورٽ ۾ دعويٰ ڪئي آهي ته 636 اسڪول غير فعال قرار ڏنا ويا آهن. جڏهن ته انهن مان 322 اسڪول قابل عمل آهن ۽ انهن 59 اسڪول ڪوليا آهن. اهڙي طرح ڊائريڪٽر (پرائمري) سکر 13 اعلانيل بند/ ختم ٿيل اسڪولن جا تفصيل فراهم ڪري ٿو ۽ ان ڳالهه جو عزم ڪري ٿو ته اهڙن اسڪولن کي جلد کان جلد ڪوليو ويندو. ان کانسواءِ ڊائريڪٽر (پرائمري) حيدرآباد پنهنجي بيان ۾ ڪجهه دستاويزن سان گڏ موقف اختيار ڪيو ته 1263 اسڪول غير فعال قرار ڏنا ويا آهن، جن مان 242 اسڪول ڪوليا ويا آهن. باقي 319 اسڪول ڪوليا ويندا. ڊي اي او سانگهڙ پنهنجي بيان ۾ موقف اختيار ڪيو ته 479 اسڪول بند پيل آهن. جڏهن ته انهن 78 اسڪول ڪوليا آهن ۽ باقي اسڪول فوري طور ڪوليا ويندا. ڊي اي او نوشهروفيروز موقف اختيار ڪيو ته 325 اسڪول غير فعال آهن. جڏهن ته هنن 145 اسڪول ڪوليا آهن ۽ باقي به جلد ڪوليا ويندا. اسڪولن کي ڪولڻ/ قابل عمل بڻائڻ بابت اهي سڀئي مشقون ٻن مهينن اندر مڪمل ڪيون وينديون، مثبت طور تي؛ جيتوڻيڪ SNES جي دستيابي سان مشروط. ناڪامي جي صورت ۾ ذميوار آفيسرن خلاف توهين عدالت جي ڪارروائي ڪئي ويندي.“

درخواستگذارن جي وڪيلن وڌيڪ ڪاوڙ جو اظهار ڪيو، هنن معلوم ڪيو ته عمارتن ۽ استادن جي غير موجودگيءَ باوجود شاگردن جو وڏو انگ موجود هو. انهن حالتن ۾، اسان وٽ ڪو به آپشن نه آهي سواءِ ڊسٽرڪٽ اينڊ سيشن ججن کي هدايت ڪرڻ، جيڪي مئجسٽريٽ مقرر ڪندا ۽ انهن کي هدايت ڪندا ته اهي ڊي اي اوز (پرائمري) سان گڏ سمورن بند ٿيل/ ختم ٿيل اسڪولن جو دورو ڪن ۽ رپورٽ پيش ڪن ته:-

- (i) ڇا بند ٿيل اسڪول پرپاسي ۾ هئا ۽ انهن تائين آسان رسائي جي ڪافي سهولت موجود هوندي
- (ii) ڇا استادن جي غير موجودگيءَ سبب اسڪول بند آهن.
- (iii) ڇا بند ٿيل/ ڊهي ويا اسڪولن کي تعليم کاتي طرفان (SNE(s مسئلن جي ڪري بند ڪرڻ جو جواز هو؛
- (iv) مئجسٽريٽ (ز) اهڙي مشق کي هلائڻ لاءِ ڊائريڪٽرن (تعليم)، ٽي اي او کي سڏڻ جو مجاز هوندو.

اهو ذڪر ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته اها مشق ڏهن (10) ڏينهن اندر مڪمل ڪئي ويندي ۽ ان مطابق ايڊيشنل رجسٽرار ذريعي هن عدالت ۾ رپورٽ پيش ڪئي ويندي. اهو ذڪر ڪرڻ ضروري آهي ته سيڪاريل مئجسٽريٽ استادن جو احترام ڪندا ۽ اها مشق تدريسي پيشي جي وقار کي برقرار رکندي مڪمل ڪئي ويندي. هن عدالت جي سکيا AR تعميل کي يقيني بڻائي.

ملٽوي؛ 14.03.2023 تي اچڻ لاءِ؛ صبح 9:30 وڳي ورتو ويندو، جڏهن ڊائريڪٽر جنرل مانيٽرنگ اينڊ ايوبوليويشن، تعليم ۽ خواندگي کاتو، حڪومت سنڌ، حاضري پريندا.

ڄاڻايو ويو AAG پاران ڊي اي او (پرائمري) نوشهروفيروز جا تبصرا داخل ڪيا ويا، جنهن ۾ موقف اختيار ڪيو ويو ته پرائمري اسڪول جو استاد مسلسل يعني GBPS پاڻڌي خان ۾ ڪم ڪري رهيو آهي. خاصخيلي؛ جڏهن ته بائيو ميٽرڪ سسٽم ۾ خرابي سبب سندس پوسٽنگ ٻئي اسڪول ۾ ڇمڪي رهي آهي ۽ ان حوالي سان لاڳاپيل کاتي سان رابطو ڪيو ويو آهي ته ان جي داخلا تي اصلاح ڪئي وڃي. اهو معاملو 09.02.2023 تائين ملتوي ڪيو ويو، ڊائريڪٽر (اسڪول) نوابشاهه ۽ سکر ريجن کي هدايت ڪئي وئي ته هو پنهنجي علائقن ۾ ختم ٿيل / گم ٿيل / بند ٿيل اسڪولن جي لسٽ پيش ڪن. ان حوالي سان ڊي اي او نوشهروفيروز پيش ٿيو ۽ تعميل رپورٽ پيش ڪئي جنهن ۾ چيو ويو ته لاڳاپيل استاد جي بائيو ميٽرڪ درست ڪئي وئي آهي. وڌيڪ ڄاڻايل حڪم جي تعميل ۾، ڊي اي او (سکر ۽ شهيد بينظير آباد) پيش ڪيو ته استادن جي غير موجودگيءَ سبب اسڪول ڊليٽ ٿيل/گم ٿيل/بند ٿيل اسڪولن جي زمري ۾ اچن ٿا ۽ ان حوالي سان چارٽ جمع ڪرايا ويا آهن. هيٺ ڏنل چارٽ کي ٻيهر تيار ڪرڻ لاءِ سازگار هوندو:-

ڊائريڪٽوريٽ آف اسڪول ايجوڪيشن (پرائمري) شهيد بينظير آباد

سيريئل نمبر	ڊويزن	ضلعو	ڪل تعداد قابل عمل اسڪولن جو ڪل تعداد	اسڪولن جو ڪل تعداد جن کي ڪميٽي ٻيهر ڪولڻ جو فيصلو ڪيو.	باقي اسڪولن (4-5)	ريمارڪس
1	شهيد بينظير آباد	نوشهروفيروز	325	145	176	
2	شهيد بينظير آباد	ايس بي اي	168	16	152	
3	شهيد بينظير آباد	سانگهڙ	499	204	295	
ڪل			992	365	623	

غير قابل عمل اسڪولن جي پيش رفت رپورٽ جو ضلعي وار خلاصو

سکر ريجن جي ڊليٽ ٿيل/گم ٿيل/بند ٿيل اسڪولن جي فهرست

سيريئل نمبر	ضلعي جو نالو	ختم ٿيل / غائب / بند ٿيل اسڪولن جي فهرست
01	سکر	13
02	خيرپور	112
03	گهوٽڪي	94
ڪل		219

5. وڌيڪ اهو به رڪارڊ تي آيو ته استادن جي غير موجودگي، عمارتن جي غير موجودگي ۽/يا شاگردن جي غير موجودگيءَ سبب سڄي سنڌ جا اسڪول ڊهي پٽ/گم/بند ٿيل اسڪولن جي ڪيٽيگري ۾ شامل ڪيا ويا آهن. سوال ۾ آيل اسڪول،

جنهن ۾ ساڳئي ڪوڊ واري باقي اسڪول جي بائيوميٽرڪ سسٽم ۾ غلطي جي ڪري، پڻ ڊليٽ ٿيل ڪيٽيگري ۾ ڏيکاريو ويو، اهڙي طرح، اسان مناسب سمجهيو ته عدالتي نوٽيس وٺي ڊليٽ ٿيل/گم ٿيل/بند ٿيل اسڪولن جي پاليسي کي جانچيو وڃي. ان جي مطابق، هن عدالت تاريخ 2023-03-01 جي حڪم سان، ضلعي ۽ سيشن ججن کي هدايت ڪئي ته ڊپٽي مئجسٽريٽس کي هدايت ڪئي ته اهي سڀئي بند ٿيل / غائب / ختم ٿيل اسڪولن جو دورو ڪن ۽ ڊي اي اوز (پرائمري) سان گڏ ۽ هيٺين شرطن ۾ رپورٽ پيش ڪن؛

i. ڇا بند ٿيل اسڪول پرپاسي ۾ هئا ۽ اسڪول جي ڪافي سهولت هجڻ ڪري انهن تائين اسان رسائي؛

ii. ڇا استادن جي غير موجودگيءَ سبب اسڪول بند آهن؟

iii. ڇا بند ٿيل / ختم ٿيل اسڪولن کي SNES جي مسٽرن جي ڪري تعليم کاتي طرفان بند ڪرڻ جو جواز هو؛

iv. مئجسٽريٽ اهڙي مشق ڪرڻ لاءِ ڊائريڪٽرن (تعليم)، ٽي اي او کي سنڌ جا مجاز هوندا؛

6. ڄاڻايل ضلعي ۽ سيشن ججن لاڳاپيل مئجسٽريٽن ذريعي اسڪولن جو دورو ڪيو ۽ بند ٿيل اسڪولن جو دورو ڪرڻ کانپوءِ مقرر ڪيل پروفارما تي پنهنجا تعميل رپورٽون پيش ڪيون. تعميل جي رپورٽن جا لاڳاپيل پيرا جيڪي مئجسٽريٽ پاران پيش ڪيل دوري جي رپورٽن تي مبني آهن هتي ٻيهر پيش ڪيا ويا آهن:-

ضلعو ڪشمور @ ڪنڌڪوٽ

<p>رپورٽ جي ڪالم نمبر 11 ۾ ذڪر ڪيل سببن جي ڪري سڀئي 36 پرائمري اسڪول بند/ ڊهي ويا. تعلقي ايجوڪيشن آفيسر (پرائمري) پاران رپورٽ پيش ڪرڻ کان پوءِ، هيٺ ڏنل دستخط ڪندڙ ضلعي ايجوڪيشن آفيسر (پرائمري)، تعلقي ڪنڌڪوٽ سان گڏ مٿي ذڪر ڪيل اسڪولن جو دورو ڪيو ۽ ڏنائين ته مٿي ڄاڻايل سمورن اسڪولن کي بند/ ختم ڪيو ويو آهي. اسڪول مٿي ڏنل ڪيٽيگريز ۾ اچن ٿا يعني ويجهو اسڪول ويجهو هئا ۽ اسان پهچڻ جي ڪافي سهولت موجود هئي، استادن جي غير موجودگيءَ سبب اسڪول بند پيل آهن ۽ بند/ ختم ٿيل اسڪولن جي نشاندهي ڪئي وئي هئي تعليم کاتي پاران ايس اين ايز جي بندش جو جواز آهي.</p>	<p>تعلقو ڪنڌڪوٽ</p>
<p>رپورٽ ۾ چيو ويو آهي ته استادن جي غير موجودگيءَ سبب 71 اسڪول بند ڪيا ويا آهن، جڏهن ته ڪميٽي پاران 24 اسڪول بند ڪيا ويا آهن.</p>	<p>تعلقو ڪشمور</p>
<p>هن رپورٽ ۾ 28 بند ٿيل / ختم ٿيل اسڪول ڏيکاريو ويا آهن. رپورٽ موجب سمورا اسڪول مٿين ڪيٽيگريز ۾ هئا يعني بند ٿيل اسڪول ويجهو هئا ۽ اسڪولن ۾ آسانيءَ سان پهچڻ جي ڪافي سهولت موجود هئي، استادن جي غير موجودگيءَ سبب بند پيل اسڪول ۽ بند/ ڊليٽ ڪيل اسڪولن کي تعليم کاتي طرفان جواز ڄاڻايو ويو SNES جي ڪري.</p>	<p>تعلقو تنگواڻي</p>

ضلعو ڄامشورو

هن تعلقي ۾ 09 اسڪول استادن جي غير موجودگيءَ سبب بند ڏيکارييا ويا آهن پر ايس اين اي جو ڪوبه مسئلو ناهي.	تعلقو ڪوٽڙي
هن رپورٽ ۾ 35 اسڪولن کي عمارتن ۽ ٻين سهولتن جي دستيابي باوجود استادن جي غير موجودگيءَ سبب بند/دليٽ ٿيل ڏيکاريو ويو آهي.	تعلقو سيوهڻ
رپورٽ موجب 57 اسڪول قابل عمل آهن پر استادن جي ڪوٽ سبب بند پيل آهن، جڏهن ته 8 اسڪول خراب، غير موجودگي ۽ اسڪولن جي بدترين حالت سبب بند پيل آهن. اهو وڌيڪ ظاهر ڪري ٿو ته SNE موجود آهي ان جي باوجود اسڪول ڪم نه ٿا ڪن.	تعلقو ٿانو ٻولا خان
ايس اين اي جي جاري ٿيڻ سبب 08 اسڪول بند ڪيا ويا	ڄامشورو

ضلعو جيڪب آباد

رپورٽ ۾ 43 اسڪول غير فعال/عارضی طور تي بند ڪيا ويا آهن ۽ اسڪول بند ڪرڻ جا سبب استادن جي غير موجودگي، عمارتن جي غير موجودگي ۽ عمارتن جي تباهي ڏيکارييا ويا آهن.	تعلقو جيڪب آباد
<u>رپورٽ ۾ 62 غير فعال/عارضی طور بند اسڪول استادن جي مقرري، عمارتن جي عدم دستيابي جي سببن جي نشاندهي ڪئي وئي آهي.</u>	تعلقو نل
رپورٽ ۾ ڄاڻايو ويو آهي ته 49 اسڪولن جو دورو ڪيو ويو آهي، جن مان 08 اسڪول ٻيهر کوليا ويا آهن پر فعال نه ڪيا ويا آهن. بهرحال، بند اسڪولن جا سبب اسڪول ختم ڪرڻ ۽ استادن جي غير موجودگي.	تعلقو ڳڙهي خيرو

ضلعو ٽنڊو محمد خان

12 اسڪول ضم ٿيڻ، بلڊنگ نه هجڻ، ڳوٺ ۾ آبادي نه هجڻ ۽ هڪ اسڪول بوگس هجڻ سبب بند ڏيکارييا ويا آهن. جڏهن ته استادن جي رٽائرمينٽ ۽ پوسٽنگ نه ٿيڻ سبب چار اسڪول بند ٿيا ويا.	تعلقو ٽنڊو محمد خان
رپورٽ ۾ ڄاڻايو ويو آهي ته 69 اسڪول بند آهن ۽ 55 ٻيهر ويا آهن. جڏهن ته 12 مان گرلز پرائمري اسڪول بند آهن ۽ 06 گرلز پرائمري اسڪول ٻيهر ويا آهن. وڌيڪ اسڪول بند ڪرڻ/دليٽ ڪرڻ جو سبب استادن جي پوسٽنگ نه ٿيڻ آهي.	تعلقو بلڙي شاهه ڪريم

ضلعو دادو

16 اسڪولن جو دورو ڪيو ويو، جن مان 08 اسڪول ٻيهر کوليا ويا آهن، جڏهن ته 08 اسڪول شاگردن جي داخلا باوجود عمارت ۽ استادن جي نه هجڻ سبب بند ڏيکارييا ويا آهن.	تعلقو دادو
رپورٽ ۾ ٻڌايو ويو آهي ته پناهه گاهه کان سواءِ ٽي اسڪول، هڪ خسته حال، 6 اسڪولن جي غير موجودگيءَ سبب بند آهن، ۽ 21 ٻيهر ويا آهن.	تعلقو ميهڙ
رپورٽ ۾ ڄاڻايو ويو آهي ته 10 گرلز پرائمري اسڪول عمارت نه هجڻ ۽ استادن جي مقرري نه ٿيڻ سبب بند پيل آهن. جڏهن ته 15 بوائز پرائمري اسڪول عمارت نه هجڻ ۽ استادن جي نه هجڻ سبب بند پيل آهن.	تعلقو خيرپور ناٿن شاهه

تعلقو جوهي	6 اسڪولن کي بند ڪرڻ جا سبب آبادي نه هجڻ ۽ اسڪولن کي ختم ڪرڻ جو ٻڌايو ويو آهي.
------------	---

ضلعو عمرڪوٽ

تعلقو عمرڪوٽ	67 بوائز پرائمري اسڪول استادن جي غير موجودگيءَ سبب بند پيل ڏيکاريو ويا آهن، جن مان 12 اسڪول غير فعال آهن، جڏهن ته 58 گرلز پرائمري اسڪول استادن جي مقرري نه ٿيڻ سبب بند ڏيکاريو ويا آهن ۽ اسڪولن کي ٻليٽ ڪيو ويو آهي.
تعلقو سامارو	رپورٽ موجب هن تعلقي ۾ 36 بوائز ۽ 36 گرلز پرائمري اسڪول استادن جي غير موجودگيءَ سبب بند پيل آهن جڏهن ته 28 اسڪول ٻاهي پٽ ڪيا ويا آهن.
تعلقو پٿورو	رپورٽ ۾ 66 بوائز ۽ 24 گرلز پرائمري اسڪول استادن جي عدم دستيابي سبب بند آهن جڏهن ته 69 بوائز ۽ 39 گرلز پرائمري اسڪول ٻه پٽ ڪيا ويا آهن.
تعلقو ڪنري	هن تعلقي ۾ 17 اسڪول سيميس ڪوڊ جاري نه ڪرڻ سبب بند پيل آهن.

ضلعو شهيد بينظيرآباد

تعلقو سڪرنڊ	ايس اين اي ۽ استادن جي غير موجودگيءَ سبب 8 اسڪول بند پيل آهن.
تعلقو نوابشاه	استادن جي مقرري نه ٿيڻ سبب اسڪول بند ڏيکاريو ويا آهن.
تعلقو دوڙ	26 اسڪول عمارت جي عدم دستيابي، عمارت جي غير موجودگي ۽ استادن جي غير موجودگي سبب بند ڏيکاريو ويا آهن.
تعلقو قاضي احمد	استادن جي غير موجودگي، اسڪولن کي ضم ڪرڻ سبب 30 اسڪولن جو دورو ۽ بند پيل ڏيکاريو ويو آهي.

ضلعو مٺي

تعلقو ڏيپلو	هن تعلقي ۾ دوري دوران 19 اسڪول نه مليا آهن، جڏهن ته 25 اسڪول استادن جي نه هجڻ، بايو ميٽرڪ مسئلن ۽ ٻه اسڪول نه هئڻ سبب بند پيل آهن.
تعلقو ڪالوني	رپورٽ ۾ 15 اسڪولن کي ٻاهي پٽ ۽ غير فعال ۽ عمارتن جي عدم دستيابي کي ڏيکاريو ويو آهي. 07 بوائز ۽ 03 گرلز پرائمري اسڪول جن مان ٻن اسڪولن جو رڪارڊ نه ملي سگهيو ۽ بلڊنگ ۽ استادن جي عدم دستيابي سبب رڪارڊ نه ملڻ تي 02 اسڪول ٻليٽ ڪيا ويا آهن. جڏهن ته 24 گرلز پرائمري اسڪول استادن جي غير موجودگيءَ سبب بند پيل آهن.
تعلقو مٺي	رپورٽ ۾ 16 اسڪولن کي ان بنياد تي بند ڏيکاريو ويو آهي ته علائقي ۾ اسڪول جي ڪا به ضرورت ناهي.
تعلقو اسلام ڪوٽ	استادن جي غير موجودگيءَ سبب 70 اسڪول بند ڏيکاريو ويا آهن.

ضلعو نٿو

نٿو	رپورٽ ۾ 171 اسڪول بند هجڻ جا سبب ڏيکاري ويا آهن جن ۾ اسڪول موجود نه هجڻ، استادن جي غير موجودگي، عمارتن جي کوٽ، شاگردن جي نه هجڻ، عمارت نه ملڻ ۽ اسڪول غير فعال هجڻ سبب بند ڪيا ويا آهن. عمارت نه هجڻ، خطرناڪ عمارت ۽ استادن جي مقرري نه ٿيڻ سبب وڌيڪ 22 اسڪول بند ڏيکاري ويا آهن.
ميرپور ساڪرو ۽ گهارو	79+11 اسڪول استادن جي غير موجودگيءَ، عمارت جي خراب ٿيڻ، عمارتن جي دستيابي ۽ اسڪولن ۾ ڪم ڪرڻ لاءِ ٻيون سهولتون نه هجڻ سبب بند/بليت ڏيکاري ويا آهن.
ڪيئي بندر	بلڊنگ، انفراسٽرڪچر، استادن جي پوسٽنگ نه ٿيڻ ۽ اسڪولن کي ضم نه ڪرڻ سبب 51 اسڪول بند ڏيکاري ويا آهن.
ڪينجهر ڍنڍ	بلڊنگ، انفراسٽرڪچر، استادن جي پوسٽنگ نه ٿيڻ ۽ اسڪولن کي ضم نه ڪرڻ سبب 22 اسڪول بند ڏيکاري ويا آهن.

ضلعو حيدرآباد

حيدرآباد	رپورٽ موجب 28 گرلز ۽ 81 بوائز پرائمري اسڪول ايس اين اي سبب بند آهن.
----------	---

تنبو محمد خان

تنبو محمد خان	رپورٽ ۾ ڄاڻايو ويو آهي ته 16 ڇوڪرن ۽ ڇوڪرين جا پرائمري اسڪول استادن جي مقرري نه ڪرڻ، اسڪول کي ضم ڪرڻ ۽ بوگس اسڪولن جي کوٽ سبب ختم/بند آهن.
بلڙي شاه ڪريم	رپورٽ ۾ ڄاڻايو ويو آهي ته 69 ۽ 55 اسڪول بند ۽ ڊهي ويا آهن. وڌيڪ ڄاڻايو ويو آهي ته 12 ۽ 6 گرلز پرائمري اسڪول آبادي جي اٿهوند، ڳوٺ جي غير موجودگي ۽ استادن جي غير موجودگيءَ سبب بند پيل آهن.
تنبو غلام حيدر	رپورٽ موجب 45 ۽ 31 بوائز پرائمري اسڪول بند پيل آهن جڏهن ته 15 ۽ 05 گرلز پرائمري اسڪول آبادي جي اٿهوند، ڳوٺ جي غير موجودگي ۽ استادن جي غير موجودگيءَ سبب بند پيل آهن.

ضلعو تنڊوالهيوار

تعلقو جهنڊو مري	رپورٽ ۾ 09 اسڪولن کي استادن جي غير موجودگي ۽ بلڊنگ سميت مختلف سببن جي ڪري بند/بليت ٿيل ڏيکاريو ويو آهي.
تعلقو تنڊوالهيوار	رپورٽ مان معلوم ٿئي ٿو ته هڪ اسڪول جو دورو ڪيو ويو ۽ اسڪول جي بلڊنگ موجود ناهي.
تعلقو چمبرڙ	رپورٽ ۾ استادن، فرنيچر، ايس اين اي، بلڊنگ جي عدم دستيابي سبب 24 اسڪول بند.

ضلعو شڪارپور

شڪارپور	مئجسٽريٽ 26 اسڪولن جو دورو ڪيو، جن مان 17 ۾ عمارت صحيح نه آهي ۽ هڪ اسڪول تي ڳوٺاڻن جو قبضو آهي، باقي 8 اسڪولن ۾ استاد مقرر ناهن.
---------	--

لکي غلام شاه	رپورٽ موجب 19 اسڪولن جو دورو ڪيو ويو ۽ 13 استادن جي مقرري نه ٿيڻ سبب ڪم نه ٿي سگهيو.
خانپور	اسڪولن جو دورو ڪيو ويو جن مان 17 عمارتن ۾ 40 مناسب نه آهن، ڪچي واري علائقي ۾ مليا ۽ استادن جي مقرري نه ٿيڻ سبب بند پيل آهن. هڪڙو اسڪول ڳوٺاڻن جي قبضي ۾ آهي.
ڳڙهي ياسين	21 اسڪولن جو دورو ڪيو ۽ 13 ايس اين اي ختم ڪرڻ ۽ استادن جي پوسٽنگ نه ڪرڻ سبب بند ڏنا.
	هن ضلعي ۾ 115 اسڪولن جو دورو ڪيو ويو جن مان 77 بند مليا.

ضلعو لاڙڪاڻو

تعلقو لاڙڪاڻو	ٻن مردن ۽ چار عورتن جي اسڪولن جو دورو ڪري بند ڏنا ويا، جن مان پنج استادن جي پوسٽنگ نه ڪرڻ سبب بند ڏنا ويا.
تعلقو باڪراڻي	11 اسڪولن جو دورو ڪيو ويو ۽ استادن جي غير موجودگيءَ سبب بند ڏنا ويا.
تعلقو ڊوڪري	استادن جي پوسٽنگ نه ٿيڻ سبب هڪ اسڪول بند مليو.
تعلقو رتوديرو	11 اسڪولن جو دورو ڪيو ويو، عمارت نه ملڻ، هڪ عمارت تي ڳوٺاڻن پاران قبضو ۽ استادن جي مقرري نه ٿيڻ سبب بند ڏنا ويا.

ضلعو مٽياري

تعلقو مٽياري	رپورٽ ۾ 68 اسڪولن کي استادن جي غير موجودگيءَ ۽ اسڪولن کي ختم ڪرڻ سبب بند ڏيکاريو ويو آهي.
تعلقو هالا	16 اسڪولن جو دورو ڪيو ويو جن مان 03 ڊهي ويا ۽ باقي 13 عمارتن، فرنيچر ۽ استادن جي غير حاضري سبب بند ڏنا ويا.
تعلقو سعيد آباد	رپورٽ ۾ ڄاڻايو ويو آهي ته استادن جي غير موجودگيءَ سبب 37 اسڪول بند آهن.

ضلعو گهوٽڪي

تعلقو گهوٽڪي	19 اسڪولن جو دورو ڪيو ويو ۽ استادن جي غير موجودگيءَ سبب بند پيل ڏنا ويا، جڏهن ته ڪي اسڪول غير فعال آهن.
تعلقو ميرپور ماٿيلو	رپورٽ موجب 21 اسڪول استادن جي غير موجودگيءَ سبب ختم ڪيا ويا، جڏهن ته 26 اسڪول آدمشماري سبب بند ڪيا ويا.
تعلقو ڊهرڪي	72 اسڪول ڊليٽ ڪري بند پيل آهن.
تعلقو اوڀارو	44 اسڪولن جو دورو ڪيو ويو ۽ عمارت جي مسئلي ۽ استادن جي مقرري نه ٿيڻ سبب بند ڏنا ويا.

ضلعو نوشهرو فيروز

تعلقو نوشهرو فيروز	رپورٽ موجب 43 اسڪولن جو دورو ڪيو ويو ۽ استادن جي مقرري ۽ اسڪول جي عمارت تي قبضي سبب بند پيل ڏنا ويا.
--------------------	--

تعلقو مورو	31 اسڪولن جو دورو، استادن جي غير موجودگيءَ سبب بند پيل اسڪول ڏنا ويا.
تعلقو پريا شهر	عمارت جي مسئلي ۽ استادن جي غير موجودگيءَ سبب 18 اسڪول بند ڏنا ويا.
الڪو ڪنڊيارو	69 اسڪولن جو دورو ڪيو ويو ۽ استادن جي غير موجودگيءَ ۽ عمارتن جي مسئلن سبب بند ڏنا ويا.

ضلعو قمبر شھدادڪوٽ

تعلقو قمبر	رپورٽ موجب 22 اسڪول عمارتن جي مسئلي ۽ استادن جي مقرري نه ٿيڻ سبب بند پيل آهن، جڏهن ته 22 اسڪول ايس اين اي جي منظوري نه هجڻ سبب بند پيل آهن، عمارت ۽ استاد نه آهن.
تعلقو شھدادڪوٽ	دوري دوران 14 اسڪول استادن جي پوسٽنگ ۽ بلڊنگ جي مسئلي سبب بند ڏنا ويا.
تعلقو قبو سعيد خان	رپورٽ ۾ ڄاڻايو ويو آهي ته 50 اسڪول استادن جي غير موجودگيءَ ۽ عمارت جي مسئلي سبب بند پيل آهن.
تعلقو نصيرآباد	استادن جي مقرري ۽ بلڊنگ جي مسئلي سبب 28 اسڪول بند ڏنا ويا ۽ ايس اين اي جي منظوري ناهي.
تعلقو واره	49 اسڪول استادن جي مقرري ۽ بلڊنگ جي مسئلي سبب بند ٿي ويا.

ضلعو سانگهڙ

تعلقو سانگهڙ	رپورٽ ۾ 32 اسڪول استادن جي غير موجودگيءَ سبب بند/بليت ٿيل ڏيکاري ويا آهن. جڏهن ته عمارت نه ملڻ سبب 40 اسڪول ڊهي/بند ڪيا ويا.
تعلقو جهول	رپورٽ ۾ ڄاڻايو ويو آهي ته 90 اسڪولن جو دورو ڪيو ويو، جن مان گهڻا غير فعال ۽ ڪجهه بند پيل آهن، ڪجهه ۾ ڊبل سيمي ڪوڊ ۽ استادن ۽ عمارتن جي عدم دستيابي آهي.
تعلقو شھداد پور	13 اسڪول استادن ۽ بلڊنگ نه هجڻ سبب بند ٿي ويا.
تعلقو ٽنڊو آدم	استادن ۽ بلڊنگ نه هجڻ سبب 17 اسڪول بند ڪيا ويا.
تعلقو ڪپرو	219 اسڪول استادن جي غير حاضري ۽ ڊيوٽي سبب بند ڏنا ويا.
تعلقو ڄام نواز علي	دوري دوران استادن جي ڪوٽ ۽ بلڊنگ جي مسئلي سبب 27 اسڪول بند ۽ 38 ختم ڪيا ويا.

7. رپورٽون وڌيڪ ٻڌائين ٿيون ته استادن جي پوسٽنگ نه ٿيڻ سبب اسڪول بند پيل آهن. اسان اسڪولن جي بندش جو اهو سبب سمجهڻ کان قاصر آهيون، ان جي باوجود حڪومت هزارين استاد مقرر ڪري ڇڏيا آهن ۽ اڃا به انهن اسڪولن ۾ ضرورت مطابق استادن جي مقرري جي ضرورت آهي. اها ڳالهه سمجه کان ٻاهر آهي ته حڪومت/تعليم کاتو استادن جي مقرري کان چو لائق آهي. رپورٽن مطابق ڪيترن ئي سالن کان استادن جي رٽائرمينٽ، فوتين ۽ بدلين ۽ عمارتن جي عدم دستيابي سبب ڪيترائي اسڪول بند پيل آهن پر تعليم کاتي هڪ ڏهاڪي کان به وڌيڪ عرصي کان گهريل استاد ڀرتي نه ڪيا ۽ اسان مجبور آهيون. اسان جي راءِ آهي ته تعليم کاتي کي ان سنگين مسئلي جي ڪا به پرواهه نه آهي ۽ تعليم کاتو ٻارن/شاگردن کي پرائمري تعليم فراهم ڪرڻ ۾ ناڪامي جو ذميوار آهي، جيڪو اسلامي جمهوريه پاڪستان جي آئين تحت انهن جو بنيادي حق آهي.

8. ان کان علاوه، تعليم صرف هڪ امتياز نه آهي؛ اهو هڪ بنيادي ۽

موروثي حق آهي جيڪو انفرادي ترقي، سماجي ترقي ۽ تمدن جي ترقيءَ جو بنياد رکي ٿو. بين الاقوامي پڌرنامي ۽ قومي آئينن ۾ شامل، تعليم کي بنيادي ضمانت واري حق جي طور تي تسليم ڪرڻ ان جي ناگزيريت تي زور ڏئي ٿو ۽ ان جي استثنائي کي غيرمنطقي انڪار يا رد ڪرڻ کان واضح ڪري ٿو. هن دعويٰ جي دل ۾ اهو عقيدو آهي ته هر فرد، سماجي-اقتصادي حيثيت، جنس، قوميت، يا ڪنهن ٻئي خاصيت کان سواءِ، معياري تعليم تائين رسائي جو بنيادي حق آهي. هي اصول انساني حقن جي عالمي پڌرنامي ۾ ڏنل آهي، جيڪو آرٽيڪل 26 (1) ۾ اعلان ڪري ٿو: "هر ڪنهن کي تعليم حاصل ڪرڻ جو حق آهي، تعليم مفت هوندي، گهٽ ۾ گهٽ ابتدائي ۽ بنيادي مرحلن ۾."

9. تعليم جو تصور هڪ ناقابل قبول حق طور ان جي تبديليءَ واري طاقت تي ٻڌل آهي. تعليم صرف علم حاصل ڪرڻ نه آهي؛ اها ڪنجي آهي جيڪا موقعن جا دروازا کولي ٿي، ماڻهن کي بااختيار بڻائي ٿي، ۽ کين سماج ۾ بامعنيٰ حصو وٺڻ جي قابل بڻائي ٿي. اهو ماڻهن کي جديد دنيا جي پيچيدگين کي نيوڀيڻ ڪرڻ، نازڪ سوچ، تخليقيت، ۽ باخبر فيصلو سازي کي فروغ ڏيڻ لاءِ ضروري صلاحيتون ۽ سمجهڻ سان گڏ ڪري ٿو. ان کان علاوه، تعليم غربت ۽ سماجي اڻ برابري جي زنجيرن کي ٽوڙڻ لاءِ هڪ لازمي اوزار آهي. معياري تعليم تائين پهچ کي يقيني بڻائڻ سان، سماج سسٽماتي تفاوت کي حل ڪري سگهن ٿا ۽ هڪ وڌيڪ سطحي راند جو ميدان ٺاهي سگهن ٿا. ماڻهن کي سندن تعليم جي حق کان محروم ڪرڻ غربت جي چڪر کي جاري رکي ٿو ۽ برادرين ۽ قومن جي اجتماعي ترقي کي روڪي ٿو. تعليم کي بنيادي ضمانت واري حق جي طور تي تسليم ڪرڻ حڪومتن ۽ ادارن لاءِ اخلاقي لازمي طور تي وسيعا مختص ڪرڻ ۽ پاليسيون لاڳو ڪرڻ لاءِ جيڪي آفاقي پهچ کي يقيني بڻائين ٿا. هي ذميوار ڪيترن ئي بين الاقوامي معاهدن ۾ گونجي ٿي، جهڙوڪ پائيدار ترقي جا مقصد (SDGs)، جيڪي واضح طور تي 2030 تائين سڀني لاءِ شامل ۽ برابري واري معيار جي تعليم لاءِ سڏين ٿا.

10. اهو تصور ته تعليم کي ڪسي نه ٿو سگهجي، چئلينجن جي منهن ۾ ان جي لچڪ کي اجاگر ڪري ٿو. جيتوڻيڪ بحران جي وقت ۾، ڇا قدرتي آفتن، تڪرار، يا عوامي صحت جي ايمرجنسي سبب، تعليمي موقعن جي حفاظت ۽ فراهم ڪرڻ جو عزم ثابت قدم رهي ٿو. اهڙين بحرانن دوران تعليم جي تسلسل کي برقرار رکڻ لاءِ ڪوششون ان اڻل عقيدو کي ظاهر ڪن ٿيون ته ماڻهن کي سندن تعليم جي حق کان محروم رکڻ هڪ قابل قبول سمجهوتو نه آهي. قومي ۽ بين الاقوامي سطحن تي قانوني فريم ورڪ تعليم جي حق جي ناگزيريت کي مضبوط ڪن ٿا. ڪيترن ئي ملڪن جا آئين واضح طور تي هن حق کي تسليم ڪن ٿا ۽ ان جي حفاظت ڪن ٿا، ۽ ڪيترائي قانوني اوزار، بشمول ٻارن جي حقن تي ڪنوينشن، انهي ڳالهه کي يقيني بڻائڻ جي اهميت تي زور ڏين ٿا ته هر ٻار کي بغير ڪنهن فرق جي تعليم حاصل ڪرڻ جو حق حاصل آهي.

11. تعليم جو حق ڪلاس روم کان اڳتي وڌي ٿو. اهو تعليم جي شڪل ۽ مواد کي چونڊڻ جي آزادي تي مشتمل آهي، ماڻهن کي سکڻ جي پيروي ڪرڻ جي اجازت ڏئي ٿو جيڪو انهن جي قدرن، ثقافتن ۽ اميدن سان ترتيب ڏئي ٿو. تعليم جي هي جامع سمجهڻ هڪ حق جي طور تي تنوع جو احترام ڪري ٿي ۽ جامع سکيا واري ماحول کي فروغ ڏئي ٿي جيڪا سکندڙن جي منفرد ضرورتن ۽ پس منظر کي پورو ڪري ٿي. تنهن ڪري اهو محفوظ طور تي پهچي سگهجي ٿو، ته تعليم هڪ بنيادي ضمانت وارو حق آهي جيڪو جاگرافيائي، ثقافتي ۽ سماجي حدن کان ٻاهر آهي. بين الاقوامي پڌرنامي ۽ قومي آئينن ۾ جڙيل، هي حق انساني وقار ۽ ترقيءَ جو هڪ لازمي بنياد آهي. تعليم جي حق کي برقرار رکڻ نه رڳو هڪ قانوني ۽ اخلاقي فرض آهي پر هڪ وڌيڪ منصفانه، روشن خيال ۽ هم آهنگي واري دنيا جي تعمير لاءِ عزم آهي جتي هر فرد جي صلاحيت کي پرورش ۽ محسوس ڪيو وڃي.

12. پاڪستان ۾ تعليمي منظرنامي کي نئين سر ترتيب ڏيڻ، خاص ڪري سنڌ صوبي ۾، خاص طور تي بند يا گم ٿيل اسڪولن کي حل ڪرڻ لاءِ، هڪ گهڻ رخِي ۽ حڪمت عملي جي ضرورت آهي. سڀ کان وڏو قدم بند ٿيل يا گم ٿيل اسڪولن جو مڪمل جائزو وٺڻ آهي. هن ۾ شامل آهي مقامي اختيارين، تعليمي ماهرن، ۽ ڪميونٽي اڳواڻن سان تعاون ڪرڻ لاءِ بندش جي پويان بنيادي سببن جي نشاندهي ڪرڻ. بنيادي ڍانچي جي گهٽتائي، وسيلن جي کوٽ، ۽ سماجي-اقتصادي چئلينجن کي احتياط سان جانچڻ گهرجي. هڪ دفعو مسئلن جي نشاندهي ڪئي وئي آهي، بنيادي ڍانچي جي ترقي لاءِ هڪ ٽارگيٽ منصوبو لاڳو ڪيو وڃي. هن ۾ شامل آهن موجوده اڏاوتن کي بحال ڪرڻ، نئين عمارتن جي تعمير، ۽ يقيني بڻائڻ ته سهولتون ضروري معيارن سان ملن ٿيون سڀيا سازگار ماحول لاءِ. مقامي ڪاروبار، اين جي اوز، ۽ سرڪاري ايجنسين سان تعاون ڪندي انهن شروعاتن لاءِ وسيلن کي متحرڪ ڪرڻ ۾ مدد ڪري سگهن ٿا.

13. ان سان گڏ، قابل استادن جي کوٽ کي پورو ڪرڻ تمام ضروري آهي. جامع استادن جي تربيتي پروگرامن کي لاڳو ڪرڻ، مهارت رکندڙ استادن کي انهن غير محفوظ علائقن ڏانهن ترغيب جي ذريعي راغب ڪرڻ، ۽ ريموٽ لرننگ لاءِ ٽيڪنالاجي جو فائدو وٺي خال کي ختم ڪرڻ ۾ مدد ملي سگهي ٿي. يونيورسٽين ۽ تعليمي ادارن سان پارٽنرشپ قائم ڪرڻ لاءِ جاري پروفيشنل ترقي جا موقعا فراهم ڪرڻ سان پڻ تدريس جي معيار کي بهتر بڻائي سگهجي ٿو. مالي رڪاوٽون اڪثر ڪري اسڪولن جي بندش ۾ حصو وٺندا آهن. تنهن ڪري، معاشي مشڪلاتن کي منهن ڏيڻ وارن خاندانن لاءِ ٽارگيٽ ڪيل مالي امداد پروگرام لاڳو ڪرڻ سان اسڪول ۾ حاضري جي حوصلا افزائي ٿي سگهي ٿي. هن ۾ شامل ٿي سگهي ٿو اسڪالر شپ پروگرام، اسڪول جي سامان لاءِ سبسڊي، ۽ والدين تي مجموعي لاڳت جي بار کي گهٽائڻ جي شروعات. غير منافع بخش تنظيم ۽ فلاحي بنيادن سان تعاون ان سلسلي ۾ حڪومتي ڪوششن کي پورو ڪري سگهي ٿو.

14. تعليم جي شعبي کي بحال ڪرڻ ۾ ڪميونٽي جي مصروفيت هڪ اهم ڪردار ادا ڪري ٿي. اسڪول مئنيجمينٽ ڪميٽيون (SMCs) قائم ڪرڻ جن ۾ مقامي ڪميونٽي جي ميمبرن، والدين ۽ استادن شامل آهن، اهي ڪميونٽي کي بااختيار بڻائي سگهن ٿا ته هو انهن جي اسڪولن جي مالڪي ڪن. اهي ڪميٽيون اسڪول جي عملن جي نگراني، وسيلن کي متحرڪ ڪرڻ، ۽ تعليم لاءِ اجتماعي ذميواري جي احساس کي فروغ ڏيڻ ۾ مددگار ثابت ٿي سگهن ٿيون. تعليم تي اثر انداز ٿيندڙ وسيع سماجي-اقتصادي چئلينجن کي منهن ڏيڻ لاءِ، مهارت جي ترقيءَ جي پروگرامن کي لاڳو ڪرڻ سان تبديلي آڻي سگهجي ٿي. شاگردن کي مقامي معيشتن سان لاڳاپيل عملي صلاحيتن سان آراسته ڪرڻ سان، اسڪول مقامي صنعتن ۽ ڪاروبار ۾ حصو وٺي سگهن ٿا نصاب جي اجزاء کي ٻڙائين ڪرڻ لاءِ جيڪي حقيقي دنيا جي مطالبن سان مطابقت رکن ٿا شاگردن جي روزگار جي صلاحيت کي وڌائين ٿا.

15. ان کان علاوه، ٽيڪنالاجي استعمال ڪرڻ انتهائي اهم آهي، خاص طور تي ڏورانهن علائقن ۾. اي-لرننگ پليٽ فارم قائم ڪرڻ، شاگردن ۽ استادن کي ڊجيٽل وسيلن تائين پهچ فراهم ڪرڻ، ۽ ٽيڪنالاجي جي قابل سڀيا واري ماحول کي فروغ ڏيڻ جاگرافيائي رڪاوٽن کي دور ڪري سگهن ٿا. ٽيڪنيڪي ڪمپنين ۽ اين جي اوز سان حڪومتي شراڪتون تعليم ۾ ٽيڪنالاجي جي انضمام لاءِ ضروري بنيادي ڍانچي ۽ مدد فراهم ڪري سگهن ٿيون. انهن شروعاتن جي استحڪام کي يقيني بڻائڻ لاءِ هڪ مضبوط نگراني ۽ تشخيصي نظام جي ضرورت آهي. اسڪول جي ڪارڪردگي، بنيادي ڍانچي جي معيار، ۽ ڪميونٽي جي مصروفيت جو باقاعده جائزو لاڳو ڪيل قدامت جي اثرائتي بابت قيمتي بصيرت مهيا ڪري سگهن ٿا.

16. هي ڊيٽا تي مبني طريقي سان پاليسي سازن کي باخبر فيصلا ڪرڻ، وسيلن کي موثر طريقي سان مختص ڪرڻ، ۽ ترقي جي ضرورتن جي بنياد تي حڪمت عملي کي ترتيب ڏيڻ جي قابل بنائي ٿو. سنڌ ۾ بند يا گم ٿيل اسڪولن کي بحال ڪرڻ لاءِ هڪ جامع حڪمت عملي جي ضرورت آهي جيڪا انفراسٽرڪچر، استادن جي معيار، مالي رڪاوٽن، ڪميونٽي جي مصروفيت، مهارت جي ترقي، ۽ ٽيڪنالاجي انضمام کي حل ڪري. سرڪاري ادارن، مقامي برادرين، ڪاروبار، ۽ غير منافع بخش تنظيم جي وچ ۾ تعاون کي فروغ ڏيڻ سان، هڪ پائيدار ۽ جامع تعليمي نظام قائم ڪري سگهجي ٿو، علائقي جي مجموعي ترقي جو بنياد رکي ٿو.

17. انهن اصولن جي مطابق، عدالت رياست جي آئيني فرض کي ورجايو آهي ته تعليمي وسيلن جي منصفائي ورڇ کي يقيني بڻائي. ڪيس جهڙوڪ موجوده هڪ، انهن رڪاوٽن کي ختم ڪرڻ جي اهميت کي اجاگر ڪن ٿا جيڪي تعليم تائين پهچ ۾ رڪاوٽ بڻجن ٿا، عدالت جي بنيادي تصور جي عزم جي تصديق ڪن ٿا، ته، تعليم هڪ بنيادي حق آهي، عيش و آرام نه آهي. هن ”عدالت“، فيصلن جي تسلسل ۾، سنڌ صوبي ۾ اسڪولن جي ناقص انفراسٽرڪچر جي مسئلن کي حل ڪيو آهي، بينچ مسلسل اهو موقف اختيار ڪيو آهي ته رياست هر ٻار لاءِ فعال ۽ محفوظ تعليمي ماحول فراهم ڪرڻ لاءِ غير ڳالهين وارو فرض برداشت ڪري ٿي.

18. هن فقهي عمارت تي تعمير ڪندي، عدالت زور ڏئي ٿي ته بند ٿيل اسڪولن جي ترقيءَ لاءِ بنيادي ڍانچي جي ترقيءَ لاءِ گڏيل ڪوششن جي ضرورت آهي. هتي هيٺ ڏنل فيصلا ۽ حڪمن تي بحث ڪيو ويو آهي، رياست جي ذميواري کي واضح ڪري ٿو ته هو اسڪولن جي عمارتن جي بحالي ۽ تعمير ۾ سيڙپڪاري ڪري، انهي ڳالهه کي يقيني بڻائي ته بند ٿيل اسڪول نه رڳو ٻيهر کوليا وڃن پر تعليمي شاندار مرڪز جي طور تي بحال ڪيا وڃن. تعليمي ماحوليات ۾ استادن جي اهم ڪردار کي تسليم ڪندي بينچ عام ماڻهن جي جذبن جي گونج ڪندي فيصلو ٻڌايو آهي.

19. عدالت ان ڳالهه تي زور ڏئي ٿي ته بند ٿيل اسڪولن کي بلند ڪرڻ لاءِ هڪ جامع طريقي جي ضرورت آهي، جنهن ۾ مالي رڪاوٽن کي ختم ڪرڻ به شامل آهي، اهڙيءَ طرح تعليم جي شعبي لاءِ رستو هموار ڪيو وڃي جيڪو معاشي تفاوتن کي ختم ڪري. مجموعي طور تي، هي فيصلو سنڌ جي تعليم لاءِ وقف ڪيل عدالتي سفر جو هڪ جامع عڪاسي آهي. ڪيترن ئي فيصلن کان متاثر ٿي، بينچ هڪ قانوني ٽيپسٽري تيار ڪئي آهي جيڪا برابر موقعن، بنيادي ڍانچي

جي ضرورتن، استادن جي معيار، مالي شموليت، ٽيڪنالاجي انضمام، ۽ ڪميونٽي کي باختيار بڻائڻ تي زور ڏئي ٿي. بند ٿيل اسڪولن کي بحال ڪرڻ ۾، عدالت تعليم جي آئيني حق جي محافظ جي حيثيت سان پنهنجي ڪردار کي ٻيهر ورجائي ٿي، بند دروازن ۾ زندگي جو ساھه کڻندي ۽ ايندڙ نسلن جي فائدي لاءِ علم جي شعلا کي ٻيهر روشن ڪري ٿي.

20. ائين به هجي، تعليم کاتو ٻارن کي پرائمري کان اعليٰ ثانوي تعليم فراهم ڪرڻ ۾ ٻري طرح ناڪام ويو آهي، ڇاڪاڻ ته پڻي پيل علائقن جا لڳ ڀڳ لکين ٻار استادن جي غير موجودگي يا مٿي ذڪر ڪيل سببن ڪري اهڙي سهولت کان محروم آهن. ان ڪري هنگامي ڪوششون وٺڻ جي ضرورت آهي؛ ان کان علاوه لازمي تعليم ايڪٽ 2013 آهي، جيڪو هر ٻار کي لازمي تعليم مفت فراهم ڪري ٿو ۽ والدين کي به مجبور ڪري سگهجي ٿو ته هو پنهنجي ٻارن کي پنهنجي مرضي جي باوجود سرڪاري اسڪولن ۾ داخل ڪن. ان ڪري ان سلسلي ۾ جنگي بنيادن تي سنجيده ۽ هنگامي ڪوشش جي ضرورت آهي ته پرائمري اسڪولن ۾ ٻارن کي داخل ڪرايو وڃي ۽ پهريان والدين کي يقين ڏياريو وڃي، نه ته پوءِ قانون موجب مجبور ڪيو وڃي.

حڪومت خواندگي جي آگاهي شروع ڪرڻ ۽ والدين جي پروگرامن کي ڦاٽل ڪرڻ لاءِ موثر قدم کڻندي.

21. رپورٽ ۾ وڌيڪ انڪشاف ڪيو ويو آهي ته استادن جي رٽائرمينٽ کان پوءِ هٽائڻ ۽ ايس اين ايز جي غير منظوريءَ سبب اسڪول بند پيل آهن، ان جي باوجود اتي شاگرد موجود آهن جن کي تعليم جي ضرورت آهي. جڏهن ته، تعليم کاتي پاران ايس اين ايز کي ختم ڪرڻ ۽ غير منظور ڪرڻ جو ڪو به سبب نه ڏنو ويو آهي ۽ اهو ئي وڏو سبب آهي ته ٻارن/شاگردن کي لازمي پرائمري تعليم حاصل ڪرڻ کان محروم رکيو وڃي. **ان ڪري سيڪريٽري تعليم کي سختي سان هدايت ڪئي وئي آهي ته اهي سمورا اسڪول جيڪي استادن جي رٽائرمينٽ يا ڪنهن ٻئي سبب جي ڪري بند پيل آهن انهن جي ايس اين ايز کي منظور ڪري انهن اسڪولن کي سيميس ڪوڊ ۽ استادن جي پوسٽنگ الات ڪري فعال ڪيو وڃي ۽ ان مطابق رپورٽ پيش ڪئي وڃي. ان مطابق، فنانس ڊپارٽمينٽ تعليم کاتي جي (SNE(s) بابت سموريون سمريون منظور ڪندو. سيڪريٽري فنانس پڻ اسڪولن ۽ ڪاليجن ۾ ختم ٿيل سمورن ايس اين ايز کي بحال ڪندو ۽ انهن کي لاڳاپيل پوزيٽن ڏانهن منتقل ڪيو ويندو.**

22. رپورٽن جي اسڪين وڌيڪ انڪشاف ڪيو آهي ته اسڪول جو وڏو تعداد بي پناهه آهي ۽ تباھه ٿيل عمارتن ۾ ڪم ڪري رهيا آهن. تعليم کاتي طرفان ڪجهه به نه ٻڌايو ويو آهي ته اهي اسڪول ڇو بي پناهه آهن ۽ تباھه ٿيل/خطرناڪ عمارتن

۾ ڪم ڪري رهيا آهن ۽ انهن عمارتن جي مرمت ۽ مرمت (M&R) جي مد ۾ اربين رپيا جاري ڪرڻ باوجود مرمت ڇو نه ڪئي وئي آهي. (اسڪولن جو حالانڪه، اسڪولن ۾ فرنيچر پڻ تعليمي ماحول ۽ شاگردن جي سکيا جي نتيجن تي اهم اثر پئجي سگهي ٿو. تنهن هوندي به، اسڪولن ۾ اهڙي بنيادي سهولت فراهم نه ڪئي وئي آهي. مناسب فرنيچر جي بغير، شاگردن کي تڪليف ٿي سگهي ٿي، جيڪا انهن جي توجهه ۽ مجموعي سکيا جي تجربن کي متاثر ڪري سگهي ٿي، پڻ، نا مناسب ويهڻ جو انتظام ۽ ڊيسڪ يا ٽيبل جي گهٽتائي شاگردن کي سرگرمين ۾ مشغول ڪرڻ، نوٽس وٺڻ، يا مؤثر طريقي سان گروپ جي ڪم ۾ حصو وٺڻ لاءِ مشڪل بڻائي سگهي ٿي. ؛ خراب ٿيل عمارتن کان علاوه، مناسب باهه جي کوٽ، يا حفاظتي قدم جي غير موجودگي حادثن، وينبلزم، يا احاطي تائين غير مجاز رسائي جي خطري کي وڌائي سگهي ٿو.

23. هتي اهو ذڪر ڪرڻ ضروري آهي ته سال 2014 ۾، سپريم ڪورٽ ڄاڻايل ضلعي ججن کي واضح هدايت ڪئي ته هو اسڪولن جو دورو ڪن اسڪولن جي خراب حالت جي صورت ۾ (SCMR 396 2014). ساڳئي رستي تي عمل ڪندي، هن عدالت پڻ سرڪاري شعبي جي اسڪولن/ڪاليجز کي بهتر تعليم فراهم ڪرڻ کي يقيني بڻائڻ لاءِ مختلف حڪم جاري ڪيا. ان حوالي سان عدالت اڳ ۾ ئي لاڳاپيل اختيارين کي هدايتون جاري ڪري چڪي آهي ته هو ان حوالي سان ڪوششون ڪن.

مقررين لاءِ هدايتون

24. هتي ذڪر ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته اسڪول جا استاد شاگردن جي ترقي ۽ تعليم ۾ هڪ اهم ڪردار ادا ڪن ٿا ۽ انهن جي اهميت کي وڌيڪ نه ٿو چئي سگهجي، ڇاڪاڻ ته انهن جي شاگردن جي زندگي ۽ تعليمي نظام جي مجموعي ڪارڪردگي تي اهم اثر آهي. ان کان علاوه ڪلاس روم کي مؤثر طريقي سان منظم ڪندي هڪ سازگار سکيا وارو ماحول قائم ڪرڻ. مستقبل جي نسلن کي تعليم ڏيڻ ۽ متاثر ڪرڻ سان، اهي هڪ علم ۽ ماهر سماج جي تعمير ۾ حصو وٺندا آهن. استاد مستقبل جي اڳواڻن، پروفيسرن ۽ شهرين کي شڪل ڏين ٿا، جيڪي برادرين ۽ قومن جي ترقي ۽ ترقي تي مستقل اثر وجهن ٿا. استادن جي غير موجودگي موجوده تعليمي عدم مساوات کي وڌائي سگهي ٿي. غير محفوظ يا ڏورانهن علائقن جا شاگرد شايد وڏي اثر کي منهن ڏئي سگهن ٿا ڇاڪاڻ ته انهن وٽ اڳ ۾ ئي تعليمي وسيلن تائين محدود رسائي آهي. استادن جي کوٽ شاگردن جي مختلف گروهن جي وچ ۾ تعليمي فرق کي وڌائي سگهي ٿي. ان کان علاوه انهن جي غير موجودگي نصاب، سبق جي منصوبه بندي، ۽ مجموعي طور تي تعليمي تسلسل ۾ رڪاوٽون پيدا ڪري سگهي ٿي. جڏهن تعليمي سرشتي ۾ مناسب استادن

جي ڪوٽ نه هجي ته اهو قوم جي قابليت ۾ رڪاوٽ بڻجي سگهي ٿو هڪ ماهر ۽ ڄاڻ رکندڙ افرادي قوت پيدا ڪرڻ، معاشي ترقي ۽ سماجي ترقي کي متاثر ڪري، نتيجي ۾ قيمتي تعليمي اثاڻا ضايع ٿي سگهن ٿا. رپورٽن ۾ وڌيڪ ڄاڻايو ويو آهي ته استادن جي غير موجودگيءَ سبب اڪثريتي اسڪول بند پيل آهن ۽ ان حوالي سان عدالت مختلف حڪمن تي ان مسئلي کي اڪلائي رهي آهي، پر لاڳاپيل کاتي پاران شفاف ۽ شفاف اسڪولن کي هلائڻ لاءِ ڪي به سنجيدگيءَ سان ڪوششون نه ڪيون ويون آهن. ڀرتي جو عمل اهڙي لاپرواهي ۽ لاپرواهي ڪندڙ جوابدارن جي طرفان بنيادي حق يعني تعليم جي حوالي سان عمل افسوسناڪ آهي، ان ڪري ڀرتي لاءِ تڪڙي ڪوشش جي ضرورت آهي ڇو ته هڪ پائيدار ۽ موثر تعليمي نظام کي يقيني بڻائڻ لاءِ استادن جي ڀرتي جي ڪوشش کي اوليت ڏيڻ انتهائي ضروري آهي. ان ۾ اضافو ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته استادن جي ڀرتي جو معاملو عدالت پاران جاري ڪيل مختلف حڪمن ۾ وڏي پئماني تي بحث هيٺ آيو آهي، جنهن ۾ عدالتن ان مسئلي تي سخت ڳڻتي جو اظهار ڪندي ان حوالي سان سخت هدايتون پڻ جاري ڪيون آهن.

25. هڪ ٻيو نقطو انتهائي غور وڃڻ جي ضرورت آهي ته جيئن سرڪاري ملازمت ۾ مقررين جي عمل تي تفصيلي بحث ڪجي، ڇاڪاڻ ته اهڙي عمل ۾ تعصب آهي، ان ڪري سرڪاري ملازمتن ۾ مقررين ۾ شفافيت کي يقيني بڻائڻ لاءِ، هتي ذڪر ڪيل ڪيتريون ئي ڪوششون وٺڻ گهرجن:-

- صاف ڀرتي پاليسيون ۽ هدايتون: حڪومتي اپائنٽمينٽن لاءِ واضح پاليسيون ۽ هدايتون ٺاهيو ۽ ان تي عمل ڪيو وڃي، معيارن، قابليت ۽ طريقڪار کي بيان ڪيو وڃي. انهن پاليسين کي عوام تائين پهچ هجڻ گهرجي ۽ مقرر جي عمل دوران سختي سان عمل ڪيو وڃي.
- آزاد سليڪشن ڪميٽيون: آزاد سليڪشن ڪميٽيون قائم ڪيون وڃن جيڪي قابل ۽ غير جانبدار ماڻهن تي مشتمل هجن جيڪي مقرر اختيارين سان سڌو سنئون لاڳاپيل نه هجن. انهن ڪميٽين کي درخواستن جو جائزو وٺڻ، بوميسائيل چيڪ ڪرڻ، انٽرويو وٺڻ، ۽ ميرٽ ۽ مناسبت جي بنياد تي سفارشون ڏيڻ جي ذميواري هنڻ گهرجي.
- ميرٽ جي بنياد تي چونڊ معيار: مقرر جي عمل ۾ ميرٽ جي اهميت تي زور ڏيو. اميدوارن کي انهن جي قابليت، صلاحيتن، تجربي ۽ ڪارڪردگي جي بنياد تي منصفانه ۽ شفاف جائزي، جهڙوڪ تحريري امتحان، انٽرويو، يا عملي ٽيسٽن جي بنياد تي جائزو وٺڻ گهرجي.
- خالي جاين جي وڏي پيماني تي اشتهار ڏيو: پڪ ڪريو ته سڀني نوڪرين جي خالي جاين کي وڏي پيماني تي اشتهار ڏنو وڃي ٿو ڪيترن ئي ڇينلن ذريعي ممڪن اميدوارن جي مختلف ڀول تائين پهچڻ لاءِ. هن ۾ اخبارون، سرڪاري ويب سائيٽون، آن لائين پورٽل، ۽ سوشل ميڊيا پليٽ فارم شامل ٿي سگهن ٿا. اشتهارن کي واضح طور تي قابليت جي معيار ۽ چونڊ عمل کي بيان ڪرڻ گهرجي.

- باقاعده آڊٽ ۽ نگراني: باقاعده آڊٽ ۽ مقرري جي عمل جي آزاد نگراني کي يقيني بڻائڻ لاءِ پاليسين ۽ هدايتن جي تعميل کي يقيني بڻائي. خارجي آڊيٽرز يا نگراني ڪندڙ ادارا پروسيس جو جائزو وٺي سگهن ٿا، ان جي شفافيت جو جائزو وٺي سگهن ٿا، ۽ ڪنهن به بي ضابطگي يا تفاوت جي نشاندهي ڪري سگهن ٿا.

- وسئل بلور جو تحفظ: مقرري جي عمل ۾ ڪنهن به غير اخلاقي يا بدعنواني عملن جي رپورٽ ڪرڻ وارن کي تحفظ ڏيڻ لاءِ ميڪانيزم قائم ڪريو. ماڻهن کي حوصلا افزائي ڪرڻ لاءِ معلومات سان اڳتي اچڻ ۽ انهن جي رازداري ۽ انتقامي ڪارروائي کان تحفظ کي يقيني بڻائين.

26. 26.05.2021 جي آرڊر جي لاڳاپيل پيراگراف کي ٻيهر پيش ڪرڻ لاءِ سازگار هوندو مشال ويلفيئر فائونڊيشن ڪيس [نمبر 1243 آف 2015] هن ريت آهي:-

4. سيڪريٽري اسڪولز ايجوڪيشن جو موقف آهي ته هو آءِ بي اي ذريعي هڪ ڀيرو 40 هزار استادن کي ڀرتي ڪرڻ وارا آهن، هن بيان رڪارڊ ڪرايو آهي، جيڪو ايم او يو، اشتهار ۽ منظور ٿيل پوسٽن جي عڪاسي ڪري ٿو. هي ڪورٽ ان ڪوشش کي ساراهي ٿي ۽ اهو وقت آهي خاص طور تي جڏهن ايتري وڏي تعداد ۾ سينئون خالي پيل آهن. سيڪريٽري اسڪولز موجب، آءِ بي اي انهن پوسٽن جو اشتهار ڏنو آهي ۽ ان مقابلي ۾ 400,000 درخواستون وصول ڪيون آهن. اميد آهي ته سيڪريٽري اسڪولز ان عمل کي اڳتي وڌائيندو ۽ ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته ڇهن مهينن اندر سموريون ڀرتيون خالص ميرٽ تي ڪيون وڃن ته جيئن اسان جو مستقبل بهتر هٿن ۾ هوندو. ان کان علاوه اهو به چيو ويو آهي ته هيڊ ماسترن جون ڀرتيون سنڌ پبلڪ سروس ڪميشن ڪندي ۽ اسڪول ايجوڪيشن ڊپارٽمينٽ ان لاءِ ريڪيوزيشن موڪليندو.

5. ان موقعي تي، زين العابدين، اسسٽنٽ ڊائريڪٽر ايليمينٽري اسڪول جو چوڻ آهي ته هيڊ ماسترن جون ڪل پوسٽون يعني 8624 پوسٽون خالي آهن ۽ هن وقت IBA 1000 هيڊ ماسترن کان سواءِ 1600 هيڊ ماستر ڪم ڪري رهيا آهن. ان موقعي تي سيڪريٽري اسڪولز موقف اختيار ڪيو ته هيڊ ماسترن جون سموريون خالي پوسٽون، سواءِ IBA سکر ذريعي ڀرتي ڪيل هيڊ ماسترن جي، 45 ڏينهن اندر سنڌ پبلڪ سروس ڪميشن حوالي ڪيون وينديون. ان مطابق سيڪريٽري اسڪولز اهو يقيني بڻائيندو ته 5000 هيڊ ماسترن جي ڀرتي لاءِ سنڌ پبلڪ سروس ڪميشن کي ترجيحي بنيادن تي ريڪيوزيشن موڪلي وئي آهي. هن ڀرتي کي 45 ڏينهن اندر سليبس سان ٻڌايو ويندو. سيڪريٽري اسڪولن پاران وڌيڪ عزم ڪيو ويو آهي ته اهي سنڌ پبلڪ سروس ڪميشن جي درخواست تي نصاب فراهم ڪندا ۽ گڏوگڏ سنڌ پبلڪ سروس ڪميشن کي درخواست ڪندا ته اسڪولن ۾ هيڊ ماسترن ۽ ٻين پوسٽن کي ڀرتي ڪرڻ لاءِ سنڌ پبلڪ سروس ڪميشن جي ضابطن جي تصديق ڪئي وڃي. قانون کاتي پاران، منظور ٿيل ضابطن سان گڏوگڏ پيرا ميٽرڪ سسٽم جي بنياد تي. اهڙي طرح سيڪريٽري اسڪولز هڪ مهيني اندر 1200 سبجيڪٽ اسپيشلسٽ ڀرتي ڪرڻ لاءِ ريڪيوزيشن موڪليندو، نئين ڀرتي جي ضابطن ۽ نصاب کي نظر ۾ رکندي.

27. هتي اهو به ذڪر ڪرڻ ضروري آهي ته C.P.No.D-1817/2016، 2894/2017 ۽ 2019/1890 ۾، 20.08.2019 جي آرڊر ذريعي، اهو نوٽ ڪيو ويو ته پرنسپل جون لڳ ڀڳ 25 پوسٽون خالي پيل آهن. هيٺ ڏنل هدايت ڪئي وئي:

"10. رڪارڊ تي اهو به آيو آهي ته هائير سيڪنڊري اسڪولن ۾ پرنسپالن جون لڳ ڀڳ 25 پوسٽون خالي پيل آهن. اسڪول يا ڪاليج ۾ پرنسپال جي عهدي جي اهميت کان انڪار نه ٿو ڪري سگهجي، ڇاڪاڻ ته هنن کي اسڪول يا ڪاليج جي مناسب ڪم کي يقيني بڻائڻو پوندو؛ اهڙيءَ طرح، سيڪريٽري اسڪولز کي يقيني بڻائڻو پوندو ته اهڙيون پوسٽون قانون جي مطابق ڀرتيون آهن. ان موقعي تي سيڪريٽري تعليم جو چوڻ هو ته 16 هين گريڊ تائين سمورن ٽيچنگ اسٽاف جي مقرري جي حوالي سان پرڏيهي ڊونرز جي تعليمي پاليسي موجب ڀرتي جو عمل ٽئين پارٽي ذريعي شروع ڪيو ويو آهي، جڏهن ته 17 گريڊ کان مٿي جي پوسٽن لاءِ سنڌ پبلڪ سروس ڪميشن. هر پوسٽ تي ڀرتي ڪرڻ جي ضرورت آهي. جيئن ته تعليم وڌيڪ اهم آهي ۽ ڀرتي جي عمل جي حوالي سان ڪو به سمجهوتو قبول نه ٿو ڪري سگهجي، ان ڪري سيڪريٽري اسڪولز اينڊ ڪاليج ايجوڪيشن اهو عزم ڪري ٿو ته سنڌ پبلڪ سروس ڪميشن پاران ڀرتي جو عمل شروع ڪرڻ کان اڳ ٽين پارٽي ڪانٽريڪٽ ذريعي اسڪريننگ ٽيسٽ ورتي ويندي. اهو ذڪر ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته محمد سمیع ابڙو ۽ ٻيا بمقابله صوبو سنڌ ۽ ٻيا (2017 PLC (CS) 419) جي ڪيس ۾ چيئرمين پبلڪ سروس ڪميشن کي هن عدالت جي ڊويزن بئنج پاران هدايت ڪئي وئي ته هو تعليم جي شعبي ۾ ڀرتين کي يقيني بڻائي. ڊپارٽمينٽ کي ٽين پارٽي (IBA سکر/NTS) ذريعي اسڪريننگ ٽيسٽ کان پوءِ شروع ڪيو ويندو.

11. سيڪريٽري ڪاليجز ۽ ٻنهي لاڳاپيل علائقن جي چيف انجنيئرن جو موقف آهي ته خيبرو گرلز ڪاليج ۽ پٿورو گرلز ڊگري ڪاليج ٽن سالن اندر قائم ڪيا ويندا. ان کان علاوه سيڪريٽري ڪاليجز ٽنڊو باگو، بدين ۾ قائم ٿيل آئي ٽي ڪاليج جي موجوده حيثيت پيش ڪندو. ضلعي ۽ سيشن بدين چيو ته آءِ ٽي ڪاليج جو دورو ڪندو ۽ ان کي يقيني بڻائيندو ته ان کي فعال ڪيو وڃي، جيڪڏهن ڪا غيرقانوني ملي ٿي ته هو لاڳاپيل اختيارين کي هدايت ڪري سگهن ٿا ته هو ان کي فعال ڪن.

28. سپريم ڪورٽ الجهاد ٽرسٽ بمقابله فيڊريشن آف پاڪستان [PLD 1996 SC 324] جي مشهور ڪيس ۾، مقررين ۾ شفافيت جي اهميت تي زور ڏنو ۽ چيو ته چونڊ عمل منصفانه، مقصدي ۽ ميرٽ تي ٻڌل هجڻ گهرجي. ان کان علاوه، سپريم ڪورٽ آف پاڪستان ان ڳالهه تي زور ڏنو ته سرڪاري مقرريون شفاف ۽ مقابلي واري عمل ذريعي ڪيون وڃن ته جيئن سڀني اميدوارن لاءِ برابر جا موقعا فراهم ڪيا وڃن.

29. هن عدالت سنڌ هاءِ ڪورٽ ٻار ايسوسي ايشن بمقابله فيڊريشن آف پاڪستان [PLD 2009 سپريم ڪورٽ 879] جي ڪيس ۾ پڻ حڪومتي ڀرتين ۾ شفافيت ۽ ميرٽ جي اهميت تي زور ڏنو. عدالت رمارڪس ڏنا ته سياسي بنيادن تي يا مناسب طريقيڪار تي عمل نه ڪرڻ تي مقرريون غير قانوني قرار ڏنيون

وينديون. هن حڪومت کي هدايت ڪئي ته سرڪاري ملازمتن ۾ مقررين لاءِ شفاف ۽ معروضي معيار اختيار ڪيو وڃي.

30. ان ڪري سيڪريٽري تعليم کي به سختي سان هدايت ڪئي وئي آهي ته استادن جي ڀرتي/مقررِي شفاف ۽ ميرٿ جي بنياد تي ڪري، بند پيل اسڪولن کي فعال ڪرڻ لاءِ ضرورت مطابق ڪم ڪيو وڃي، خاص ڪري انهن اسڪولن کي جيڪي استادن جي غير موجودگيءَ سبب بند پيل آهن. استادن جون سڀئي خالي سيٽون ترجيحي طور تي ٻن مهينن جي اندر ڀريون وينديون ۽ رپورٽ پيش ڪئي ويندي ان اثر کان سواءِ ته استادن جي پوسٽنگ نه ڪرڻ سبب بند ٿيل اسڪول (ڪنهن به سبب جي ڪري) فعال ڪيا ويا آهن.

31. چيف سيڪريٽري سيڪريٽري اسڪولز، ڪاليجز ۽ ٻين سمورن اسٽيڪ هولڊرز تي مشتمل هڪ ڪميٽي جوڙيندو، جيڪا 2023ع جي ڊجيٽل/ڪمپيوٽرائزڊ مردم شماري موجب اسڪولن جي ضرورتن تي ڪم ڪندي ۽ استادن/مضمونن جي ماهرن/ليڪچرارن جو تعداد وڌائيندي. SNEs، ڇهن مهينن اندر بيانن جي تناسب کي نظر ۾ رکندي. جيڪڏهن ضروري قدم نه کنيا ويا ته اهڙي عمل کي توهين آميز عمل سمجهيو ويندو.

32. هي عدالت اڳ ۾ ئي اهڙا ابتدائي نتيجا ڏئي چڪي آهي جيئن ٽيچنگ ۽ نان ٽيچنگ اسٽاف جي خالي پوسٽن کي ڀرڻ جي حوالي سان هدايتون ڏنيون ويون آهن، هن سال جي شروعات ۾ سکر بينچ، C.P.No.D-1431 آف 2022 ۾، ترتيب ڏنل حڪم جي تاريخ ۾. 2023-03-08، ساڳيو ئي ٻيهر پيش ڪيو ويو آهي جيئن هيٺ ڏنل؛

"اڳوڻي حڪم جي تعميل ۾ ايڊيشنل سيڪريٽري فنانس (بي اينڊ اي)، حڪومت سنڌ جا رايو جمع ڪرايا ويا آهن، جيڪي هيٺ ڏجن ٿا؛
16.02.2023 جي حڪم جي تعميل ۾ سنڌ هاءِ ڪورٽ سکر جي بينچ پاران ڏنل حڪم جي تعميل ۾، معزز عدالت کي ايس اين اي (نئين خرچ جي شيڊول) جي عمل بابت آگاهي ڏيڻ لاءِ، عرض ڪيو ويو آهي ته ايس اين اي جو عمل هڪ باقاعده سرگرمي آهي. هر سال جنوري جي مهيني ۾ شروع ٿئي ٿو. اهو عمل SNE ميٽنگن جي سڌ سان شروع ٿئي ٿو، جنهن لاءِ فنانس ڊپارٽمينٽ پاران هڪ ميٽنگ ليٽر سڀني سيڪريٽرين کي موڪليو ويو آهي، جنهن ۾ ميٽنگ شيڊول ٿيل ۽ جنرل گائيڊ لائينز/هدايتون شامل آهن ته اهي پنهنجون تجويزون پيش ڪن، جن جي چڱيءَ ريت جاچ ڪئي وڃي. ان کان پوءِ مالياتي کاتي ۾ گڏجاڻيون منعقد ڪيون وينديون آهن، جنهن ۾ انتظامي کاتي جا نمائندا پنهنجا مطالبو پيش ڪندا آهن ۽ انهن جي ضروري ضرورتن تي بحث ڪندا آهن، جنهن ۾ ڪيل فيصلا سيڪريٽري مالياتي کاتي ڏانهن موڪليا ويندا آهن، جيڪو انهن تجويزن کي نظر ۾ رکندي منظوري ڏيندو. ڊپارٽمينٽل گهرجون ۽ ايندڙ سال لاءِ موجود مالياتي گنجائش. SNEs جون

اهي تجويزون وري رسيدن جي تجويزن سان گڏ ڪابينا آڏو پيش ڪيون وينديون آهن ۽ صحيح سالياني بجيٽ کاتو صوبائي اسيمبليءَ اڳيان بحث، ووٽنگ ۽ منظوري لاءِ رکيو ويندو آهي.

واضح رهي ته سنڌ حڪومت ۾ منظور ٿيل پوسٽن جو تعداد لڳ ڀڳ 7 لک 39 هزار 317 ٿي ويو آهي جنهن لاءِ 5 لک 10 هزار ارب رپيا پگهارن جي مد ۾ مختص ڪيا ويا آهن. ان کان علاوه، لڳ ڀڳ پينشن جو تعداد 270,118 آهي جنهن لاءِ 275,000 بلين جي مختص ۾ آهي. سنڌ حڪومت پنهنجي موجوده روپيو خرچن جو 55 سيڪڙو تنخواه ۽ پينشن جي طور تي مختص ڪري رهي آهي ۽ انهن جو تعداد تيزيءَ سان وڌي رهيو آهي. اهڙو اضافو ايندڙ سالن ۾ مالي طور تي پائيدار نه آهي جيئن حڪومت جي آمدني نه آهي. وڌندڙ تناسب. ان حقيقت جي ضرورت هئي ته فنانس ڊپارٽمينٽ، SNE جي سڀني درخواستن جي سختي سان جانچ ڪري، ڊپارٽمينٽن جي حقيقي ضرورتن جو جائزو وٺي، ٻي صورت ۾ جيڪڏهن مستقبل ۾ انهن کي پگهار ۽ پينشن فراهم ڪرڻ ٽڪيو ٿيندو.

جيتريقدر ضلعي سکر، گهوٽڪي ۽ خيرپور جي ٽڪڙي مسئلي جو تعلق آهي، ته عرض آهي ته اسڪول ايجوڪيشن اينڊ لٽريسي ڊپارٽمينٽ سان ايس اين اي جي گڏجاڻي ڊسمبر 2022ع ۾ ٿي هئي ۽ ان ڳالهه تي غور ڪيو ويو ته پرائمري اسڪول ۾ اڳ ئي 19,802 استاد آهن. مٿي ذڪر ڪيل ضلعن لاءِ منظور ٿيل، انهن مان، 8,619 (PSTs) اڃا تائين خالي آهن. جڏهن ته، اسڪول ايجوڪيشن ۽ لٽريسي ڊپارٽمينٽ جي خواهش تي موجوده مالي سال 2022-23 دوران ٽيچنگ ۽ نان ٽيچنگ جون 60 پوسٽون مهيا ڪيون ويون.

PST اسڪول ايجوڪيشن اينڊ لٽريسي ڊپارٽمينٽ جي ضلعي وار، منظور ٿيل، ڪم ڪندڙ ۽ خالي جاين هيٺ ڏنل آهي:

ضلعو	منزل	منظور ٿيل پوسٽون في بجيٽ ڪتاب Vol-III 2022-23	جنوري جي مهيني لاءِ AG سنڌ جي پگهار موجب ڪم ڪندڙ پوسٽون، 2023	خالي
سکر	پرائمري اسڪول ٽيچر	3,435	1,974	1,461
خيرپور	پرائمري اسڪول ٽيچر	7,995	4,341	3,654
گهوٽڪي	پرائمري اسڪول ٽيچر	8,742	4,868	3,504
ڪل		19,802	11,182	8,619

موجوده مالي سال 2022-23 دوران مهيا ڪيل ٽيچنگ ۽ نان ٽيچنگ پوسٽن جي ضلعي وار پوزيشن:-

ضلعي جو	سيڪارڻ	غير تدريسي	ڪل ضلعو
---------	--------	------------	---------

نالو			
سکر	4	4	8
خيرپور	6	39	45
گهوٽڪي	1	6	7
گراند ٽوٽل	11	49	60

تبصرن جو جائزو اهو ظاهر ڪري ٿو ته فنانس ڊپارٽمينٽ جي تعليم کاتي سان ملاقات ڪئي وئي جنهن ۾ اها ڳالهه سامهون آئي ته 8619 پي ايس ٽي جون پوسٽون ۽ 60 ٽيچنگ ۽ نان ٽيچنگ جون پوسٽون سال 2022-23 لاءِ منظور ٿيل ايس اين اي جي مطابق خالي آهن. ايس اين اي تعليم کاتي جي بجيٽ جي دستيابي ۽ منظوري استادن جي مقرري ۾ ناڪام ٿي وئي آهي. ان جي مطابق، سيڪريٽري (تعليم ۽ خواندگي کاتو) سنڌ حڪومت، ڊي آر سيز کي هدايت ڪندو ته نئين استادن جي شموليت لاءِ ميرٽ لسٽ موجب IBA پاران ڪيل تازي امتحان ۾ هي مشق هڪ مهيني اندر مڪمل ڪئي ويندي. ناڪامي جي صورت ۾ سيڪريٽري (تعليم ۽ خواندگي کاتو) حڪومت جي خلاف توهين عدالت جي ڪارروائي شروع ڪئي ويندي. سنڌ ۽ لاڳاپيل ضلعن جي چيئرمين ڊي آر سيز خلاف توهين عدالت جي ڪارروائي به ڪئي ويندي. هن حڪم جي تعميل لاءِ WhatsApp سميت سمورن طريقن سان ٽن ضلعن جي ضلعي تعليمي آفيسرن ۽ سيڪريٽري تعليم کاتي کي ٻڌايو ويندو. اها مشق جنگي بنيادن تي مڪمل ڪئي ويندي ڇو ته اسڪولن جي ايس اين اي جي دستيابي تي ڪوبه تڪرار نه آهي ۽ پرائمري اسڪولن ۾ اسڪول چڙڻ جو تناسب هزارين آهي ۽ لاڳاپيل ضلعي جي تعليمي آفيسرن جي سست رويءَ سبب شاگرد سخت پریشاني جو شڪار آهن. سيڪريٽري تعليم ۽ خواندگي کاتو سنڌ ۽ سمورن ڊائريڪٽر اسڪولز هائير سيڪنڊري ۽ پرائمري کي ايندڙ تاريخ تي نان ٽيچنگ اسٽاف جي پوسٽن ۽ خالي جاين جي تفصيل سان رپورٽ پيش ڪندا.

16.03.2023 تي صبح 9:30 وڳي حاضري تي حاضري لاءِ هن آرڊر جي ڪاپي ايڊيشنل ايڊووڪيٽ جنرل سنڌ کي فراهم ڪئي وڃي.

33. ته، مٿي ڏنل بيان کان اڳ، هي ڪورٽ اڳ ۾ ئي هدايتون جاري ڪري چڪي آهي، جنهن ۾ 20.09.2017 جي سي.پي. نمبر D-1817 آف 2016 سرڪٽ ڪورٽ، حيدرآباد ۾ SCMR 764 2013 جي طور تي رپورٽ ڪيل ڪيس ۾ سپريم ڪورٽ پاران جاري ڪيل هدايتن جي تعميل جي حوالي سان، جنهن ۾ هن هيٺ ڏنل مشاهدو ڪيو آهي:-

”تعليم سان لاڳاپيل مسئلو نه رڳو سپريم ڪورٽ جي فيصلي جي صحيح تعميل ۾ شامل آهي پر تعليمي نظام جنهن لاءِ جوابدار (تعليم کاتو) هميشه هميشه آرٽيڪل 9، A-25 ۽ 37 جي روح ۾ پابند هوندو آهي، تنهن ڪري، بار بار هدايتون ڏنيون ويون. اهو ڪرڻ لاءِ جاري ڪيو ويو جيڪو ڊپارٽمينٽ اڳ ۾ ئي ڪرڻ جو پابند هو، تنهن هوندي به، تعليم کاتي جو رويو ساڳيو ئي رهيو جيئن سپريم ڪورٽ پاران نوٽس ۽ مشاهدو ڪيو ويو ”اسڪولن جي خراب حالت بابت درخواست: ٻيهر 2013 ۾ SCMR 764“ جيئن:

”ٻني صوبن جي تعليم کاتي وارن به اعتراف ڪيو ته اتي گهوسٽ اسڪول آهن يا اسڪولن جي ملڪيتن تي قبضا ڪيا ويا آهن ۽ ڪو به اثرائتو قدم نه کڻڻ تي آفيسر پنهنجي صوبائي هيڊ ڪوارٽر

کان اسلام آباد پهچن ٿا ته جيئن کيسن ۾ شرڪت ڪري سگهي. عدالت بغير ڪنهن پيش رفت کي ظاهر ڪندي ۽ اسان اهو سمجهڻ کان قاصر آهيون ته اهي عدالت جي حڪمن جو فائدو وٺڻ يا پنهنجي قدم تي عمل ڪرڻ ۽ حددخليون هٽائڻ سميت تعليم جي شعبي جي بهتري لاءِ قانون ٺاهڻ لاءِ تيار ڇو نه آهن. انهن ملازمن کي ادانگيون بند ڪرڻ جيڪي خدمتون فراهم ڪرڻ کان سواءِ پگهارون حاصل ڪري رهيا آهن. باقي ڪو به آپشن نه هجڻ ڪري اسان جو خيال آهي ته جيتري قدر تعليم جي شعبي جو تعلق آهي ته اها هڪ اهم سماجي خدمت آهي ۽ انتظامي حڪومت جو فرض آهي ته تعليم جي معيار کي بلند ڪرڻ لاءِ رپورٽ توجو ڏئي. ان ڳالهه کي يقيني بڻائڻ لاءِ ته هن جا پار سٺي تعليم يافته آهن پر هتي شيون ٻي صورت ۾ آهن. تنهن هوندي به، حالتن ۾، اسان چيف سيڪريٽري يا سيڪريٽري تعليم جي ذريعي صوبائي حڪومتن کي هدايت ڪريون ٿا ته هن عدالت جي حڪمن تي مڪمل طور تي عمل ڪيو وڃي ۽ ساڳئي وقت ۾ واضح تصوير حاصل ڪرڻ لاءِ اسان سڀني ضلعي ۽ سيشن ججن کي مقرر ڪريون ٿا. ايڊيشنل ڊسٽرڪٽ اينڊ سيشنز، آرٽيڪل 3، A-25 ۾ شامل ٿيڻ کان پوءِ تعليم جو مسئلو بنيادي حق بڻجي ويو، ان ڪري حڪومت وٽ ان بنيادي حق کي سڀني لاءِ دستياب ڪرڻ کان سواءِ ٻيو ڪو به رستو نه بچيو ويو ۽ ان ۾ ڪا به انحراف هاڻي دروازو کوليندي. سپريم ڪورٽ ۽ هن عدالت جي اسڪولن جي بدحالي جي حوالي سان پٽيشن جو حوالو ڏئي سگهجي ٿو. 2014 جي معاملي ۾ SCMR 396 جنهن ۾ اهو منعقد ڪيو ويو آهي:

“154.... آئين جو آرٽيڪل 37 (a) رياست کي خاص خيال سان، پنٽي پيل طبقن يا علائقن جي تعليمي ۽ اقتصادي مفاد کي فروغ ڏيڻ جي ضرورت آهي، جڏهن ته آرٽيڪل جي شق (b) اها رياست تي فرض ڪري ٿي ته اها ناخواندگي کي ختم ڪري ۽ مفت ۽ لازمي سيڪنڊري فراهم ڪري. تعليم گهٽ ۾ گهٽ ممڪن عرصي اندر. بهرحال، آرٽيڪل A25 جي متعارف ٿيڻ سان، منظر تبديل ٿي ويو آهي ۽ هاڻي پاڪستان جي رياست تي زور ڀريو ويو آهي ته 5 کان 16 سالن جي عمر جي سڀني ٻارن کي مفت ۽ لازمي تعليم کي يقيني بڻائي، جيئن قانون طرفان طئي ڪيو وڃي. آئين ۾ موجود تعليم جي فراهمي جي هدايت کي هدايت واري اصول جي ذريعي هاڻي بنيادي حق ۾ ترجمو ڪيو ويو آهي، جيڪو آئين جي آرٽيڪل 199 ۽ آرٽيڪل 184 (3) تحت انهن کي حاصل ڪيل دائري اختيار جي استعمال ۾ اعليٰ عدالتن طرفان لاڳو ڪيو ويو آهي.“

34. سمري وڌيڪ ظاهر ڪري ٿي ته غير تدريسي عملي جي وڏي تعداد ۾ پوسٽون خالي پيل آهن ساڳئي سببن جي استادن جي. ان ڪري سيڪريٽري تعليم کي هدايت ڪئي وئي آهي ته اهي ٽيچنگ اسٽاف سان گڏ نان ٽيچنگ اسٽاف جي ڀرتي جو عمل به تيزي ۽ سان شروع ڪن، جيڪي اڳي ئي مقابلي واري امتحان ۾ ڪامياب قرار ڏنل آهن ۽ انهن جي آفر ۽ پوسٽنگ آرڊر جو انتظار ڪري رهيا آهن. هنگامي بنيادن تي ضرورت آهي.

35. سچ پڇ ته هاءِ سيڪنڊري اسڪولن ۾ ڊراپ آئوٽ ريشو وڌو آهي اهو سبب آهي ته 16/15 سالن جي ٻارن لاءِ اسڪول آسانيءَ سان نه ٿا پهچي سگهن ۽ ان حوالي سان عدالت عدالتي نوٽيس ورتو ۽ مثال جي ڪيس ۾ هدايتون جاري ڪيون. (ibid) ۽ ان جي تعميل ۾، اهو رڪارڊ تي آيو آهي، ته 100 کان وڌيڪ هاءِ اسڪول اپ گريڊ ڪيا ويا آهن؛ جڏهن ته فنانس ڊپارٽمينٽ مالي ٻار جي ڪري رڪاوٽون پيدا ڪري رهيو آهي، جنهن جو جواز ناهي ڇو ته تعليم ۽ جنگ هڪ ئي درجي ۾ اچن ٿا، ان ڪري فنانس ڊپارٽمينٽ پاران پيش ڪيل جواز کي ساراهيو نٿو وڃي ڇاڪاڻ ته اسڪولن کي اپ گريڊ ڪرڻ ۾ اڪثر تدريسي طريقن کي وڌائڻ، نيون ٽيڪنالاجيون لاڳو ڪرڻ ۽ پيشه ور فراهم ڪرڻ شامل آهن. استادن لاءِ ترقي جا موقعا ضروري بحيت کان سواءِ، اسڪول شايد تعليم جي معيار کي بهتر بڻائڻ لاءِ جدوجهد ڪري سگهن ٿا جيڪي اهي پيش ڪن ٿا، جنهن جي نتيجي ۾ شاگردن لاءِ تعليمي تجربو جامد يا گهٽجي رهيو آهي. اسڪول جي واڌاري ۾ سيڙپڪاري ڪرڻ ۾ ناڪامي ٿي سگهي ٿي بگهي مدت جا معاشي نتيجا. هڪ سٺي تعليم يافته افراڊي قوت ترقي پذير معيشت لاءِ اهم آهي، ۽ جيڪڏهن اسڪولن کي گهربل فنڊ نه ملي، ته اهو شاگردن جي صلاحيتن جي ترقيءَ ۾ رڪاوٽ بڻجي سگهي ٿو، انهن جي مستقبل جي موقعن کي محدود ڪري سگهي ٿو ۽ سماج ۾ امڪاني تعاون کي محدود ڪري ٿو. مثال ڪيس (ibid) ۾ منظور ڪيل 26.05.2021 جي آرڊر جي لاڳاپيل پير اگرافس کي ٻيهر پيش ڪرڻ لاءِ فائديمند هوندو، جيڪو هن ريت آهي:-

”7. ان موقعي تي، اها نشاندهي ڪئي وئي ته ايس اين ايز جي تبديلي ۽ هائير سيڪنڊري اسڪولن جي اسٽاف جي بدلي جو معمول آهي، هڪ ڪميٽي ناهي ۽ سائيٽ تي اسڪولن کي جانچڻ جي هدايتن تي هاءِ اسڪول کان هائير سيڪنڊري تائين اپ گريڊ ڪرڻ لاءِ. اسڪول. ان موقعي تي سيڪريٽري اسڪولز سفارشن سان گڏ رپورٽ پيش ڪئي ته 100 اسڪول معيار تي پورا آهن ان ڪري انهن کي اپ گريڊ ڪيو وڃي. ان مطابق سيڪريٽري اسڪولز ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته انهن 100 اسڪولن کي اپ گريڊ ڪيو وڃي ۽ انهن جي ايس اين ايز هڪ مهيني اندر فنانس ڊپارٽمينٽ وٽ جمع ڪرايا وڃن، ان کان پوءِ فنانس ڊپارٽمينٽ پروپوزل ملڻ کانپوءِ هڪ مهيني اندر ايس اين ايز جي منظوري کي يقيني بڻائيندو.“

8. انهن اسڪولن کي معيار تي قائم ڪرڻ لاءِ ٻين ترقياتي اسڪيمن جي حوالي سان، سيڪريٽري اسڪولز هڪ اسڪيم تيار ڪندو ۽ ڇهن هفتن اندر ڍانچي، سائنس ليبيز، اضافي اسٽاف ۽ ٻين گهربل فارمليز جي حوالي سان بحيت مختص ڪرڻ لاءِ فنانس ڊپارٽمينٽ وٽ سموري جمع ڪرائيندو. اهو ٻڌائڻ جي ضرورت ناهي ته SNEs کي هڪ مهيني اندر بغير ڪنهن دير جي منظور ڪيو ويندو ۽ اها دير نه ڪئي ويندي ته ترقياتي اسڪيمن ۾ مسئلو آهي. ان کان علاوه رڪارڊ تي اهو به آيو آهي ته صوبائي سطح تي هڪ ڪميٽي جوڙي وئي هئي جيڪا سمورن اسٽيڪ هولڊرز کي شامل ڪندي عبوري رپورٽ ذريعي انهن 100 اسڪولن جي سفارش ڪندي. جڏهن ته ٽيچرس فائونڊيشن جي نمائندن

ڪي ٻڌڻ کان پوءِ معلوم ٿئي ٿو ته ڪميٽي جا ميمبر اسڪولن جو دورو ڪرڻ ۾ ناڪام ويا آهن. ان مطابق ڊويزن سطح تي ڪميٽيون ٺهيوڻ وينديون ۽ ڪاليج جي ٽر انهن ڪميٽين ۾ شامل نه ٿيندي. ڪميٽي سمورن هاءِ اسڪولن جو دورو ڪندي ترجيحي طور تي والدين کي سڏائي ۽ سيمينار منعقد ڪندي. هن موقعي تي، وقتي طور تي هڪ عبوري انتظام جي طور تي، سيڪريٽري اسڪولز نوٽيفڪيشن ۽ منتقلي کي جانچيندو جيئن حوالو ڏنو ويو، بشمول نوڊيرو هاءِ اسڪول. سيڪريٽري اسڪولز سيني اسٽيڪ هولڊرز کي ٻڌندو ۽ ترجيحي طور تي 15 ڏينهن اندر شڪايت جو ازالو ڪندو.

9. اسڪولن جي جعلي اپ گريڊيشن جي حوالي سان، اڳوڻي اپ گريڊ ٿيل اسڪولن کي ڪميٽي طرفان ٻيهر جانچيو ويندو ۽ جيڪڏهن انهن ۾ ضرورتن جي کوٽ آهي ۽ جيئن ڪميٽي پاران شاگردن جي تعداد ۽ ڪيچمينٽ ايريا جي حوالي سان فيصلو ڪيو ويو آهي، ڪميٽي ان معاملي کي سيڪريٽري اسڪولز جي حوالي ڪرڻ جي قابل هوندو ته جيئن اهي اپ گريڊيشن کان اڳ هئا.

36. اهو ذڪر ڪرڻ ضروري آهي ته [مشال ڪيس] ۾، اهو ڏنو ويو ته سنڌ ايجوڪيشن فائونڊيشن سنڌ فائونڊيشن ايڪٽ 1992 تحت ڪم ڪري رهي آهي ۽ ڊونر ايجنسي سان ايم او يو جو مقصد ميوٽي سطح تي تعليم کي فروغ ڏيڻ هو ۽ اطمينان کي يقيني بڻائڻ لاءِ وڏي پئماني تي فنڊنگ شامل آهي. ائين جي آرٽيڪل A-25 جنهن مطابق هن عدالت مٿي ڄاڻايل ايڪٽ تحت اسڪولن جا مڪمل تفصيل طلب ڪيا. 2007 کان وٺي سنڌ ايجوڪيشن فائونڊيشن پاران حاصل ڪيل سموري رقم جي مڪمل آڊيٽ رپورٽون؛ رپورٽ اسڪول جي داخلا جي حوالي سان ميڪانيزم ڏيکاريندي؛ لسٽ ڪيل اسڪولن جي چڪاس / نگراني جي حوالي سان ميڪانيزم کي بيان ڪرڻ جي رپورٽ؛ رپورٽ جيڪا پوري سنڌ جي سمورن الحاق ٿيل اسڪولن جي پوري پيش رفت کي جانچڻ لاءِ ميڪانيزم ڏيکاريندي. ان حوالي سان سيڪريٽري تعليم ۽ ايم ڊي سنڌ ايجوڪيشن فائونڊيشن کي طلب ڪيو ويو. اهي 31.05.2016 تي ظاهر ٿيا. ٻڌڻي دوران موقف اختيار ڪيو ويو ته جيتوڻيڪ ايڪٽ پرائمري کان سيڪنڊري اسڪولن تائين مڪمل ميڪانيزم فراهم ڪري ٿو پر 1992ع کان شروع ٿيڻ کان وٺي پرائيويت پارٽنرشپ ذريعي صرف پرائمري اسڪول قائم ڪيا ويا آهن، ان ڪري ٽرين هيٺ ڏنل آرڊر پاس ڪرڻ تي اتفاق ڪيو:

”ٽرين کي ڊگهي عرصي تائين ٻڌڻ کان پوءِ، پارٽيون ائين جي آرٽيڪل A-25 جي روح ۽ تعليم جي معاملي ۾ معزز سپريم ڪورٽ آف پاڪستان جي هدايتن جي حوالي سان پنهنجون پابند ذميواريون تسليم ڪندي، ان ڳالهه تي متفق آهن ته.

(i) تڪرار جي حوالي سان، جيئن فوري مقامي ۾ اٿاريو ويو آهي، هڪ جاچ/انڪوائري I.B.A، ڪراچي طرفان، ٻن مهينن اندر؛ جاچ ڪندي، I.B.A. هن عدالت کي ان اثر ۾ مدد ڏيندو ته ”ڇا مدعي کي مقرر ڪيل اسڪول ڪم ڪري رهيا هئا ۽ حد تائين هئا يا ٻي صورت ۾؟ مدعي اهڙن اسڪولن، استادن ۽ شاگردن جا مڪمل تفصيل I.B.A کي فراهم ڪندو.

IBA، ڪراچي جي انتظاميا هيٺين نالن تي غور ڪري سگهي ٿي، جيئن مدعي انڪوائري ڪميٽي ۾ تجويز ڪيل آهي.

1. ڊاڪٽر سيد غني،
اسسٽنٽ ڊين، IBA، ڪراچي.
2. ڊاڪٽر ناصر افغان،
اسسٽنٽ ڊائريڪٽر، ايم بي اي پروگرام،
3. جناب رضوان ميمڻ،
سينيئر ميمبر، بورڊ آف روينيو، اڳوڻو سيڪريٽري تعليم.
(ii) سيڪريٽري، تعليم ۽ خواندگي کاتو، حڪومت سنڌ ۽
مئنيجنگ ڊائريڪٽر، سنڌ ايجوڪيشن فائونڊيشن (SEF)
موجود آهن، ٻن مهينن جي عرصي اندر سنڌ ايجوڪيشن
فائونڊيشن ايڪٽ 1992 تحت ضابطا ٺاهڻ جو عزم ڪيو.
- (iii) جٽايل A.A.Gs، سنڌ صوبي جي طرفان ان ڳالهه جو اقرار
ڪري ٿو ته اسڪولن جي ابتر حالت بابت درخواست ۾ منظور
ڪيل فيصلي جي پيراگراف نمبر 174 جي تعميل (2014
SCMR 396 جي طور تي رپورٽ ڪئي وئي) ٻن مهينن اندر
ترجيحي طور تي ڪئي ويندي.
- (iv) A.A.Gs عهد ڪن ٿا ته تعليمي ماهرن جو ڪو به پينل، جيئن
مئنيجنگ ڊائريڪٽر، S.E.F جي تجويز ڪيل آهي، غور ڪيو
ويندو ۽ پندرهن ڏينهن جي اندر بورڊ ۾ نوٽيفڪيشن سان نامزد
ڪيو ويندو. مئنيجنگ ڊائريڪٽر پندرهن ڏينهن اندر اهڙو پينل
لڳائڻ جو عزم ڪري ٿو.
- (v) سنڌ ايجوڪيشن فائونڊيشن بورڊ آف سنڌ ايجوڪيشن
فائونڊيشن تحت سنڌ ايجوڪيشن پروگرام ۾ رجسٽرڊ شاگردن
لاءِ پرائمري سطح کان مڊل ۽ ايڇ ايس سي تائين تعليم جي
سطح کي وڌائڻ لاءِ هڪ مڪمل ميڪانيزم تيار ڪندي پاليسي
جوڙيندو. مئنيجنگ ڊائريڪٽر ۽ سيڪريٽري ايجوڪيشن
عهدو ورتو ته هو معاملي جي جاچ ڪندا ۽ 2 مهينن اندر تعميل
ڪئي ويندي.
- (vi) جٽايل A.A.Gs ۽ سيڪريٽري تعليم جو خيال آهي ته جيئن ته
تعليم جي فراهمي جي ضمانت آرٽيڪل A-25 ۾ ڏنل آهي،
تنهن ڪري سڪيل ضلعي ۽ سيشن ججن کي ضلعي سطح تي
حقن جي محافظ هجڻ جي حيثيت ۾ شامل ڪيو وڃي، مثال
طور سپريم ڪورٽ جي فيصلي ۾ (supra)، اوچتو دورو
ڪرڻ لاءِ، مئجسٽريٽ کي مقرر ڪرڻ دوران، تڪليفن جي
حوالي سان، ان سان گڏ جيئن ته ضابطه فوجداري پروسيجر،
1898 جي باب-X تحت مهيا ڪيو ويو آهي، چاڪاڻ ته غير
قانوني قبضو/ تجاوزات هڪ رڪاوٽ آهي جيڪا تڪليف
پيدا ڪري ٿي. معزز سپريم ڪورٽ جي فيصلي جو پيراگراف
نمبر 174، سيڪريٽري پاران تسليم ڪيو ويو ته، ان جي
تعميل نه ڪئي وئي آهي، تنهنڪري، آرٽيڪل 187 (3) ۽
آئين جي آرٽيڪل 189 جي روح جي اندر، هي عدالت ان تي
عمل درآمد ڪرڻ جي مجاز آهي جيئن. "عملي عدالت". جيئن
ته، پيراگراف نمبر 174 ((d, a)) ۽ (g) ضلعي ججن جي
شموليت لاءِ ڪمري جي اجازت ڏني ٿو ان جي صحيح لاڳو
ڪرڻ لاءِ يعني پوت اسڪولن کي ختم ڪرڻ ۽ غير قانوني

قبضي/تجاوزات کي هٽائڻ جيڪو ٻي صورت ۾ اصطلاح جي لائق هجي؛ ان ڪري، سڌريل ضلعي ۽ سيشن ججن کي هدايت ڪئي وئي آهي ته اهي پاڪستان جي آئين جي آرٽيڪل 9 ۽ A-25 جي لاڳو ٿيڻ کي پنهنجي خط ۽ اسپرٽ ۾ لاڳو ڪرڻ لاءِ مجاز هوندا، جيڪي S.E.F ۽ S.E.F تحت ڪم ڪندڙ اسڪولن، ڪاليجن جي نگراني ڪندي. سنڌ جي حڪومت جو اوچتو دورو ڪري ترجيحي طور تي ته ماهي بنيادن تي پاڻ يا انهن جي ماتحت مئجسٽريٽ ذريعي. ڪو ڪيس يا شڪايت جي شڪايت، يا پاڪستان 1973 جي آئين جي آرٽيڪل 9 ۽ 25 جي ڪنهن به خلاف ورزي يا ته نوٽيس يا نوٽيس ۾ آندو ويندو، قانون جي مطابق ڪارروائي ڪئي ويندي، مناسب ڪارروائي لاءِ لاڳاپيل چوٿين کي هدايت ڪئي ويندي.

هن آرڊر جي هڪ ڪاپي جڙايل A.A.G، سيڪريٽري تعليم، مئنيجنگ ڊائريڪٽر، S.E.F کي موڪلي ويندي. ۽ ڊائريڪٽر IBA ڪراچي. انهي سان گڏ آفيس کي يقيني بڻائڻ گهرجي ته هن حڪم جي facsimile ڪاپي سڀني جڙايل ضلعي ۽ سيشن ججن (سنڌ) کي تعميل لاءِ جاري ڪئي وئي آهي.

جدا ٿيڻ وقت، هي عدالت جناب فضل الله پڇو هو، سيڪريٽري تعليم ۽ خواندگي کاتي ۽ محترم شاهه دراني، مئنيجنگ ڊائريڪٽر، S.E.F پاران ڪيل قيمتي سهڪار کي ساراهي ٿي.

وڌيڪ، 15.05.2017 جي حڪم سان، سنڌ ايجوڪيشن فائونڊيشن (SEF) جي وڪيل پرائمري اسڪولن جي ميٽرڪ سطح تائين اپ گريڊيشن جي حوالي سان تعميل رپورٽ داخل ڪئي ۽ انهن کي وڌيڪ هدايت ڪئي وئي ته هو اهڙو بيان داخل ڪن ۽ انهن کي شروع ڪرڻ / قائم ڪرڻ لاءِ ڪارروائي شروع ڪن اسڪول ڪاليج جي سطح تائين.

37. 2017 جي II-اپيل نمبر 32 ۾، هائير سيڪنڊري اسڪولن جي اپ گريڊيشن جي حوالي سان، 13.12.2022 تي ڏنل آرڊر پاس ڪيو ويو:

17. ان موقعي تي، 26.05.2021 جي حڪم جي تعميل ۾، سوٽ نمبر 2015/1243 ۽ آرڊر تاريخ 04.10.2022 موجوده اپيل ۾ منظور ڪيو ويو، فوڪل پرسن موجود اسسٽنٽ ايڊووڪيٽ جنرل سنڌ جي معرفت رپورٽ پيش ڪئي، جنهن ۾ چيو ويو آهي ته انهن جمع ڪرايو آهي. SNES جي منظوري لاءِ فنانس ڊپارٽمينٽ وٽ 101 هائير سيڪنڊري اسڪولن کي اپ گريڊ ڪيو ويندو. SNES جمع ڪرائڻ ۾ دير جو سبب اهو آهي ته اهو انفراسٽرڪچر جي غير موجودگي ۽ سبب هو. اهو ٻڌائڻ جي ضرورت ناهي ته سوين اسڪول بغير عمارتن جي هلندڙ آهن ۽ شاگرد عارضي پناهه گاهه ۾ يا ڳوٺاڻن جي مدد سان خانگي عمارتن/خيمن ۾ تعليم حاصل ڪري رهيا آهن. ان موقعي تي، ٻي جي پلاننگ اسڪولز دعويٰ ڪئي ته هنن 40 اعليٰ اسڪولن جي چونڊ ڪئي آهي ۽ اهي موجوده سال جي سالياني ترقياتي پروگرام (ADP) ۾ لاڳاپيل سهولتون ۽ انفراسٽرڪچر فراهم ڪندا ۽ باقي اسڪول ايندڙ ADP 24-2023 ۾ رکيا ويندا. نئين ADP 24-2023 جي بجيٽ ۾ باقي 60 اسڪولن کي مڪمل الانڊ سهولتون ڏنيون وينديون. چيف سيڪريٽري سنڌ سيڪريٽري فنانس ڊپارٽمينٽ ۽ چيئرمين پي اينڊ ٻي ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته 61 هاءِ اسڪول جيئن ته منظور يا منظور ڪيا ويا آهن

۽ لاڳاپيل خدمتون بجيت ۾ مهيا ڪيون وڃن خاص طور تي انهن اسڪولن لاءِ بجيت بيان ڪندي. ان کان علاوه، انهن اسڪولن کان علاوه، تعليم کاتي جو اهو اولين فرض آهي ته اسڪولن کي سيڪنڊري کان هائر سيڪنڊري تائين اپ گريڊ ڪيو وڃي ۽ اهو ئي سندن عمل آهي ته اڳ ۾ موجود ميڪانيزم جي پيروي ڪندي ان کي اپنائڻ لاءِ، تنهن ڪري سڀني نوان اپ گريڊ 101 اسڪولن کي منظور ڪيو ويو، SNEs کي فنانس ڊپارٽمينٽ وٽ جمع ڪرايو ويندو ۽ فنانس ڊپارٽمينٽ بغير ڪنهن رڪاوٽ جي هڪ مهيني اندر SNE جمع ڪرائڻ کان پوءِ منظور ڪندو.

38. اسڪولن کي سيڪنڊري کان هائير سيڪنڊري تائين اپ گريڊ ڪرڻ تعليم کاتي جو اولين فرض آهي. تنهن ڪري، اهڙي اپ گريڊيشن لاءِ SNEs کي قانون جي مطابق جمع ڪرائڻ جي هڪ مهيني اندر بغير ڪنهن رڪاوٽ جي فنانس ڊپارٽمينٽ کان منظور ڪيو ويندو.

اسڪولن ۾ جسماني سرگرميون

39. شاگردن جي مجموعي پلائي ۽ ترقي کي وڌائڻ لاءِ اسڪولن ۾ جسماني سرگرمين کي شامل ڪرڻ تمام ضروري آهي. جسماني سرگرميون، اسڪول جي نصاب جو بنيادي حصو هجڻ ڪري، سڀني عمرن جي شاگردن لاءِ دستياب هجڻ گهرجي. جسماني سرگرمين ۾ مشغول ٿيڻ، راندين ۽ گڏيل نصابي مشقون شاگردن ۾ دٻاءُ، پريشاني ۽ ڊپريشن کي گهٽائڻ ۾ مدد ڪري سگهن ٿيون. جسماني سنگ ميلن کي پورو ڪرڻ ۽ راندين يا سرگرمين ۾ بهتري شاگردن جي اعتماد ۽ خود اعتماد کي وڌائي سگهي ٿي. جسماني سرگرميون قابليت ۽ دلچسپين جي وسيع رينج کي ترتيب ڏيڻ، شموليت کي فروغ ڏيڻ ۽ سڀني شاگردن کي حصو وٺڻ جي اجازت ڏيڻ لاءِ ترتيب ڏني سگهجن ٿيون. اسڪولن ۾ جسماني سرگرمين کي مؤثر طريقي سان ضم ڪرڻ لاءِ، مختلف سرگرميون پيش ڪريو، جهڙوڪ ٽيم راندين، انفرادي رانديون، انڊور رانديون، يوگا، ايروبيڪس، ميوزڪ ۽ ٻيون تفريحي سرگرميون مختلف دلچسپين ۽ صلاحيتن کي پورو ڪرڻ لاءِ؛ تعليمي سرگرمين سان گڏ جسماني سرگرمين کي توازن، يقيني بڻائڻ ته نه ته ٻئي تي ترجيح وٺندي؛ ان کان علاوه ضروري سهولتون، راندين جو سامان، ۽ مختلف سرگرمين جي سهولت لاءِ ڪليل جڳهه فراهم ڪرڻ بجاءِ اهڙيون سرگرميون شاگردن لاءِ پڙهائيءَ سان گڏ ٻين شعبن ۾ به پنهنجو نالو پيدا ڪرڻ جا رستا کولينديون آهن. سيڪريٽري تعليم سڀني اسڪولن جي سربراهن کي هدايت ڪئي ته ماحول کي منصفانه بڻايو وڃي جيئن مٿي ڄاڻايل راندين ۽ نوجوانن جي معاملن واري وزارت جي تعاون سان اسپورٽس گالا، ٽيلنٽ هنت ايونٽ وغيره جو بندوبست ڪيو وڃي ۽ سمورن هاءِ اسڪولن ۾ اسڪائوٽس کي بحال ڪيو وڃي. ٿانوي.

نيو ڊگري ڪاليجز

40. اهو فائڊو ٿيندو ته CP No.D-1817/2016، 2894/2017 ۽ 2019/1890 ۾ پاس ڪيل اڳوڻي آرڊرن جا ڪجهه لاڳاپيل پير اگراف هن ڪورٽ پاران سرڪٽ ڪورٽ حيدرآباد ۾، جن ۾ ان حوالي سان هدايتون جاري ڪيون ويون آهن، 02.08.2019 هيٺ ڏنل:-

”2. شروع ۾ سيڪريٽري ڪاليجز موقف اختيار ڪيو ته سال 2017-2018 جي بجيت بڪ ۾ 56 ڊگري ڪاليج رکيا ويا هئا، جن مان 31 (31) انهن جي ايس اين ايز سان مڪمل ٿي چڪا آهن، باقي 2021 تائين مڪمل ٿي ويندا، ٻنهي ڊويزنن جا چيف انجنيئر موجود آهن. ۽ عزم ڪيو

ته اهي مٿي ڏنل ڪاليجن کي مقرر وقت اندر مڪمل ڪندا. جيئن ته، منصوبن جي مڪمل ٿيڻ ممڪن نه آهي جيستائين مقرر ڪيل بجيٽ وقت تي جاري نه ڪئي وڃي، ان ڪري سيڪريٽري ڪاليجز ۽ سيڪريٽري فنانس کي يقيني بڻائڻ گهرجي ته بجيٽ مقرر ڪيل مدت ۾ جاري ڪئي وڃي.

چيف انجنيئرز ڪاليج جي عمارتن جي تعمير لاءِ بجيٽ/فنڊز جي مختص ڪرڻ ۽ جاري ڪرڻ ۾ هڪ مسئلي کي اجاگر ڪيو. هڪڙي منصوبي / عمارت کي مڪمل ڪرڻ لاءِ فنڊ جاري ڪرڻ ۽ پوءِ ٻئي ڏانهن منتقل ڪرڻ بدران، فنڊ مختص ڪيا ويندا آهن ۽ جاري ڪيا ويندا آهن هڪڙي هڪڙي منصوبن / عمارتن جي تعمير لاءِ. پر جيئن ته اهي فنڊ مرحلن ۾ جاري ڪيا ويا آهن، سڀئي منصوبا دير ٿيڻ جو خطرو بڻجي ويندا آهن. بجيٽ مختص ڪرڻ جي اهڙي قسم جو ٻيو پاسو اهو آهي ته عوام ڪنهن به هڪ منصوبي مان فائدو حاصل نه ٿو ڪري سگهي جيستائين سڀئي مڪمل نه ٿين. اهڙي بجيٽ مختص ڪرڻ ۾ عقلمنديءَ جو انڪشاف چيف انجنيئرز ڪيو ۽ سيڪريٽري ڪاليج ايجوڪيشن به ان ڳالهه ۾ اختلاف نه ڪيو. تنهن ڪري، جيستائين بجيٽ مختص ڪرڻ ۽ جاري ڪرڻ جو مٿي ذڪر ڪيل انداز اصل ۾ ٽيڪس ادا ڪندڙن جي رقم بچائيندو آهي، سيڪريٽري ڪاليج ايجوڪيشن ۽ سيڪريٽري فنانس کي يقيني بڻائڻو پوندو ته بجيٽ مختص ڪرڻ ۽ جاري ڪرڻ جو مقصد ڪنهن منصوبي جي مڪمل ٿيڻ تي آهي، ان کان اڳ ايندڙ منصوبي تي وڃڻ کان اڳ.

3. موجوده اسڪولن ۽ ڪاليجن جي سار سنڀال جي حوالي سان ٻڌايو ويو آهي ته بجيٽ M&R جي سربراه تحت مختص نه ڪئي وئي آهي، جڏهن ته ٻئي لاڳاپيل سيڪريٽري عهد ڪن ٿا ته اهي ٻين سرن ۾ موجود رقم کي ترتيب ڏيڻ کي يقيني بڻائيندا جيڪي ايترو ضروري نه آهن ۽ استعمال ڪري سگهجن ٿيون. سار سنڀال ۽ مرمت لاءِ تعليم جي جڳهن جي خستگي هڪ کليل راز آهي پر M&R جي سربراهن جو نه هجڻ به حيرت انگيز آهي. عمارت جي مڪمل ٿيڻ ان جي سار سنڀال کي الڳ رکڻ لاءِ ڪڏهن به ڪافي نه هوندو، ٻي صورت ۾، جيڪڏهن اهڙي عمارت جو مقصد جاري رهندو ته قانوني ۽ منطقي طور تي جاري رهندو. ان حوالي سان گهڻو ڪجهه چوڻ کان سواءِ، اها تجويز، جيڪا پيش ڪئي وئي، مناسب لڳي ٿي ته موجوده ايم اينڊ آر (نظم ۽ مرمت) جي موجوده مسئلي کي پورو ڪري، ان ڪري سيڪريٽري فنانس، چيف انجنيئرز ۽ فنانس ڊپارٽمينٽ ان ڳالهه کي يقيني بڻائين ته هيڏي ۾ فنڊ موجود آهن، ضرورت نه آهي. فوري طور تي استعمال لاءِ ۽ جيڪي هر سال معمول جي خرابيءَ ۾ آهن، انهن کي M&R ۾ منتقل ڪيو ويندو. اهو شامل ڪرڻ جي ضرورت نه آهي ته اهڙي ڪم (M&R) کي دير نه ڪيو وڃي بلڪه ان جي ضرورتن کي برقرار رکڻ دوران ورتو وڃي ته جيئن ڪنهن به جڳهه تي هٿ جي داخلا / تعارف جي سبب اهڙي فنڊ جي غلط استعمال کان بچي سگهجي.

4. ان موقعي تي سيڪريٽري اسڪولز جو چوڻ آهي ته ڊپارٽمينٽ 46 هائير سيڪنڊري اسڪولن کي بند ڪرڻ جو ارادو رکي ٿو جيئن ڊگري ڪاليج موجود آهن. انهن اسڪولن ۾ داخلا ۽ شاگردن جو تناسب تمام گهٽ آهي ۽ اها منتقلي صرف شاگردن جي حوالي سان آهي ۽ استادن جو ڪيڊر متاثر نه ٿيندو. اهو ذڪر ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته عام طور تي هر اسڪيم صحيح عمل کان پوءِ قائم ڪئي ويندي آهي جنهن ۾ جڙ (ضرورت) شامل هوندي آهي، تنهن ڪري اهڙي اسڪيم کي عام طور تي خراب نه ٿيڻ گهرجي سواءِ ان حوالي سان مناسب مطالعي کان پوءِ ته ”چا ان جي ضرورت/مقصد موجود آهي يا ٻي صورت ۾؟ اهو شامل ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته اها عمارت نه آهي جيڪا اهميت رکي ٿي پر مقصد

/ ضرورت آهي جيڪا اهڙي عمارت جي تعمير لاءِ هڪ سبب هئي. رڪارڊ ظاهر ڪري ٿو ته ڪيترن ئي سالن کان ڪاليجن ۽ اعليٰ ثانوي اسڪولن ۾ ڪافي واڌارو نه ڪيو ويو آهي ان ڪري ڊپارٽمينٽ کي گهربل آهي ته هو اسڪولن ۽ ڪاليجن جي ضرورتن کي مردم شماري جي مطابق جانچي ته جيئن اهي مقصد / ضرورت کي نقصان پهچائڻ / تعصب کان سواءِ هوشيار فيصلو ڪري سگهن. ڪنهن به اهڙي عمارت / منصوبي جي. تنهن ڪري چيف سيڪريٽري سيڪريٽري پلاننگ اينڊ ڊولپمينٽ ۽ سيڪريٽري ڪاليجز/اسڪولن جي مشاورت سان ڪميٽين کي اطلاع ڏيندو جيڪي آبادي جي انگن اکرن سان گڏ پنهنجون تجويزون پڙهنديون ۽ پيش ڪنديون ۽ رپورٽون واضح طور تي پيش ڪيون وينديون ته ڇا موجوده ڪاليجن کي پورو ڪرڻ لاءِ ڪافي آهن. تعليم جو مسئلو هجي يا تعداد وڌائڻ جي ضرورت هجي، ان وقت تائين هائير سيڪنڊري اسڪولن کي پریشان نه ڪيو ويندو. ان کان علاوه ساڳئي مسئلي تي 20.09.2017 جي آرڊر جي پيرا نمبر 8 بابت رپورٽ پيش ڪئي ويندي.

41. هتي شامل ڪرڻ جي قابل آهي، 28 جنوري 2020 جي آرڊر جو لاڳاپيل پيراگراف 2015 جي سوت نمبر 1243 ۾ منظور ڪيو ويو آهي:-

5. مختلف کاتن پاران لائبريرين جي حوالي سان موجود چيف سيڪريٽري جو فوڪل پرسن بيان جمع ڪرايو جنهن ۾ چيو ويو آهي ته اڳوڻي حڪم جي تعميل وقت اندر ڪئي ويندي. ان موقعي تي سيڪريٽري ڪاليجز موقف اختيار ڪيو ته ڪاليج پاسي مختلف پروڪيورمينٽ اٿارٽيون آهن پر بدقسمتي سان ڪيترن ئي سالن کان فرنيچر خريد ناهي ڪيو ويو. هن موقعي تي، هو خريداري ڪميٽين جي حوالي سان نوٽيفڪيشن جمع ڪري ٿو ۽ هو ضلعي ۽ سيشن ججن جي شموليت ۽ نگراني جي طلب ڪري ٿو. جيئن ته ڪاليج ۽ لائبريريءَ جو فرنيچر ۽ ٻيو سامان تمام ضروري آهي ۽ ان جو نه هجڻ به ماڻهن کي سرڪاري شعبي کان پرائيويت شعبي ڏانهن ڌڪڻ جو هڪ سبب آهي. ان مطابق، سڀني ڊسٽرڪٽ اينڊ سيشن جج لاڳاپيل پرنسپالن ۽ ڪاليجن جي ڊائريڪٽرن کي سڏيندا ۽ پڪ ڪندا ته خريداري، ڪاليجن جي خواهش موجب، ڇهن مهينن اندر، پر خوشگوار رسم الخط پوري ڪرڻ کان پوءِ. اهو ذڪر ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته ضلعي ججن جو ڪردار صرف نگران هوندو، تنهنڪري ڪميٽين جي طرفان ڪنهن به خرابي کي قانوني نتيجن کي سامهون آڻيندو.

42. هتي وڌيڪ ذڪر ڪرڻ ضروري آهي ته 2017 جي II-اپيل نمبر 32 ۾، هيٺيان حڪم پاس ڪيا ويا:

14. تاريخ 04.10.2022 جي حڪم جي تعميل ۾، ڊائريڪٽر جنرل پلاننگ اسڪولز اينڊ ڪاليج آن ڊولپمينٽ سائڊ دعويٰ ڪئي آهي ته ڪاليج جون 46 نيون عمارتون مڪمل ٿي چڪيون آهن، پر اڃا تائين SNE(s) کي فنانس ڊپارٽمينٽ طرفان منظور ٿيڻو آهي، سندس مطابق. وڏي وزير ناٿي کاتي کي هدايت ڪئي آهي ته ڪاليج کاتي پاران جمع ڪرايل ايس اين ايز کي منظور ڪيو وڃي. اهو ٻڌائڻ جي ضرورت ناهي ته هن عدالت پاران فنانس ڊپارٽمينٽ ۽ ڪاليج ڊپارٽمينٽ کي بار بار هدايتون جاري ڪيون ويون آهن. ان مطابق سيڪريٽري ڪاليج ڊپارٽمينٽ 46 ڪاليجن جي نشاندهي ڪندڙ ايس اين ايز جمع ڪرائيندو ۽ فنانس ڊپارٽمينٽ سڀني قانوني ۽ ڪوڊل فارملٽيز کي نظر ۾ رکندي هڪ مهيني اندر ان جي منظوري ڏيندو. ناڪامي جي صورت ۾ سيڪريٽري فنانس وضاحت سان گڏ هوندو.

15. ان موقعي تي ايڊيشنل سيڪريٽري ڪاليجز دعويٰ ڪئي ته خان صاحب دين محمد جوڻيجو اسڪول جي نالي سان هڪ شاندار عمارت وفاقي حڪومت ٺاهي آهي، ڇاڪاڻ ته اڳ ۾ تعليم وفاقي/صوبائي حڪومت جي ڪنڪريٽ لسٽ ۾ هئي. ان مطابق ايڊيشنل سيڪريٽري ڪاليجز دعويٰ ڪئي ته هنن اها عمارت سنڀالي ورتي آهي ۽ هو گزڙ بگري ڪاليج قائم ڪرڻ وارا آهن ۽ هنن اڳ ۾ ئي فنانس ڊپارٽمينٽ وٽ ايس اين اي جمع ڪرايو آهي ۽ اها منظوري لاءِ التوا ۾ آهي. ان مطابق ٺاهي کاتي جو سيڪريٽري اڄ کان 15 ڏينهن اندر ان جي منظوري ڏيندو.

16. ڊائريڪٽر جنرل پلاننگ اسڪولز اينڊ ڪاليج ايجوڪيشن ڊپارٽمينٽ 46 ڪاليجن کان علاوه 15 ڪاليجن جي حوالي سان رپورٽ پيش ڪندا، جن مان 15 ڪاليجن جي خاص سمري پٺورو ۾ منظور ڪيا ويا ۽ تعلقي ڪپرو ۾ آهن ۽ باقي ٻارهن ڪاليجن جي سالياني بجيٽ منظور ڪئي وئي. هو انهن ڪاليجن جي تعمير جي حوالي سان پيش رفت رپورٽ پيش ڪندو ۽ ان سان گڏ جيڪڏهن سنڌ حڪومت طرفان گذريل ٽن سالن ۾ ڪو نئون اسڪول/ڪاليج منظور ٿيل آهي ۽ انهن اسڪولن/ڪاليجن جي موجوده صورتحال بابت واضح بيان سان گڏ انهن ڪاليجن جي تعمير جي حوالي سان پيش رفت رپورٽ پيش ڪندو. جڏهن ته سڀ عمارتون مڪمل ٿي وينديون. رپورٽ ۾ تصويرون ۽ وڊيو فوٽيجز شامل ٿيڻ گهرجن. ڊائريڪٽر جنرل ذاتي طور تي هلندڙ عمارتن جو دورو ڪندو ۽ رپورٽ پيش ڪندو جيڪڏهن ڪنهن شخص (نجي يا سرڪاري) طرفان تعمير ۾ ڪارڪاوت پيدا ٿئي ٿي، اسڪول/ڪاليج ڊپارٽمينٽ آرڊر جي تعميل ۾ مدد لاءِ لاڳاپيل ضلعي ۽ سيشن جج سان رابطو ڪرڻ جو مجاز هوندو. مٿي ڄاڻايل سپريم ڪورٽ طرفان منظور ڪيو ويو آهي. ايندڙ تاريخ تي ڊائريڪٽر پلاننگ ڪاليجز حاضري پريندا. هو دلاور منگي سان گڏ دورو ڪندو ۽ بيان ڪيل شرطن تي رپورٽ پيش ڪندو.

43. ان مطابق، مٿي ڏنل حڪمن کي نظر ۾ رکندي، سيڪريٽري تعليم کي سختي سان هدايت ڪئي وئي آهي ته 46 نون ڪاليجن جي عمارتن ۽ گزڙ بگري ڪاليجن بابت ايس اين اي جي منظوري جي حوالي سان رپورٽ پيش ڪئي وڃي، کيس وڌيڪ هدايت ڪئي وئي ته 15 ڪاليجن جي حوالي سان رپورٽ پيش ڪئي وڃي جن مان 3 تعلقي پٺورو ۽ تعلقي ڪپرو ۾ منظور ڪيا ويا ۽ باقي سالياني بجيٽ ۾ منظور ٿيڻا هئا. سيڪريٽري تعليم کي وڌيڪ هدايت ڪئي وئي آهي ته خراب ٿيل/خطرناڪ اسڪولن جي سار سنڀال ۽ مرمت جو ڪم فوري طور شروع ڪيو وڃي، فرنيچر جي دستيابي؛ ان کان علاوه ويجهو رستا اسڪولن ڏانهن وڃڻ ۽ ان حوالي سان رپورٽ پيش ڪن. بهرحال، ناڪاميءَ کي ڪوڙو فعل قرار ڏنو ويندو.

ڪاليج جي پاسي تي بي اي جي بگري تعليم

44. بيچلر بگري جي تعليم جي حوالي سان اها هڪ مڃيل حقيقت آهي ته سنڌ صوبي کان سواءِ ٻيا صوبا ڪاليجن ۾ 16 سالن جي بنيادي بگري فراهم ڪري رهيا آهن. جڏهن ته، سنڌ صوبي ۾، بيچلر جي بگري 14 سالن جي آهي، جيڪا سڄي دنيا ۾ بيچلر جي بگري طور قبول نه آهي، بشمول ٻين ملڪن ۾، ڪنهن به نوڪري، اسڪالرشپ يا اعليٰ درجي جي تعليم جي ٻين شعبن ۾ داخلا لاءِ. هن عدالت ان معاملي جو نوٽيس ورتو ۽ هيٺيان حڪم جاري ڪيا:

"پيراگراف نمبر 12 ۽ 13 جي آرڊر جي تاريخ 02.08.2019، سرڪٽ ڪورٽ حيدرآباد ۾ CP NO.D-1817/2016، 2894/2017 ۽ 2019/1890 ۾ منظور ڪيو ويو.

"پيراگراف نمبر 12 ۽ 13 جي آرڊر جي تاريخ 02.08.2019،

سرڪٽ ڪورٽ حيدرآباد ۾ CP NO.D-1817/2016
2894/2017 ۽ 2019/1890 ۾ منظور ڪيو ويو.

12. ”رڪارڊ تي اهو به آيو آهي ته هائير سيڪنڊري اسڪولن ۾ پرنسپالن جون لڳ ڀڳ 25 پوسٽون خالي پيل آهن. اسڪول يا ڪاليج ۾ پرنسپال جي عهدي جي اهميت کان انڪار نه ٿو ڪري سگهجي، ڇاڪاڻ ته هنن کي اسڪول يا ڪاليج جي مناسب ڪم کي يقيني بڻائڻو پوندو؛ اهڙيءَ طرح، سيڪريٽري اسڪولز کي يقيني بڻائڻو پوندو ته اهڙيون پوسٽون قانون جي مطابق ڀرتيون آهن. ان موقعي تي سيڪريٽري تعليم جو چوڻ هو ته گريڊ 16 تائين سمورن ٽيچنگ اسٽاف جي مقرري جي حوالي سان پرڏيهي ڊونرز جي تعليمي پاليسي موجب ڀرتي جو عمل ٽئين پارٽي ذريعي شروع ڪيو ويو آهي، جڏهن ته 17 گريڊ کان مٿي جي پوسٽن لاءِ سنڌ پبلڪ سروس ڪميشن جي ضرورت آهي. هر پوسٽ تي ڀرتي ڪريو. جيئن ته تعليم وڌيڪ اهم آهي ۽ ڀرتي جي عمل جي حوالي سان ڪو به سمجهوتو قبول نه ٿو ڪري سگهجي، ان ڪري سيڪريٽري اسڪولز اينڊ ڪاليج ايجوڪيشن اهو عزم ڪري ٿو ته سنڌ پبلڪ سروس ڪميشن پاران ڀرتي جو عمل شروع ڪرڻ کان اڳ ٽين پارٽي ڪانٽريڪٽ ذريعي اسڪريننگ ٽيسٽ ورتي ويندي. اهو ذڪر ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته محمد سميع ابڙو ۽ ٻيا بمقابله صوبو سنڌ ۽ ٻيا [2017] PLC (CS) 419 جي ڪيس ۾، هن عدالت جي ڊويزن بينچ پاران پبلڪ سروس ڪميشن جي چيئرمين کي هدايت ڪئي وئي ته هو تعليم جي شعبي ۾ سڀني ڀرتين کي يقيني بڻائي. ڊپارٽمينٽ کي ٽئين پارٽي (IBA سڪر/NTS) ذريعي اسڪريننگ ٽيسٽ کان پوءِ شروع ڪيو ويندو.

13. سيڪريٽري ڪاليجز ۽ ٻنهي لاڳاپيل علائقن جي چيف انجنيئرن جو چوڻ آهي ته ٻنهي شهرن جي ڀر ۾ موجود سرڪاري زمين تي خيبرو گرلز ڊگري ڪاليج ۽ پٺورو گرلز ڊگري ڪاليج ٽن سالن اندر قائم ڪيو ويندو.

45. سيڪريٽري ڪاليجز ۽ يونيورسٽي ۽ بورڊ ٻن سالن اندر سنڌ جي سمورن ڪاليجن ۾ مختلف فيڪلٽيز خاص ڪري ڪمپيوٽر ۾ چئن سالن جي ڊگري پروگرام کي يقيني بڻائيندو.

04 سال ڊگري پروگرام

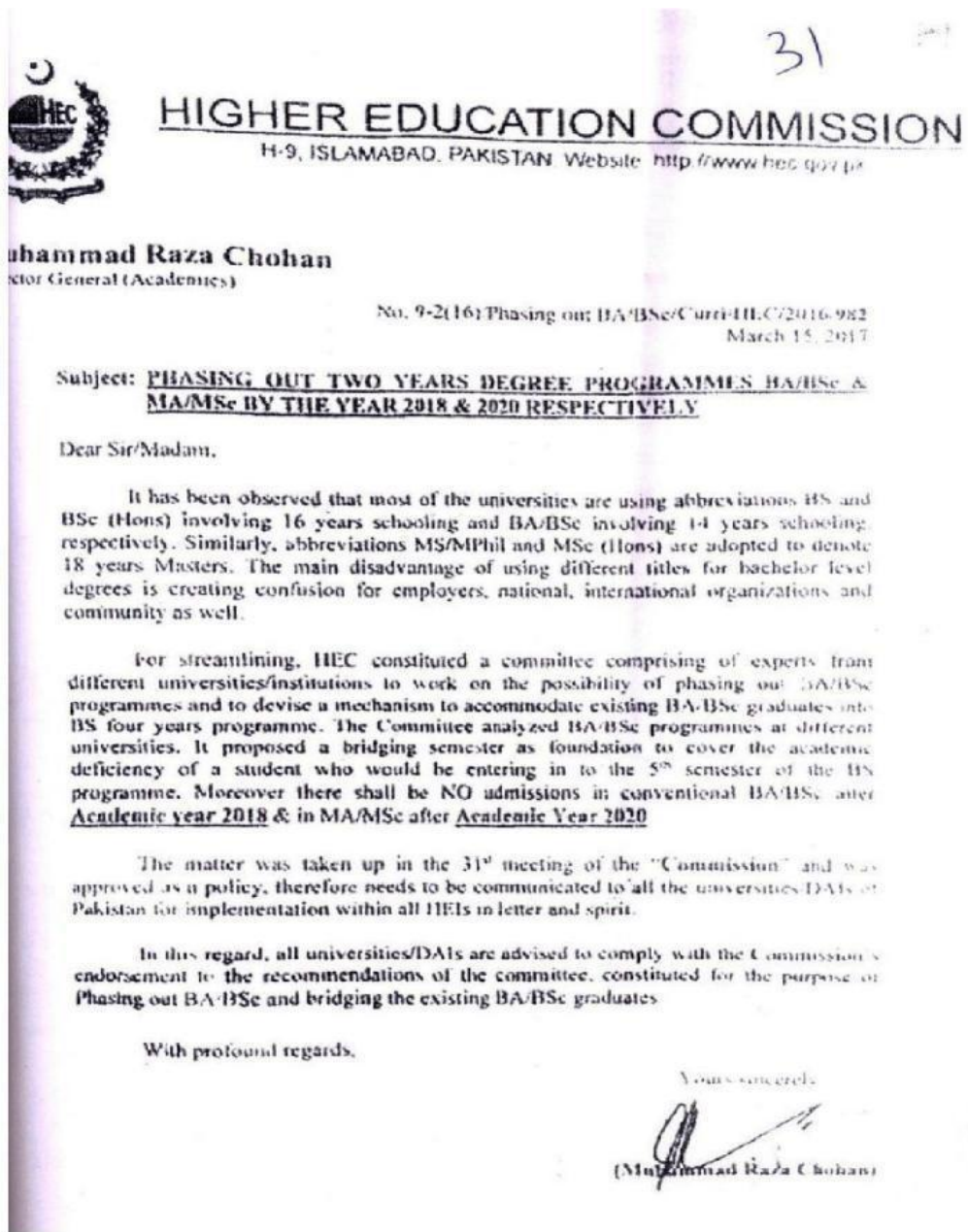
46. سوٽ نمبر 1243 آف 2015 جي حڪم جي تاريخ 26.05.2021 ۾، سنڌ جي هر ضلعي جي ڪاليجن ۾ 04 سالن جي ڊگري پروگرام جي حوالي سان، هيٺ ڏنل حڪم پاس ڪيو ويو:

10. ايڊيشنل سيڪريٽري ڪاليجز موقف اختيار ڪيو ته هن عدالت جي فيصلن ۽ هائير ايجوڪيشن ڪميشن جي پاليسي کي نظر ۾ رکندي هو پهرين مرحلي ۾ هر ضلعي جي ڊگري ڪاليجن ۾ چار سال ڊگري پروگرام شروع ڪرڻ وارا آهن، گهٽ ۾ گهٽ هڪ ڊگري ڪاليج ايندڙ تعليمي سال کان پروگرام پيش ڪندو. اهو ٻڌائڻ جي ضرورت ناهي ته اهي پروگرام انهن ڊگري ڪاليجن ۾ پيش ڪيا ويندا جتي ضلعي يونيورسٽيون پهرين مرحلي ۾ موجود نه هونديون ۽ ان کان پوءِ 2021ع کان 2023ع تائين هر ڊگري ڪاليج ۾ چئن سالن جو پروگرام شروع ڪيو ويندو، چوڪرين

۽ چوڪرن ٻنهي. ان موقعي تي ايڊيشنل سيڪريٽري ڪاليجز موقف اختيار ڪيو ته هو 14 سالن جي تعليم مڪمل ڪندڙ شاگردن کي بيچلر آف آرٽس، سائنس ۽ ڪامرس ڊگري ۾ هائير ايجوڪيشن ڪميشن جي معيار تي پورو لهڻ لاءِ 16 سالن تائين جي تعليم مڪمل ڪرڻ جو موقعو فراهم ڪندا.

47. هن ڪورٽ C.P.No.D-1817/2016 وغيره ۾ 02.08.2019 جي حڪم جي ذريعي هيٺ ڏنل حڪم جاري ڪيو:

11. ان موقعي تي، 15 مارچ 2017 تي هائير ايجوڪيشن ڪميشن جي خط جو حوالو ڏيڻ مناسب ٿيندو، جيڪو هي آهي:-

16 سالن جي تعليم

48. C.P.No.D-1817/2016 وغيره ۾ هن عدالت 2 آگسٽ 2019 تي هيٺ ڏنل مشاهدو ڪيو:

13. عجيب ڳالهه آهي ته پنجاب ۽ ڪي ڪي ۾ 04 سالا بي اي ۽ بي ايس سي پروگرام HEC جي ڏنل هدايتن کي نظر ۾ رکندي شروع ڪيا وڃن ٿا، جڏهن ته سنڌ ۾ ڊگري ڪاليجن کي ٻن سالن جي پروگرام جي بنياد تي 14 سالن تائين ڊگريون ڏنيون وڃن ٿيون. اهو لڳي ٿو ته مٿين فيصلو

جي مڪمل نفي ۾ سيڪريٽري ڪاليجز ان پوزيشن ۾ نه آهي ته مٿين حقيقت کي تڪراري بڻائي سگهي. درخواستگذار جي وڪيل موقف اختيار ڪيو ته بي اي/ بي ايس سي جي ٻن سالن جي ڊگري سڄي دنيا ۾ قابل قبول ناهي، ان ڪري ڊگري ڪاليجن ۾ 16 سالن جي بدران 14 سالن جي تعليم ڏني وڃي ته ڪو فائدو ناهي. ساڳيءَ طرح MS/M.Phil ۽ MSc (آنرز) 18 سالن جي هوندي. اهڙي مسئلي جي حياتيءَ تي ٿورڙي بحث به اها ڳالهه سامهون آئي ته نوٽيفڪيشن # 15- A&C/2019/HEC/691/54 تاريخ: خميس 11 جولاءِ 2019 هاءِ ايجوڪيشن ڪميشن (HEC) اسلام آباد پاران بي اي کي ختم ڪرڻ جو فيصلو ڪيو ويو آهي. / بي ايس سي پروگرام 02 سالن جي منتقلي ۾ ايسوسيئيٽ ڊگري پروگرامن سان. اهو وڌيڪ هدايت ڪئي وئي آهي ته نئون نالو (ايسوسيئيٽ ڊگري يا اي ڊي) سڀني دستاويزن ۽ اعلانن ۾ 02 سالن جي پوسٽ هاءِ ثانوي يا مساوي پروگرامن ۾ اختيار ڪيو وڃي، ۽ BA/BSc پروگرامن جي پوئين نالي کي فوري طور تي بند ڪيو وڃي. شاگرد جيڪي 31 ڊسمبر 2018 تي يا ان کان اڳ بي اي/ بي ايس سي پروگرامن ۾ داخل ٿيل/ رجسٽر ٿيل آهن انهن کي 31 ڊسمبر 2020 تائين اجازت آهي ته اهي پنهنجا پروگرام مڪمل ڪن ۽ بي اي يا بي ايس سي جي ڊگري حاصل ڪن. جيڪي ڪٽ آف تاريخ تائين پنهنجن ڪورسز جا ڪورس مڪمل ڪرڻ ۾ ناڪام رهندا آهن انهن کي ايسوسيئيٽ ڊگري ڏني ويندي اهڙين ضرورتن جي پوري ٿيڻ تي جيئن ڊگري انعام ڏيڻ واري يونيورسٽي پاران مقرر ڪيل آهي. اهڙي قانوني پوزيشن کان بچڻ جو ڪو به جواز ناهي، ان ڪري سيڪريٽري ڪاليجز ۽ سيڪريٽري يونيورسٽين کي يقيني بڻائڻ گهرجي ته سنڌ جو تعليمي نظام عالمي معيار ۽ مٿين حوالي سان ڏنل فيصلن ۽ هدايتن تي ان جي روح ۽ اصول مطابق عمل ڪيو وڃي. اسان، شامل ڪرڻ جي ضرورت ناهي، ماڻهن کي محدود علائقي لاءِ نه پر سڄي دنيا لاءِ تعليم ڏيڻ گهرجي. مٿين سڀني درجي جا ڪورس ۽ ان سلسلي ۾ ميڪانيزم کي ٻن سالن کان چار سالن ۾ تبديل ڪيو ويندو، سڀني لاڳاپيل مضمونن کي شامل ڪندي. ان موقعي تي چيف سيڪريٽري سنڌ کي هدايت ڪئي وڃي ته سيڪريٽري ڪاليجز تي مشتمل هڪ ڪميٽي جوڙي وڃي. جناب نثار احمد صديقي، وائيس چانسلر، IBA؛ محترم شاهه شاهه دراني، مئنيجنگ ڊائريڪٽر، سنڌ ايجوڪيشن فائونڊيشن، گورنمينٽ آف سنڌ (SEF) ۽ سيڪريٽري پلاننگ اينڊ ڊولپمينٽ (P&D) سنڌ، ڪاليجن ۽ يونيورسٽين جا سيڪريٽري جيڪي ان پهلوءَ جو جائزو وٺندا ۽ ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندا ته لاڳاپيل ۽ ضروري مضمون فراهم ڪيا وڃن. نصاب ۾ ۽ اهو حڪم ڇهن هفتن اندر پنهنجي خط ۽ روح ۾ لاڳو ڪيو ويندو.

نصاب ۽ سنگل نصابي پاليسي:-

49. هن عدالت پاران 12.11.2019 جي حڪم سان II-اڀيل نمبر 32 آف 2017 ۾ منظور ڪيو ويو، نصاب جي مسئلي جو فيصلو ڪندي، لاڳاپيل پيراگراف نمبر 3 کان 7 هن سان ٻيهر پيش ڪجي ٿو:-

“3. ان کان اڳ جو سوال ۾ اچي، مان اهو چوڻ تي مجبور آهيان ته امتحاني هال ۾ ڪنهن کي پهرين تربيت/تعليم ڏيڻ کان سواءِ داخل ڪرڻ جو ڪو تصور ئي ڪونهي، تنهن ڪري، تربيت/تعليم، بلاشڪ، پهرين پڄاڻي آهي جڏهن ته امتحان آخري پڄاڻي آهي. پهرين هڪ هميشه پهرين کي خطاب ڪرڻ جي ضرورت آهي.

”وقت ڪو به عذر نٿو سڃاڻي“ ان ڪري جيڪڏهن ڪنهن دور جو حصو ٿيڻو آهي ته وقت سان گڏ قدم کڻڻ جي ضرورت آهي. تعليم جي اهميت کي تفصيل سان بيان ڪرڻ لاءِ ٻئي ڪنهن مثال جي ضرورت نه

پوندي ته پهريون حڪم جيڪو الله تعاليٰ طرفان سندس آخري نبي حضرت محمد صلي الله عليه وآله وسلم ڏانهن جاري ڪيو ويو، اهو هو ”اقرء“ جنهن جي معنيٰ آهي ”پڙهڻ“. جيتوڻيڪ رينگڻ اڃا 21 صدي ۾ داخل ٿي چڪو آهي، تنهن ڪري اسان وٽ ان دور ۾ بقا جي ڪوشش ڪرڻ کان سواءِ ٻيو ڪو به رستو ناهي بچيو، جيڪو وقت جي تعليم کان سواءِ ڪڏهن به ممڪن نه ٿيندو، ڇاڪاڻ ته اها تعليم ئي آهي جيڪا حدن/دڙين جون رڪاوٽون هٽائي ٿي. پاڪستان دنيا لاءِ هڪ واحد ملڪ آهي، تنهن ڪري، ان جو نصاب/نصابي برابر معيار جو هجڻ گهرجي. ”سنڌ“ جي ماڻهن کي اهو حق حاصل آهي ته هو بين الاقوامي گهٽ ۾ گهٽ قومي/معياري تعليم حاصل ڪن ته جيئن تعليم/علم جي حوالي سان ڪنهن به قسم جي قومي يا بين الاقوامي رڪاوٽ ۽ مالي رڪاوٽن جي بغير جديد دور ۾ منصفانه مقابلي ڪري سگهن. بهرحال، پوزيشن ڪڏهن به اهڙي نه رهي آهي ڇو ته لاڳاپيل ته ماهي (حڪومت)، مسلسل نظرانداز ڪندي، اصل خيال/تصور يعني تعليم سڀني لاءِ، هڪ افسوسناڪ حقيقت ۾ بدلجي ويو ته ”بهتر تعليم صرف اميرن لاءِ آهي“. پنهنجي پار کي ڪنهن پوزيشن/ حيثيت تي ڏسڻ هميشه والدين جو خواب رهيو آهي جيڪو (خواب) ڪين (والدين) کي به قائل ڪري ٿو ته هو پنهنجي بجيٽ جي تباهي کي قبول ڪن (پنهنجي لاءِ بنيادي ضرورتون). مون کي اهو مڃڻو پوندو ته اهڙو سمجهوتو هميشه ڪم نه ڪندو آهي ۽ غربت اهڙن خوابن تي غالب رهندي آهي ڇو ته سرڪاري شعبي ۾ سٺي تعليم جي تصور تي يقين ڪرڻ مشڪل آهي. شايد، اها اجازت ڏني وئي هئي ته جيئن حڪومت جي مڪمل ذميواري کان بچڻ لاءِ سٺي تعليم مفت فراهم ڪرڻ حڪومت جي ذميواري هئي، جيڪا ٻي صورت ۾ هئي ۽ اڃا به حڪومت جي ذميواري آهي ڇاڪاڻ ته اڪثريت غريب آهي ان ڪري آغا جي اسڪولن ۾ تعليم جو خرچ برداشت نه ڪري سگهي. خان؛ BECON؛ شهر، تعليم ڏيندڙ وغيره. مختصر ۾، آئين جي آرٽيڪل 25 موجب هر هڪ شهري لاءِ موجود گارنٽي، پنهنجي اهميت وڃائي ويني آهي. ان ڳالهه جو اندازو هن کي معزز سپريم ڪورٽ طرفان تازو محمد عمران بمقابله سنڌ صوبو ۽ بين لاڳاپيل معاملن جي SCMR 1753 2019 ۾ رپورٽ ٿيل ڪيس ۾ ڏنو ويو آهي، جيڪو هي آهي:-

4. گذريل ٽيهه سالن کان پوءِ اسان ڏٺو آهي ته پرائيوٽ شعبي ۾ تعليمي ادارن جي واڌ ويجهه جي ڪري والدين جو پنهنجن ٻارن کي اهڙن ادارن ۾ تعليم ڏيارڻ لاءِ انحصار غير معمولي طور تي وڌيو آهي. اهو انحصار سرڪاري تعليمي نظام ۾ تعليم جي خراب معيار جي ڪري آهي. ڪيترن ئي سرڪاري اسڪولن ۾ عمارتون به ناهن. جتي ڪنهن زماني ۾ اسڪول جي عمارت ٺهندي هئي، اها هاڻي زبون حال آهي. اڪثر اسڪول استادن کان سواءِ آهن ۽ جتي ڪي به آهن اتي ڪلاس نه ٿا وڻن، اڪثر غير حاضر رهن ٿا پر خزاني مان پگهارون به ادا ڪيون وڃن ٿيون. اڪثر استادن وٽ انهن مضمونن ۾ گهريل مهارت به نه هوندي آهي، جن کي هو سيڪاريندا آهن، جيتوڻيڪ اهي ڪاغذ تي قابل استاد هجڻ جو ثبوت ڏين ٿا. جتي اهي استاد پڙهن ٿا اتي به يا ته فرنيچر نه آهي ۽ اهو به گهٽجي رهيو آهي ته ٻيون ضروري سهولتن جي ڳالهه ڪجي جيڪا حڪومت خانگي تعليمي ادارن لاءِ ضابطن ۾ مقرر ڪئي آهي. اهڙيءَ طرح قابل ۽ ڪارائتو استادن جي کوٽ ۽ ضروري سهولتن جي کوٽ سبب، ڪيترائي مڊل ۽ لوئر مڊل ڪلاس خاندان، جيڪي ڪجهه ڏهاڙا اڳ پنهنجن ٻارن کي رڳو سرڪاري اسڪولن ۾ پڙهندا هئا، انهن جو سرڪاري تعليمي نظام مان مڪمل اعتبار ختم ٿي ويو آهي. انهن خاندانن پنهنجن ٻارن جي بهتر تعليم جي خواهش ۾ پرائيوٽ

اسڪولن ۾ داخلا وٺڻ شروع ڪئي آهي، جتي گهڻو وقت نه اڳ صرف اعليٰ وچولي ۽ امير طبقي جا خاندان پنهنجا ٻار موڪليندا هئا. ان جي نتيجي ۾ پرائيويت اسڪولن ۾ اڳرائي وڌي وئي آهي. هاڻ ڪجهه انگن اکرن موجب پرائيويت اسڪولن ۾ پڙهائيندڙ 50 سيڪڙو کان وڌيڪ شاگرد سرڪاري اسڪولن مان پاس ٿيندڙ شاگردن جي پيٽ ۾ قابليت جي لحاظ کان برتري رکن ٿا. پرائيويت اسڪولن ۾ پڙهائيندڙ استادن جو هڪ وڏو تعداد پاڻ پرائيويت اسڪولن ۾ پڙهائيو آهي. اهي سرڪاري اسڪولن جي اڪثر استادن جي پيٽ ۾ پنهنجي تدريسي صلاحيتن ۾ تمام گهڻو بهتر آهن. پرائيويت اسڪولن ۾ پڙهندڙ ۽ سرڪاري اسڪولن ۾ پڙهندڙ شاگردن ۾ اڄ جو فرق نظر اچي ٿو. اهو ئي سبب آهي جو پرائيويت تعليمي ادارن مان تعليم مڪمل ڪرڻ وارا شاگرد ٻاهرين ملڪ جي مشهور يونيورسٽين ۾ داخلا وٺي نوڪريءَ جي بازار جو وڏو حصو حاصل ڪري سرڪاري اسڪولن مان نڪتل شاگردن جي پيٽ ۾ آساني سان اعليٰ ايگزيڪيوٽو پوزيشنون حاصل ڪري وٺندا آهن. اهو ئي سبب آهي ته قيمت جي پرواهه ڪرڻ جي باوجود، وچولي ۽ هيٺين وچولي طبقي جي خاندانن جا والدين پنهنجن ٻارن کي پرائيويت اسڪولن ۾ موڪلڻ جي باوجود انهن جي بجيٽ کي سخت متاثر ڪري رهيا آهن. اهڙي ڀاڱي جو گهڻو الزام حڪومت تي لڳايو وڃي ٿو جيڪا سرڪاري تعليمي نظام کي ڪاميابيءَ سان هلائڻ ۾ ناڪام وئي آهي. اهو به هڪ سبب آهي ته ملڪ ۾ خواندگيءَ جي شرح، جيڪا ڪجهه سال اڳ 60 سيڪڙو هئي، اها هاڻي گهٽجي 58 سيڪڙو ٿي وئي آهي ۽ حڪومت جي تعليمي پاليسين جي ڪري ان ۾ اڃا به گهٽتائي اچڻ جو امڪان آهي، جيڪي بيڪار ثابت ٿيون آهن.”

4. جيتوڻيڪ سٺي اڏاوتي ماحول تي ڪڏهن به سمجهوتو نه ٿيڻ گهرجي، پر تاريخ پاڻ ٻڌائي ٿي ته ”سٺي تعليم“ عام طور تي کليل آسمان هيٺ به ڏني وڃي ٿي. اهڙي منتقلي عام طور تي صرف ٻن جي وچ ۾ سٺي ۽ دوستانه رابطي جي ضرورت آهي. هتي اهو به شامل ڪرڻ ضروري آهي ته ”تعليم“ جي اصطلاح کي ڪڏهن به ”درجه بندي“ جي ڪابه خبر نه هئي ۽ نه ئي ڄاڻڻ گهرجي، ڇاڪاڻ ته ”تعليم“ نه رڳو سڀني لاءِ هجڻ گهرجي، پر اڄ ۽ سڀاڻي لاءِ آهي ۽ نه ”ماضي“ لاءِ. سرڪاري ۽ پرائيويت تعليمي نظام جي وچ ۾ فرق، نصاب/نصابي ۽ ان جي پهچائڻ جو طريقو آهي، جيئن ته معزز سپريم ڪورٽ پنهنجي فيصلن جي حوالي ڪيل پيرا (سپيرا) ۾ ڏنو آهي ته نصاب/نصاب کي پرائيويت اسڪولن/بين الاقوامي سطح تي اٿڻ. گهٽ ۾ گهٽ قومي معيار کي وڌيڪ ڪم ڪرڻ جي ضرورت نه آهي پر ان جا اثر ضرور ضرور ٿيندو ڇو ته نصاب، يقينن، هر سال ڇپيو آهي، هتي اهو شامل ڪرڻ ضروري آهي ته ”سرڪاري استاد“ عام طور تي گهربل قابليت جا مالڪ هوندا آهن ۽ هاڻي به مضمونن جا ماهر آهن. ٿوري ٽريننگ/ورڪشاپ اهڙن استادن لاءِ مددگار ثابت ٿي سگهي ٿي، جيڪڏهن اهي استاد آهن. اهو حڪم تاريخ 02.08.2019 جي سي پي نمبر 2016/1817 ۾ پاس ڪيل آرڊر جي پيرا-16 ۾ هن ڪورٽ جي سرڪٽ ڪورٽ حيدرآباد ۽ ٻين سان لاڳاپيل آهي. درخواستون هي آهن:-

16. رڪارڊ تي اهو آيو آهي ته ايس ايس سي ليول جا مضمون آغا خان يونيورسٽي امتحاني بورڊ ۽ پنجاب امتحاني بورڊ جي برابر نه آهن. درخواستگذار جي وڪيل ڪجهه دستاويز جمع ڪرايا آهن جن ۾ سڀني مضمونن جو ميڪانيزم

ڏيکاريل آهي جنهن ۾ اسڪول ايجوڪيشن صوبو پنجاب ۽ آغا خان يونيورسٽي بورڊ پاران نظرثاني ٿيل نوٽيفڪيشن تاريخ 28.02.2018 انٽرميڊيٽ اينڊ سيڪنڊري ايجوڪيشن حيدرآباد سنڌ پاران جاري ڪيل مختلف دستخط ڏيکاري ٿو. اهو مناسب ٿيندو ته هتي مقابلي جو چارٽ مهيا ڪيو وڃي، جيڪو هي آهي:-

B.I.S.E. سنڌ کان (1990 وٺي)	آغا خان بورڊ B.I.S.E. (2007 کان)	پنجاب B.I.S.E. (2003 کان)	
-----------------------------------	--	------------------------------	--

SSC-II	SSC-I	SSC-II	SSC-I	SSC-II	SSC-I	
رياضي	حياتيات	II-حياتيات	I-حياتيات	II-حياتيات	I-حياتيات	01
فزڪس	ڪيمسٽري	II-ڪيمسٽري	I-ڪيمسٽري	II-ڪيمسٽري	I-ڪيمسٽري	02
اي سنڌي / اي سنڌي (لازمي)	اردو/سنڌي (لازمي)	II-فزڪس	I-فزڪس	II-فزڪس	I-فزڪس	03
لازمي (اسلامي اڀياس)	لازمي (پاڪ. اڀياس)	II-رياضي	I-رياضي	II-رياضي	I-رياضي	04
II-انگريزي	I-انگريزي	II-انگريزي	I-انگريزي	II-انگريزي	I-انگريزي	05
		اردو سنڌي / II/ تاريخ جيو. پاڪستان	A./I-اردو اردو/تاريخ جيو. پاڪستان	اردو سنڌي / II/ تاريخ جيو. پاڪستان	A./I-اردو اردو/تاريخ جيو. پاڪستان	06
		اسلاميات- 2-اخلاقيات II	اسلاميات 1-اخلاقيات/ II	اسلاميات- 2-اخلاقيات II	اسلاميات II-اخلاقيات/ I	07
		پاڪستان II-اسٽڊيز	پاڪستان I-اسٽڊيز	پاڪستان II-اسٽڊيز	پاڪستان I-اسٽڊيز	08

مقابلي ۾ مطالعي جو اسڪيم تنظيمي چارٽ

مختصر فارم

B.I.S.E.: بورڊ آف انٽرميڊيٽ اينڊ سيڪنڊري ايجوڪيشن A اردو / A. Sindhi: اسان اردو / اسان سنڌي
جيو: جاگرافي
SSC: سيڪنڊري اسڪول سرٽيفڪيٽ (ميٽرڪ IX، X)
نوٽ: ڊيٽا گڏ ڪيل ۽ مرتب ڪيل دستاويزن جي بنياد تي اڳ موڪليو ويو.

بين الاقوامي/قومي معيار تي تعليم فراهم ڪرڻ صوبي جو اولين فرض آهي. سچ پچ ته سنڌ ۾ ساڳيو ئي پراڻو نصاب/نصابي سالن کان موجود آهي ان ڪري سنڌ جو صوبو ان نظام جو فائدو وٺي سگهي ٿو، جنهن تحت ايس ايس سي جا مضمون پنجاب صوبو ان ئي لائن تي ورجائي ٿو جيئن آغا خان يونيورسٽي امتحاني بورڊ. ان مطابق سيڪريٽري اسڪولز اينڊ بورڊز به آغا خان بورڊ وانگر ساڳيو ميڪنزم کي يقيني بڻائيندو. هن آرڊر جي ڪاپي سڀني چيئرمين بورڊن کي ڏني ويندي تعميل لاءِ، جنهن ۾ ريفرڊ سيڪريٽريز به شامل آهن. اهو مشق ترجيحي طور تي ٽن مهينن اندر مڪمل ڪيو وڃي.

5. ان جي مطابق، تعليمي بورڊز کي يقيني بڻائڻ گهرجي ته اهي پيراگراف

نمبر 16 ان جي خط ۽ روح ۾ 2020 کان لاڳو ڪندا ۽ اهي تفصيل پيش ڪندا ته انهن لاڳاپيل پيراگراف کي ڪيئن لاڳو ڪيو آهي. سيڪريٽري بورڊ ۽ يونيورسٽيون تعميل کي يقيني بڻائين.

6. ان کان علاوه رجسٽرار، IBA سکر جو موقف آهي ته نصاب جي حوالي سان 2006ع جي وفاقي پاليسي جي باوجود، سنڌ صوبي جي تعليم کاتي ان کي لاڳو نه ڪيو آهي، جڏهن ته تنهن صوبن ۾ نصابي 2006 واري پاليسي موجود آهي ۽ شاگرد ان مان فائدو حاصل ڪري رهيا آهن. اها پاليسي جيڪا بهترين آهي ۽ بلوم جي ٽيڪسونومي مرحلن سان لاڳاپيل آهي. اهو پڻ سڀني يونيورسٽين، ڪاليجن ۽ اسڪولن تي لاڳو ٿئي ٿو. اهو عمل آهي نه نورا جيڪي اثر ڏين ٿا. جڏهن ترقي پسند شيءَ اچي ٿي ته پوءِ ”بهترين“ جي قابليت کي به ترقي ڪرڻ جي ضرورت آهي. نصاب 2006 واري پاليسي، جيڪا ترقي يافته ۽ ترقي ڪئي پئي وڃي، ان کي لاڳو ڪرڻ جي حوالي سان هميشه ساراهه ڪرڻ جي ضرورت آهي. ان مطابق چيف سيڪريٽري سنڌ سائين نثار احمد صديقي وائيس چانسلر IBA سکر جي سربراهي ۾ هڪ اعليٰ سطحي ڪميٽي جوڙيندو جنهن ۾ چيئرمين تعليمي بورڊ، چيئرمين سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ، ڊائريڪٽر نصاب محترم ناهيد شاهه دراني، اڳوڻو چيئرمين سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ، وائيس چانسلر IBA سکر. -منيڄنگ ڊائريڪٽر سنڌ ايجوڪيشن فائونڊيشن (SEF)، موجوده مينيڄنگ ڊائريڪٽر، SEF، سنڌ يونيورسٽي جو وائيس چانسلر، ڪراچي يونيورسٽي جو وائيس چانسلر، خيرپور يونيورسٽي جو وائيس چانسلر، سيڪريٽري اسڪولز ۽ ڪاليجز ۽ اها پاليسي پڻ 2020ع کان لاڳو ٿيندي. ڪميٽي جي تشڪيل بابت نوٽيفڪيشن چيف سيڪريٽري سنڌ طرفان جاري ڪيو ويندو ان حڪم جي وصولي کانپوءِ هڪ هفتي اندر. سڀئي بورڊ ۽ يونيورسٽيون ذميوار هوندا ۽ اهي ذميوارن سان اڳتي ايندا. اها ڳالهه ٻڌائڻ جي ضرورت ناهي ته اهڙي پاليسي سنڌ کان سواءِ پاڪستان ۾ هر هنڌ لاڳو آهي، ان ڪري سنڌ جي سرڪاري شعبي جا شاگرد برابر هوندا ۽ اهو ئي قومي نصاب آهي.

7. جيئن ته نصابي پاليسي ۽ ڪتابن جي اشاعت جو تعلق سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ ۽ ڊائريڪٽر ڪريڪيولم سان آهي، تنهن ڪري، پنهنجي هتي هدايت ڪئي وئي آهي ته ڪتاب نصاب ۽ نصابي پاليسي 2006 جي معيار مطابق دستياب هجن، تنهنڪري صوبن ۾ لاڳو ڪيو وڃي. پنجاب، ڪي پي ڪي ۽ بلوچستان جا تعليمي کاتا. ان موقعي تي، جناب زاهد خان کهڙو، رجسٽرار، IBA سکر، موقف اختيار ڪري ٿو ته عام طور تي آغا خان بورڊ سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ جي بدران پنجاب ٽيڪسٽ بڪ بورڊ ۽ ڪي پي ڪي ٽيڪسٽ بڪ بورڊ جا ڪتاب تجويز ڪندو آهي، ان ڪري سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ کي گهرجي. اپ گريڊ ڪيو وڃي ۽ ان ڳالهه کي يقيني بڻايو وڃي ته شايع ٿيل ڪتاب ٻين صوبن جي برابر هجن. ان مطابق چيئرمين سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ ۽ ڊائريڪٽر نصاب کي نوٽيس جاري ڪيو وڃي ۽ اهي ايندڙ تاريخ تي حاضري پريندا ۽ اهي معاهدو ۽ ميڪانيزم جمع ڪرائيندا ته 2020ع کان ڪتاب هڪ مهيني جي تعليمي سيشن شروع ٿيڻ کان اڳ دستياب هوندا. ”

50. چيئرمين سنڌ ٽيڪسٽ بورڊ تعليمي سيشن شروع ٿيڻ کان اڳ هر مضمون جي ڪتابن جي دستيابي کي يقيني بڻائيندو.

51. 13.12.2022 تي، 2017 جي II-اپيل 32 ۾، هن عدالت هدايت ڪئي ته اسڪولن ۽ ڪاليجن ۾ فرسٽ سال ۽ انٽرميڊيٽ جا مفت ڪتاب هن ريت مهيا ڪيا وڃن:

12. ان موقعي تي ايڊيشنل سيڪريٽري ڪاليجز موقف اختيار ڪيو ته سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ کي گهرجي ته هو سمورن اسڪولن ۽ ڪاليجن ۾ فرسٽ سال ۽ انٽرميڊيٽ جا ڪتاب مفت فراهم ڪري. ان مطابق چيئرمين سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته سمورن اسڪولن، هائير سيڪنڊري اسڪولن ۽ ڪاليجن ۾ فرسٽ ايئر ۽ انٽرميڊيٽ جا ڪتاب مفت فراهم ڪيا وڃن. ايندڙ ٻڌڻي تي ٽيڪسٽ بڪ بورڊ جو چيئرمين ۽ سيڪريٽري عدالت ۾ حاضر ٿيندا ۽ ان اسڪيم جي حوالي سان وضاحت پيش ڪندا، جيئن مٿي ڄاڻايل ڪتابن جا وڏا وڪرو ٿيا.

52. اهڙي طرح، 2023 جو C.P.No.D-42 وارو ڪيس تازو ئي 01-26-2023 تي هن عدالت جي ڊويزنل بينچ آڏو ٻڌڻ لاءِ آيو، جڏهن ته ڊويزنل بينچ هيٺ ڏنل حڪم جاري ڪيا.

”درخواست ڏيندڙ دعويٰ ڪري رهيو آهي ته سنڌ ايجوڪيشن فائونڊيشن (SEF) مضمونن جي اسڪولن کي مالي مدد فراهم نه ڪري رهي آهي. موجود ريجنل ڊائريڪٽر دعويٰ ڪئي ته هو فزيڪل مانيٽرنگ جي بنياد تي مالي مدد ڪندا هئا ته جيئن رجسٽرڊ پار تعليم حاصل ڪري رهيا هجن ۽ ٻين سرڪاري اسڪولن ۾ نقلي داخلا نه هجي. ان کان علاوه هن دعويٰ ڪئي ته 1349 ايليمينٽري اسڪول، 272 سيڪنڊري اسڪول، 122 هاءِ اسڪول ۽ 44 هائير سيڪنڊري اسڪول آهن. انهن وٽ شاگردن جو ڪمپيوٽرائيزڊ رڪارڊ آهي ۽ انهن ريفارم سپورٽنگ يونٽ (RSU) کي لسٽ فراهم ڪئي آهي ته جيئن تصديق ڪري سگهجي ته اهي شاگرد سنڌ ايجوڪيشن اينڊ لٽريسي ريگيولر سسٽم ۾ رجسٽرڊ آهن يا نه.

سيڪريٽري تعليم ۽ خواندگي کاتو، سنڌ حڪومت جو موجوده موقف آهي ته انهن وٽ سمورن اسڪولن جو ڪمپيوٽرائيزڊ رڪارڊ موجود ناهي ڇو ته اتي 4.7 ملين شاگرد آهن. اسان جي خيال ۾ سيڪريٽري تعليم ۽ خواندگي کاتي پاران سنڌ حڪومت پاران رڪارڊ کي اپ ڊيٽ ڪرڻ ۾ ناڪامي ظاهر ڪرڻ هڪ لڪل عذر آهي. انفراسٽرڪچر جي غير موجودگي پڻ سندس حصي تي غلط بيان آهي. اهو غلط آهي ڇاڪاڻ ته اهڙا مختلف چينل آهن جتان سڀني اسڪولن ۽ شاگردن جو صحيح ڪمپيوٽرائيزڊ رڪارڊ حاصل ڪري سگهجي ٿو. ۽ جيڪڏهن ائين آهي ته پوءِ گهوسٽ اسڪولن، گهوسٽ ٽيچر ۽ گهوسٽ شاگردن جو عنصر ختم نه ٿو ٿي سگهي، ڇاڪاڻ ته فنڊ (SMC فنڊز)، اسڪولن جي مينٽيننس فنڊ، استادن جون پگهارون ۽ شاگردن لاءِ فنڊز سميت مختلف هيڊز ۾ فنڊز آهن. مختص ۽ جاري. اهو تمام آسان آهي ته اسڪولن جو ڪمپيوٽرائيزڊ رڪارڊ ضلعي اڪائونٽس آفيسرن کان حاصل ڪري سگهجي ٿو.

سيڪريٽري تعليم وٽيڪ موقف اختيار ڪيو ته وٽن رڪارڊ کي اپڊيٽ ڪرڻ لاءِ انفراسٽرڪچر ناهي. سيڪريٽري ايجوڪيشن جو هي اعتراض وري غلط ۽ لڪل عذر آهي. اها ڳالهه اسان جي سمجهه کان ٻاهر آهي ته رڪارڊ کي اپڊيٽ ڪرڻ لاءِ ڪيس ڪهڙي انفراسٽرڪچر جي ضرورت آهي خاص ڪري جڏهن تعليم کاتو جديد آلات سان ليس هجي. ان کان علاوه سنڌ حڪومت جي تعليم کاتي پاران هر ضلعي ۾ اي چيف مانيٽرنگ آفيسرن جي سربراهي ۾ مانيٽرنگ آفيسرن، مانيٽرنگ اسسٽنٽ ذريعي اسڪولن جي نگراني جو نظام ۽ اهو نظام اڃا تائين جاري آهي. انهن مانيٽرنگ آفيسرن ذريعي تعليم کاتو اسڪولن جي هڪ دوري اندر گهريل ڊيٽا گڏ ڪري سگهي ٿو. تعليم کاتي هر اسڪول کي هڪ SEMIS ڪوڊ مخصص ڪيو آهي ۽ ان ڪوڊ ذريعي حقيقي گهريل ڊيٽا گڏ ڪري سگهجي ٿي.

انتظامي لحاظ کان صوبي ۾ تعليمي نظام کي هيٺين ريت سنڀاليو وڃي ٿو.

- اسڪول جي سطح تي (پرائمري، ايليمينٽري، ثانوي ۽ اعليٰ ثانوي) هيڊ ماسٽر / هيڊ ماسٽرس ۽ پرنسپالن طرفان.
- نگران ڪجهه اسڪولن تي ڪنٽرول ڪن ٿا.
- ٽي اي اوز تعلقي سطح تي ضلعي سطح تي اسڪولن جا ڪنٽرولنگ اٿارٽي آهن.
- اسسٽنٽ ضلعي تعليم آفيسر (پرائمري ۽ سيڪنڊري)
- ڊپٽي ضلعي ايجوڪيشن آفيسر (پرائمري ۽ سيڪنڊري)
- ڊسٽرڪٽ ايجوڪيشن آفيسر (پرائمري ۽ سيڪنڊري) ڊويزن سطح تي.
- اسسٽنٽ ڊائريڪٽر
- ڊپٽي ڊائريڪٽر
- اضافي ضلعو.
- ڊائريڪٽر
- صوبائي سطح تي.
- ڊپٽي سيڪريٽري.
- ايڊيشنل سيڪريٽري.
- سيڪريٽري.

جيڪڏهن مٿين سڀني آفيسرن ۽ آفيسرن کي ڊائريڪٽر سطح تائين هن مسئلي تي ايمانداري، ايمانداري ۽ ڪارڪردگي سان ڪم ڪيو وڃي ته اهو ڪم مشڪل سان هڪ مهيني ۾ مڪمل ٿي سگهي ٿو. ضلعي ايجوڪيشن آفيسرن ۽ ڊائريڪٽرن جي آفيسن ۾ جديد ڊيوائسز موجود آهن ۽ جيڪڏهن انهن جديد اوزارن جي استعمال سان ڊيٽا سيڪريٽري سطح تائين منتقل ڪئي وڃي ته شاگردن جي ڊيٽا گڏ ڪرڻ ڪو ڏکيو ڪم ناهي ۽ اهو عمل سيڪريٽري تعليم کي قابل بڻائيندو. ايندڙ ڊيٽي تي هن عدالت ۾ پيش ڪيو وڃي.

سيڪريٽري تعليم کاتي کي سختي سان هدايت ڪئي وئي آهي ته هڪ مهيني اندر مانيٽرنگ آفيسرن يا تعليم کاتي جي ضلعي ۽ ڊويزنل سطح تي سمورن اسڪولن ۽ داخل ٿيل شاگردن جو ڊيٽا گڏ ڪري مثبت رپورٽ پيش ڪري. کيس ٻڌايو ويو ته ان سلسلي ۾ ڪو به عذر قبول نه ڪيو ويندو.

سيڪريٽري ايجوڪيشن وڌيڪ چيو ته ڏکيائي آهي ڇو ته وڏا شاگرد يا انهن جا والدين بي فارم فراهم ڪرڻ جي پوزيشن ۾ نه آهن ۽ جيستائين اسڪول انتظاميه وٽ بي فارم موجود نه هوندا ته ڪمپيوٽرائيزڊ رڪارڊ کي برقرار رکيو وڃي جنهن ۾ اصل شاگردن جو سروي ڪيو وڃي. نقل کي جانچڻ لاءِ، ساڳيو SEF پاران مهيا ڪيل تعليم سان مقابلو نٿو ڪري سگهجي. اهڙي ڏکيائي جي نشاندهي ڪندي سيڪريٽري تعليم مڪمل طور تي جي. آر. رجسٽر ٿيو، چاڪاڻ ته شاگردن جي داخلا جي وقت هڪ داخلا فارم والدين يا اسڪول جي سربراه طرفان پريو ويندو آهي. هن داخلا فارم ۾ مختلف معلومات موجود آهن پر شاگردن جو صحيح رڪارڊ رکڻ لاءِ ڪنهن به تڪليف نه ورتي ۽ جيڪي به پراڻا داخلا فارم اڄ به اسڪولن ۾ شاگردن جي داخلا لاءِ استعمال ڪيا پيا وڃن. ان کان علاوه هر شهري وٽ پنهنجو CNIC آهي ۽ اهڙي صورتحال ۾ B فارم تيار ڪرڻ ڪو ڏکيو ڪم ناهي. اهو واضح ناهي ته ڇا والدين کان بي فارم گڏ ڪرڻ جي ڪا ڪوشش ڪئي وئي آهي. جيڪڏهن اهو مطالبو ڪيو ويو ته، اسان

سمجهون ٿا ته اڌ کان وڌيڪ والدين يا شاگردن کي فوري طور تي B فارم جمع ڪرايو ويندو ۽ اهو ڪمپيوٽرائيز ڪارڊ ۽ حقيقي شاگردن جي سروي کي برقرار رکڻ لاءِ مددگار ثابت ٿيندو. اهو عمل سرڪاري اسڪولن ۽ ايس اي ايف ۾ شاگردن جي نقل کي به ختم ڪري ڇڏيندو.

اهڙين حالتن ۾ عدالتي استحقاق نوٽيس وٺڻ جو مطالبو ڪري ٿو، تنهنڪري اسان هتي سيڪريٽري، تعليم ۽ خواندگي کاتي کي هدايت ڪريون ٿا ته موضوع واري مسئلي کي آئوٽ سورس ڪيو وڃي ۽ ان ڳالهه کي يقيني بڻايو وڃي ته سرڪاري اسڪولن ۾ مختلف مرحلن تي رجسٽرڊ ٿيل سمورن شاگردن جو ڪمپيوٽرائيز ڪارڊ برقرار رکيو وڃي. ڊپارٽمينٽ فنڊز جي فراهمي جي حوالي سان اهڙي درخواست جي جمع ڪرائڻ تي نادرا ۽ فنانس ڊپارٽمينٽ سان ايم او يو تي دستخط ڪرڻ جو مجاز هوندو ۽ هڪ مهيني اندر سموريون فارموليتيز مڪمل ڪرڻ کان پوءِ ان کي جاري ڪيو ويندو.

ڊي جي نادرا ان مسئلي کي حل ڪندو ڇو ته هي مسئلو بنيادي حقن سان لاڳاپيل آهي ۽ رياست پاڪستان جي آئين 1973 جي آرٽيڪل A-25 تحت فراهم ڪيل تڪليف کي دور ڪرڻ جي پابند آهي، جنهن تحت هر شاگرد کي تعليم فراهم ڪرڻ لازمي آهي خواندگيءَ جو تناسب مفت آهي، تنهن ڪري نادرا طرفان بي-فارم جي فيس کي گهٽ ڪري خاص اپاءَ ورتا ويندا ۽ تعليم ۽ خواندگي کاتي جي سهڪار سان موبائل يونٽ قائم ڪيا ويندا، اهي گهٽ ۾ گهٽ تعلقن تائين پهچندا ۽ مهيا ڪيا ويندا. B-فارم ضلعي ۽ تعلقن اندر لاڳاپيل اختيارين ڏانهن.

ايم او يو کان علاوه، جيڪڏهن ڪو انهن طرفان دستخط ڪيو ويو آهي، اهو توقع آهي ته سيڪريٽري، تعليم ۽ خواندگي کاتو ان مسئلي کي اڳتي وڌائيندو ۽ سيڪريٽري فنانس ۽ ڊي جي نادرا کي يقيني بڻائيندو ته هن حڪم جي تعميل کي روح ۾ ٽن مهينن اندر ڪيو وڃي.

ان موقعي تي سيڪريٽري تعليم ۽ خواندگي کاتي سنڌ حڪومت جو موقف آهي ته اسڪولن ۾ ڪتابن جي شديد ڪوت آهي ڇو ته حڪومت سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ ذريعي هاءِ اسڪول ليول تائين جي شاگردن کي ڪتاب فراهم ڪرڻ جي پابند آهي ۽ تازو ئي انهن شاگردن جي طاقت ۽ پيپرن ۽ پبليڪيشن جي لاڳت جي ڪري بجيٽ وڌائڻ جي سمري پيش ڪئي ۽ هن وقت سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ ۽ تعليم ۽ خواندگي کاتو هر شاگرد کي ڪتاب فراهم ڪرڻ جي پوزيشن ۾ نه آهن. تنهن هوندي به اها سمري قبول نه ڪئي وئي ۽ ڪجهه اعتراض هيٺ اهو ئي التوا ۾ آهي.

ان مطابق سيڪريٽري تعليم ۽ سيڪريٽري فنانس ذاتي طور تي معاملي کي سنجيدگيءَ سان ڏسندا، سمري تي اعتراضن کي هنگامي بنيادن تي دور ڪندا ۽ پاڪستان جي آئين تحت ڏنل بنيادي سهولت کي يقيني بڻائيندا ۽ جمع ڪرايل سمورا فنڊ ڪيڊل فارمليز مڪمل ڪرڻ کانپوءِ جاري ڪيا ويندا. سيڪريٽري تعليم پاران جاري ڪيل سمري کي هڪ مهيني اندر قبول ڪيو وڃي.

مسٽر سڪندر حيات، قانوني صلاحڪار/ ڊپٽي سيڪريٽري (فنانس) ۽ بجيٽ برانچ جي لاڳاپيل آفيسرن سان گڏ موجود آهي ته هو سمري جي پيروي ڪندو ۽ هن عدالت جي حڪمن جي پنهنجي خط ۽ روح ۾ تعميل ڪندو.

سنگل نصاب کي اپنائڻ جي حوالي سان بنيادي مضمونن ۾ ڪو به تڪرار نه آهي يعني سائنس، رياضي ۽ انگريزي نصابي ڪتاب وفاق پاران فراهم ڪيا ويا آهن، ان ڪري اهڙو نصاب سنڌ حڪومت اپنائڻ ڪري سگهي ٿي. ان مطابق سيڪريٽري تعليم ۽ خواندگي کاتو، سنڌ حڪومت، ان سلسلي ۾ اڳتي وڌندو ۽ ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته جيڪڏهن نصاب سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ جي نصاب کان وڌيڪ آهي ته هو ان کي ترجيحي طور تي ايندڙ تعليمي سال کان مختلف مرحلن ۾ اختيار ڪندا. اسان هن ڪم کي ساراهيون ٿا ۽ اميد رکون ٿا ته اهو مسئلو ٻن مهينن اندر حل ڪيو ويندو.

28.02.2023 تائين ملتوي ڪيو ويو، جڏهن سيڪريٽري تعليم ۽ خواندگي کاتو، سنڌ حڪومت، اسڪولن ۽ شاگردن جي ڪمپيوٽرائيزڊ رڪارڊ ۽ ٻين هدايتن جي تعميل جي رپورٽ بغير ڪنهن ناڪامي جي حاضري ۾ هوندي.

لائبريرين جي اهميت ۽ ڊجيٽل ليبر/هن عدالت جي هدايتون.

53. لائبريري هڪ اهڙي جاءِ آهي جتي ڪتابن جي شيلف ۽ معلومات جا ذريعا نصب هوندا آهن. انهن کي آسان بڻائي ٿو ماڻهن لاءِ انهن تائين رسائي حاصل ڪرڻ لاءِ مختلف مقصدن لاءِ. لائبريريون تمام مددگار ۽ اقتصادي پڻ آهن. ان ۾ ڪتاب، رسالا، اخبارون، قلمي نسخا وغيره شامل آهن. ٻين لفظن ۾، اهي معلومات جو هڪ تمام وسيع ذريعو آهن. معلومات جي ضرورت کي پورو ڪرڻ لاءِ هڪ عوامي لائبريري هر ڪنهن لاءِ کليل آهي. اهي حڪومت، اسڪول، ڪاليج ۽ يونيورسٽيون هلائيندا آهن. سماج يا ڪميونٽي جا ميمبر انهن لائبريرين جو دورو ڪري سگهن ٿا انهن جي علم کي وڌائڻ ۽ پنهنجي تحقيق کي مڪمل ڪرڻ لاءِ. لائبريريون ماڻهن کي قابل اعتماد مواد مهيا ڪرڻ ۾ اهم ڪردار ادا ڪن ٿيون. اهي سکيا جي عمل کي حوصلا افزائي ۽ فروغ ڏين ٿا ۽ علم کي سمجهڻ ۽ سکيا وارو ماحول فراهم ڪن ٿا. ڪتابي ڪيڙا ڪيترائي ڪتاب حاصل ڪري سگهن ٿا جن کي پڙهڻ لاءِ ۽ پنهنجي علم، مهارت ۽ مهارت ۾ اضافو ڪري سگهجي ٿو. ان کان علاوه، قسم تمام وسيع آهي ته هڪ گهڻو ڪري حاصل ڪري ٿو جيڪو اهي ڳولي رهيا آهن. ان کان علاوه، اهي ماڻهن جي مدد ڪن ٿا انهن جا هٿ عظيم تعليمي مواد تي جيڪي اهي ٻئي صورت ۾ مارڪيٽ ۾ نه ڳولي سگهندا. جڏهن اسان وڌيڪ پڙهندا آهيون، اسان جي سماجي صلاحيتن، عقل ۽ تعليمي ڪارڪردگي بهتر ٿي ويندي آهي. سڀ کان اهم، لائبريريون ترقي ڪرڻ لاءِ هڪ بهترين پليٽ فارم آهن. لائبريري هڪ تمام مفيد پليٽ فارم آهي جيڪو ماڻهن کي گڏ ڪري ٿو جيڪو سکڻ لاءِ تيار آهي. اهو اسان جي علم کي سکڻ ۽ وڌائڻ ۾ شاگردن / پڙهندڙن / محققن جي مدد ڪري ٿو. اهو هڪ شخص جي ذاتي ترقي ۽ ترقي ۾ مدد ڪري ٿو. اهڙي طرح، لائبريريون تحقيق ڪندڙن لاءِ معلومات جا جديد، مستند ۽ قابل اعتماد وسيلو مهيا ڪن ٿيون. اهي پنهنجا مقالا مڪمل ڪري سگهندا آهن ۽ لائبريري ۾ موجود ادب کي استعمال ڪندي پنهنجي مطالعي کي انجام ڏيندا آهن. ان کان علاوه، لائبريريون هڪ بهترين جڳهه آهن اڪيلو مطالعي لاءِ توجهه سان يا ايسٽائين گروپن ۾، بغير ڪنهن پريشاني جي.

54. پبلڪ لائبريريون قابل احترام ادارن جي حيثيت سان بيٺل آهن، جيڪي عوامي تعليم کي ترتيب ڏيڻ ۽ هڪ سماج کي فروغ ڏيڻ ۾ اهم آهن جيڪي علم، خواندگي، ۽ دانشورانه تحقيق کي اهميت ڏين ٿا. انهن جو ڪردار ڪتابن جي ذخيرن کان وڌيڪ آهي. اهي متحرڪ مرڪز آهن جيڪي معلومات تائين رسائي کي جمهوري ڪن ٿا، زندگي گذارڻ جي سکيا کي وڌائڻ، ۽ تعليمي خالن کي پورو ڪن ٿا. عوامي تعليم کي ترتيب ڏيڻ ۾ عوامي لائبريرين جي اهميت کي واضع ڪرڻ ۾، هڪ فرد کي انفرادي ترقي ۽ ڪميونٽي جي افزودگي ۾ انهن جي گهڻ

رڃي تعاون کي تسليم ڪرڻ گهرجي. عوامي لائبريريون تعليم جي دائري ۾ عظيم برابري جي حيثيت رکن ٿيون. سماجي-اقتصادي پس منظر کان سواءِ، ماڻهو ڪتابن، جرنل، ۽ ملٽي ميڊيا وسيلن جي وسيع صف تائين رسائي ڪري سگهن ٿا. هي رسائي خاص طور تي انهن لاءِ اهم آهي جن وٽ شايد ڪتاب خريد ڪرڻ جو وسيلو نه هجي يا گهر ۾ انٽرنيٽ جي رسائي هجي. ائين ڪرڻ ۾، عوامي لائبريريون تعليم کي جمهوري بڻائڻ ۾ اهم ڪردار ادا ڪن ٿيون، انهي ڳالهه کي يقيني بڻائي ٿي ته علم چند ماڻهن لاءِ مخصوص نه آهي پر سڀني لاءِ رسائي جو حق آهي.

55. تعليم صرف رسمي ڪلاس رومز تائين محدود نه آهي، ۽ عوامي لائبريريون زندگيءَ جي سکيا جي ثقافت کي فروغ ڏيڻ ۾ اهم ڪردار ادا ڪن ٿيون. روايتي تعليمي سيننگ کان ٻاهر، لائبريريون ماڻهن لاءِ هڪ جاءِ فراهم ڪن ٿيون ته هو پاڻمرادو سکيا حاصل ڪرڻ، نوان مضمون ڳولڻ، ۽ عملي صلاحيتون حاصل ڪن. ڇا ورڪشاپس، ليڪچرز، يا آن لائين ڪورسز تائين رسائي ذريعي، عوامي لائبريريون ماڻهن کي بااختيار بڻائين ٿيون ته هو پنهنجي سڄي زندگي مسلسل تعليم ۾ مشغول ٿي وڃن، لائبريريون رسمي تعليم جي حمايت ۾ اهم ڪردار ادا ڪن ٿيون. شاگرد، انهن جي تعليمي سطح کان سواءِ، اهي وسيلو ڳولي سگهن ٿا جيڪي انهن جي نصاب کي مڪمل ڪن ٿا، تحقيق ڪن ٿا، ۽ مختلف مضمونن جي انهن جي سمجهه کي وڌائين ٿا. حوالن جي مواد، مطالعي جي جڳهن، ۽ ڇاڻ رکندڙ لائبريرين جي دستيابي تعليمي ڪاميابي لاءِ سازگار ماحول پيدا ڪري ٿي. پبلڪ لائبريريون تعليمي ادارن جي توسيع بڻجي وڃن ٿيون، جيڪي اضافي وسيلن جو دائرو پيش ڪن ٿيون جيڪي سکيا جي تجربي کي بهتر بڻائين ٿيون.

56. هن ڊجيٽل دور ۾، پبلڪ لائبريريون ڊجيٽل خواندگي کي فروغ ڏيڻ ۾ اهم ڪردار ادا ڪن ٿيون. اهي ڪمپيوٽر، انٽرنيٽ، ۽ ڊجيٽل وسيلن تائين رسائي فراهم ڪن ٿا، انهي کي يقيني بڻائي ٿو ته ماڻهو هڪ وڌندڙ ڊجيٽلائيز دنيا ۾ پوئتي نه رهجي ويا آهن. لائبريرين اڪثر ڪري سرپرستن کي آن لائين ڊيٽابيس کي نيويگيٽ ڪرڻ، تحقيقي صلاحيتن کي ترقي ڪرڻ، ۽ ڊجيٽل دائري ۾ معلومات جي نزاکت کي سمجهڻ ۾ مدد ڪندا آهن. ڊجيٽل خواندگي تي اهو زور جديد تعليمي ۽ پيشه ورانه شعبن ۾ موثر شموليت لاءِ ناگزير آهي. پبلڪ لائبريريون بيبيلوفانلز ۽ نوائسز لاءِ پناهه گاهه آهن، جيڪي ننڍي عمر کان ئي پڙهڻ جو شوق پيدا ڪن ٿيون. ترتيب ڏنل مجموعن، ڪهاڻي ٻڌائڻ جي سيشن، ۽ ادبي واقعن ذريعي، لائبريريون پڙهڻ جي خوشي پيدا ڪن ٿا. ادب لاءِ هي جذبو علمي تعاقب، جذبي کي فروغ ڏيڻ، تنقيدي سوچ ۽ تخليقيت کان اڳتي وڌي ٿو. اهڙو سماج جيڪو پڙهائيءَ جو قدر ڪري ٿو، اهو سماج موروثي طور تي تعليم جو قدر ڪري ٿو.

57. پبلڪ لائبريريون ڪميونٽي هب طور ڪم ڪن ٿيون، سماجي شموليت ۽ هم آهنگي کي فروغ ڏين ٿيون. اهي مختلف ماڻهن کي گڏ ڪرڻ لاءِ هڪ گڏيل جڳهه فراهم ڪن ٿا، ثقافتي، اقتصادي ۽ نسلي ورهاست کان اڳتي. لائبريري پروگرام ۽ واقعا، جهڙوڪ ڪتاب ڪلب، ورڪشاپ، ۽ ڪميونٽي بحث، تعلق ۽ اجتماعي مصروفيت جو احساس پيدا ڪن ٿا. ڪميونٽي رابطن کي فروغ ڏيڻ سان، عوامي لائبريريون هڪ سماجي جوڙجڪ ۾ حصو وٺڻ ٿيون جتي تعليم هڪ گڏيل ڪوشش بڻجي وڃي ٿي. عوامي لائبريريون ثقافتي ورثي جون محافظ آهن، ڪتابن، مخطوطن ۽ تاريخي رڪارڊن کي محفوظ ڪنديون آهن. هي آرڪائيو فنڪشن علم کي نسلن تائين پهچائڻ ۽ ڪميونٽي جي ثقافتي سڃاڻپ جي حفاظت لاءِ ضروري آهي. خاص مجموعن ۽ مقامي تاريخ جي وسيلن جي ذريعي، لائبريريون تعليمي ادارا بڻجي وڃن ٿيون جيڪي ماڻهن کي انهن جي پاڙن سان ڳنڍين ٿيون، ورثي ۽ تاريخ جي نتيجي لاءِ قدرداني کي فروغ ڏين ٿيون، عوامي لائبريريون تعليمي ماحوليات ۾ لٽچ پڻ آهن، فردن ۽ برادرين کي انهن جي برابري تائين رسائي، زندگيءَ جي سکيا لاءِ پنهنجي عزم ذريعي ترتيب ڏين ٿيون. علمي مدد، ڊجيٽل خواندگي، ثقافت پڙهڻ، ڪميونٽي جي تعمير، ۽ ثقافتي تحفظ. انهن جي اهميت نه رڳو انهن مقدارن ۾ آهي، جيڪي انهن ۾ رکيل آهن، پر تعليمي منظرنامي تي انهن

جي تبديليءَ واري اثر ۾، علم کي هڪ اهڙي روشني بڻائي ٿي جيڪا سڀني لاءِ دانشورانه روشنيءَ جو رستو روشن ڪري ٿي. جيئن ته سکيا ۽ ڪميونٽي جي قلعي جي طور تي، عوامي لائبريريون تعليم جي چيمپئن جي حيثيت سان بيٺل آهن، جمهوري نظريات جي رسائي، شموليت، ۽ سماج جي بهتري لاءِ علم جي تعاقب.

58. سنڌ صوبي جي پڙهندڙن، محققن ۽ شاگردن جي ضرورتن ۽ ضرورتن کي نظر ۾ رکندي، هن عدالت پڻ لائبريرين جي حوالي سان نوٽيس ورتو ۽ 2015 جي سوٽ نمبر 1243 ۾ حڪم جاري ڪيو. هن عدالت پاران ڪراچي جي پرنسپل سيٽ تي ڏنل تاريخ جو حڪم ڏنو ويو:-

”اڳوڻي آرڊر جي پيراگراف نمبر 2 جي حوالي سان سيڪريٽري تعليم ۽ ٽيڪنالاجي رپورٽ جمع ڪرائي جنهن ۾ وڏي تعداد ۾ لائبريريون ۽ ڪمپيوٽر ليون ظاهر ٿيون. رپورٽ موجب ڪمپيوٽر ليبري ۽ لائبريرين جي حوالي سان اڪثر عمارتون مڪمل نه آهن جڏهن ته 167 عمارتون اهڙيون آهن جيڪي فائنل ڪري کاتي جي حوالي ڪيون ويون آهن. ان مطابق، لائبريرين ۽ ڪمپيوٽر ليبري لاءِ انهن 167 عمارتن جي حوالي سان SNEs چهن هفتن اندر فنانس ڊپارٽمينٽ ڏانهن موڪليا ويندا. ان کي حاصل ڪرڻ کان پوءِ، ناٽي وارو ڪاتو هڪ مهيني اندر، تعليم رپورٽ سان گڏ منظور ڪندو. هن عدالت اڳ ۾ ئي رمارڪس ڏنا آهن ته تعليم کاتي ۾ ايڊيشنل سيڪريٽريز کي تعليمدان هجڻ ضروري آهي، ان ڪري هڪ ايڊيشنل سيڪريٽري ۽ هڪ ڊپٽي سيڪريٽري تعليم اسڪول طرف کان هوندو. ان مطابق سيڪريٽري، سروسز، جنرل ايڊمنسٽريشن اينڊ ڪوآرڊينيشن ڊپارٽمينٽ ۽ سيڪريٽري اسڪول هڪ مهيني اندر اهڙي تعليم کي يقيني بڻائيندا.

59. C.P.No.D-1817/2016 وغيره ۾ هن ڪورٽ جي حڪم جي تاريخ 02.08.2019، لائبريرين جي حوالي سان هيٺ ڏنل حڪم جاري ڪيو ويو:

8. اسڪولن ۽ ڪاليجن ۾ لائبريرين جي حوالي سان اهو رڪارڊ تي اچي چڪو آهي ته ڪتابن جي خريداريءَ لاءِ هلندڙ مالي سال ۾ ڪا به بجيٽ مختص نه ڪئي وئي آهي، پر سيڪريٽري اسڪولز جو چوڻ آهي ته هڪ انسان دوست آغا نور محمد پنهنجي ۽ پنهنجي محنت سان اسڪولن ۾ لائبريريون قائم ڪري رهيو آهي. قابل تحسين آهي. هي عدالت جناب آغا نور محمد جي عمل کي ساراهي ٿي، ڇو ته اهڙي ذميواري صرف حڪومت جي آهي ۽ ڪنهن فرد جي قابل ذڪر ڪوششن جي حوالي سان ان کان بچي نٿو سگهجي. هو سرڪاري شعبي جي ڪم کي مضبوط ڪري سگهي ٿو. رڪارڊ تي اهو به آيو آهي ته ڪاليجن ۽ اسڪولن طرفان ڪتابن جي خريداريءَ ۽ لائبريرين کي قائم رکڻ لاءِ ڪو به ميڪانيزم فراهم نه ڪيو ويو آهي، ايتري قدر جو الڳ لائبريرين جي پوسٽ به منظور ناهي ڪئي وئي. ڪينن ڪو به اميد رکي سگهي ٿو ته ترقي ڪندڙ تبديلين / تحقيقي ڪمن کي پنهنجي دلچسپيءَ جي پاسي کان، پر ڪتابن جي مدد سان، بشمول اي-بڪ، جيڪي اوزار طور ڪم ڪرڻ لاءِ آهن. ان مطابق سيڪريٽري ڪاليجز ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته هر ڪاليج ۾ لائبريريون قائم ڪيون وڃن جن ۾ ڪافي تعداد ۾ ويهڻ جو بندوبست هجي، جڏهن ته لائبريريون ٻن حصن ۾ هونديون، هڪ ڊجيٽل ۽ ٻيو ڪتاب مهيا ڪندي. اهڙي مقصد لاءِ ڪافي جڳهه فراهم ڪئي ويندي ۽ لائبريرين جي صلاحڪار جي پوسٽ/يا آئي بي اي سکر يا ڪراچي طرفان ناهي ويندي ۽ ڀرتي ۽ فريم ڪئي ويندي. پاس آئوٽ شاگردن کي گهٽ ۾ گهٽ ٽن سالن لاءِ ڪارڊ ڏنا ويندا، لائبريرين جو دورو ڪرڻ لاءِ. لائبريرين جو اهڙو حصو، جيڪڏهن ممڪن هجي ته، فوري طور تي گهٽ ۾ گهٽ تدريجي طور تي شمسي سهولت سان وائي فائي نيٽ

ورڪ سان ليس ڪيو وڃي. مقابلي جي امتحانن جا ڪتاب سي ايس ايس آفيسرن جي مشاورت سان خريد ڪيا ويندا. ان کان علاوه هڪ جزوي يا الڳ ويب سائيٽ شروع ڪئي ويندي سڀني يونيورسٽين ۽ ڊگري ڪاليجن کي شامل ڪري، اهڙي ويب سائيٽ تي داخلا، اسڪالر شپ، نوڪريون ۽ رهنمائي بابت هر معلومات رکي ويندي. وڌيڪ سيڪريٽري اسڪولز 23.08.2017 جي آرڊر جي عڪاسي ڪندي، آني ٽي ليز جي قيام جي حوالي سان تعميل رپورٽ پيش ڪندا.

60. اڳتي هلي II-اپيل نمبر 32 آف 2017 ۾، هن ڪورٽ طرفان 13.12.2022 تي ڏنل حڪم جاري ڪيو:

25. لوڪل گورنمينٽ ڊپارٽمينٽ ۾ لائبريرين جي حوالي سان تسليم ڪيو ويو آهي ته مختلف ضلعن ۾ لائبريريون ڪم ڪري رهيون آهن ضلعي ڪائونسلن ۽ ٽائون ڪميٽين جي، جڏهن ته ثقافت کاتي ۾ اهڙو ڪو به ميڪانيزم نه آهي جيڪو لائبريري سيڪشن کي الڳ الڳ ۽ الڳ فنڊ مخلص ڪري. حڪومت چيف سيڪريٽري سنڌ جي مشوري سان ميڪنزم جي فراهمي کي يقيني بڻائيندي، ان لاءِ هڪ الڳ ونگ قائم ڪيو ويندو جنهن ۾ ڊي جي جي پوسٽ قائم ڪئي ويندي. لوڪل گورنمينٽ ۾ لائبريريون ان جي سيڪريٽريٽ ۽ سنڌ جي صوبي سان گڏ لوڪل گورنمينٽ پاران مخصوص ڪيل ڪل بجيٽ مان لائبريرين لاءِ الڳ الڳ ۽ لائبريرين کي سڌو سنئون ڊائريڪٽرن ۽ لائبريرين ذريعي ڪنٽرول ڪرڻ لاءِ مخلص ڪنديون. ان جي مطابق، اهڙا قاعدا ٺاهيا ويندا جيڪي ڀرتين سان گڏوگڏ لائبريري مواد، سامان، ڪتابن جي خريداري جو طريقو ڪار به مهيا ڪن ٿا جيڪي لاڳاپيل ڊويزنن ۽ ٽائون سطحن تائين ڊجيٽل لائبريريون قائم ڪن ٿا ۽ ان وقت تائين موجوده لائبريرين لاءِ بجيٽ الڳ ڪئي ويندي ته جيئن ان ڳالهه کي يقيني بڻائي سگهجي ته اهي وڏيون لائبريريون آهن. ثقافت کاتي پاران منظور ڪيل لائبريرين کان سواءِ ٻيهر قائم ڪيو ويو.

61. ان کان علاوه، هن وقت تائين، هن عدالت، گڏ ٻڌڻ دوران، C.P.No.D-260 of 2023 ۽ C.P.No.D-355 of 2023، پهرين حڪم جي تاريخ 03-01-2023 جي حوالي سان پبلڪ لائبريرين ڏانهن هيٺين طريقي سان اهم هدايتون ڏنيون آهن.

اهو ذڪر ڪرڻ ضروري آهي ته سنڌ لوڪل گورنمينٽ ايڪٽ 2013 (The Act) سختي سان 1973 جي آئين جي آرٽيڪل A-140 کي نظر ۾ رکندي نافذ ڪيو ويو هو، جنهن ۾ لوڪل ڪائونسلن جي قيام ۽ ان جي منتقلي جا اختيار موجود آهن. سنڌ لوڪل گورنمينٽ ايڪٽ 2013 جي تحت پبلڪ لائبريرين جي لازمي فراهمي ۽ سار سنڀال جي حوالي سان، سنڌ صوبي ۾ مڪاني حڪومتن جي نظام کي منطقي ۽ ترتيب ڏيڻ جي حوالي سان، علي رضا بلوچ، سکيا حاصل ڪيل اسسٽنٽ ايڊووڪيٽ جنرل، سنڌ، حوالي ڪيو آهي. سيڪشن-72 ۾، ايڪٽ (ترميم ٿيل 2021) ۽ ان سان منسلڪ شيڊول، جيڪي ڪائونسلن جي ڪم (لازمي ۽ اختياري) بابت ڳالهائين ٿا، تيار ريفرنس لاءِ، اهي ئي وري پيش ڪيا ويا آهن جيئن هيٺ ڏنل؛ سيڪشن زي. ڪائونسل جا ڪم: ”ڪائونسل، حڪومت جي ڏنل قاعدن ۽ هدايتن جي تابع هوندي ۽ ان جي اختياري ۾ فنڊن جي حدن اندر، شيڊول II ۾ ڏنل سمورا ڪم يا ڪو به ڪم سرانجام ڏيندي، ڪارپوريشن، ضلعي جي صورت ۾. ميونسپل ڪارپوريشن، ميونسپل ڪميٽي ۽ ٽائون ڪميٽي، شيڊول III ۾، ضلعي ڪائونسل جي صورت ۾، ۽ شيڊول IV ۾، يونين ڪائونسل جي صورت ۾ ۽ اهڙا ٻيا ڪم جيڪي حڪومت طرفان انهن کي سونپيا ويا آهن؟“

بشرطيڪ ڪا به ڪارپوريشن اهڙا ڪم نه ڪندي، جيڪي هن وقت نافذ العمل ڪنهن قانون طرفان يا ان جي تحت قائم ڪيل ڪنهن، ايجنسي يا اثارتي پاران تفويض ۽ سرانجام ڏنيون وڃن:

وڌيڪ مهيا ڪيو ويو آهي ته حڪومت ڪنهن به وقت ميٽروپوليٽن ڪارپوريشن کي ضلعي ميونسپل ڪارپوريشن جي ڪنهن به ڪم کي انجام ڏيڻ جي تقاضا ڪري سگهي ٿي ته جيئن حڪومت بيان ڪري سگهي.

ان کان علاوه، شيڊول-II جو ڪم ڪارپوريشنز، ميونسپل ڪميٽين ۽ ٽائون ڪميٽين پاران سرانجام ڏنو ويندو ۽ حصو-II ان جو، لائبريرين لاءِ لاڳاپيل بندوبست، جيڪو هيٺ ڏنل ”لازمي ڪم“ جي شيڊول جي سيريل نمبر 61 ۾ مهيا ڪيو ويو آهي. هيڊنگ آف ڪلچر، ۽ اهڙي طرح شيڊول III ’ضلعي ڪائونسلن جا ڪم‘ پارٽ-1، سيريل نمبر 13 تي، پڻ لوڪل ڪائونسلن لاءِ لائبرري/ريڊنگ رومز جي فراهمي کي لازمي قرار ڏئي ٿو، اهي ئي وري پيش ڪيا ويا آهن، هتي هيٺ؛

شيڊول-II

[ڏسو سيڪشن 72]

”ڪارپوريشنز، ميونسپل ڪميٽين ۽ ٽائون ڪميٽين پاران انجام ڏيڻ جا ڪم“

حصو-II

”لازمي ڪم“

1] ٽائون ميونسپل پاران انجام ڏيڻ جا ڪم
ڪارپوريشن، ميونسپل ڪميٽيون ۽ ٽائون ڪميٽيون]

61. لائبريريون اي ڪارپوريشن ميونسپل ڪميٽي يا ٽائون ڪميٽي ٿي سگهي ٿو ۽ جيڪڏهن حڪومت طرفان گهربل هجي، اهڙيون پبلڪ لائبريريون، ريڊنگ رومز ۽ ڊجيٽل لائبريريون قائم ۽ برقرار رکڻيون جيڪي عوام جي استعمال لاءِ ضروري هجن.

شيڊول-III

(ڏسو سيڪشن 72)

’ضلعي ڪائونسلن جا ڪم‘

حصو-1

”لازمي ڪم“

13. پبلڪ لائبريرين ۽ ريڊنگ رومن جي سار سنڀال ۽ سار سنڀال.

ايڪٽ 2013 (ترميميل 2021) جي مٿين شقن ۽ ان سان منسلڪ شيڊولن جي تفصيلي جائزو وٺڻ سان، اهو محفوظ طور تي پهچي سگهي ٿو، ته قانون جي اهڙي اسڪيم تحت، پبلڪ لائبريرين جي فراهمي کي لازمي قرار ڏنو ويو آهي، ڇا اهو ساڳيو آهي. هڪ شهري علائقي (ميونسپل ڪارپوريشن) يا ڳوٺاڻي علائقي (ضلي ڪائونسل) جو دائرو اختيار، جيئن ته ڪيس هجي. بهرحال اها ڳالهه رڪارڊ جي ڳالهه آهي ته لوڪل گورنمينٽ ڊپارٽمينٽ ۾ ڪڏهن به لائبريرين جو ڪو به الڳ ونگ قائم نه ڪيو ويو آهي، جيڪو مڪمل طور تي لازمي ۽ غير واضح شقن جي خلاف ورزي ۾ هجي، جيئن مٿي بيان ڪيو ويو آهي. (1) ان مطابق سيڪريٽري لوڪل گورنمينٽ ڊپارٽمينٽ کي هدايت ڪئي وئي آهي ته هو ڪنهن به آفيسر کي ڊائريڪٽر/ڊائريڪٽر جنرل لائبريريز مقرر ڪري لائبريرين جي آزاد اٿارٽي قائم ڪري ۽ بجيٽ مختص ڪرڻ جي حوالي سان سمري فنانس ڊپارٽمينٽ وٽ جمع ڪرائي، ساڳيءَ طرح. ثقافت کاتي. ان مطابق چيف سيڪريٽري، سنڌ ڪميٽي کي ڏي نوٽيفائي ڪندو جيئن صرف لوڪل گورنمينٽ سان لاڳاپيل شرطن جي حوالي سان.

ثقافت کاتي پاران لوڪل گورنمينٽ جي 55 لائبريرين کي اختيار ڏيڻ جي تجويز جي حوالي سان درخواست ڪئي وئي ته لوڪل گورنمينٽ لائبريرين کي سنڀالڻ کان قاصر آهي. واضح رهي ته لوڪل گورنمينٽ ڊپارٽمينٽ هڪ مڪمل ضابطو آهي ۽ ان کي قانون تحت مڪمل حد بندي ڏني وئي آهي ۽ قانون موجب اهي ان ايڪٽ تحت لائبريرين جي سار سنڀال جا پابند آهن، ان ڪري ان جو بار ثقافت کاتي تي منتقل ڪيو ويندو. مقامي حڪومتن جي قانونن تحت مهيا ڪيل مٿي ڄاڻايل لازمي شقن جي سراسر خلاف ورزي جي نتيجي ۾.

ان موقعي تي ايڊيشنل سيڪريٽري لوڪل گورنمينٽ ڊپارٽمينٽ جو چوڻ هو ته هنن قمبر شهادتڪوٽ لائبريري کي 15 ملين هن شرط تي فراهم ڪيا آهن ته اها رقم شهادت ڪوٽ ضلعي قمبر جي اوزي تي شينر مان کڻي ويندي. اهو ذڪر ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته OZT شينر مان ڪافي مقدار جي رقم سڀني ضلعن / تعلقي ڪائونسلن جي OZT شينر مان کڻي ويندي ۽ صرف لائبريرين لاءِ مخصوص هوندي ۽ اها ئي استعمال ڪئي ويندي لوڪل گورنمينٽ ڊپارٽمينٽ جي اسپيشل/آزاد ونگ. سيڪريٽري لوڪل گورنمينٽ ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته ضلعي سطح تي پهرئين مرحلي ۾ سموريون لائبريريون عوام جي استعمال لاءِ فعال ڪيون وينديون، جن ۾ سولر ۽ ڊجيٽل سهولتون، سٺي ماحول سميت اينرڪنڊيشنر ۽ پيئڻ جي صاف پاڻي جي فراهمي ۽ شهر جي اسڪولن، ڪاليجن ۽ ڪاليجن ۾ پمفليت جاري ڪيا ويندا. بينر لڳائڻ يا پرنٽ ۽ سوشل ميڊيا ذريعي لائبريري جي ڪارڪردگيءَ جي حوالي سان عوام ۾ شعور ۽ ڄاڻ ڏيڻ. اهو مشق 15 ڏينهن اندر مڪمل ڪيو ويندو. ان کان علاوه لوڪل ڪائونسلز سنڌ لوڪل گورنمينٽ ايڪٽ 2013 جي سيڪشن M جي نظر ۾ هر ڪارپوريشن، ميونسپل ڪميٽي، ضلعي ڪائونسل ۽ ٽائون ڪميٽي ۾ الڳ لائبريري اڪائونٽس قائم ڪنديون ۽ انهن کي انهن جي ويب سائيٽ تي اپ ڊيٽ ڪيو ويندو ۽ برقرار رکيو ويندو انهن تي سڀني اڪائونٽس سان لاڳاپيل سرگرميون رکي، پنهنجي ذريعن کان جيئن ڄاڻايل ايڪٽ 2013 جي شيڊول III ۾ مهيا ڪيل آهي.

اينڊر ٻڌڻي تي سيڪريٽري ثقافت، ڊي جي آر ڪائيو ۽ روشن علي ڪناسرو، ريزيڊنٽ ڊائريڪٽر پي ڊي ايم آءِ عدالت ۾ پيش ٿيندا.

اهو به رڪارڊ تي آيو آهي ته، ايگزيڪيوٽو انجنيئر PDM&I سيل ڪلچر، سياحت، نوادرات ۽ آرڪائيوز ڊپارٽمينٽ، سنڌ، رپورٽ پيش

ڪئي آهي، جنهن ۾ چيو ويو آهي ته هي لائبريري/ثقافت هال 10 سال اڳ قائم ٿيو هو، پر لاپتائين سبب. اتحادي سهولتون 187.00 ملين منظور ڪيون ويون آهن ۽ اهڙي اسڪيم جون 2024 تائين مڪمل ڪئي ويندي، سڀني حصن سان ۽ اهڙي ايس اين اي اڃا تائين فنانس ڊپارٽمينٽ اڳيان نه رکي وئي آهي.

تعمير هيٺ ”ثقافت بلڊنگ سڪر“ جي نقشي کي غور سان ڏسبو ته معلوم ٿئي ٿو ته لائبريريءَ لاءِ هڪ ننڍڙو هال مخصوص ڪيو ويو آهي، پر اهڙي اهم پهلوءَ کي نظرانداز ڪرڻ وارو رويو قابل تعريف نه آهي. ان جي مطابق، ڊائريڪٽر PDMI ۽ سيڪريٽري ثقافت کي يقيني بڻائڻو پوندو ته ثقافت سينٽر جو وڏو حصو مخصوص ڪيو ويندو ۽ لائبريري لاءِ مخصوص ڪيو ويندو ته جيئن پڙهندڙن کي بچيڻ لاءِ سانوڊ لائبريرين جي جديد سهولت سان گڏ موقعو فراهم ڪيو وڃي ۽ ميوزيم لاءِ هڪ ننڍڙي جڳهه مخصوص ۽ مخصوص ڪري سگهجي. ورثي واري هنڌن کان سواءِ، اهڙيءَ طرح ثقافتي مرڪزن ۾ وڏيون لائبريريون قائم ڪيون وڃن، جن مان شاگردن/پڙهندڙن کي فائدو حاصل ٿئي.

’مير معصوم شاهه لائبريري سڪر‘ جي حوالي سان، ايڊمنسٽريٽر، سڪر ميونسپل ڪارپوريشن/ڊپٽي ڪمشنر، سڪر، سڀني بنيادي سهولتن کي فراهم ڪندو جنهن ۾ سولر، اينرڪنڊيشنر، پيٽ جو صاف پاڻي، فرنيچر وغيره شامل آهن. ٻئي مقصد تائين، عمارت کي بحال ڪيو ويندو، سڀني بنيادي سهولتن ۽ ضرورتن سان گڏ شاگردن جي آسان رسائي حاصل ڪرڻ لاءِ.

محمد لائق زرداري لائبريري مورو ۾ ايڊيشنل سيڪريٽري لوڪل گورنمينٽ ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته ان کي بحال ڪيو وڃي ۽ ان معاملي جي جاچ ڪندو ته ڇا ضلعي ڪائونسل پاران 2019ع ۾ جاري ڪيل رقم ان مقصد لاءِ استعمال ڪئي وئي؟ ناڪامي جي صورت ۾ ڊميوار آفيسر خلاف ڪارروائي ڪئي ويندي.

ڊائريڪٽر جنرل، نوادرات، عظيم خان دراني جي عمارت کي ڊائريڪٽر جنرل ثقافت جي حوالي ڪرڻ کي يقيني بڻائيندو ۽ هو ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته اهڙي عمارت صرف چوڪرين جي لائبريريءَ لاءِ رکي ويندي، جنهن ۾ ڪمپيوٽر، سولر سسٽم، سي سي ٽي وي ڪيمرا جون سهولتون شامل هونديون. اهڙي بيان ايندڙ تاريخ تي، صحيح وقت جي حوالي سان هن لائبريري کي مڪمل طور تي فعال بڻائڻ لاءِ، SNE سان.

ان کان علاوه ڊپٽي ڪمشنر/ايڊمنسٽريٽر ايس ايم سي کي پڻ هدايت ڪئي وئي آهي ته هو ڊبل اسٽريٽ بلڊنگ ثقافت کاتي جي لائبريري ونگ جي حوالي ڪري، جيڪا ڪمپري هينسو بوائز هاءِ اسڪول، شڪارپور روڊ، سڪر جي ڀرسان واقع آهي، جيڪا خالي ۽ لاوارث آهي ۽ اهي (ثقافت کاتي) صرف چوڪرين جي شاگردن لاءِ لائبريري قائم ڪندو، جن کي جديد ترين سهولتن جون سڀ سهولتون هونديون، جيئن مٿي بيان ڪيو ويو آهي.

ان سلسلي ۾ هڪ ٻيو نقطو به غور طلب آهي ته جيڪڏهن ڪا لائبريري قائم ٿي رهي آهي ۽ جيڪڏهن اهڙو پلاٽ ڪنهن شخص طرفان عطيو ڪيو ويو آهي ته اهڙي ميونيشن کي ثقافت کاتي/لوڪل گورنمينٽ ڊپارٽمينٽ جي لائبريرين جي نالي سان رڪارڊ آف رائيٽس ۾ لاڳو ڪيو ويندو. کيس ٿي سگهي ٿو. سڄي سنڌ جا ڊپٽي ڪمشنر، ثقافت/لوڪل

گورنمينٽ ڊپارٽمينٽ جي دائري هيٺ آيل سڀني پبلڪ لائبريرين جي ميوٽيشن کي يقيني بڻائيندا. اها مشق 15 ڏينهن اندر مڪمل ڪئي ويندي، تعميل رپورٽ هن ڪورٽ جي ايڊيشنل رجسٽرار ذريعي. آفيس کي هدايت ڪئي وئي آهي ته هن آرڊر جي هڪ دستخط ٿيل ڪاپي ڪيپشن ٿيل درخواست ۾ رکي.

ڊائريڪٽر جنرل ڪلچر، سياحت، نوادرات ۽ حاصلات کاتي کان علاوه ايڊيشنل سيڪريٽري ڪلچر، جڏهن ته سيڪريٽري ثقافت به موجود هوندو.

ڪلچر سينٽر مورو جي حوالي سان مختيارڪار (ريونيو) مورو پاران اسسٽنٽ ڪمشنر مورو پاران رپورٽ پيش ڪئي وئي، جڏهن ته اسسٽنٽ ڪمشنر مورو کي خاص هدايتون جاري ڪيون ويون ته مورو جي نئين بس اسٽينڊ جو دورو ڪري رپورٽ پيش ڪئي وڃي، پر اڄ تائين هو نه پهتا. حاضري ۾، تنهن ڪري /50,000 جي رقم ۾ ضمانتي وارنٽ جاري ڪيا وڃن ته ايس ايس پي نوشهروفيروز ذريعي پيش ڪيو وڃي.

09.03.2023 تي اڇڻ لاءِ صبح 9.30 تي ورتو وڃي.

62. ان کان پوءِ، 09-03-2023 تي، سکر ۾ هن ڪورٽ جي بينچ، سنڌ جي صوبي جي هر تعلقي ۽ ضلعي ۾ ايس اين ايز، گم ٿيل لائبريرين جي منظوري جي حوالي سان هيٺ ڏنل مخصوص مشاهدو ۽ هدايتون ڏنيون آهن. سنڌ، هيٺ ڏنل طريقي سان، آرڊر 09-03-2023، هتي تيار ريفرنس لاءِ ٻيهر پيش ڪجي ٿو؛

سيڪريٽري ثقافت، سياحت، نوادرات ۽ آرڪائيوز ڊپارٽمينٽ، سنڌ حڪومت موجود آهي ۽ تعميل رپورٽ جمع ڪرائي آهي، جيڪا رڪارڊ تي آهي. لاڳاپيل هجڻ جي ڪري، ساڳيءَ ريت هيٺ ڏنل آهي:-

”ثقافت سينٽرن ۾ لائبريريءَ جي موجوده سهولت ۾ ٻه ريڊنگ هال آهن، هڪ هال ۾ 80 شاگردن جي گنجائش ۽ ٻيو 50 شاگردن جي گنجائش آهي، هاڻي ان کي ٻيڻو ڪري ٻه وڌيڪ هال شامل ڪيا ويا آهن، جن ۾ 220 شاگردن جي گنجائش آهي، جنهن ۾ هاڻي 300 شاگرد رڪي سگهن ٿا. هن لائبريري مان فائدو حاصل ڪريو.“

هتي اهو به ذڪر ڪرڻ ضروري آهي ته ثقافت کاتي ۽ سکر آرٽس ڪائونسل جي وچ ۾ 21 سيپٽمبر 2022 تي هڪ مفاهمتي ياداشت تي صحيحون ڪيون ويون آهن، ثقافت کاتي پاران آڊيٽوريم، آرٽ گيلري ۽ ڪجهه ڪمرا فراهم ڪيا ويا آهن.

مٿي ڏنل حڪم جي پيرا 10 جي حوالي سان ”عظيم خان دراني“ جي عمارت جو تحفظ جون 2023ع ۾ مڪمل ڪيو ويندو ۽ ان کي ڊائريڪٽر جنرل لائبريرين جي حوالي ڪيو ويندو. جڏهن ته، مالي سال 2023-2024 لاءِ هن لائبريريءَ لاءِ SNE منظوري لاءِ فنانس ڊپارٽمينٽ، سنڌ حڪومت ڏانهن موڪليو ويو آهي.

پيرا 11 جي حوالي سان عرض آهي ته ڊبل اسٽريٽ بلڊنگ ڪمپري هينسو بوائز هاءِ اسڪول، شڪارپور روڊ، سکر جي ڀرسان 8 مارچ 2023ع تي ثقافت کاتي پنهنجي قبضي ۾ ورتي آهي، پر سالڊ لائبريري جي بلڊنگ. ڊائريڪٽر سکر ڊويزن جو دورو ڪيو ۽ رپورٽ

پيش ڪئي. رپورٽ ۾ چيو ويو آهي ته لائبريري جي عمارت خراب حالت ۾ آهي ۽ ان کي عوام لاءِ کولڻ کان اڳ بحال ڪرڻ جي ضرورت آهي.

سيڪريٽري وڌيڪ دعويٰ ڪئي ته سکر ۾ ثقافتي مرڪز وٽ لائبريري لاءِ ٻه وڌيڪ ڪمرا آهن. هنن عمارت جو قبضو پڻ ورتو آهي ۽ خاص طور تي چوڪرين لاءِ لائبريري قائم ڪندا جن ۾ گرلز اسٽاف هونديون. اهڙي SNE کي سيڪريٽري، ناٽي ۽ سيڪريٽري جي اڳيان منتقل ڪيو ويندو، فنانس 15 ڏينهن جي اندر وصول ڪرڻ کان پوءِ ان جي منظوري ڏيندو. ان کان علاوه سيڪريٽري ثقافت موقف اختيار ڪيو ته هو ثقافتي مرڪز جي منظور ڪيل نقشن جو ٻيهر دورو ڪندا سمورن ثقافتي مرڪزن جي ڪلچر سينٽر ۾ لائبريري جي مقصد لاءِ گرانوڊ فلور کان علاوه هڪ ٻي منزل به تعمير ڪندا جيڪا سکر ۾ لائبريري لاءِ استعمال ٿيندي آهي. اڳوڻن حڪمن جي نظر ۾ لائبريرين کي وڌايو ويندو.

درخواستگذار سي پي نمبر ڊي-355 آف 2023 رڪارڊ تي رکيل هڪ تصوير جنهن ۾ روڙي ميونسپل لائبريري جي هيٺان دڪان ۽ هوٽلون هلندي ڏيکاريل آهن. اهڙين حالتن ۾ ڊپٽي ڪمشنر سکر روڙي ميونسپل لائبريريءَ جو دورو ڪندو ۽ ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته منظور ٿيل نقشي مطابق ان کي اصل حالت ۾ بحال ڪيو وڃي ۽ جيڪڏهن ڪا الٽيمينٽ آهي ته ان کي الٽيمينٽس کي خالي ڪرڻ لاءِ ڪافي وقت ڏئي نوٽيس سان منسوخ ڪيو ويندو. دڪان/ هوٽل وغيره ۽ اهڙي تعميل جي رپورٽ ٽن ڏينهن اندر پيش ڪئي ويندي. ڊپٽي ڪمشنر سکر، مير معصوم شاهه لائبريري، سکر جو منظور ٿيل نقشو پيش ڪندو ۽ ڪنهن ذميوار آفيسر کي به مقرر ڪندو، جيڪو ان علائقي جي غير قانوني قبضي جي حوالي سان رپورٽ پيش ڪندو، جيڪو لائبريريءَ لاءِ آهي. ايس اين اي منظور ٿيل آهي، ڊپٽي ڪمشنر سکر ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته روڙي يا لوڪل گورنمينٽ ڊپارٽمنٽ مان ذميوار آفيسر مقرر ڪيا وڃن ته جيئن مير معصوم شاهه لائبريري، سکر جا معاملو سنڀالي سگهن ۽ قابل لائبريرين کي ٽين پارٽي ٽيسٽنگ ذريعي مقرر ڪيو وڃي. سيپڪو اختيارين لائبريرين کي صبح 9 وڳي کان رات 09.00 وڳي تائين بنا ڪنهن وقفي جي بجلي يقيني بڻائيندي. ڊپٽي ڪمشنر سکر بجلي جي دستيابي ۽ مقابلي جي امتحانن ۽ عام علمن لاءِ ڪتابن جي دستيابي جي حوالي سان حڪمن جي تعميل ڪندو. ڊي جي، لائبريريون سومر کان چنڇر تائين سنڌ ۾ لائبريرين جي صبح 9-00 وڳي کان رات 09-00 وڳي تائين وقت کي يقيني بڻائين.

سيڪريٽري، لوڪل گورنمينٽ ڊپارٽمينٽ، 15.02.2023 ۽ 01.03.2023 جي حڪمن ذريعي، هدايتون ڏنيون ويون آهن، پر سندس طرفان ڪو به حاضر نه ٿيو. ان کان علاوه رڪارڊ تي اهو به آيو آهي ته اوزيٽ شينر تنخواه، غير تنخواه، پينشن ۽ ترقياتي خرچن لاءِ وصول ڪيو پيو وڃي، ان حساب سان سمورين ميونسپل ڪارپوريشنز ۽ ضلعي ڪائونسلن جو اوزيٽ شينر خاص ڪري سکر ۾ ترقياتي اسڪيمن لاءِ اوزيٽ شينر اتي ئي رهجي ويو آهي، جيستائين لائبريريون بحال نه ٿيون ٿين. بهرحال، تنخواه، غير تنخواه ۽ پينشن جي حد تائين OZT حصو جاري رهندو. سيڪريٽري، لوڪل گورنمينٽ ڊپارٽمينٽ، ايندڙ ٻڌڻي جي تاريخ تي هن عدالت ۾ حاضر ٿيندو ۽ حڪمن جي تعميل جي رپورٽ پيش ڪندو، جيئن مٿي ڄاڻايل آهي.

اسسٽنٽ ڪمشنر مورو ڊجيٽل لائبريري ۽ چلڊرن پارڪ جي حوالي سان رپورٽ پيش ڪري ڇڏي آهي ۽ پراڻي بس اسٽينڊ تي ڪلچر سينٽر ۽ جاءِ جو رڪارڊ ورتو ويو آهي. سيڪريٽري ثقافت جو چوڻ هو

ته پروجيڪٽ اي ڊي پي اسڪيم تحت آهي ۽ منصوبي کي تيز ڪرڻ ۽ مڪمل ڪرڻ لاءِ فنڊن جي ضرورت آهي. اميد آهي ته مورو لائبريري هڪ سال اندر قائم ڪئي ويندي جيڪا ثقافتي مرڪز ۾ لائبريري جي مقصد لاءِ ڪافي ايراضي هوندي.

ان کان علاوه هي عدالت عدالتي نوٽيس وٺندي چيو آهي ته لوڪل گورنمينٽ ڊپارٽمينٽ اندر لائبريريون ڪم نه ٿيون ڪن ۽ هر تعلقي ۽ ضلعي ۾ لائبريرين جي ضرورت آهي. ان مطابق، سيڪريٽري، ثقافت، سياحت، نوادرات ۽ آرڪائيوز ڊپارٽمينٽ هن مسئلي تي ڪم ڪندو ۽ لائبريرين لاءِ سمري جمع ڪرائيندو جتي لائبريريون غائب آهن، اهي اهڙيون اسڪيمون جمع ڪرايون وينديون جيڪي ADP اسڪيم 2024-2023 تحت رڪن ٿيون. هن عدالت کي تعميل رپورٽ جي تحت هڪ مهيني جي عرصي ۾ مڪمل ڪيو وڃي.

ان کان علاوه ڊپٽي ڪمشنر، سکر، خيرپور، گهوٽڪي ۽ نوشهروفيروز سمورن سرڪاري عمارتن خاص ڪري تعليم کاتي جي عمارتن جو دورو ڪندا ۽ جيڪڏهن اهي سٺي حالت ۾ آهن ته انهن کي استعمال نه ڪيو ويو آهي، انهن کي لائبريري جي مقصد لاءِ ثقافت کاتي جي حوالي ڪيو ويندو. فنڊ جاري ڪرڻ جي حوالي سان رپورٽ پيش.

آفيس هن آرڊر ۽ اڳوڻي آرڊر جي تاريخ 01.03.2023 تي چيف سيڪريٽري، سنڌ، سيڪريٽري، فنانس ۽ سيڪريٽري، لوڪل گورنمينٽ، حڪومت سنڌ کي تعميل لاءِ ٻڌائيندي، اهڙيءَ طرح سڄي سنڌ ۾ چيف سيڪريٽري، سنڌ جي معرفت سڀني ڊپٽي ڪمشنرن کي ميونيشن لاءِ داخلا، جيئن اڳ ۾ ئي حڪم ڏنو ويو آهي.

DAG کي نوٽيس. ملتوي ڪيو ويو 15.03.2023 تي اجلاس 09.30 وڳي، جڏهن سيڪريٽري لوڪل گورنمينٽ حاضري ۾ هوندو. سيڪريٽري، ثقافت، سياحت، نوادرات ۽ آرڪائيوز ڊپارٽمينٽ ۽ ڊي جي، لائبريرين جي ذاتي ظهور سان ورهايو ويو آهي.

آفيس هن آرڊر جي هڪ دستخط ٿيل ڪاپي ڳنڍيل ڪيس ۾ رکي.

63. ساڳيءَ طرح، 15-03-2023 تي، هيٺيون خاص هدايتون پڻ ڏنيون ويون، هيٺ ڏنل هدايتن جي تسلسل ۾، مٿين ٻنهي آرڊرن جي تسلسل ۾، 15-03-2023 جو آرڊر پڻ هيٺ ڏنل آهي؛

”تاريخ 09.03.2023 جي حڪم جي تعميل ۾، ايڊيشنل سيڪريٽري (فنانس) رپورٽ پيش ڪئي آهي ته فنانس ڊپارٽمينٽ ان مسئلي سان سڌو سنئون لاڳاپو ناهي؛ جڏهن ته، هڪ لائين گرانٽ ۾ سڀني ڪائونسلن کي مهيني OZT شينر جاري ڪيو وڃي. جيتوڻيڪ فنانس ڊپارٽمينٽ وٽ لاڳاپيل لوڪل ڪائونسلن جي تنخواه/پينشن ۽ ترقياتي خرچن بابت ڪي به تفصيل ناهن. عجيب ڳالهه آهي ته ناٿي وارو کاتو بغير ڪنهن چيڪ ۽ احتساب جي ڪائونسلن کي اوڙي تي شينر جاري ڪري رهيو آهي. ان جي مطابق، ناٿي واري سيڪريٽري کي اهڙي ميڪانيزم جي سببن جي وضاحت ڪرڻ گهرجي جيئن ته ظاهري طور تي هوشيار ذهن کي اپيل نه آهي. ان کانسواءِ سيڪريٽري لوڪل گورنمينٽ به تعميل رپورٽ جمع ڪرائي ڇڏي آهي. لاڳاپيل هجڻ جي ڪري، پيراگراف-2 هيٺ ڏنل آهي:

”وڌيڪ عرض ڪيو ويو آهي ته سنڌ لوڪل گورنمينٽ ايڪٽ-2013 جي سيڪشن-7 جي تعميل ۾، ڪائونسل هڪ باڊي ڪارپوريت هوندي

(اینکس-II) ۽ سنڌ لوڪل گورنمينٽ ايڪٽ-2013/پاليسي گائيڊ لائينز مطابق پنهنجا فنڊ استعمال ڪندي. هن ڊپارٽمينٽ پاران فريم ڪيو ويو آهي. فنانس ڊپارٽمينٽ سڌو سنئون سڀني لوڪل ڪائونسلن کي مهيني جي بنياد تي اوڙيڻ تي شينر جاري ڪري ٿو ۽ ڪائونسلون پنهنجون بجيٽون آزاديءَ سان ٺاهين ٿيون. ڪائونسلون پڻ پنهنجي سطح تي آمدني پيدا ڪري سگهن ٿيون.

2. هتي اهو به ذڪر ڪرڻ ضروري آهي ته لوڪل ڪائونسلن وٽ لائبريرين جو وسيع نيٽ ورڪ موجود آهي، پر ان کي فالتو سمجهيو ويو آهي ۽ لوڪل ڪائونسلن ان کي برقرار رکڻ ۾ ناڪام ٿي ويون آهن، جڏهن ته، اهي بغير ڪنهن چيڪ اينڊ بيلنس جي OZT شينر وصول ڪري رهيا آهن. لائبريريون لوڪل ڪائونسلن جي ڪمن جو حصو ۽ پارسل آهن جيئن 01.03.2023 جي ترتيب ۾ نمايان ڪئي وئي آهي، تنهنڪري انهن جو حوالو ڏيڻ جي ضرورت ناهي. ان ڪري فنانس سيڪريٽري اوز تي ڪي رانڊر سان جاري ڪندو ته سڀني ڪائونسلون ٻن مهينن اندر لائبريرين جو الڳ ڪائونٽ برقرار رکنديون. ناڪامي جي صورت ۾، OZT شينر بند ڪيو ويندو. سيڪريٽري، لوڪل گورنمينٽ پڻ لائبريرين جي سار سنڀال لاءِ ڪائونسلن کي اهڙيون هدايتون جاري ڪندو. سڀني لوڪل ڪائونسلن/ڪمشنرز/ايڊمنسٽريٽر ٽين پارٽي جي ڀرتي جي عمل ذريعي (SNE(s) جي مطابق قابل لائبريرين جي مقرري کي يقيني بڻائيندا.

3. ڊپٽي ڪمشنر سکر، تعميل رپورٽ پيش ڪئي. لاڳاپيل هجڻ جي ڪري، پيراگراف-2 کان 4 هيٺ ڏنل پيش ڪيو ويو آهي:

(2) ان ڪري عرض ڪيو وڃي ٿو ته هيٺ دستخط ٿيل خط نمبر DC/PA/2361 تاريخ: 09-3-2023 ميونسپل ڪمشنر سکر کي موڪليو ويو ته معزز هاءِ ڪورٽ مير معصوم شاهه لائبريري ۾ موجود سهولتن کي مڪمل ڪري تفصيلي رپورٽ موڪلي. تصويرن سان گڏ رپورٽ. لئبرريءَ ۾ موجود گم ٿيل سهولتون جيڪي هيٺ ڏنل دستخط ڪندڙ طرفان نظر اچن ٿيون:

1. جعلي سيلنگ اسٽيٽس: هاءِ ڪورٽ سکر ۾ ٻڌڻي جي تاريخ کان اڳ ڪوڙي سيلنگ جي ڪم جي 100 سيڪڙو مڪمل ٿيڻ کي يقيني بڻائڻ.

II. واٽر ڪولر: هيٺ ڏنل دوري دوران ڏنو ويو ته 02 اليڪٽرڪ واٽر ڪولر لڳل آهن جيڪي ڪم ڪري رهيا آهن. شاگردن جي ضرورت کي نظر ۾ رکندي هڪ اضافي اليڪٽرڪ واٽر ڪولر لڳايو ويندو.

III. فلٽر پلانٽ جي سار سنڀال. هر 15 ڏينهن کان پوءِ واٽر فلٽر پلانٽ جي صفائي کي يقيني بڻايو وڃي.

IV. لائبريري ۾ ڪمپيوٽر سسٽم: دوري دوران ايگزيڪيوٽو انجنيئر SMC پاران ٻڌايو ويو ته لائبريري ۾ 11 ڪمپيوٽر آهن. پر ضرورت کي نظر ۾ رکندي 5 وڌيڪ ڪمپيوٽر خريد ڪري لائبريري ۾ رکيا وڃن.

V. سولر هيٽرن جي ڪافي تعداد جو اسٽيٽس: لائبريريءَ کي بي ترتيب بجلي جي فراهمي لاءِ سولر بيٽرين جي انسٽاليشن کي يقيني بڻايو وڃي.

VI. لائبريري ايريا. مير معصوم شاهه لائبريري جي زمين تي حددخلين جي نشاندهي. لائبريري ايريا جي ڪل زمين سميت اينر فورس ريڪورٽمينٽ سينٽر جي حيثيت ۽ پبلڪ هيلٿ انجنيئرنگ ڊپارٽمينٽ پاران قبضو ڪيل علائقو بابت تعميل رپورٽ جمع ڪرايو.

VII. فرنيچر ۽ فڪسچرز جي طاقت: فرنيچر ۽ فيڪسچرز جي موجوده انوينٽري ۽ تقاضا / جڳهه جي مطابق نئين سان تبديل ڪريو.

VIII. لائبريري ۾ ڪتابن جو ڪل تعداد. سي ايس ايس، پي سي بي ۽ ٻين امتحانن ۾ شاگردن جي صلاح مشوري سان مقابلي واري امتحاني ڪتابن جو تعداد وڌائڻ کي يقيني بڻايو وڃي.

IX. معصوم شاهه لائبريري ۾ قابل لائبريرين جي فراهمي: مير معصوم شاهه لائبريري ۾ آفيسر/لائبريرين BP6-17 کي مقرر ڪيو ويو ۽ ٻين آفيسرن سان گڏ جيڪي اڳ ۾ ئي لائبريري ۾ ڪم ڪري رهيا آهن.

X. ڇت جا پنڪها اينر ڪنڊيشنر: نوان پنڪها ۽ اينر ڪنڊيشنر لڳايو ۽ پراڻن پنڪهن ۽ اينر ڪنڊيشنرن کي هٽايو.

3. ميونسپل ڪمشنر سکر پنهنجي رپورٽ ۾ جواب ڏيندي خط نمبر BMC/XEN/-152 dated. 13/03/2023، تفصيل هيٺ ڏنل آهن: (خط جي ڪاپي ضميمه-D طور شامل آهي.

1. FALSE CEILING: Fall Ceiling has completed upto and Remaining 20% is in progress.

11. ELECTRIC WATER COOLERS:

STATUS AND QUANTITY OF ELECTRIC WATER COOLERS INSTALLED IN MIR MASOOM SHAH LIBRARY.

Current	New Purchased on 09/03/2023	Non-Functional	Functional
1	3	2	5

111. FILTER PLANT MAINTANENCE: Filter Plant has been cleaned on 7th March 2023 and ensure that will be regularly cleaned on fortnight basis.

IV. COMPUTER SYSTEMS IN LIBRARY:

Name of Articles	Status o Computers/Laptops available in Libra					
	No. of Computers / Laptops Previously Available in Library		No. of Computers / Laptops Purchased on 04/03/2023	No. of Computers / Laptops Purchased 09/03/2023	Total Computers / Laptops available in Librar with Status	
	Functional	NonFunctional			Function al	Non Functional
Comuters	6		3	5	15	0
Laptops	8			0	8	0

STATUS OF SUFFICIENT NUMBER OF SOLAR BATTERIES:

No. of Batteries Previously in Library	No. of Batteries purchase on 13/03/2023
6	32

17. STRENGTH OF FURNITURE AND FIXTURES:

Name of Articles	Current Inventory of Furniture / Fixture			New One required inventory as per demand/space
	Useable	Reparable	Total Existing Inventory	
Executive Table with Side rack	1	0	1	1
Circulation Counter	1	0	1	1
Office Tables	0	2	2	2
Reading Tables	30	2	32	0
Children Reading Tables	2	0	2	0
Computer Tables	10	0	10	5
Office Revolving Tables	1	0	1	1
Office Chairs	0	10	10	10
Reading Chairs	263	25	270	0
Children Chairs	0	20	20	20
Computer Chairs	4	6	10	12
Office Almari	4	0	4	0
Almari (Iron)	41	0	41	30
Almari (Wooden)	24	0	24	0
Almari (Wooden open shelf)	1	0	1	0
Batteries Iron Cabinet 3 Doors	0	1	1	0
Batteries Iron Cabinet 1 Door	0	1	1	0
Batteries Iron Cabinet 2 Doors	0	1	1	0
Catalog Cabinet	1	0	1	0
Book Racks (Iron)	10	0	10	0
Newspapers Racks (Iron)	0	3	3	0
Newspaper (Wooden)	4	0	4	0
Magazine Racks Pocket Inside	2	0	2	0

VII. TOTAL NUMBER OF BOOKS IN LIBRARY:

Total No. of Books Available in Library	Required Books for Library
25438 Various Equipments	4

4. وڌيڪ ڪم ڪيو ويو ته هن آفيس پاران جاري ڪيل خط نمبر DC/PAJ2414 تاريخ 2023/03/10 ميونسپل ڪمشنر سکر ميونسپل ڪارپوريشن سکر کي ٽيڪنيڪل ٽيم سان گڏ مير معصوم شاهه لائبريري پارڪ سکر جو دورو ڪيو ۽ لائبريري جو منظور ٿيل نقشو/پلان موڪليو.

خط جي ڪاپي ضميمه-اي طور ڳنڍيل آهي. هن پنهنجي خط نمبر SMC/XEN/151 dated.13/03/2023 ذريعي رپورٽ ڪئي.

ميونسپل ڪمشنر ايس ايم سي سکر سکر جي ٽيڪنيڪل اسٽاف يعني اسسٽنٽ انجنيئر، ٻراڻس مين ۽ ٽريڪر سان گڏ مير معصوم شاهه لائبريري مينار روڊ سکر جي سائيٽ جو دورو ڪيو ۽ اهڙي ماڳ جي ماپ ڪئي جنهن ۾ مير معصوم شاهه لائبريري جي پلاٽ/زمين جي ڪل ايراضي 6-9309 آهي. اسڪوائر گز ۽ فالس

ان کان علاوه اها به نشاندهي ڪئي وئي آهي ته ميونسپل مير معصوم شاهه لائبريري مینار روڊ سکر جي زمين/پلاٽ تي مختلف حددخليون ڪيون ويون آهن، ان جا تفصيل هن ريت آهن:-

1. پبلڪ هيلٿ انجنيئرنگ ڊپارٽمينٽ سکر جي قبضي ۾ 3-1545 اسڪوائر yds ايراضي.

2. 1-2582 واري علائقي تي پاڪستان اينر فورس جي پرتين پاران قبضو ڪيو ويو آهي، ان کان علاوه ڊرينيج اسٽيشن پڻ قائم ڪئي وئي آهي، جيڪا سکر ميونسپل ڪارپوريشن ۽ مير معصوم شاهه لائبريري جي زمين جي استعمال هيٺ آهي.

وڌيڪ ڄاڻايو ويو آهي ته سکر ميونسپل مختيارڪار/ CSO سکر جي رڪارڊ موجب مير معصوم شاهه لائبريري جي اصل زمين/پلاٽ 9309-7 (sq:ft0-83787) آهي. f.

وڌيڪ ڄاڻايو ويو آهي ته ميونسپل ڪمشنر سکر پاران سيڪريٽري لوڪل گورنمينٽ ڊپارٽمينٽ، حڪومت سنڌ، ڪراچي کي باضابطه خط لکيو ويو آهي، جنهن ذريعي خط نمبر SMC/GB/Estt/-199 dated آهي. 2023/03/13، مير معصوم شاهه لائبريري سکر ۾ لائبريرين طور BP5-17 جي لائق ميونسپل ملازم جي پوسٽنگ بابت. خط جي ڪاپي Annex-G طور ڳنڍيل آهي

2023/03/09 جي آرڊر جي پيرا جي تعميل ۾، هيٺ دستخط ٿيل خط نمبر DC/PA/-2364، تاريخ 2023/03/09 تي اسسٽنٽ ڪمشنر (س) ضلعي سکر ۽ ڊائريڪٽر، سيڪنڊري پرائمري، کي جاري ڪيو ويو. تعليم کاتو سکر، ۽ ليٽر نمبر DC/PA/2464 تاريخ 2023/03/11 ضلعي ايجوڪيشن آفيسر (پرائمري) سکر ۽ ضلعي ايجوڪيشن آفيسر (ايليمينٽري، سيڪنڊري ۽ هائير سيڪنڊري) سکر کي سڀني سرڪاري عمارتن جي عمارتن جي دوري بابت، خاص طور تي تعليم کاتي جون عمارتون ۽ جيڪڏهن اهي سٺي حالت ۾ آهن ته انهن جو ڪو به استعمال نه آهي، ان کي ثقافت کاتي جي حوالي ڪيو وڃي ته جيئن لائبريريءَ لاءِ، خط جو مجموعو Annex-H سان ڳنڍيل آهي. ڊسٽرڪٽ ايجوڪيشن آفيسر (پرائمري) سکر پاران 2023/03/13 تي خط نمبر DEO(P)/7579 ذريعي رپورٽ موڪلي وئي ته ضلعي سکر جي پرائمري اسڪول ۾ ڪو به خالي حصو/بلڊنگ ناهي، خط جي ڪاپي ان سان ڳنڍيل آهي. ضميمه-I

4. مٿين ڳالهين مان معلوم ٿئي ٿو ته ڊپٽي ڪمشنر سکر، عدالتن جي حڪمن تي عمل ڪرائڻ لاءِ سخت تڪليف پهتي آهي، جنهن ۾ ڪتابن سميت مختلف اشرافيه جون سهولتون فراهم ڪيون ويون آهن، ان ڪري هي ڪورٽ سندس ڪوششن کي ساراهيو ۽ مڃتا ڏني، اميد آهي ته ٻيا ڊپٽي ڪمشنر پڻ دورا ڪندا. ثقافت ۽ لوڪل گورنمينٽ جي لائبريرين ۽ اهي پڻ انهي ڳالهه کي يقيني بڻائين ته انهن جي دائري ۾ لائبريريون ڪم ڪري رهيون آهن، ۽ اپريٽو حالت ۾ بنيادي سهولتون آهن جن ۾ مقابلي جي امتحانن جي تازه ڪاري ڪتابن سميت شامل آهن.

5. معصوم شاهه لائبريريءَ جي حوالي سان اهو رڪارڊ تي آيو آهي ته

3-1545 اسڪوائرز تي پبلڪ هيلٿ انجنيئرنگ ڊپارٽمينٽ سڪر پاران قبضو ڪيو ويو آهي، جڏهن ته 1-2582 اسڪوائرز تي پاڪستان ايئر فورس ريڪروٽمينٽ سينٽر ۽ 2-1256 گندي پاڻي جي نيڪال جي صورتحال لاءِ اسڪوائر سڪر ميونسپل ڪارپوريشن جي استعمال ۾ آهن. جيتوڻيڪ هي پلاٽ پارڪ ۽ لائبريري جي مقصد لاءِ آهي. ان کان علاوه لوڪل گورنمينٽ جي وڪيل موقف اختيار ڪيو ته هي غير مجاز ملڪيتون آهن، ان جي ابتڙ چيف انجنيئر پبلڪ هيلٿ انجنيئرنگ ڊپارٽمينٽ دعويٰ ڪري ٿو ته کاتي 1980ع ۾ ميونسپل ڪارپوريشن کان موضوع وارو پلاٽ خريد ڪيو، ان بعد پنهنجو دفتر ٺهرايو ۽ ان کان پوءِ ڪين ڪو به نوٽيس ناهي مليو. ميونسپل ڪارپوريشن پاران غير قانوني حددخلين جي حوالي سان.

6. ان ڳالهه تي زور ڏيڻ جي ضرورت ناهي ته لائبريريءَ لاءِ اڃا ڪليل زمين موجود آهي، لائبريريءَ جي ڀرسان ۽ هڪ اضافي منزل قائم ڪري سگهجي ٿي. ان مطابق، بغير تڪرار ۾ وڃڻ جي، ميونسپل ڪارپوريشن تمام بنيادي سهولتن سان گڏ اضافي ڪمرو تعمير ڪندي.

7. بهرحال، پلاٽ جي قبضي جي حوالي سان جيئن مٿي ڄاڻايل آهي، ميونسپل ڪارپوريشن ان کي ڊپارٽمينٽل سطح تي تعاقب ڪرڻ جي مجاز هوندي، جيڪڏهن اهي ناراض آهن. ميونسپل ڪمشنر پڻ پيش ٿيو ۽ مير معصوم شاهه لائبريري جا تفصيل فراهم ڪندي تعمير رپورٽ پيش ڪئي ۽ ان کي رڪارڊ تي رکيو ويو. وڌيڪ چيو ويو آهي ته سڪر ميونسپل ڪارپوريشن کي وڌيڪ OZT شيئر جي ضرورت آهي. ان مطابق، اهي آزاد هوندا ته هو پنهنجي لاڳاپيل علائقن ۾ نيون لائبريريون قائم ڪرڻ لاءِ گرانٽ ان امداد جي حوالي سان سمري منتقل ڪن.

8. ان کان علاوه ڊپٽي ڪمشنر نوشهروفيروز پاران پڻ مورو ۾ ٻن لائبريرين جي قيام جي حوالي سان رپورٽ پيش ڪئي وئي آهي. ان مطابق سيڪريٽري ثقافت ۽ سيڪريٽري لوڪل گورنمينٽ مورو ۾ لائبريرين جي قيام لاءِ فنڊن جي فراهمي کي يقيني بڻائيندا جيئن اڳواٽ هدايت ڪئي وئي هئي هڪ سال اندر. ناڪامي جي صورت ۾، هي ڪورٽ مناسب حڪم جاري ڪندي.

9. تعلقي محرابپور جي حوالي سان اهو به رڪارڊ تي آيو آهي ته محرابپور ٽائون ڀرسان ڳوٺ قاسم خاصخيلي ۾ گورنمينٽ مڊل/هائڱ اسڪول جي عمارت سٺي حالت ۾ هجڻ باوجود ڪنهن به تعليمي سرگرمي کان سواءِ غير فعال آهي، جنهن جي تصديق تعلقي ايجوڪيشن آفيسر به ڪئي آهي. متعلق ان مطابق، ايگزيڪيوٽو انجنيئر ايجوڪيشن ورڪس اينڊ ڪلچر ڊپارٽمينٽ هن لائبريريءَ جي بحاليءَ کي يقيني بڻائيندو ۽ لائبريري مقصد لاءِ ان جي استعمال کي يقيني بڻائيندو، خاص ڪري ڀرپاسي جي ڳوٺن جي شاگردن/پڙهندڙن لاءِ، خاص ڪري مقابلي واري امتحان لاءِ. اهڙي طرح ڪنڊيارو شهر ۾ هائڱ اسڪول ڪنڊيارو جي پٽمبر هاسٽل ۾ 12 ڪمرن تي مشتمل ٻه ماڙ تاريخي عمارت آهي. پر اها عمارت تعليم کاتي جي استعمال ۾ ناهي. تنهن هوندي به، هڪ ئي لائبريري جي طور تي قائم ڪرڻ لاءِ مناسب آهي. ان مطابق، ايجوڪيشن ورڪس ڊپارٽمينٽ طرفان مضمونن جي هاسٽل کي بحال ڪيو ويندو يا لائبريري جي مقصد لاءِ ثقافت کاتي جي حوالي ڪيو ويندو، ته جيئن شاگرد هن عمارت مان لائبريري جي حيثيت ۾ فائدو حاصل ڪري سگهن.

10. نوشهروفيروز شهر ۾ ڊپٽي ڪمشنر ڪمپليڪس جي سامهون اسپورٽس ڪمپليڪس آهي، جيڪو هڪ هال ۽ 05 ڪمرن تي مشتمل آهي، جنهن ۾ ايڊيشنل ڊائريڪٽر سوشل ويلفيئر جي آفيس قائم آهي ۽ ان کي سوشل ويلفيئر ڊپارٽمينٽ منتقل ڪري سگهجي ٿو. ان مطابق، هن عمارت کي خالي ڪيو ويندو. هن عمارت جي تجويز عوامي لائبريري لاءِ مناسب آهي؛ بهرحال، عمارت جزوي طور تي ٺهيل آهي. ان مطابق سيڪريٽري ثقافت لاڳاپيل آفيسرن جي دوري کي

يقيني بڻائيندو ته هن عمارت جو قبضو ڊپٽي ڪمشنر کان وصول ڪيو ويندو ۽ نوشهروفيروز ۾ گرلز ۽ بوائز لاءِ لائبريري قائم ڪئي ويندي.

11. ڊپٽي ڪمشنر گهوٽڪي پڻ رپورٽ پيش ڪئي آهي جنهن ۾ ٻڌايو ويو آهي ته ٽائون ڪميٽي خانگڙهه جي ڪنٽرول/ڊومين ۾ پبلڪ لائبريري موجود آهي پر اها عمارت ڪم نه ڪري رهي آهي جنهن ۾ فرنيچر يا ڪتابن کانسواءِ عمارت موجود آهي. جڏهن ته ميرپور ماٿيلو، ڏهرڪي ۽ اوڀاڙي ۾ لائبريريون ڪم ڪري رهيون آهن. اهو ذڪر ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته ڊپٽي ڪمشنر گهوٽڪي مختلف آئل اينڊ گيس ڪمپنين جي فلاحي فنڊن مان فنڊن جي دستيابي جو جائزو وٺندو ۽ آئل اينڊ گيس ڪمپنين جي مشاورت سان لائبريري لاءِ اسٽيٽ آف آرٽ بلڊنگ قائم ڪندو جنهن ۾ مينوئل ۽ ڊجيٽل سهولتون هونديون. ثقافت کاتي ذريعي ڪمپيوٽرن سان ڪتاب ۽ اهڙي فزيبلٽي رپورٽ ايندڙ تاريخ تي پيش ڪئي ويندي.

12. روهڙي جي لائبريريءَ جي حوالي سان، AC روهڙيءَ جو موقف آهي ته هنن الايمينٽ منسوخ ڪري ڇڏيا آهن ۽ جزوي طور لائبريري ڪم ڪري رهي آهي، پر هڪ مهيني اندر اهي لائبريري مڪمل طور بحال ڪندا، خاص طور تي چوڪرين لاءِ. ڊپٽي ڪمشنر ۽ ايڊمنسٽريٽر سکر جو بيان ساراهه جوڳو آهي وڌيڪ هدايتن سان ته سمورا ڪم هڪ مهيني اندر مڪمل ڪيا ويندا. پرنٽ، اليڪٽرانڪ ۽ سوشل ميڊيا ذريعي آگاهي مهم شروع ڪئي ويندي ۽ سڀني خواهشمند چوڪرين ۽ شاگردن کي لئبرريءَ ۾ اعليٰ تعليم ۽ مقابلي واري امتحانن لاءِ مناسب سيڪيورٽي ۽ حفاظتي پروٽوڪول سان گڏ ڪشش محسوس ڪرڻ جون سموريون سهولتون فراهم ڪيون وينديون.

13. هن وقت، اسان سمجهون ٿا ته هن عدالت جي طرفان ڊپٽي ڪمشنرن کي تعريفِي سرٽيفڪيٽ ڏنا وڃن، جيڪي هن ڪورٽ جي ايڊيشنل رجسٽرار جي دستخط سان هجن.

06.04.2023 تائين ملتوي. ذڪر ڪرڻ جي ضرورت ناهي، اڳوڻو حڪم جاري رهندو جيستائين هن درخواست تي فيصلو نه ڪيو وڃي.

ڪاليج جي تعليم ۽ هدايت ۾ وقف فنڊ.

64. انڊومينٽ فنڊز جي حوالي سان هن ڪورٽ سيڪريٽري اسڪولز کي سڏايو. جڏهن ته، ايڊيشنل سيڪريٽري پيش ٿيو ۽ عرض ڪيو ته انڊومينٽ فنڊز جي حساب سان، حڪومت کي مليل هر هڪ پئسو منفعي واري اسڪيم ۾ لڳايو وڃي ٿو ۽ صرف حاصل ڪيل سود اسڪالرشپ لاءِ استعمال ڪري سگهجي ٿو. ان جي باوجود هن اعتراف ڪيو ته حڪومت 2010ع کان وٺي مختص بجيٽ جاري ڪرڻ ۾ ناڪام وئي آهي، اهو معاملو مختلف تاريخن تي اٿاريو ويو. 01.08.2029 تي لاڳاپيل هجڻ جي ڪري، هن عدالت C.P. ۾ حڪم جاري ڪيو. نمبر D-1553 آف 2019 حيدرآباد، جيڪو هيٺ ڏنل آهي:

"تاريخ 30.07.2019 جي حڪم جي مطابق، جيڪو اهو آهي؛

"تاريخ 04.07.2019 جي آرڊر ذريعي، چيف سيڪريٽري ۽ سيڪريٽري تعليم کي هدايت ڪئي وئي ته هو تدريسي ادارن جي حق ۾ انڊومينٽ فنڊ محفوظ ڪرڻ ۽ جاري ڪرڻ جي حوالي سان تفصيلي رپورٽ پيش ڪن. ان کان پوءِ معاملو 18.07.2019 تائين ملتوي ڪيو ويو ۽ ان تاريخ تي ڊپٽي سيڪريٽري انڊومينٽ فنڊ پيش ٿيو ۽ عرض ڪيو ته ساڳي نوعيت جي درخواست پرنسپل سيٽ ڪراچي تي التوا ۾ آهي. جڏهن ته ناٿي واري سيڪريٽري، چيف سيڪريٽري سنڌ،

سيڪريٽري انڊومينٽ فنڊ ۽ سيڪريٽري ڪاليجز کي مڪمل وقفي جا تفصيل جمع ڪرائڻ جي هدايت ڪئي وئي پر اڄ موجود ايڊيشنل سيڪريٽري انڊومينٽ فنڊ بيان جمع ڪرايا جنهن ۾ انڊومينٽ فنڊز جي بجيٽ ۽ ادارن جي لسٽ به ڏني وئي پر انڊومينٽ فنڊ مڪمل آهن. ادارن لاءِ رکيل، جاري ڪيل ۽ مختص ڪيل مجموعي رقم جي حوالي سان بريك اپ موجود نه آهي جيتوڻيڪ ادارن جي فهرست موجود آهي پر اهو ثبوت ناهي ته انهن ڪيئن ۽ ڪهڙي ميڪانيزم تحت مختص ڪيا. ان مطابق، ايڊيشنل سيڪريٽري فنانس، ايڊيشنل سيڪريٽري اسڪولز/ڪاليجز ۽ چيف سيڪريٽري جو نمائندو ايندڙ تاريخ تي حاضري پريندو ۽ ان سان گڏ سيڪريٽري انڊومينٽ فنڊز انڊومينٽ فنڊز جي ميڪانيزم جي تفصيل جمع ڪرائڻ کي يقيني بڻائي جيئن مٿي ڄاڻايل آهي. ناڪامي جي صورت ۾ انهن خلاف توهين عدالت جي ڪارروائي ڪئي ويندي. آفيس هن حڪم کي سڀني لاڳاپيل ماڻهن کي ٽيليفون تي ۽ فيڪس ذريعي پڻ ٻڌائيندو؛ انهي سان گڏ ڪاپي سڪيا A.A.G کي فراهم ڪئي ويندي. تعميل لاءِ. حيرت جي ڳالهه اها آهي ته ايڊيشنل سيڪريٽري انڊومينٽ فنڊز بجيٽ تقرير ڪارڊ ڪرائي ڇڏي آهي جيڪا اسڪرين تي دونهن پيدا ڪري ٿي، پر اسان ان معاملي کي مٿين هدايتن سان ملتوي ڪريون ٿا.

2. ايڊيشنل سيڪريٽري اوقاف فنڊ جي حوالي سان سالياني بجيٽ مختص ڪرڻ جا تفصيل پيش ڪري ٿو. هن موجب، سال 2010 کان 2016 تائين 250 ملين رپيا مختص ڪيا ويا. 2010، 2011 ۽ 2016 ۾ فنڊ جاري ڪيا ويا. 2017 ۾ ڪا به بجيٽ مختص نه هئي؛ جڏهن ته، 2018 ۽ 2019 ۾ حد وڌائي وئي ۽ بجيٽ مختص ڪئي وئي 1000 ملين رپيا في سال، جڏهن ته انهن جي ضابطن جي مطابق اهي اصل رقم استعمال نٿا ڪري سگهن، ان ڪري انهن PIB (Pakistan Investment Bonds) ۽ TDIC (Term Deposit Income Certificates) ۽ خريد ڪيا. اهي ڇهه ماهوار منافعو حاصل ڪري رهيا آهن جيڪي اهي مختلف يونيورسٽين ۾ ورهائيندا هئا، جيڪي 32 انگن ۾ آهن ٻنهي سرڪاري ۽ نجى شعبي ۾. هن وقت وٽن 200 ملين رپيا موجود آهن. هو ڪارڊ تي رکيل سيٽيڪاري ۽ حاصل ڪيل منفعي جي حوالي سان ثبوت پيش ڪري ٿو. ان مطابق سيڪريٽري فنانس هر سال پهرين ٽه ماهي ۾ رقم جاري ڪندو.

6. ڇاڪاڻ ته، بنيادي طور، اوقاف فنڊ جو مقصد مستحق شاگردن کي مختلف يونيورسٽين مان اعليٰ تعليم حاصل ڪرڻ/مڪمل ڪرڻ ۾ مدد ڏيڻ آهي. اهو هر هڪ شخص جو هڪ ناقابل ترديد حق آهي، ان جي مالي حيثيت کان سواءِ، ان ڪري سالياني آمدني جي حد کي تسليم ڪيو وڃي ته گهٽ ۾ گهٽ آمدني کي تسليم ڪيو وڃي. اهو ٻڌائڻ جي ضرورت ناهي ته هن صوبي (سنڌ) جي اڪثريتي عوام به غربت جي لڪير کان هيٺ زندگي گذاري رهيو آهي ۽ سندن معمولي آمدني پنجاهه هزار في مهيني کان وڌيڪ ناهي ڇو ته ويڇ ايڪٽ موجب پگهار جي وڌ ۾ وڌ حد 17500 رپيا ماهوار آهي. (2,10,000 رپيا في سال)، ان ڪري بورڊ پاران مقرر ڪيل حد / وڌيل غريب شاگردن لاءِ فائديمند / مددگار نه هوندي، بلڪه انهن سڀني لاءِ انڪار هوندو، جيڪي ٻي صورت ۾، صرف اهڙي رقم لاءِ حقدار بڻايا ويا آهن. ان مطابق، لاڳاپيل ٽه ماهي قدم کڻندو، جنهن ۾ اهڙن والدين لاءِ گهٽ ۾ گهٽ سالياني آمدني پڻ شامل آهي.

7. پرائيوٽ يونيورسٽين/ڊگري ايوارڊ ڏيڻ وارن ادارن جي حق ۾ انڊومينٽ فنڊ جاري ڪرڻ جي حوالي سان، جيڪي عام طور تي وڏيون فيسون وصول ڪري رهيا آهن، ايڊيشنل سيڪريٽري جو چوڻ آهي ته جيتوڻيڪ هو سنجيدگيءَ سان گذارش ڪري ٿو ته انڊومينٽ فنڊ مخصوص ڪيو وڃي ۽ صرف سرڪاري شعبي جي يونيورسٽين کي جاري ڪيو وڃي. / ڊگريون ڏيڻ وارا ادارا ته جيئن ٿوري تعداد جي بدران هزارين شاگرد اهڙي اسڪالر شپ جو فائدو وٺي سگهن، پر ان تجويز/تجويز کي بورڊ جي ميمبرن مان هڪ به نه سمجهيو ويو، جيڪو ڪنهن پرائيوٽ يونيورسٽي مان ڳنڍيل/آيو هجي، جيئن چيف سيڪريٽري پاران نوٽيفڪيشن جاري ڪيو ويو آهي. ، ساڳيو ئي اعتراض ڪيو. ايڊيشنل

سيڪريٽري موجب، عام طور تي پرائيويٽ شعبي جون يونيورسٽيون شاگردن کان سالياني فيس وصول ڪنديون آهن جيڪي لڳ ڀڳ ۽ ڪجهه حالتن ۾ 1.0 ملين کان به وڌيڪ هونديون آهن. غربت جي لڪير کان هيٺ رهندڙن کان اهڙي فيس جي توقع نه ٿي ڪري سگهجي.

تنهن ڪري، اهڙي رڪاوٽ اهڙي خاندان مان ايندڙ شاگردن جي تعليمي زندگي کي مڪمل اسٽاپ آڻڻ جي طور تي ڪم ڪري سگهي ٿي. 8. اهڙيءَ طرح، ايڊيشنل سيڪريٽري جو اهو خيال، جيئن بورڊ جي اجلاس ۾ پيش ڪيو ويو، تمام گهڻو منطقي هو ۽ يقيناً هو/ممڪن آهي ته ان سان وڏي تعداد ۾ مستحق شاگردن کي سرڪاري شعبي جي يونيورسٽين مان اعليٰ تعليم حاصل ڪرڻ ۾ مدد ملندي، جيڪي عام طور تي لڳ ڀڳ 50,000 رپيا وصول ڪن ٿيون. - في سال. ان مطابق چيف سيڪريٽري سنڌ اڳوڻي ڪميٽي کي ڊي نوٽيفڪيشن ڏيندو ۽ ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته تازو نوٽيفڪيشن جاري ڪري سرڪاري شعبي جي يونيورسٽين کي شامل ڪيو وڃي، سيڪريٽري تعليم، سيڪريٽري ڪاليجز، سيڪريٽري فنانس، سيڪريٽري هائير ايجوڪيشن ڪميشن، SGA ۽ سي ڊي، نثار صديقي، ڊائريڪٽر IBA سکر، ڊاڪٽر ناهيد دراني، ڊائريڪٽر ايس اي ايف ۽ چيئرمين پي اينڊ ڊي بورڊ. بورڊ هن حڪم جي نظر ۾ سڀني ضابطن کي ٻيهر ترتيب ڏيندو ۽ انڊومينٽ فنڊ جي مقصد جي روح ۾.

8. ان کان علاوه، اسان سيڪريٽري بورڊ/ ڪاليجز ۽ يونيورسٽين سان گڏوگڏ چيف سيڪريٽري سنڌ کي هدايت ڪريون ٿا ته انڊومينٽ فنڊ اسڪالر شپ/ رقم مختص ڪرڻ جي طريقيڪار کي سڀني جي حساب سان جانچي ۽ غريب ۽ مستحق شاگردن لاءِ الڳ سڀني جي حوالي سان الڳ ميڪانيزم مهيا ڪري. ڪوبه والدين يا اهي، جن جا والدين مٿي بيان ڪيل درجي ۾ نه اچي رهيا آهن. يعني پبلڪ سيڪٽر يونيورسٽين ۾ سڀني جو تعداد وڌائڻ سان اهڙن سمورن شاگردن کي انڊومينٽ فنڊ اسڪالر شپس ذريعي فنڊ ڏنا ويندا. ان صورت ۾، جو ميڪانيزم جاري ڪرڻ لاءِ ڪنهن به رقم جو تعداد مهيا ڪري ٿو ته پوءِ خانگي شعبي جي يونيورسٽين جي حوالي سان سڀني جو تعداد گهٽايو ويندو.

65. 2015 جي سول سوٽ نمبر 1243 (مشال ڪيس) ۾ پاس ڪيل آرڊر هي آهن:

3. ايڊيشنل سيڪريٽري فنانس ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته ايندڙ بجيٽ ۾ انڊومينٽ فنڊ جي مختص رقم کي 1000 ملين مان وڌائي 2000 ملين رپيا ڪيو وڃي، ڇاڪاڻ ته صوبي پنجاب ۾ انڊومينٽ فنڊ 16 بلين جي لڳ ڀڳ آهي، جڏهن ته سنڌ ۾ 3.5 بلين آهي، جيڪا ملڻ لاءِ تمام گهٽ رقم آهي. معيار ۽ غريب خاندانن کي اعليٰ تعليم حاصل ڪرڻ لاءِ. ان موقعي تي، ايڊيشنل سيڪريٽري ايجوڪيشن اينڊومينٽ فنڊ دعويٰ ڪئي ته سموريون سرڪاري يونيورسٽيون انڊومينٽ فنڊز مان اسڪالرشپس وصول ڪنديون ۽ اهي ميرٽ تي چونڊيل ڪنهن به شاگرد کان ٽيوشن فيس نه وٺنديون.

66. بينش ڪيس [CP NO.S-2116/2018] ۾ پاس ڪيل حڪم هي آهي:-

”6. اها به حقيقت آهي ته جڏهن هن عدالت ۾ ڀتيم ڀارن جي معاملي تي غور وڃي ڪيو ويو ته ڪجهه بي ضابطگيون/ غيرقانونيتون ان شڪل ۾ سامهون آيون ته هوند ۽ غريب شاگردن جي اسڪالر شپ لاءِ رکيل فنڊز کي سنڌ صوبي جي اعليٰ آفيسرن استعمال ڪيو جڏهن ته سندن ڀار ٻاهرين ملڪن ۽ پرائيويٽ يونيورسٽين ۾ پڙهي رهيا هئا جڏهن ته انهن جا ڪيس بورڊ/مقابلي اٿارٽي پاران رد ڪيا ويا پر اصل رقم وڏي وزير سنڌ جي صوابديدي اختيار سان استعمال ڪئي وئي. جڏهن اهو مسئلو محسوس ڪيو ويو ته اي جي سنڌ جي ڄاڻ تي ظاهر ٿيو ۽ بيان ڪيو ويو ته مستقبل ۾ سنڌ جو وڏو وزير اهي اختيار استعمال نه ڪندو ۽ اها رقم وصول

ڪنڌر جيڪي مستحق نه هئا، انهن کي واپس ڪيو ويو. هيڊ پر آرڊر جي شرطن جي اندر اندر 4.2.2020. اهو ذڪر ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته هدايتون جاري ڪيون ويون آهن ته رقم آفيسرن کان زمين جي روپنيو بقايا طور وصول ڪئي ويندي مستحق اٿارٽي جي منظوري کان سواءِ دائري اختيار کان ٻاهر رقم وصول ڪندڙ.

67. آرڊر جي تعميل ۾ رپورٽون پيش ڪيون ويون ته اها ڳالهه منظر عام تي آئي ته سيڪريٽرين جي ٻارن کي اسڪالر شپ حاصل ڪري رهيا آهن قابل اختيار وزير اعليٰ سنڌ پاران استعمال ڪيل اٿارٽي اصل رقم مان جيڪا سيڙپڪاري ڪئي وئي هئي. جڏهن ته اي جي سنڌ موقف اختيار ڪيو ته مستقبل ۾ وزير اعليٰ سنڌ اهي اختيار استعمال نه ڪندو ۽ اسڪالرشپ صرف غريب ۽ مستحق شاگردن کي ڏني ويندي. اهو به رڪارڊ تي آيو آهي ته عدالت جي حڪم تي انڊومينٽ ٽرسٽ ٻيڊ رجسٽرڊ ڪيو ويو ۽ بجيٽ هڪ ارب مان وڌائي ٻه ارب ڪئي وئي، ان حساب سان هن وقت 7 ارب جي رقم منفعي واري اسڪيم ۾ لڳائي وئي آهي. اسڪالر شپ ۾ شفافيت جي حوالي سان هن عدالت پاران ميڪنزم مهيا ڪيو ويو ته صرف IBA ڪراچي ۽ IBA سکر اسڪالر شپ جي چونڊ عمل جي چنڊچاڻ ڪندا ۽ انهن جي سفارشن تي ئي اسڪالرشپ فراهم ڪئي ويندي.

68. C.P.No.D-2248 آف 2013 وغيره ۾ هن عدالت کي يونيورسٽين پاران ٻڌايو ويو ته انهن کي مستحق شاگردن ۾ ورهائڻ لاءِ ڪا به زڪوات نه ڏني پئي وڃي. اهو 07.09.2017 واري آرڊر کي ٻيهر پيش ڪرڻ لاءِ سازگار هوندو جيڪو هن ريت آهي:

سنڌ يونيورسٽي ڄامشورو، پيپلز يونيورسٽي آف ميڊيڪل اينڊ هيلٿ سائنسز، نوابشاهه، مهراڻ يونيورسٽي آف انجنيئرنگ اينڊ ٽيڪنالاجي، ڄامشورو ۽ سنڌ زرعي يونيورسٽي ٽنڊو ڄام جي نمائندن سان گڏ ويٽرنري يونيورسٽي جي نمائندن جي حوالي سان وقت گهري رهيا آهن. زڪوات ڪائونسل جي فنڊز ۽ ان کي مستحق شاگردن ۾ ورهائڻ. تصوف يونيورسٽي ۽ ماڊرن سائنسز جي وڪيل پٽ شاهه جو موقف آهي ته 2012ع کان کين زڪوات ڪائونسل طرفان مستحق شاگردن ۾ ورهائڻ تي هڪ ڀائي به نه ملي آهي. ڪراچي يونيورسٽي جو وڪيل، جناح سنڌ ميڊيڪل يونيورسٽي ڪراچي جي ڊائو يونيورسٽي جو ڪنسلٽنٽ به ساڳيو تڪراري بيان ڏئي ٿو. آءِ بي اي سکر جي نمائندي موقف اختيار ڪيو ته کين 2012ع کان 2015ع تائين زڪوات فنڊ مليا آهن ۽ ورهاست به معيار مطابق ڪئي وئي آهي. سنڌ زڪوات ڪائونسل جي طرفان ٻيڙي ايڊمنسٽريٽر زڪوات موجود آهي ۽ ان تي تبصرا داخل ڪيا آهن، جنهن ۾ موقف اختيار ڪيو ويو آهي ته هن عدالت پاران ڏنل حڪمن جي تعميل ۾ چيئرمين زڪوات ڪائونسل کي سمري موڪلي، پر هن اها سمري رد ڪري ڇڏي ته سنڌ هاءِ ڪورٽ ۾ ڪو به ازخود نوٽيس ناهي. -موٽو دائري اختيار؛ ان کان پوءِ اهو معاملو زڪوات ڪائونسل جي 19هين اجلاس ۾ رکيو ويو، جنهن ۾ فيصلو ڪيو ويو ته؛

"ڪائونسل نوٽ ڪيو ته اهو فيصلو تقريباً ناقابل عمل آهي ڇو ته زڪوات جي نظام جو اعليٰ تعليم سان ڪو به واسطو ناهي، جيڪو گهڻو ڪري هڪ شاگرد جي مرضي آهي. زڪوات جو نظام اڳ ۾ ئي مستحق شاگردن کي گريجوئيشن سطح تائين وظيفي جي آڇ ڪري انهن جي مسئلن کي مناسب طور تي حل ڪري ٿو. ڪائونسل وڌيڪ فيصلو ڪيو ته فيصلي جي خلاف نظرثاني جي درخواست / اپيل عدالت جي عدالت ۾ داخل ڪئي وڃي. بهرحال، ڪائونسل نوٽ ڪيو ته فيصلي جي حصن جي تعميل يعني درخواست ڪندڙ کي وظيفي جي ادائينگي ۽ ويب سائيٽ قائم ڪئي وئي آهي.

بنيادي طور تي، ڪائونسل دعويٰ ڪري ٿي ته "زڪوات جي نظام جو اعليٰ تعليم سان ڪو به تعلق ناهي" جيتوڻيڪ سنڌ زڪوات ۽ عشر ايڪٽ، 2011 جو سيڪشن-8 "زڪوات" جي استعمال بابت هن ريت ڳالهائي ٿو:

”8. زڪوات فنڊ جو استعمال: زڪوات فنڊ ۾ پئسو هيٺين مقصدن لاءِ استعمال ڪيو ويندو، يعني؛ -

(الف) ضرورتمندن، مسڪينن ۽ غريبن جي مدد، خاص ڪري يتيم ۽ بيواهه، معذور ۽ معذور، جيڪي شريعت جي تحت زڪوات وصول ڪرڻ جا اهل آهن، انهن جي رزق ۽ بحاليءَ لاءِ، سڌي يا اڻ سڌي طرح ديني مدارس يا تعليمي، ووڪيشنل يا سماجي ادارن ذريعي، سرڪاري اسپتالون، خيراتي ادارا ۽ ٻيا ادارا جيڪي صحت جي سارسنيال فراهم ڪن ٿا:

مٿين مان اها ڳالهه بلڪل واضح آهي ته زڪوات جي استعمال جي لسٽ ۾ تعليمي ادارن جو ذڪر پهرين درجي ۾ ڪيو ويو آهي سواءِ اهڙي مدد کي پرائمري تعليم تائين محدود، ان ڪري ڪائونسل جو موقف، جنهن ۾ چيئرمين به شامل آهي، زڪوات جي اولين صورت ۾ نه آهي. نه رڳو ايڪٽ جي سيڪشن-8 جي روح جي خلاف آهي پر اهو حجم پڻ ٻڌائي ٿو ته سپرد ٿيل نه بلڪه هڪ مقدس فرض کي ڪيترن موثر طريقي سان ادا ڪيو پيو وڃي.

2. ڪائونسل جو موجوده موقف، بشمول چيئرمين، زڪوات پيو ڪجهه به نه آهي، پر پهرين نظر ۾ سمر سائٽ، جيڪو 22.12.2016 جي سي پي نمبر D-2248 2013 ۾ پاس ڪيل آرڊر جي لاڳاپيل حصي ڏانهن حوالو ڏيڻ کان بلڪل واضح ٿي ويندو. :

”2. 24.11.2016 ۽ 15.12.2016 جي حڪمن جي تعميل ۾، ڪاشف صديقي، ضلعي زڪوات آفيسر (هائڊ ڪوارٽر) ڪراچي موجود آهي ۽ واضح طور تي دعويٰ ڪئي آهي ته انهن سنڌ صوبي جي سمورن ضلعن زڪوات ۽ عشر ڪميٽين کي زڪوات جي حوالي سان رڪارڊ جمع ڪرائڻ جي هدايت ڪئي آهي، غريب شاگردن جي ادائينگي لاءِ مختص؛ وڌيڪ مواد جيڪو 2011 کان 2016 جي عرصي لاءِ وظيفو لڳ ڀڳ 40 ڪروڙ رپيا هو، ان مان اٽڪل 23 ڪروڙ ان مقصد لاءِ استعمال ڪيا ويا پر باقي 17 ڪروڙ رپيا اڪائونٽ نمبر 3 ۾ جمع ڪرايا ويا. هن اعتراف ڪيو ته اهڙو ڪو به رڪارڊ هيڊ آفيس وٽ موجود ناهي.

..

مٿي ڏنل بيان هميشه ڪافي هوندو هو ته ڇهن (06) سالن جي عرصي دوران هن مقصد لاءِ 40 ڪروڙ رپيا مختص ڪيا ويا هئا يعني غريبن جي مدد جيڪا هر سال ”6.66 ڪروڙ رپيا“ جي طور تي وظيفو آڻيندي؛ 40 ڪروڙ رپين جي مجموعي رقم مان شعر جو حصو يعني 23 ڪروڙ رپيا ”غير استعمال“ رهجي ويا. نه ته چيئرمين، زڪوات ۽ نه ئي پيو ڪو دعويٰ ڪري سگهي ٿو ته ان دور ۾ ڪو به مستحق شاگرد پئسي جي ڪري تعليم کان محروم نه ٿيو. اسان اهو به شامل ڪنداسين ته اهو رياست (متعلق ڊپارٽمينٽ) جو مڪمل فرض آهي ته زڪوات فنڊ هر هڪ مستحق شخص تائين پهچي، جيتوڻيڪ هو دريا فرات جي ڪناري تي هجي. اسان اهو به سمجهڻ کان قاصر آهيون ته زڪوات جي رقم جو بهتر استعمال پيو ڪهڙو ٿي سگهي ٿو جيڪڏهن ڪو مستحق غريب تعليم حاصل ڪرڻ بعد پنهنجي خاندان لاءِ نه پر سڄي سماج لاءِ بهتر شهري بڻجڻ جي اميد رکي سگهي ٿو. اهو هميشه ”زڪات“ يعني ”بحالي“ جي بنيادي مقصد سان مطابقت رکي ٿو. حاصل ڪيل زڪوات فنڊ جي وڏي حصي کي تعليم لاءِ استعمال ڪرڻ جو سوال نه ٿو ڪري سگهجي ڇو ته زڪوات جي مقصدن سان مطابقت نه آهي. اسان سمجهون ٿا ۽ اڃا به ان کي صحيح استعمال سمجهون ٿا پر شايد چيئرمين، زڪوات کان بچي وڃڻ چاهي ٿو خاص طور تي جڏهن هن عدالت صرف هڪ شفاف ميڪانيزم جو مطالبو ڪيو آهي ته هر اداري کي ان جو حصو مقرر ڪيل حصي مان ڪڍي ڇڏيو وڃي، جيڪو پڻ زڪوات کاتي جي ڪنٽرول سان پاڻ کي مطمئن ڪرڻ لاءِ. اهڙي رقم نيري اڪين وارن کي نه ڏني وئي پر هڪ مستحق هئي. جڏهن ته، ضلعي زڪوات آفيسر (HQ) پاران اهي به افسوسناڪ داخلا هئا، يعني:

i. وظيفي جي شعر جي رقم ختم ٿيڻ؛

ii. ڪوبه رڪارڊ ناهي؛

جنهن هن عدالت کي 22.12.2016 جو حڪم جاري ڪرڻ تي مجبور ڪيو:

”3. اقرار سان، زڪوات ۽ عشر ڪميٽي/ڊپارٽمينٽ پنهنجي ويب سائيٽ کي ريگيولر نه ڪري رهيو آهي ان ڪري ويب سائيٽ تي ڪا به اهڙي معلومات موجود ناهي جيڪا ٻي صورت ۾ اڄ جي دنيا جي گهرج هجي، تنهن ڪري، سنڌ زڪوات ڪائونسل پنهنجي ويب سائيٽ قائم ڪندي، اهڙي قسم جي جاري ڪرڻ لاءِ معيار بيان ڪندي. رقم خاص طور تي، تعليم جي مقصد لاءِ ۽ انهن جي حوالي سان انهن طرفان ڪنيل قدامت جا سمورا تفصيل فليش ڪندا (1) وفاق کان وصول ڪيل زڪوات جي رقم، (2) ضرورت مند/مستحق شاگردن کي ڏنل رقم جي ادائگي جو طريقو، (3) تفصيل، مستحق شاگردن جو تعداد، زڪوات ۽ عشر پروگرام تحت زڪوات مان ادا ڪيل وظيفي جي رقم، انهي سان گڏ انهن جي لاڳاپيل ادارن / يونيورسٽين جا نالا جيڪي انهن شاگردن جا نالا ۽ سڃاڻپ ويب سائيٽ تي ظاهر نه ڪندا ته جيئن ڪنهن به پيچيدگي يا نقصان کان بچڻ لاءِ. اهڙن شاگردن جي وقار لاءِ...“

جڏهن ته، چيو ويو آهي ته آرڊر پڻ ان جي خط ۽ روح جي مطابق نه ڪيو ويو سواءِ ويب سائيٽ شروع ڪرڻ کان سواءِ. اسان اهو سمجهڻ کان قاصر هئاسين ته ڪائونسل چيئرمين سميت عوام کي زڪوات جي دعويٰ جو معيار ٻڌائڻ کان ڪهڙي شيءِ روڪيو آهي جيڪو ٻي صورت ۾ اسلام جي اصولن موجب طئي ٿيل آهي؟ اسان اهو سمجهڻ کان به قاصر هئاسين ته ڪهڙي کاتي کي لاڳاپيل ادارن/ يونيورسٽين جي نالن سان ادا ڪيل وظيفي جي رقم جي رڪارڊ جا تفصيل ڏيڻ کان روڪيو. تنهن هوندي به زڪوات کاتي ڪجهه ڇيڪن سان اڳتي وڌيا، جيڪي اعليٰ تعليمي ادارن جي شاگردن کي جاري ڪيا ويا، جيڪي ڪڏهن به ”زڪوات فنڊ“ جي مقصد ۽ مقصد کي پورو نه ڪري رهيا هئا، تنهن ڪري هن عدالت کي ان سلسلي ۾ حڪم جاري ڪرڻو پيو. ان جو لاڳاپيل پيرا هن ريت آهي:

”4. اسان اهو شامل ڪري سگهون ٿا ته جيئن ته، حڪومت انٽرميڊيٽ تائين مفت تعليم فراهم ڪري رهي آهي پر يونيورسٽي سطح کان شاگردن کي فيس ادا ڪرڻ جي ذميواري آهي ۽ ڇو ته ”تعليم“ لاءِ ”زڪوات فنڊ“ مان هڪ وڏي رقم فراهم ڪرڻ جي دعويٰ ڪئي پئي وڃي. ان ڪري مستحق شاگرد، نه رڳو عدالتي صلاحيت پر تمام منطقي ۽ معقوليت جو مطالبو ڪري ٿو ته زڪوات جي رقم/فنڊ (جيڪو کاتو عام طور تي تعليم لاءِ فراهم ڪري ٿو) جو ڪجهه حصو سڀني سرڪاري شعبن/سرڪاري يونيورسٽين ۽ بگري ڪاليجن کي متناسب بنيادن تي سڌو سنئون مختص ڪيو وڃي. ضلعي زڪوات ڪميٽين ذريعي. سمورن يونيورسٽين جي وائيس چانسلرن کي هدايت ڪئي وئي آهي ته اهي مستحق شاگردن کي زڪوات جي حساب سان مدد فراهم ڪرڻ لاءِ مڪمل ميڪانيزم ۽ هدايتن سان گڏ باختيار ڪميٽيون جوڙين. انهن کي پنهنجي لاڳاپيل ويب سائيٽن تي هڪ نئين ونڊو پڻ کولڻ سان گڏ انهن جي پراسپيڪٽس ۾ اهڙي مقصد لاءِ ڪالم مهيا ڪرڻ، مستحق شاگردن کي لاڳو ڪرڻ جي قابل بڻائيندا ۽ جڏهن اهڙي مدد گهربل هجي. چيئرمين ۽ سيڪريٽري زڪوات ۽ عشر ڪائونسلز؛ گڏوگڏ سڀني يونيورسٽين جا وائيس چانسلرز (عوامي شعبي) ٻن مهينن اندر تعميل جي رپورٽ پيش ڪندا.“

3. مٿين حڪم جي تعميل کي ڪميٽيءَ وڌائيءَ سان رد ڪري ڇڏيو آهي، جڏهن ته ساڳيو الزام هنيو آهي ته قابل اطلاق جيتوڻيڪ اهو صرف ان وظيفي تائين محدود هو جيڪو تعليمي ادارن جي غريب / مستحق شاگردن لاءِ هوندو آهي جيتوڻيڪ ان سڌي طرح (ادارن ذريعي ئي) جيئن ته خود ايڪٽ جي سيڪشن-

8 طرفان اجازت ڏنل آهي، جيڪا لڳي ٿي ته هن عدالت جي مشاهدي سان مطابقت رکي ٿي. ترتيب ڏنل 29.12.2012

”...تعليمي مدد ان کي ڏني وڃي، جيڪو مستحق هجي، بجاءِ جنهن کي ضرورت هجي. مختصر ۾، اهو هميشه بهتر آهي ته هيرن کي چمڪائڻ بجاءِ ”ڪوئي“ تي محنت ڪرڻ جي، جڏهن حتمي مقصد حاصل ڪرڻ آهي ”روشني/چمڪندڙ“.

4. اهو ادارو پاڻ بهتر پوزيشن ۾ هوندو ته هو مستحق شاگردن مان چونڊ ڪري، ان ڪري خود ايڪٽ اداري جي اهڙي شموليت جي اجازت ڏني ٿو. جيتوڻيڪ هن عدالت جا حڪم (حڪم) ڪڏهن به پرائمري ۽ سيڪنڊري سطح جي شاگردن جي حصي کي ختم ڪرڻ لاءِ نه هئا، تنهن ڪري، ابتدائي حڪمن ۾ شفافيت ۽ وظيفي (تعليمي ادارن لاءِ) کي يقيني بڻائي رهيا هئا ته جيئن جائز اڻ سڌي طريقي سان مستحق تائين پهچي وڃي.

5. هتي اهو به نوٽ ڪرڻ گهرون ٿا ته پهريون اهو چيئرمين، سنڌ زڪوات ڪائونسل هو، جنهن هيٺ ڏنل حڪم نامو جاري ڪيو، هن عدالت جي حڪمن جي تعميل لاءِ سندس آڏو پيش ڪيو:

سنڌ هاءِ ڪورٽ جو حڪم قانوني ناهي. عدالت کي ڪيس ۾ پاڻمرادو نوٽيس وٺڻ جو اختيار ناهي. جيڪڏهن اسان اتفاق ڪريون ته سنڌ زڪوات ڪائونسل کي ڪا پاليسي اختيار ڪرڻي پوندي، اتي ٻوڏ جا دروازا کوليا ويندا. پوءِ ۽ اتي اسان فيصلو ڪري سگهون ٿا ته اسان کي ڪهڙو مناسب فيصلو ڪرڻ گهرجي.“

6. چيئرمين ڪڏهن به هن عدالت جي حڪم کي ”قانوني/غيرقانوني“ قرار ڏيڻ جي لائق نه هو ۽ نه ئي ڪنهن قانوني حڪم جي تعميل کي اهو چئي رد ڪري سگهجي ٿو ته يا ته اهو سيلاب جا دروازا کوليندو يا انهن جي فيصلي ڪرڻ واري طاقت جي ڳڻپ ۾، جيڪو تسليم ڪيو ويو هو. اهڙي طرح ته اهڙي مقدس رقم جو ڪو ”هيڊ ڪوارٽر وٽ رڪارڊ“ نه هو. اسان هڪ لمحي لاءِ به دير نه ڪنداسين ته جيڪڏهن شفافيت ۽ حقدار جي حقداريءَ لاءِ ٻوڏ جا دروازا کولڻ گهرجن ته ان ۾ هڪ لمحي جي به دير نه ڪئي وڃي. ٻوڏ جي دروازن کي کولڻ ۽ بند ڪرڻ هميشه تياهي کان بچڻ لاءِ هوندو آهي. زڪوات فنڊ جي هر هڪ پئسو هميشه امانت هئي ۽ مستحق تائين پهچڻ گهرجي. اهڙي عمل ۾ شامل هر هٿ کي اهڙي عمل ۾ شفافيت کي يقيني بڻائڻ لاءِ هميشه تيار رهڻ گهرجي ڇو ته اهڙي رقم (زڪوات) سندس ذاتي ڪيسي مان نه آهي پر رياست طرفان ڏني وئي آهي.

7. اهڙيءَ طرح چيئرمين، زڪوات جو نااهل بلڪه غيرقانوني دعويٰ بلڪل عجيب آهي، خاص طور تي جڏهن اهڙي رقم جي ورهاست لاءِ شفاف معيار کان پاسو ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي پئي وڃي ته اها رقم نيري اکين سان نه پر ”مستحق“ آهي، جيڪا پڻ فيصلي جي پابند اثر کي تڪراري بڻائيندي. هي ڪورٽ ان کان اڳ جو جائزو ورتو وڃي يا ان کي مقرر ڪيو وڃي. اهو به شامل ڪرڻ ضروري آهي ته اهڙو حڪم زڪوات کاتي جي نمائندي جي موجودگيءَ ۾ پاس ڪيو ويو هو، بلڪه اهڙي تصوير جو نتيجو هو، جيڪو اهڙي آفيسر جي پاڻ ٺاهيل هو ۽ سندس تيار ڪيل رڪارڊ هو.

8. جيئن ته، آرڊر کي به سوموڻو طور چيلينج ڪيو ويو، جيڪا درخواست مڪمل طور تي بي بنياد هئي، ڇاڪاڻ ته التوا واري درخواستن مان هڪ (CP No.3651/2016) زڪوات جي نظام ۽ رليف جي تعداد جي حوالي سان آهي. (جي ڳولا ڪئي وئي جنهن ۾ شامل آهن:-

ايڇ. جوابدار نمبر 3 کي هدايت ڪئي وڃي ته سڄي صوبي مان غريب ترين شاگردن کي معلوم ڪيو وڃي يا ته اهي سرڪاري اسڪولن، ڪاليجن، يونيورسٽين يا ڪنهن پرائيوٽ اسڪول، ڪاليجن يا يونيورسٽين ۾ پڙهي رهيا

آهن، اهڙي لسٽ جوابدار نمبر 1 ۽ 2 کي ڏني وڃي. زڪوات جو حصو ورهائڻ جيئن اهي پنهنجي تعليم جاري رکن.

i. جوابدار نمبر 3 کي هدايت ڪئي وڃي ته سمورن پرائيويٽ اسڪولن، ڪاليجن، يونيورسٽين کي هدايت ڪئي وڃي ته داخلا جو حصو 25 سيڪڙو غريب شاگردن کي ڏنو وڃي، جن جو جائزو زڪوات ڪميٽيءَ کان ورتو وڃي.

جي. جوابدار نمبر 1 ۽ 2 موجوده وظيفا گذريل 10 سالن کان اڄ تائين هن معزز عدالت آڏو پيش ڪري، هڪ ئي وقت سڀني کان زڪوات لاءِ گڏ ڪيل فنڊ ۽ ان جي استعمال جو فرد فرد تاريخ تائين مڪمل رڪارڊ هئڻ ڪري، اهو منهنجو حق آهي. پاڪستان جي آئين جو آرٽيڪل A-19؛

مٿين سڀني لاءِ، ڪافي هجڻ گهرجي ته آرڊر (حڪم) ڪڏهن به پاڻمرادو پاس نه ڪيا ويا هئا پر التوا واري درخواستن جا نتيجا هئا، جن ۾ اهڙا سوال اٿاريا ويا آهن. هن درخواست ۾ سيڪريٽري زڪوات و عشر جوابدار نمبر 2 آهي پر چيئرمين زڪوات هن عدالت جي دائري اختيار ۽ صلاحيت کي چيلينج ڪري ڇڏيو جيتوڻيڪ پهرين پنهنجي ڊيسڪ (آفيس) کي ڏسڻ کان سواءِ.

9. مٿين ڳالهين مان اهو واضح ٿئي ٿو ته چيئرمين زڪوات ڪائونسل جو موقف قابل تعريف نه آهي، بلڪه سندس فرضن جي ڀڃڪڙي آهي، جيڪا صرف زڪوات جي نالي تي وصول ڪيل هڪ هڪ پنسو جي ورهاست کي يقيني بڻائڻ تائين محدود ناهي. مستحق شخص پر عدالتي حڪمن جو احترام ڪرڻ شامل آهي. پهرين نظر ۾، هي هڪ توهين جو ڪيس آهي. ان مطابق چيئرمين، سنڌ زڪوات ڪائونسل ۽ ان جي ميمبرن جي خلاف توهين عدالت جو نوٽيس جاري ڪيو وڃي، جن گذريل اجلاس (19 مئي) ۾ شرڪت ڪئي هئي. اهو ذڪر ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته صوبا وفاقي پول مان فنڊز/زڪوات وصول ڪن ٿا ۽ زڪوات گڏ ڪرڻ جو طريقو پاڪستان جي شهرين جي رقم آهي جتان هر سال زڪوات ڪٽوئي ڪئي ويندي آهي ۽ وفاق طرفان جمع ڪرڻ کان پوءِ. ان کي ورهائڻ لاءِ هڪ ميڪانيزم موجود آهي ۽ ان کان پوءِ صوبن کي ضرورت آهي ته اها ورهائي. في ڊپٽي ايڊمنسٽريٽر زڪوات جا ڇهه (06) هيڊ زڪوات ۽ انهن ڇهن هيڊز ۾ زڪوات ڪائونسل تمام مؤثر طريقي سان ڪم ڪري رهي آهي. جيئن ته مختلف ڪنڊن کان رپورٽون ملي رهيون آهن ته زڪوات ورهائڻ ۾ واضح لاپرواهي ۽ بي ضابطگيون آهن. ان جي مطابق، اسان اهو معاملو ڊائريڪٽر جنرل نيٽ سنڌ کي حوالي ڪريون ٿا ته جيئن ان معاملي جي جاچ ڪئي وڃي ۽ سنڌ زڪوات ڪائونسل کي وفاقي پول مان مليل رقم ۽ صوبائي/ضلعي زڪوات ڪائونسل پاران 2012 کان ان جي ورڇ.

/ ڪميٽيون؛ جيڪڏهن ڪا به ضابطگي ملي ٿي ته ٽوهي آفيسر/ اهلڪار سان قانون موجب ڪارروائي ڪئي ويندي.

69. C.P. ۾. No.D-1817 of 2016 Re: منظور حسين ابڙو بمقابله صوبو سنڌ ۽ ٻيا، اٽڪل 16/15 سالن جي چوڪرن ۽ چوڪرين جي مشڪلاتن کي نظر ۾ رکندي ٻين شهرن ۾ شفت ٿيڻ ۽ اتي اڪيلو رهڻ به سستي نه آهي. -مڊل ڪلاس خاندانن لاءِ، هن ڪورٽ آرڊر 31-07-2019 ۽ 02.08.2019 تي پاس ڪيو، جنهن جي نتيجي ۾ سنڌ جي سمورن تعلقن ۾ 61 ڊگري ڪاليجن جي منظوري ۽ تعمير ٿي. آرڊر جو آپريٽو حصو تاريخ: 02-08-2019 هيٺ ڏنل آهي: -

ان موقعي تي سيڪريٽري اسڪول ايجوڪيشن پاران وڏي وزير کي لکيل خط جو پيراگراف نمبر 4 ۽ 5 هي آهن:

سپريم ڪورٽ جي حڪم جي روح ۽ ان کان پوءِ سنڌ هاءِ ڪورٽ به مطالبو ڪيو ته اهڙا بورڊ ڊويزنل ۽ ضلعي سطح تي قائم ڪيا وڃن. ان لاءِ، هڪ ادارتي ميڪانيزم اڳ ۾ ئي موجود آهي. ورلڊ بئنڪ جي مدد سان SERP II تحت، ضلعي تعليمي منصوبا ٺاهيا ويا ۽ ان تي اثرائتي عمل درآمد لاءِ، سنڌ حڪومت پاران نان

فڪشن: نمبر SOIC-IV/SGA&CD/4-26/11 تاريخ 07 جون، 2017 نوٽيفائيند
ضلعي سڌارن جي نگراني ڪميٽي (DROC) ضميمه-سي). اهڙي طرح ڊويزنل
سطح تي ڊويزنل ريفارم اوور سائٽ ڪميٽيون پڻ قائم ڪيون ويون.

5. هاڻي، جڏهن ته ورلڊ بئنڪ جي مدد سان SERP II بند ڪيو ويو آهي، ساڳين
ڊويزنل/ضلعي اوور سائٽ ڪميٽين جو نالو تبديل ڪري ڊويزنل/ضلعي سروس
ڊيلوري/ايڪريڊيٽيشن ڪميٽين کي شامل ڪيو وڃي ٿو، جنهن ۾ سول سوسائٽي
مان هڪ ممتاز تعليمدان کي سندن ميمبر طور شامل ڪيو وڃي. اهڙيءَ ريت
قائم ڪيل ڪميٽيون صوبائي سروس ڊيلوري ڪميشن/ايڪريڊيٽيشن بورڊ جي
مجموعي نگراني ۽ رهنمائي هيٺ ڪم ڪنديون، جن کي ان ترميم سان ٻيهر
نوٽيفڪيشن ڪيو ويندو ته تعليم ۽ خواندگي واري وزير کي ان جو چيئرمين بڻايو
وڃي، ۽ ان جي جاءِ تي سنڌ مان هڪ تعليمي ماهر ميمبر. هر ضلعي ۾، صوبائي
سطح تي سول سوسائٽي مان فقط ٻه تعليمدان هوندا، جن کي تعليم ۽ خواندگي
واري وزير طرفان نامزد ڪيو ويندو، ۽ چيف پروگرام مئنيجر آف ريفارم سپورٽ
يونٽ آف SE&LD ان جو ميمبر/سيڪريٽري هوندو.

18. اها عجيب ڳالهه آهي ته پنجن سالن کان واضح هدايتن جي باوجود ڪنهن به
Accreditation/Service Delivery Commission Board کي نوٽيفڪيشن
نه ڪيو ويو آهي جيتوڻيڪ مٿين خط ۾ سپريم ڪورٽ جي هدايتن جو حوالو ڏنو
ويو آهي. اهو، بنيادي طور تي، ته ماهي جي سنجيدگي کي ظاهر ڪري ٿو جيڪو
تعليم جي تباهي واري نظام کي ڪلهي تي رکي ٿو. ان کان علاوه، سيڪريٽري
جي تجويز ته "تعليم ۽ خواندگي واري وزير کي ان جو چيئرمين بڻايو وڃي"
ظاهري طور تي صحيح نه آهي ۽ نه ئي ان سلسلي ۾ نظر اچي ٿو جنهن لاءِ اهڙي
بورڊ لاءِ زور ڏنو ويو هو. جنهن طريقي سان سپريم ڪورٽ ۽ هن عدالت جي
هدايتن جي باوجود معاملو لٽڪيل رکيو ويو آهي، اهو قابل تعريف نه آهي، بلڪه
اها ڳالهه ٻيهر ٻڌائي ٿي ته لاڳاپيل ٽريون تباهه ٿيل تعليمي نظام جي سڌاري ۾
ڪيتري دلچسپي وٺي رهيون آهن. اهو شامل ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته بورڊ
جي ڪردار ۽ اهميت (تصديق) کي وڌيڪ تصديق جي ضرورت ناهي جيئن اڳ
۾ ئي تفصيلي تفصيلي آرڊر جي پيرا 13 ۾ 20.09.2019، ساڳئي ئي ان جي خط
۽ روح ۾ عمل ڪيو ويندو.

19. مٿيون، ابتدائي طور، صوبائي ۽ ضلعي سطح تي ايڪريڊيٽيشن بورڊ جي
فعال ڪارڪردگيءَ تائين وقت جي وقفي جو بندوبست هو، پر شيون وري لٽڪيل
نظر اچن ٿيون جيئن اهي هيون. قانوني طور تي شيون صرف ائين ٿي سگهن ٿيون
جيئن قانون جي گهرج هجي، گهٽ ۾ گهٽ مقصد کي زنده رکيو وڃي، جيتوڻيڪ
ڪا به، غير منظم پاليسي/ عمل اختيار ڪيو وڃي/ ورتو وڃي. بورڊ جي فعال
شموليت جي ضرورت آهي ان ڪري تصديق/سروس ڊيلوري ڪميشن جو
سربراهه غير سياسي ۽ تعليم ۾ وڏي شهرت/تجربو رکندڙ شخص هوندو.
جيتوڻيڪ اڳوڻن حڪمن مان ظاهر ٿئي ٿو ته تجويز ڏني وئي هئي ته جناب نثار
احمد صديقي، وائيس چانسلر IBA، ايڪريڊيٽيشن بورڊ جو چيئرمين هوندو، تنهن
هوندي به، چيف سيڪريٽري سنڌ ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته مسٽر صديقي يا
محترمه ناهيد دراني کي چيئرمين مقرر ڪيو وڃي. ۽ Accreditation Board،
جيئن تجويز ڪيل آهي، سڀني ضلعن ۾ هڪ مهيني اندر تعميل رپورٽ سان قائم
ڪيو ويندو.

70. اهو C.P جي ڪارروائي دوران منتقل ڪيو ويو. No.S-2116 of 2018 ته
2017 ۾ 298,00,000/- جي رقم اوقاف کاتي جي آفيسرن طرفان چوري ڪئي
وئي، ان ڪري، 11.02.2020 جي آرڊر جو حوالو ڏيڻ لاءِ سازگار ٿيندو، جيڪو
ٻيهر پيش ڪجي ٿو. هيٺ:

1. اڳوڻي حڪم جي تعميل ۾ مسٽر غلام اصغر پٺاڻ، اميڪس ڪيوري، پنهنجون
سفارشون پيش ڪيون، ڊي ايس پي پريدي تعميل رپورٽ پيش ڪئي، انسپيڪٽر
حاجي عثمان رپورٽ پيش ڪئي ۽ ڊي جي. سوشل ويلفيئر ڊپارٽمينٽ، ڊي جي.

سنڌ چانلڊ پروٽيڪشن اٿارٽي ((SCPA، AIGP قانوني تعميل رپورٽ جمع ڪرايا؛
رڪارڊ تي ورتو ويو.

2. تاريخ 04.02.2020 جي حڪم جي تعميل ۾ AG سنڌ موجود آهي ته سنڌ جي
وڏي وزير سنڌ سول سرونٽ ايڪٽ جي سيڪشن 24 تحت اختيار استعمال ڪيو،
جڏهن ته ظفر احمد صديقي، صدر، پي پي پي پي ضلعي سينٽرل، ڪراچي، علام
الدين بلو، سميت ماڻهن جون سمريون قبول ڪيون. اجلاس ۾ اينٽي ڪرپشن
انسٽيبلشمينٽ جي چيئرمين فاروق اعظم ميمڻ سيڪريٽري اقليتي معاملن حڪومت
سنڌ ڪرنل مجاهد حسين مجاهد، اي سي ايس او بلاول هائوس سيد منظور عباس،
سيڪريٽري ڪڇي آبادي حڪومت سنڌ، محترمه عفت ملڪ، سيڪريٽري اقليتي
معاملا، ايڊووڪيٽ جنرل آصف علي زرداري ۽ ٻين شرڪت ڪئي. سيڪريٽري-
SGA II ۽ CD، ۽ ٻين سرڪاري ملازمن کي قابليت جي بنياد تي اسڪالرشپ
فراهم ڪرڻ؛ هن وڌيڪ دعويٰ ڪئي ته هن عدالت جو حڪم انهن شاگردن جي
نالن جي عڪاسي ڪري ٿو جيڪي خاص سمري ذريعي اسڪالرشپ تي تعليم
حاصل ڪري رهيا آهن. اهي غير معمولي قابليت جا مالڪ آهن ان ڪري اهي
فنڊن مان اسڪالرشپ حاصل ڪرڻ جي اهل هئا جيتوڻيڪ هن تسليم ڪيو ته
1.5 ملين رپين جي سالياني آمدني جي مٿين حد جي مطابق جيئن ته انڊومينٽ فنڊ
جي ضابطن تحت مهيا ڪيل آهي، اهي سڀئي ماڻهو جيڪي ترتيب ۾ بيان ڪيا ويا
آهن وصول ڪرڻ جي قابل نه هئا. ساڳيو. وڌيڪ موقف اختيار ڪيو ويو آهي
ته هي پهريون تاثر جو معاملو آهي پر انڊومينٽ فنڊ جو ٽرسٽ رجسٽرڊ ناهي
ڪيو ويو ۽ ضابطا ۽ ضابطا به جوڙيا ويا آهن ان ڪري سمري جي منظوري
ڪنهن غلط فهمي يا غلط فهمي جو نتيجو نه پر غلط فهمي جو نتيجو آهي. موقف
اختيار ڪيو ويو آهي ته، ماڻهن جي حق ۾ جاري ڪيل رقم، فنانس ڊپارٽمينٽ،
سنڌ حڪومت طرفان انڊومينٽ فنڊ ۾ ٻين سربراهن کان منتقل ڪئي ويندي،
چاڪاڻ ته انڊومينٽ فنڊ جي اصل رقم بورڊ آف ٽرسٽيز سميت ڪو به آفيسر
استعمال نٿو ڪري سگهي. ڊپٽي سيڪريٽري فنانس موجود هجڻ جي تصديق
ڪئي ته 51 ملين رپيا منتقل ڪيا ويندا.

مان ماءُ پيءُ جي خواهش ۾ ڪو به رعايت نه ڪندس ته هو پنهنجي ٻارن کي هر
شعبي ۾ مٿانهون ڏسن. اهڙي خواهش ۾ بهترين تعليم به شامل آهي، پر جيئن ته
امير ۽ غريب جي ورهاست خدائي فيصلي جو نتيجو آهي، تنهن ڪري اهڙي
”خواهش“ کي پورو ڪرڻ ۾ سڀني کان برابري ۽ حالت جي اميد نه رکي سگهجي.
اهو ٿئي ٿو a جي بنيادي مقصدن مان هڪ

"حڪومت" ماڻهن کي معاملن کي پنهنجن هٿن ۾ وٺڻ جي اجازت ڏيڻ کان سواءِ
توازن کي يقيني بڻائي. اهو مطلوب توازن آهي جنهن جي نتيجي ۾ مختلف قانون
سازي جي نتيجي ۾ هڪ علائقي (سماج، رياست، ملڪ) ۾ مساوات جي تصور
جي ڪوشش ڪئي وئي آهي. مان شامل ڪندس ته اهڙي ڪوشش هميشه ناڪام
ٿيندي جيڪڏهن صحيح لاڳو ڪرڻ جو ارادو نه آهي. جي "نيت" کي ڏسي نه ٿو
سگهجي، پر اهو صرف ڪنهن جي عملن يا غلطي مان اخذ ڪري سگهجي ٿو،
ان جي "نيت" کي ثابت ڪرڻ جي ضرورت آهي. جڏهن اها حڪومت ۽ ان جي
آفيسرن تي اچي ٿي، انهن جي "صاف نيت" جو ثبوت ڪجهه به نه آهي پر سختي
سان گهريل طريقيڪار تي عمل ڪرڻ، جيئن لاڳاپيل قانون طرفان مقرر ڪيل
آهي. ان کي عدالتي بيان ملي ٿو جيئن وڌ ۾ وڌ بنياد تي:

"ڪميونين مشاهدو نه آهي"

"عام مشاهدو يا استعمال کان ڪو به روانگي نه هجڻ گهرجي."

مٿي ڄاڻايل اصول تي سختي سان عمل ڪرڻ جي ضرورت آهي جيستائين ڪا
غير معمولي صورتحال نه هجي، عام شين کي غير معمولي بڻائي. هڪ غير
معمولي حالت شايد انحراف جو جواز پيش ڪري سگهي ٿي پر اهو هميشه معقول
جواز (استدلال) جي تابع هجڻ گهرجي.

پيش ڪيل تجويز، هڪ ائڊٽڙ صورتحال تي رکيل آهي، سڌو سنئون انڊومينٽ فنڊ جي اعتراض سان تعلق رکي ٿو، ان ڪري، اهو مناسب ٿيندو ته پيراگراف نمبر 4، 10 ۽ 11 تاريخ 06.12.2019 جو حوالو ڏنو وڃي، ان سڀني جي وضاحت ڪندي. ائين ئي لکي ٿو:-

"4. ڇو ته اسان جي ملڪ ۾ شاگردن جا ٽي درجا آهن. پهرين درجي جا شاگرد پرائيويت اسڪولن/ ڪاليجن ۾ تعليم حاصل ڪن ٿا، جڏهن ته ٻئي درجي جا شاگرد سرڪاري اسڪولن/ ڪاليجن ۾ ۽ ٽئين درجي جا شاگرد ايجوڪيشن فائونڊيشن ۽ انڊومينٽ فنڊ اسڪول ۾ داخلا حاصل ڪن ٿا. (s) / ڪاليج (ز). سرڪاري تعليمي نظام ۾ حڪومت جي ناڪاميءَ جو درد ۽ اذيت پڻ معزز سپريم ڪورٽ (2019 SCMR 1753) جي فيصلي ۾ تسليم ڪيو ويو آهي، جڏهن ته تعليمي نظام ۾ درجه بندي کي تسليم ڪندي، افسوس سان تسليم ڪيو ويو آهي ته اڳ ۾ ئي مٿين ۽ هيٺين جي وچ ۾ هڪ ٿلهي لڪير ٺاهي وئي آهي. ڪلاس. لاڳاپيل حصو، سازگار هجڻ جي ڪري، هتي ٻيهر پيش ڪجي ٿو:-

"5..... انهن اسڪولن مان ڪجهه اسڪول جيڪي پنهنجي ڪيمپس ۾ تدريسي فيڪٽي ۽ سهولتن جي معيار سان سٺيون فيسون وصول ڪن ٿا جيڪي صرف امير طبقو برداشت ڪري سگهي ٿو. انهن خانگي اسڪولن کي فرسٽ ٽائر اسڪولن طور درجه بندي ڪري سگهجي ٿو. اهڙن اسڪولن تي ضابطو (3)7 جو اطلاق يقيني طور تي سماج جي اميرن کي سبسڊي ڏيڻ جو اثر پوندو. جيئن ته اڀر مڊل ۽ مڊل ڪلاس خاندانن جي ٻارن لاءِ اتي پرائيويت اسڪول آهن جن کي سيڪنڊ ٽائر اسڪولن ۾ درج ڪري سگهجي ٿو. انهن مان ڪيترائي اسڪول پڻ سٺي معيار جي تعليم ڏين ٿا. انهن جي ٽيوشن فيس نسبتاً سستي آهي، جڏهن ته مڊل ڪلاس خاندانن لاءِ جيڪي پنهنجن ٻارن کي انهن اسڪولن ۾ موڪلين ٿا، انهن جي بجيٽ متاثر ٿيندي آهي جڏهن تعليمي سال ۾ ٽيوشن فيس ۾ غير معمولي اضافو ڪيو ويندو آهي. اهڙا خانگي اسڪول آهن جن کي ٽئين درجي جي اسڪولن جي طور تي درجه بندي ڪري سگهجي ٿو جتي صرف هيٺين وچولي طبقي جا خاندان پنهنجا ٻار موڪليندا آهن. انهن اسڪولن جي تعليمي سطح اڄ جي اڪثر سرڪاري اسڪولن جي پيٽ ۾ تمام بهتر آهي. انهيءَ ڪري خانگي اسڪولن کي ٽن درجن ۾ ورهائي سگهجي ٿو جيڪي ٽيوشن فيس 1,000 روپيا کان 60,000 روپيا هر مهيني يا ان جي چوڌاري چارج ڪن ٿا.

مٿين تصوير تعليم جي حوالي سان ٻي صورت ۾ ضمانت ڏنل بنيادي حق لاءِ درجه بندي جي داخلا آهي، جيڪا عام طور تي سڀني لاءِ دستياب هجڻ گهرجي، قطع نظر هن خاندان جي ڪنهن به درجه بندي طبقي ۾. اهو به رڪارڊ تي آيو آهي ته 50 سيڪڙو شاگرد پرائيويت اسڪولن ۾ ۽ 50 سيڪڙو سرڪاري اسڪولن ۾ پڙهن ٿا. جيئن ته، جيڪي غريب خاندانن کان هيٺ آهن، اهي پڻ سٺي معيار جي تعليم جا حقدار آهن، تنهن ڪري، سنڌ ايجوڪيشن فائونڊيشن ايڪٽ 1991 جي تحت هڪ متوازي تعليمي نظام متعارف ڪرايو ويو، جيڪو جزوي طور تي عالمي بنڪ جي مالي مدد سان. اهڙيءَ طرح، بنيادي طور تي، سرڪاري اسڪولن ۾ ٻه درجا هوندا آهن، هڪ ڪيٿيگري جنرل ۽ ٻي ڪيٿيگري اسپيشل هوندي آهي، جيڪا سنڌ ايجوڪيشن فائونڊيشن ايڪٽ 1991ع تحت پرائمري کان سيڪنڊري تائين انهن شاگردن لاءِ الڳ ميڪانيزم مهيا ڪري ٿي، جن جا والدين ان جي دائري ۾ اچي رهيا آهن. "غربت" ۽ "غربت جي تحت" جو درجو.

10. ايڊيشنل سيڪريٽري، اينڊومينٽ اسڪالر شپ، ڪاليج ايجوڪيشن ڊپارٽمينٽ جو فرض آهي ته ڊپارٽمينٽ انڊومينٽ فنڊ کي ٽرسٽ طور رجسٽر ڪرڻ وارو آهي، هن وقت وٽن وٽ 247 ملين آهن.

سالياني اسڪالر شپ. انڊومينٽ فنڊ کي اعتماد جي طور تي رجسٽر ڪرڻ جو خيال قابل قدر آهي ڇو ته اوقاف فنڊ جو مقصد ۽ مقصد بيان ڪيو ويو آهي. جيئن ته مسٽر فقير محمد لاکو جي موجودگيءَ ۾ ڪيٿيگريون ئي هدايتون جاري ڪيون ويون آهن ۽ هن پنهنجي ذميداري سان حڪمن جي تعميل لاءِ ذميوار يون سنڀالي

ورتيون آهن، ان ڪري ڪنهن به ناڪامي کان بچڻ لاءِ عدالتي مالڪيءَ جو مطالبو ڪيو ويو آهي ته کيس ان وقت تائين ٻيو ڪو به عهدو نه ڏنو ويندو. وڌيڪ حڪم.

اها ڳالهه ٻڌائڻ جي ضرورت ناهي ته پنجاب ايجوڪيشن فائونڊيشن پاران جنهن ڪيٽيگري جي وضاحت ۽ اپنائڻ جو معيار ۽ معيار اقليت ۾ موجود غريب طبقي ڏانهن ئي رهڻ گهرجي، ڇاڪاڻ ته مقصد وڌيڪ محروم طبقن تائين تعليم کي يقيني بڻائڻ آهي. جيئن ته ٻيا به ڪيترائي بونرز آهن جيڪي اسڪالرشپ فراهم ڪري رهيا آهن، تنهن ڪري، مٿي ٺاهيل ڪميٽي، حڪومت پاران فراهم ڪيل سڀني اسڪالرشپن جي حوالي سان ٻيڻا پڻ گڏ ڪندي، ساڳئي طرح COL، OGDCL ۽ بين پيٽروليم ۽ گيس ڪمپنين پاران.

4. هاڻي آءُ ان درخواست ڏانهن موٽي ويندس، جيڪا ڄاڻايل A.G. سنڌ پاران ورتي وئي آهي، جنهن ۾ فردن لاءِ سمري جي منظوري (ڊپارٽمينٽ جي اعتراض باوجود) کي درست ثابت ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي وئي آهي. حوالو ڏنو سيڪشن (24 آف سنڌ سول سرونٽ ايڪٽ، 1973) هن ريت آهي:

"24. هن ايڪٽ ۾ يا ڪنهن به قاعدي ۾ ڪنهن به سرڪاري ملازم جي کيس کي اهڙي طريقي سان ڊيل ڪرڻ لاءِ حڪومت جي طاقت کي محدود ڪرڻ يا ختم ڪرڻ لاءِ اهڙي طرح نه ٺهرايو ويندو جيئن اهو مناسب ۽ مناسب نظر اچي:

بشرطيڪ، جتي هي ايڪٽ يا ڪو قاعدو سرڪاري ملازم جي کيس تي لاڳو ٿئي، اهو کيس هن ايڪٽ يا اهڙي قاعدي جي مهيا ڪيل کان گهٽ ڪنهن به طريقي سان هن لاءِ مناسب نه هوندو.

مٿي ڏنل روزي هميشه خدمت جي معاملن تائين محدود رهي ٿي جيڪا سرڪاري ملازم جي ذاتي مالي ضرورت يا مسئلن ۾ نه وڌندي. جيئن ته، "قانون سازي" جي تماشو هميشه ان جي ڪنجي آهي، تنهنڪري مسئلو ان جي حوالي سان واضح ڪيو ويندو، جنهن کي پڙهي ٿو: -

"جڏهن ته، سنڌ صوبي جي معاملن جي حوالي سان پاڪستان جي خدمت ۾ ماڻهن جي مقرري، ۽ ماڻهن جي خدمت جي شرطن ۽ شرطن کي قانون جي ذريعي ضابطو ڪرڻ ۽ ان سان لاڳاپيل معاملن يا ان سان لاڳاپيل معاملن کي مهيا ڪرڻ مناسب آهي. ان تي."

ان ڪري، مان ان درخواست کي قبول ڪرڻ لاءِ تيار نه آهيان ته حڪومت، سنڌ سول سرونٽ ايڪٽ 1973 جي سيڪشن 24 جي تحت، سرڪاري ملازم جي ذاتي معاملن/ ذميوارين ۾ مداخلت ڪرڻ جا بيحد اختيار رکي ٿي، ڇاڪاڻ ته سرڪاري ملازم جي حيثيت ڪڏهن به ختم نه ٿيندي آهي. ڪنهن شخص جي ذاتي (نجي) حيثيت ۽ نه ئي ڪنهن سرڪاري ملازم کي اجازت ڏني ٿي ته هو پنهنجي حيثيت (سرڪاري ملازم) جو ڪو به ناجائز فائدو وٺي پنهنجي ذاتي ذميدارين کي پورو ڪري، جنهن ۾ سندس ٻارن جي تعليم شامل آهي.

5. جيئن به هجي، اها هڪ ناقابل ترديد حيثيت رکي ٿي ته اها رقم مخصوص "فنب" مان مختص ڪئي وئي هئي جيڪا ڪڏهن به اجازت نه ڏيندي آهي ته اهڙي قسم جي مختص حدن کان ٻاهر، اهڙي "فنب" سان ڊيل ڪرڻ لاءِ مهيا ڪئي وئي آهي ۽ نه ٻي صورت ۾، خاص طور تي جڏهن ڪڏهن به نه هئي. ڪنهن به غير معمولي حالتون آهن جيڪي عام ڪورس کان انحراف جو جواز پيش ڪن ٿيون. ان موقعي تي، ايڊيشنل سيڪريٽري اينڊومينٽ فنڊز 20.01.2003 جو نوٽيفڪيشن جمع ڪرايو، جنهن ۾ شامل آهي ته "هن کاتي جي اڳوڻي نوٽيفڪيشن نمبر PA/AS/MISC-2002 ۾ جزوي ترميم جي تاريخ 16.08.2002 ۾ بورڊ آف ٽرسٽيز کي سيڙپڪاري جي نگراني ڪرڻ ۽ وٺڻ

حڪومت پاران غريب طبقن جي هوشيار شاگردن لاءِ نامور خانگي ادارن ۾ مسلسل اعليٰ تعليم حاصل ڪرڻ لاءِ ٺاهيل اينڊومينٽ فنڊ جو انتظام تعليم واري

وزير شمس قاسم لاکه جي جاء تي، آغا خان يونيورسٽي جي صدر جي سربراهي ۾ هوندو. ان نوٽيفڪيشن ذريعي آغا خان يونيورسٽي لاکا جي صدر کي بدلي ڪري تعليم واري وزير مقرر ڪيو ويو. وڌيڪ نوٽيفڪيشن تاريخ 01.06.2018 ڏيکاري ٿو معيار اسڪالرشپ جيڪي آهن: -

بورڊ آف ٽرسٽي جا اختيار

- i. مستحق ۽ محتاج شاگردن کي اسڪالرشپ منظور ڪرڻ لاءِ (ريس / تجديد)
 - ii. سينئر جو تعداد مختص ڪرڻ لاءِ ايس اي ايف ۾ داخل ٿيل اداري کي
 - iii. وقت بوقت SEEF اسڪالرشپ جي انعام لاءِ پاليسي تيار ڪرڻ.
 - iv. ڪنهن به شخص جي نامزدگي / هٽائڻ جي سفارش ڪرڻ لاءِ يا SEEF جي بورڊ آف ٽرسٽيز جي ميمبر جي طور تي
 - v. بورڊ آف ٽرسٽي جي ڪنهن به ميمبر کي اختيار ڏيڻ.
 - vi. (پڙهڻ جي قابل نه) کي وڌائڻ لاءِ حڪومت کي فنڊ مختص ڪرڻ جي سفارش / تجويز ڏيڻ
 - vii ڪنهن به مرحلي تي غريب، محتاج ۽ ذهين شاگرد کي اسڪالرشپ ڏيڻ (پڙهڻ لائق نه آهي)
 - viii. فريم ڪرڻ ۽ تدوين لاءِ قابليت جي معيار کي ترميم ڪرڻ لاءِ وقف اسڪالرشپ جي فراهمي
 - ix. ڪنهن به اداري کي SEEF جي پينل ۾ شامل ڪرڻ لاءِ
 - x. انڊومينٽ فنڊ اڪائونٽ جي نگراني ڪرڻ ۽ ڪنهن به وقت اڪائونٽ جي بئنڪ اسٽيٽمينٽ کي ڪال ڪرڻ لاءِ.
- x بورڊ جو اجلاس ٽه ماهي هوندو ۽ ڪورم گهٽ ۾ گهٽ پنج (5) هوندو جنهن مان هڪ (پڙهڻ لائق) سرڪاري کاتن کان ٻاهر هوندو، جڏهن ته بورڊ جو ميمبر / سيڪريٽري (پڙهڻ لائق) SEEF جو.
- چيئرمين جا اختيار
چيئرمين کي طاقت هوندي:-

- i. ڪاليج ايجوڪيشن ڊپارٽمينٽ جي سفارش تي ڪنهن به اسڪالر جي تجديد ڪيس کي منظور ڪرڻ لاءِ جيڪڏهن اسڪالر گهربل معيار پورا ڪري رهيو آهي ۽ ساڳئي ڪيس کي پوسٽ فيڪٽو منظوري لاءِ SEEF بورڊ آف ٽرسٽيز جي اجلاس ۾ پيش ڪيو وڃي.
- ii. ٽه ماهي مينٽنگ کان سواءِ ڪنهن به وقت SEEF بورڊ آف ٽرسٽيز جو اجلاس سڏائڻ.
- iii. ڪنهن به اسٽيج تي ڪنهن به غلط استعمال جي پڇا ڳاڇا ڪرڻ لاءِ
- iv. SEEF جي ڪنهن به صورت ۾ انڪوائري ڪرڻ کان انڪوائري ڪميٽي مقرر ڪرڻ
- v. ادارن ۾ درخواست ڏيندڙن جي انٽرويو لاءِ هڪ انٽرويو ڪميٽي مقرر ڪرڻ
- vi. عدالتي معاملن جي بورڊ جي اختيارين کي استعمال ڪرڻ
- vii بورڊ آف ٽرسٽيز جي ڪنهن به ميمبر جي اعزازي جي منظوري / منظور ڪرڻ سان گڏ انٽرويو ڪميٽي ۽ معاون عملي

viii. چيڪ جاري ڪرڻ لاءِ شريڪ دستخط ڪندڙ کي چيڪ ڪرڻ ۽ مانيٽر ڪرڻ لاءِ.

ix. منظور ٿيل ڪيسن جي چيڪ جاري ڪرڻ جي اجازت جاري ڪرڻ / اسڪالر جي رقم اداري کي SEEF جي اعتماد واري بورڊ طرفان.

ايسٽائين جو حوالو ڏنو ويو نوٽيفڪيشن (ص)، ڪٿي به، حڪومت کي اجازت ڏني ٿو ته ماڻهن لاءِ تمام وڏي رقم مختص ڪرڻ جي سٺي تعليمي رڪارڊ جي بنياد تي صرف هر هڪ جي استعمال جي پر ان جو مقصد هر اهڙي درخواست کي سختي سان جانچڻ آهي ”انڊومينٽ فنڊ“ جي اعتراض جي مطابق. شامل ڪرڻ جي ضرورت ناهي ان جو مقصد انهن ماڻهن جي مخصوص طبقي لاءِ آهي جيڪي پنهنجي ٻارن کي پهرين درجي جي اسڪولنگ سسٽم ۾ داخل ڪرائڻ جو سوچي به نٿا سگهن. مون کي هتي شامل ڪرڻ ضروري آهي ته لفظ ”فنڊ“ جي عام معنيٰ جي خلاف ورزي (مايوس) آهي جڏهن اهڙي ”فنڊ“ جي رقم کي اهڙي انداز يا انداز ۾ استعمال ڪرڻ جي اجازت ڏني وئي آهي. صورتحال، منظر عام تي اچي ٿي، لفظ ”فنڊ“ جي عام معنيٰ جي ٻيهر پيداوار جو مطالبو ڪري ٿي:

"ڪنهن خاص مقصد لاءِ محفوظ ڪيل يا دستياب ڪيل رقم جي رقم."

6. اهو هڪ خاص مقصد آهي جيڪو هميشه هڪ جي ضابطي جي تقاضا ڪري ٿو

"فنڊ" جو معاملو ڪنهن ٻئي طريقي سان نه پر صرف هڪ مخصوص ڪيو وڃي. ٻارن (شاگردن) سان هر قسم جي همدردي ۽ انهن جي معصوميت جي پرواهه ڪرڻ کان سواءِ، مان اهڙي منظوري جي توثيق ڪرڻ کان لاجار آهيان، خاص طور تي جڏهن:

i. فرد حقدار نه هئا، في چوٿين لاڳاپيل؛

ii. لاڳاپيل ته ماهي اهڙو خاص اعتراض اٿاريو؛

iii. ان جي منظوري ۾ ڪو به قانوني جواز نه ڏيکاريو ويو آهي، ٻي صورت ۾، هر آرڊر جي ضرورت آهي.

iv. بورڊ آف ٽرسٽيز پاران حوالي ڪيل سمري رد ڪئي وئي.

جيتري قدر اعتماد جي قائم نه ٿيڻ ۽ ضابطا ٺاهڻ جي حوالي سان، اهو چوڻ ڪافي آهي ته اها خود حڪومت جي ناڪامي هئي ۽ هو پنهنجي غلطي (غلط) جو فائدو وٺي نه سگهيا آهن. جيتوڻيڪ، ٻي صورت ۾، "فنڊ" جو "آئو" ڪڏهن به مبهم نه هو.

جيتري قدر اعتماد جي قائم نه ٿيڻ ۽ ضابطا ٺاهڻ جي حوالي سان، اهو چوڻ ڪافي آهي ته اها خود حڪومت جي ناڪامي هئي ۽ هو پنهنجي غلطي (غلط) جو فائدو وٺي نه سگهيا آهن. جيتوڻيڪ، ٻي صورت ۾، "فنڊ" جو "آئو" ڪڏهن به مبهم نه هو.

7. جيتوڻيڪ مٿين سڀني کي هڪ طرف رکيو وڃي ٿو ۽ حڪومت جي سچائي کي مڃيو وڃي ٿو، تڏهن به مون کي اهو طئي ڪرڻ لاءِ ڪو به قانوني فرار نه ملندو آهي ته "قانون جي خلاف ورزي ۾ ڪنهن شخص کي فائدي جو انعام لوڪس پوينٽيٽيا (SCMR 408 2011) جي اصول کي راغب نه ڪندو. تنهن ڪري، حڪومت اهڙي رقم جي وصولي جي حوالي سان اڳوڻي حڪم کان پاسو نٿو ڪري سگهي. هاڻي اهو وقت آهي ته اهڙي رقم جي ادائگي جي تجويز کي ڪنهن ٻئي سر ذريعي جانچيو وڃي. هي تجويز ڪجهه تجويزن کي جنم ڏئي ٿو، جيڪي آهن:

”چا حڪومت کي اهڙي رقم ادا ڪرڻ لاءِ ڪنهن ٻئي هيڊ ڪان رقم استعمال ڪرڻ جو اختيار آهي (جيڪو خاص مقصد لاءِ مخصوص ڪيو ويو آهي)؟“

جيئن ته، مان ان حقيقت کان واقف آهيان ته هڪ غيرقانوني ڪم ان جي گهٽائي سان رد نه ٿو ڪري سگهجي، تنهنڪري، مٿين تجويز جي ضرورت آهي.

”فنڊ“ جي رقم جي حوالي سان هن عدالت کي پنهنجي اڳوڻي حڪم ۾ ترميم ڪرڻ کان اڳ حڪومت پاران وضاحت ڪئي وئي. ان ڪري، ڄاڻايل اي جي سنڌ، ان تجويز تي عدالت کي راضي ڪندو.

7. جيتوڻيڪ مٿين سڀني ڳالهين کي هڪ طرف رکيو وڃي ٿو ۽ حڪومت جي سڃاڻپ کي مڃيو وڃي ٿو، تڏهن به مون کي اهو طئي ڪرڻ لاءِ ڪو به قانوني فرار نه ٿو ملي ته ”قانون جي خلاف ورزي ڪندڙ شخص کي فائدي جو انعام لوڪس پونٽيفيٽيا (SCMR 408 2011) جي اصول کي راغب نه ڪندو. تنهن ڪري، حڪومت اهڙي رقم جي وصولي جي حوالي سان اڳوڻي حڪم کان پاسو نٿو ڪري سگهي. هاڻي اهو وقت آهي ته اهڙي رقم جي ادائگي جي تجويز کي ڪنهن ٻئي سر ذريعي جانچيو وڃي. هي تجويز ڪجهه تجويزن کي جنم ڏئي ٿو، جيڪي آهن:

”چا حڪومت کي اهڙي رقم ادا ڪرڻ لاءِ ڪنهن ٻئي هيڊ ڪان رقم استعمال ڪرڻ جو اختيار آهي (جيڪو خاص مقصد لاءِ مخصوص ڪيو ويو آهي)؟“

جيئن ته، مان ان حقيقت کان واقف آهيان ته هڪ غيرقانوني ڪم ان جي گهٽائي سان رد نه ٿو ڪري سگهجي، تنهنڪري، مٿين تجويز جي ضرورت آهي.

”فنڊ“ جي رقم جي حوالي سان هن عدالت کي پنهنجي اڳوڻي حڪم ۾ ترميم ڪرڻ کان اڳ حڪومت پاران وضاحت ڪئي وئي. ان ڪري، ڄاڻايل اي جي سنڌ، ان تجويز تي عدالت کي راضي ڪندو.

8. جڏهن مقابلو ڪيو ويو ته ڄاڻايل اي جي سنڌ پاران اعتراف ڪيو ويو ته خاص سمري ذريعي مختص ڪيل رقم مان 51.95 ملين رپيا ماڻهن جي حق ۾ جاري ڪيا ويا. ڄاڻايل اي جي سنڌ پاران دعويٰ ڪئي وئي آهي ته وزيراعليٰ سنڌ ڪا به نئين سمري پاس نه ڪندو ۽ سمورن اسڪالر شپس کي سکر آءِ بي اي ۽ ڪراچي آءِ بي اي ڊپارٽمينٽ ذريعي ڊيل ڪيو ويندو ته جيئن بورڊ آف ٽرسٽيز کي ريگيولر ڪيو وڃي. هي ڪليل بيان هڪ اضافي سان پليڪار ڪيو ويو آهي ته جيستائين ڪو غلط ملڪيت نه هجي اتي هميشه ان جي ورجائڻ جو امڪان هوندو. سڃاڻپ (معصوميت) جي درخواست پڻ ان جي اهميت کي وڃائي ڇڏيندو جڏهن غلط ملڪيت نه هوندي. ان موقعي تي سڳيا

A.G. سنڌ واعدو پيش ڪري ٿو:-

”1. هن وقت تائين جيڪي الزام انڊومينٽ فنڊ مان لڳايا ويا آهن انهن ۾ خاص سمري جي بنياد تي (پندرهن انگ ۾) سنڌ سول سرونٽ رولز 1973 جي سيڪشن 24 جي مطابق منظور ٿيل آهي، اهو احترام سان پيش ڪيو وڃي ٿو ته هن تاريخ تائين ڪنهن به خاص سمري جي اجازت نه ڏني وئي آهي. ادائگي جتي مقرر ڪيل معيار کي سختي سان پورو نه ڪيو ويو آهي، جاري ڪيو ويندو ۽ منظور ڪيو ويندو.“

(اس عزم کي رڪارڊ تي مثبت طور ورتو ويو آهي ان ۾ اضافي سان ته سيڪشن 24 جي درخواست جو نفي ۾ جواب ڏنو ويو)

2. سال 2016-2017 کان 2019-2020 جي دوران جيڪي فنڊ ورهايا ويا آهن خاص سمري جي بنياد تي 51.955 ملين رپيا سنڌ حڪومت انڊومينٽ فنڊ ۾ جمع ڪرائيندي.

(جيتوڻيڪ، اهو فريم ڪيل تجويز جي مثبت جواب جي تابع هوندو)

اعليٰ تعليم جاري رکڻ جا موقعا معلوم ٿين. ان جو هڪ عڪس، مددگار ثابت ٿيڻ ۾، واعدن / ڪمن کي پورو ڪرڻ ۾، هيٺ ڏنل آهي: -

10. ان موقعي تي ايڊيشنل سيڪريٽري اينڊومينٽ فنڊ دعويٰ ڪئي ته پنجاب جي قصور ضلعي ۾ سنڌ جا 100 ڀيٽيم/ضرورتمند شاگرد اينڊومينٽ فنڊ تي تعليم حاصل ڪري رهيا آهن.

11. PEEF جي ساراهه ڪرڻ وقت، ڪنهن کي به SEEF جي لاپرواهي کي تسليم ڪرڻو پوندو، جنهن ۾ هڪ ٻيو مثال به شامل آهي ته سال 2017 ۾ اوقاف کاتي جي آفيسرن پاران 298,00,000 رپيا ڦريا ويا. ان سلسلي ۾ سنڌ جي وڏي وزير محترمه ناهيد ايس دراني کي ايڊيشنل سيڪريٽري ڪاليج ڊپارٽمينٽ معظم علي مري، فريد احمد مغل سيڪشن آفيسر (BS-17) اينڊومينٽ ڪاليج ڊپارٽمينٽ، گلزار احمد ميمڻ کي پرائيوپٽ سيڪريٽري (BS-17) خلاف انڪوائري آفيسر مقرر ڪيو. سيڪشن آفيسر، ڪاليج ڊپارٽمينٽ

۽ انهن کي معطل ڪيو ويو. ان کان علاوه اهو ظاهر ٿئي ٿو ته اوقاف فنڊ جو مطلب اعليٰ تعليم لاءِ مستحق شاگردن لاءِ هو، الطبري ميڊيڪل ڪاليج جي حق ۾ چيڪ تيار ڪيا ويا پر رقم هڙپ ڪرڻ لاءِ ان جو نالو ISRA اسلامڪ فائونڊيشن ڏيکاريو ويو ۽ رقم امير علي جي ڪوليل اڪائونٽ ۾ جمع ڪرائي وئي. دٻئي اسلامي بئنڪ ۾. الطبري ميڊيڪل ڪاليج جي رقم جعلي اسرا اسلامڪ فائونڊيشن ۾ منتقل ڪئي وئي. اهڙي ايف آءِ آر بيئرنگ نمبر u/s 2018/15 PPC 409, 420, 468, 471, 34 جنهن ۾ ڪريشن روڪڻام ايڪٽ 1947 جي سيڪشن 5(2) سان پڙهيو ويو. ايف آءِ اي پاران معاملي جي جاچ پڻ ڪئي وئي ۽ سمورن جوابدارن کي ٽرائل لاءِ موڪليو ويو. اهو به انڪشاف ٿيو آهي ته رقم جو وڏو حصو ايف آءِ اي هٿ ڪيو آهي. اهي حقيقتون غريب برادرين ۽ ڀيٽيم جي مستحق شاگردن لاءِ اوقاف جي فنڊن جي سنگين غبن ۽ غيرقانوني کي به ظاهر ڪن ٿيون.

12. ان مطابق سيڪريٽري ڪاليجز تفصيل جمع ڪرائيندو ته اها رقم اوقاف کاتي طرفان واپس ملي ٿي يا ٻي صورت ۾. اهڙي رقم ضبط ٿيڻ جي صورت ۾ عدالتي صلاحيت مطالبو ڪري ٿي ته ايف آءِ اي اهلڪار اهڙي رقم جي اينڊومينٽ فنڊ ۾ منتقلي تي عمل ڪن ڇو ته ان رقم جي سيڙپڪاري کانپوءِ ئي ان جو فائدو غريبن ۽ ڀيٽيم ماڻهن کي اعليٰ تعليم حاصل ڪرڻ لاءِ ملي سگهي ٿو. اهڙيءَ طرح ٻي اي جي کي نوٽيس جاري ڪيو وڃي جيڪو حاضري ۾ سواليه ڪيس جي موجوده حيثيت جمع ڪرائيندو ۽ يقيني بڻائيندو ته غبن ۾ ملوث رقم لاڳاپيل کاتي کي واپس ڪئي وئي آهي مناسب استعمال لاءِ مناسب عمل کانپوءِ. سيڪريٽري ڪاليجز پڻ تفصيل جمع ڪرائيندو ته انڪوائري رپورٽ جي مطابق غفلت ڪندڙ آفيسرن خلاف ڪهڙي کاتي ۾ ڪارروائي ڪئي وئي آهي، جنهن جي نتيجي ۾ هن بدانتظامي ۾ ملوث آفيسرن کي گرفتار ڪيو ويو. اهڙين سڀني ڪوششن کي مڪمل اسٽاپ آڻڻ لاءِ ۽ حڪومت جي ڪمن کي عملي جامو پهرائڻ لاءِ، اميد آهي ته چيف سيڪريٽري بنا ڪنهن دير جي، ترجيحي طور تي ٻن مهينن اندر، تعميل جي رپورٽ ۽ سکيا سان گڏ وابستگي / ڪمن جي تياري کي يقيني بڻائيندو. اي جي سنڌ، حڪومت جو سڌو نمائندو هجڻ جي ڪري، اميد آهي ته، تعميل کي يقيني بڻائيندو ته جيئن اعتماد جي قانون سازي ۽ اسڪول ايجوڪيشن اينڊومينٽ فنڊ جي قيام جي حوالي سان ايندڙ تاريخ تي هڪ بهتر بيان پيش ڪري سگهجي.

13. ايڊيشنل سيڪريٽري اينڊومينٽ فنڊ ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته الڳ ويب سائيٽ ساڳئي نموني سان شروع ڪئي وئي آهي جيئن پنجاب صوبي جي اينڊومينٽ ڊپارٽمينٽ جيڪا اينڊومينٽ فنڊ اسڪالر شپ جي مڪمل ميڪانيزم ۽ معيار کي ڏيکاري ٿي ته جيئن شاگردن کي اسڪالرشپ لاءِ اپلائي ڪري سگهجي.

14. هتي اهو ذڪر ڪرڻ ضروري آهي ته 2013ع جو نوٽيفڪيشن ظاهر ڪري ٿو ته بورڊ آف ٽرسٽيز جو چيئرمين آغا خان يونيورسٽي جو صدر هو، تنهن

ڪري چيف سيڪريٽري کي هدايت ڪرڻ مناسب هوندو ته ڪنهن ٻي خانگي يونيورسٽي جي جاءِ تي آغا خان يونيورسٽي جو صدر هجي. ميمبر طور نامزد ڪيو وڃي يا بورڊ آف ٽرسٽيز جو چيئرمين.

15. وڌيڪ اهو ظاهر ڪري ٿو ته سيٽن جي ورهاست شاگردن ۽ فيڪلٽي جي طاقت جي مطابق نه آهي ان ڪري يونيورسٽيون جن ۾ مختلف فيڪلٽيز ۽ هزارن جو تعداد آهي ته جيئن سرڪاري شعبي ۾ عام شاگردن کي اعليٰ تعليم فراهم ڪري سگهجي، ان ڪري انهن جي سيٽن جي تعداد ۾ ڪافي اضافو ٿيندو. يونيورسٽيون جهڙوڪ سنڌ يونيورسٽي، ڪراچي يونيورسٽي، خيرپور يونيورسٽي، شهيد بينظير ڀٽو يونيورسٽي، لاڙڪاڻو. بورڊ کي تعليم جي جديد نظام موجب نوان قدم به شامل ڪرڻا پوندا ۽ بورڊ کي خانگي ڍانچي کي ٺيڪ ڪرڻ جو خيال رکڻو پوندو.

شعبو ۽ سرڪاري شعبو ۽ ڇاڪاڻ ته اهو سرڪاري خزانو آهي، تنهن ڪري جيڪڏهن ساڳيو ڪورس سرڪاري يونيورسٽين ۾ موجود هوندو ته ان صورت ۾ خانگي يونيورسٽين جي شاگردن جو تعداد گهٽجي ويندو.

16. ان موقعي تي مسٽر فاروق محمد جو هڪ خط ڏيکاري ٿو، جنهن مان ظاهر ٿئي ٿو ته سندس منتقلي جي تجويز آهي. ان مطابق A.G. سنڌ، هن عدالت جي واضح حڪم کي لاڳاپيل ڪوارٽرن تائين پهچائڻ کي يقيني بڻائيندو ته جيئن مسٽر فقير محمد جي مخصوص هدايتن جي تعميل ۾ جهالت يا غلط فهمي جي درخواست کي ختم ڪيو وڃي ته جيستائين انڊومينٽ ٽرسٽ نه ٿي وڃي، تيستائين کيس نه منتقل ڪيو وڃي ۽ نه ئي تنگ ڪيو وڃي. رجسٽرڊ. ڪو به انحراف هن عدالت جي حڪم جي خلاف ورزي هوندو ۽ لاڳاپيل شخص پاڻ کي توهين عدالت جي ڪارروائي ۽ توهين ڪرڻ جي نتيجي ۾ ظاهر ڪندو.

17. يتيم خانن جي دوري جي حوالي سان ڄاڻ رکندڙ ججن جون رپورٽون وصول ڪيون وڃن. رڪارڊ تي ورتو ويو. سکيا Addl. سيڪريٽري صحت سان گڏ موجود A.G. سنڌ واعدو ڪيو ته دارالامان سينٽرن ۽ يتيم خانن ۾ لڳل سمورن چرٽن کي اسپتالن ۾ موڪليو ويندو ۽ هر ضلعي جي اسپتال ۾ معذور ماڻهن جي حوالي سان الڳ وارڊ هوندو ۽ ان جي مڪمل نگراني ڪئي ويندي. ۽ قانون موجب علاج ڪيو ويندو. سيڪريٽري صحت خاطري ڪرائي ته هڪ مهيني اندر مڪمل ميڪنزم ۽ پاليسي بيان ڪئي ويندي ۽ ان تي عمل به ڪيو ويندو. جيئن ته هن عدالت يتيم ٻارن جي اسڪالر شپ بابت مسئلن جي ٻڌڻي فراهم ڪئي آهي، تنهن ڪري، رپورٽن جي وڌيڪ جانچ ۽ يتيم خاني سينٽرن جي ٻڌڻي ۽ انڊومينٽ فنڊ جي حوالي سان حڪمن جي تعميل لاءِ، 13.04.2020 تي صبح 11.00 وڳي، جڏهن ته، MIT ڄاڻايو. انهي ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته مئجسٽريٽ جيڪي اختياري اختيار رکن ٿا اهي يتيم خانن، مٺي گهرن جا ماهوار دورا ڪندا ۽ MIT ذريعي رپورٽ پيش ڪندا.

18. آفيس سڀني رپورٽن کي ٻن حصن ۾ الڳ الڳ فائلن سان ورهائيندو، هڪڙو حصو يتيم خاني جي مرڪزن جي حوالي سان ۽ ٻيو حصو ايجوڪيشن اينڊومينٽ فنڊ جي رپورٽن جي حوالي سان هوندو. آفيس ان حڪم کي چيف سيڪريٽري سنڌ، سيڪريٽري ڪاليجز، سيڪريٽري سوشل ويلفيئر ڊپارٽمينٽ ۽ اي جي سنڌ کي ٻڌائيندو. سکيا MIT هن حڪم جي تعميل کي يقيني بڻائي.

سنڌ ٽيڪنيڪل ايجوڪيشن اينڊ ووڪيشنل ٽريننگ اٿارٽي (STEVTA)

71. ٽيڪنيڪل تعليم جي حوالي سان، هن ڪورٽ جي حڪم جي مطابق Crl 17.04.2023. متفرق. درخواست نمبر 284 جو 2018، نوٽيفڪيشن جمع ڪرايو ويو، لاڳاپيل هجڻ جي ڪري هتي 17 مئي 2023 جي ترتيب سان ٻيهر پيش ڪيو ويو: -

”تاريخ 17.04.2023 جي حڪم جي تعميل ۾ سيڪريٽري سنڌ اسڪول ايجوڪيشن اينڊ لٽريسي ڊپارٽمينٽ پنهنجي تعميل واري رپورٽ پيش ڪئي، جيڪا تياري لاءِ هن ريت پيش ڪجي ٿي:

”مٿي ڏنل حڪم جي تعميل ۾، هن ڊپارٽمينٽ اڳ ۾ ئي نوٽيفڪيشن نمبر SELD/CA/533/2023 تاريخ: 07.03.2023 ذريعي ٽيڪنيڪل ورڪنگ ڪميٽي قائم ڪئي آهي. ان کان پوءِ اجلاس ڪميٽي جي چيف ايڊوائيزر (نصاب ونگ) اسڪول ايجوڪيشن اينڊ لٽريسي ڊپارٽمينٽ، سنڌ حڪومت جي صدارت هيٺ منعقد ٿيو. ان سلسلي ۾، ڪيل فيصلا/عمل هيٺ ڏنل آهن:

1. ”انٽرنيٽ آف ٿنگس“ جو مضمون 250 پبلڪ سيڪٽر هاءِ اسڪولن ۾ گريڊ-VI کان متعارف ڪرايو ويندو ۽ بعد ۾ اسڪولن جو تعداد ۽ هر اسڪول ۾ پيش ڪيل ڪورسز کي وڌايو ويندو.

2. JICA IOT جي عنوانن کي ترتيب ڏيڻ ۾ VI - X گريڊ جي مطابق مدد ڪندو ۽ موجوده ICT مضمون ۾ مضمونن جي انضمام کي آسان بڻائيندو گريڊ VIII ۾.

3. ٻي سي اي آر ۽ چيف ايڊوائيزر (نصاب ونگ) لاڳاپيل اسٽيڪ هولڊرز سان هڪ فالو اپ ميٽنگ ڪندو، مناسب عمل درآمد ۽ تشخيصي ميڪانيزم کي ڳولڻ لاءِ.

4. جائڪا جو نمائندو اسڪيم آف اسٽڊيز کي شينر ڪندو.

5. JOT ڪورس اينڊر تعليمي دور کان شروع ٿيندو ۽ هڪ ئي وقت گريڊ-VI جي شاگردن کي مڊل ٽيڪ اسٽريم هيٺ ۽ گريڊ IX جي شاگردن کي ميٽرڪ هيٺان پيش ڪيو ويندو.

6. SELD خانگي شعبي جي ميمبرن جي ٽيڪنيڪل سپورٽ جي ڳولا ڪندو، ٽرينرز جو ڀول ٺاهي ۽ تربيتي عمل کي 250 اسڪولن ۾ آڻي ٿي استادن تائين پهچايو ويندو.

7. ٽيڪنيڪل ايجوڪيشن جي لاڳاپيل پوسٽن جا نالا / ضابطا ڊپارٽمينٽ ۾ عمل هيٺ آهن جن کي حتمي شڪل ڏني ويندي ۽ حڪومت جي ريگوليشن ونگ ڊپارٽمينٽ جي مشاورت سان وڌيڪ تعميل رپورٽ پيش ڪئي ويندي. سنڌ ۽ فنانس ڊپارٽمينٽ.

مٿين تعميل رپورٽ کي نظر ۾ رکندي، هن معزز عدالت ۾ دعا ڪئي وڃي ٿي ته فوري طور تي Cr. متفرق. درخواست انصاف جي مفاد ۾ مهرباني ڪري ختم ڪئي وڃي.“

72. ان مطابق، هن حڪم جي پنهنجي خط ۽ روح ۾ بغير ڪنهن ناڪامي جي تعميل ڪئي ويندي. سيڪريٽري، اسڪول پڻ ٽيڪنيڪل بورڊ جي مشاورت سان نصاب سان گڏ ميٽرڪ سطح تائين ٽيڪنيڪل تعليم جي ٽئين جزو جي بحالي کي يقيني بڻائيندو. مضمون کي شامل ڪيو ويندو ۽ ڪمپيوٽر ليز / ورڪشاپون قائم ڪيون وينديون اينڊر تعليمي سال 2024-25 کان مثبت طور تي. ناڪامي جي صورت ۾، ٽوهي آفيسرن/اهلڪارن خلاف سخت ڪارروائي ڪئي ويندي.

73. 2015 جي سوٽ نمبر 1243 ۾، 26.05.2021 تي، STEVTA، M.D، پنهنجن ادارن ۾ لائبريرين جي قيام ۽ 04 سالن جي سائنس جي شروعات جي حوالي سان عدالت اڳيان بيان ڪيو آهي:

18. مٺينجنگ ڊائريڪٽر اسٽيوٽا دعويٰ ڪئي ته هن عدالت جي حڪم تي هن پنهنجي ادارن ۾ 25 لائبريرين قائم ڪيون آهن ۽ 25 ڪاليجن ۾ ايندڙ تعليمي سال کان يونيورسٽين سان لاڳاپيل چئن سالن جي سائنس ايجوڪيشن شروع ڪري رهيا آهن. هن عدالت M.D STEVTA پاران قدم کڻڻ جي واکاڻ ڪئي.

تعليمي مقصدن لاءِ عطيو ڪيل زمينن تي قبضو ۽ ميونٽيشن

74. هڪ ٻيو مسئلو جنهن جو هن عدالت پاران سخت نوٽيس وٺڻ گهرجي اهو آهي ته تعليمي مقصدن لاءِ عطيو ڪيل زمينن تي يا ته قبضا ڪيا ويا آهن يا اهڙي عطيو ڪيل زمينن جي حقن جي رڪارڊ ۾ ميونٽيشن ڪئي وئي آهي. هن عدالت سوٽ نمبر 1243 آف 2015 ۾ هيٺ ڏنل حڪم جاري ڪيو:

13. سپريم ڪورٽ 2014 ۾ اسڪول جي خراب حالت جي رپورٽ ڪيل سوو موٽو ڪيس ۾ SCMR 396 سڀني ضلعي ۽ سيشن ججن کي هدايت ڪئي ته اسڪولن جو جائزو وٺڻ ۽ انهي ڳالهه کي يقيني بڻائڻ ته حذف، جيڪڏهن ڪو آهي، هٽايو وڃي. ان موقعي تي مداخلت ڪندڙ زاهد حسين موقوف اختيار ڪيو ته لاڙڪاڻي جي گورنمينٽ پرائمري ديني مدرسي ۽ گورنمينٽ هاءِ اسڪول ديني مدرسي تي غير قانوني قبضو آهي. اهو شامل ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته اهڙيون هدايتون، مخصوص هجڻ جي ڪري، فيلڊ ۾ رهنديون آهن ۽ اسڪول جي عمارتن وغيره تي حدبندي جي شڪايت جي باري ۾ ڄاڻايل ضلعي ۽ سيشن ججن لاءِ ڪافي هوندو. ان مطابق ڊسٽرڪٽ اينڊ سيشن جج لاڙڪاڻو ڊپٽي ڪمشنر کي فون ڪري رڪارڊ جي جانچ ڪندو ۽ ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته اهي حددخليون هٽايون وڃن. اهو ذڪر ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته تعليم کاتو پنهنجي ملڪيتن تي حددخليون هٽائڻ لاءِ ضلعي ۽ سيشن ججن وٽ درخواست موڪلڻ جو مجاز هوندو، جيڪي هتي ذڪر ڪرڻ جي لائق آهن، اهي هميشه انهن جون پابند ذميواريون آهن.

14. سيڪريٽري اسڪول سڀني ٻي اوز کان رپورٽ طلب ڪندا ۽ انهن جي اسڪولن تي غير قانوني قبضي يا انهن جي حدن ۾ ٻين کاتن پاران ڪيل اڏاوتن جي حوالي سان رپورٽ پيش ڪندا. سڀني ضلعي ۽ سيشن جج تعليم کاتي کان درخواستون وصول ڪرڻ جا مجاز هوندا ۽ اسڪول ۽ ڪاليج جي ملڪيتن تي غير قانوني قبضن جي حوالي سان تعليم کاتي طرفان تصديق/تصديق ٿيل ڪنهن به درخواست جي تصديق ڪئي ويندي، ڊسٽرڪٽ اينڊ سيشن جج حددخليون هٽائڻ کي يقيني بڻائڻ جا مجاز هوندا.

15. زمينن جي سروي جي حوالي سان اهو ذڪر ڪرڻ ضروري نه آهي ته ان جو تعلق مڊل، سيڪنڊري، هاءِ سيڪنڊري ڪاليجن سان آهي.

هن عدالت وڌيڪ چيو ته:

12. اهو به رڪارڊ تي اچي چڪو آهي ته سنڌ جي ٽنڊو باگو هاءِ اسڪول ۽ ٻين تعليمي مقصدن لاءِ وڏيرن پاران عطيو ڪيل زمينن جي حقن جي رڪارڊ ۾ ميونٽيشن ناهي ڪئي وئي. اهڙي پوزيشن، شامل ڪرڻ جي ضرورت ناهي، نه رڳو تعليمي ادارن لاءِ مشڪلاتن کي جنم ڏئي سگهي ٿو پر ڪنهن به وقت "عطا" جي مقصد کي مايوس ڪري سگهي ٿو، تنهنڪري رڪارڊ برقرار رکڻ جي ضرورت آهي. ان مطابق، سڀني ڊپٽي ڪمشنر ٻي اوز سان گڏ لاڳاپيل مختيار ڪارن/ هيڊ ماسٽرن کان رڪارڊ طلب ڪندا؛ حد بندين لاءِ هدايتون جاري ڪندي ۽ ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته علم جي پڪيڙ لاءِ مختلف معززن پاران مختلف وقتن تي مهيا ڪيل زمينون اسڪولز ايجوڪيشن ڊپارٽمينٽ جي نالي تي حقن جي رڪارڊ ۾ محفوظ/محفوظ ۽ ميونٽي ٿيل آهن.

پرائمري کان ايليمينٽري ليول تائين اسڪولن جي اپ گريڊيشن، ايليمينٽري/مڊل کان هاءِ اسڪول ليول ۽ هاءِ اسڪول کان هاءِ اسڪول ليول تائين

75. هن عدالت جي مسلسل ۽ مسلسل ڪوششن جي ڪري، مختلف ڪيسن ۾، مختلف بينچن تي، ڪيترن ئي حڪمن ۽ فيصلن ۾، احتياط سان.

اسڪول جي تعليم جي مختلف سطحن، يعني پرائمري کان ايليمينٽري، ايليمينٽري/مڊل کان هاءِ اسڪول جي سطح ۽ اعليٰ کان اعليٰ ثانوي سطح تائين، اسڪولن جي اپ گريڊيشن جي هن بگهي عوامي خواهش ۽ گهڻي متوقع مسئلي کي فتح ڪيو، تازو ئي سي.پي. No.D-218 of 2023، سکر ۾ سنڌ هاءِ ڪورٽ جي بينچ تي، پهرين شروعاتي حڪم تاريخ 2023-02-09 ذريعي، جيڪو سمجهڻ جي مقصد لاءِ هتي ٻيهر پيش ڪجي ٿو؛

”شروعات ۾، درخواست ڪندڙ دعويٰ ڪن ٿا ته اسلامي جمهوريه پاڪستان، 1973ع جي آئين جي آرٽيڪل A-25 تحت فراهم ڪيل ضمانت ۽ سنڌ صوبي طرفان قانون سازي جي باوجود ”سنڌ رائٽ آف پارن جي مفت ۽ لازمي تعليم ايڪٽ، 2013“ تحت رياست آهي. هر شاگرد کي مفت ۽ بهترين تعليم فراهم ڪرڻ جي ذميواري آهي ۽ اهڙيون هدايتون هن عدالت پاران مختلف آرڊرن ذريعي اڳ ۾ ئي جاري ڪيون ويون آهن باوجود ان بورڊ جي نالي تي راندين، سرٽيفڪيٽ. مارڪ شيٽ، اسڪائوٽ ۽ پيڪا سرٽيفڪيٽ، فيس چارج ڪرڻ؛ هنن سرڪيولر جاري ڪري ڇڏيو آهي جنهن ۾ هدايت ڪئي وئي آهي ته فيس جي ادائگي کان سواءِ امتحاني فارم وصول نه ڪيا ويندا.

درخواستگذارن پاران اٿاريل اعتراض جائز آهي، ان ڪري سڄي سنڌ جي سيڪنڊري ۽ انٽرميڊيئيٽ اسڪولن جي بورڊز پاران جاري ڪيل نوٽيفڪيشن/سرڪيولر کي معطل ڪيو وڃي ٿو. انهن کي هدايت ڪئي وئي آهي ته هو بنا ڪنهن فيس جي فارم قبول ڪن ۽ امتحاني فارم جمع ڪرائڻ جي سلسلي ۾ ڪا به رڪاوٽ پيدا نه ڪئي وڃي، هي عدالت انهن کي ٻڌڻ کان پوءِ آخرڪار ان حوالي سان جاچ ڪندي. ناڪامي جي صورت ۾ بورڊ جي چيئرمين خلاف توھين عدالت جي ڪارروائي ڪئي ويندي. اهو ٻڌائڻ جي ضرورت ناهي ته اهو حڪم 9 کان 12 هين تائين جي شاگردن تي لاڳو هوندو جيڪي ايس اي ايف جي اسڪولن سميت سرڪاري اسڪولن ۾ تعليم حاصل ڪري رهيا آهن. جيڪڏهن امتحاني فيس جي حوالي سان هيڊ ماسٽرن ۽ پرنسپالن طرفان فارم گڏ ڪيا ويندا ته اهڙي رقم شاگردن کي ٻيهر فنڊ جي اقرار واري رسيد سان ڏني ويندي. سيڪريٽري بورڊز ۽ يونيورسٽيون پڻ تعميل کي يقيني بڻائين.

ان کان علاوه موقف اختيار ڪيو ويو ته 101 هاءِ اسڪولن کي اپ گريڊ ڪيو ويو، هائير سيڪنڊري اسڪول، ايس اين اي (ايس) فنانس ڊپارٽمينٽ وٽ التوا ۾ آهن، پر فنانس ڊپارٽمينٽ ان کي منظور ڪرڻ کان انڪار ڪري رهيو آهي، جڏهن ته هن عدالت اڳ ۾ ئي 13 ڊسمبر 2022 تي هدايتون ڏنيون آهن. ، IInd اپيل نمبر 2017/32 ۾ منظور ڪيو ويو. ان جي مطابق، ناٿي وارو سيڪريٽري ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته تعليم ۽ خواندگي کاتي پاران منتقل ڪيل هاءِ اسڪول، پرائمري ۽ مڊل اسڪولن جي اپ گريڊيشن جي حوالي سان سموريون سموريون هڪ هفتي اندر منظور ڪيون وينديون، ناڪامي جي صورت ۾ فنانس سيڪريٽري ذاتي طور تي پيش ٿيندو وضاحت سان. ان کان علاوه سيڪريٽري اسڪولز اينڊ لٽريسي ڊپارٽمينٽ سڄي سنڌ ۾ مڊل کان هاءِ اسڪولن جي اپ گريڊيشن لاءِ اسڪولن جا تفصيل جمع ڪرائيندو. اسڪول جي عمارتن جي تعمير جي حوالي سان ايڊيشنل سيڪريٽري پلاننگ ڊولپمينٽ اينڊ فنانس ۽ ڊائريڪٽر جنرل (PDR) ايندڙ تاريخ تي حاضري پريندا. هن آرڊر جي ڪاپي ايڊيشنل ايڊووڪيٽ جنرل سنڌ کي تعميل لاءِ دجي.

76. ان کان پوءِ وري 2023-03-15 تي ان وڏي عوامي اهميت واري مسئلي تي چنڊچاڻ ڪندي، هيٺيون حڪم نامو پاس ڪيو ويو، جيڪو پڻ هتي نقل ڪجي ٿو.

09.02.2023 ۽ 02.03.2023 جي حڪمن جي تعميل ۾، معلوم ٿيو AAG 16.09.2021 تي نوٽيفڪيشن داخل ڪيو آهي "سنڌ رائٽ آف پارن ڪي مفت ۽ لازمي تعليم ايڪٽ، 2013" ۽ ضابطا، 2016 جي حوالي سان. 13.02.2020 nd2 اپيل نمبر 2017/32 ۾ منظور ڪيو ويو، جنهن ۾ اهڙي نوٽيفڪيشن جي هدايتن جي حوالي سان هدايتون جاري ڪيون ويون آهن؛ جڏهن ته، مٿين نوٽيفڪيشن جو پيراگراف ٻي صورت ۾، هن عدالت پاران ڏنل هدايتن جي روح کي ظاهر ڪري ٿو، ريفريل آرڊر ۾، تنهنڪري سيڪريٽري (تعليم ۽ خواندگي کاتو) هن نوٽيفڪيشن کي ٻي نوٽيفڪيشن ڪندو ۽ مٿي ڏنل حڪم جي روح ۾ نئون نوٽيفڪيشن جاري ڪندو.

2. ان کان علاوه، فنانس ڊپارٽمينٽ جي طرفان، سکيا AAG 107 هائير سيڪنڊري اسڪولن جي (SNE s) جي حوالي سان تعميل رپورٽ پيش ڪئي آهي. اهڙو بيان ايڊيشنل سيڪريٽري (PDF) اسڪول ايجوڪيشن اينڊ لٽريسي ڊپارٽمينٽ، سنڌ حڪومت جي دستخط ڪيل تعميل رپورٽ سان پيش ڪيو ويو آهي، جنهن ۾ چيو ويو آهي ته فنانس ڊپارٽمينٽ کي اسڪول ايجوڪيشن ۽ لٽريسي ڊپارٽمينٽ کان اپ گريڊ ٿيل هائير سيڪنڊري اسڪول بابت SNE جون 111 تجويزون مليون آهن. سڀني تجويزن جو جائزو وٺڻ کان پوءِ، 107 اپ گريڊ ٿيل هائير سيڪنڊري اسڪولن تي غور ڪيو ويو ۽ SNE کي 912.255 ملين رپيا في سال جي مالي امداد ڏني وئي. جڏهن ته، چار هائير سيڪنڊري اسڪول اڳ ۾ ئي اپ گريڊ ڪيا ويا آهن ۽ گذريل مالي سال 2020-21 ۾ SNE مهيا ڪيا ويا آهن.

3. ان مطابق سيڪريٽري (فنانس)، سيڪريٽري (S&GAD)، سيڪريٽري، اسڪول ايجوڪيشن ۽ لٽريسي ڊپارٽمينٽ ۽ چيف سيڪريٽري سنڌ، اينڊر بجيٽ-2023 ۾ SNE(s) سان گڏ هائير سيڪنڊري اسڪولن جي بجيٽ ۽ اپ گريڊيشن کي يقيني بڻائيندو. - 24.

4. ايڊيشنل سيڪريٽري (PDF)، اسڪول ايجوڪيشن اينڊ لٽريسي ڊپارٽمينٽ، سنڌ حڪومت، پرائمري کان مڊل ۽ مڊل کان هائير سيڪنڊري اسڪولن جي اپ گريڊ ٿيل اسڪولن جي تفصيل سان شوڪاز نوٽيس جو جواب جمع ڪرايو آهي. لاڳاپيل هجڻ جي ڪري، اهڙيون تفصيلون هتي هيٺ ڏجن ٿيون؛

ايس # ضلعي پرائمري اسڪول تائين

مڊل اسڪول مڊل اسڪول تائين

هائير اسڪول هاءِ اسڪول کان هاءِ اسڪول

ٿانوي اسڪول

01 ڪراچي سينٽرل 10 07

02 ڪراچي ملير 21 23 02

03 ڪراچي ڪماري 08 04

04 ڪراچي ڏکڻ 07 08

05 ڪراچي ويسٽ 12 24 02

06 ڪراچي اوڀر 11 09

07 ڪراچي ڪورنگي 13 21 02

08 حيدرآباد 16 12

09 ٺٽي ايم خان 14 14 00

10 ٽنڊوالهيار 10 07 01

- 11 بدین 02 07 09
- 12 نٿو 01 04 14
- 13 سجاوڻ 00 07 14
- 14 چامشورو 01 07 21
- 15 مٽياري 02 15 10
- 16 دادو 01 39
- 17 ميرپورخاص 02 10 12
- 18 ٿرپارڪر 02 11 30
- 19 عمرڪوٽ 02 23 47
- 20 شهيد بينظير آباد 02 20 32
- 21 سانگهڙ 02 16 19
- 22 نوشهروفيروز 02 23 23
- 23 سکر 03 14 18
- 24 خيرپور 03 16 36
- 25 گهوٽڪي 02 14 13
- 26 لاڙڪاڻو 01 29 30
- 27 قمبر 02 17 16
- 28 شڪارپور 01 14 25
- 29 جيڪب آباد 01 24 29
- 30 ڪشمور 01 11 18
- ڪل 40 438 577

5. ان مطابق، سيڪريٽري اسڪول ايجوڪيشن ۽ لٽريسي ڊپارٽمينٽ اهڙي سمري فنانس ڊپارٽمينٽ ڏانهن موڪليندو ۽ فنانس ڊپارٽمينٽ کي يقيني بڻائيندو ته سڀئي (SNE(s) ان مطابق منظور ٿيل آهن. اهو ذڪر ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته وڌندڙ آبادي جي ڪري سنڌ ۾ ٻارن جي گهٽتائي جو تناسب خطرناڪ آهي ۽ (SNE(s) جي منظوري کي مالي اثرن جي بنياد تي روڪي نٿو سگهجي ڇو ته اسڪولي تعليم سنڌ صوبي جو آئيني فرض آهي. ؛ تنهن هوندي به، مختلف منصوبن ۾ ٻين خرچن کي گهٽائي سگهجي ٿو، تنهن ڪري، هن عذر تي، هن سنگين مسئلي کي اڻڄاتل طور تي اجازت نه ٿو ڏني سگهجي، ان ڪري غير تعميل مجرمين کي توهين جي ڪارروائي لاءِ بي نقاب ڪري سگهجي ٿو.

6. هائير سيڪنڊري اسڪولن مان سبجڪٽ اسپيشلسٽ، سينيئر سبجڪٽ اسپيشلسٽن جي شفٽ ڪرڻ جي حوالي سان، هي ڪورٽ اڳ ۾ ئي سيڪريٽري اسڪول ايجوڪيشن ۽ لٽريسي ڊپارٽمينٽ کي هدايت ڪري چڪي آهي ته ان ڳالهه کي يقيني بڻائي ته اهڙن (SNE(s) کي هائير سيڪنڊري اسڪولن مان ٻيهر حاصل ڪيو وڃي ۽ ڪم کي آسان بڻائي سگهجي. هائر سيڪنڊري اسڪولن جا جن ۾ مڪمل تدريسي فيڪٽري هجي.

7. درخواستگذارن احتجاج ڪيو ته عمرڪوٽ ضلعي ۾ هڪ به گرلز هائير سيڪنڊري اسڪول ناهي ۽ نه ئي اسڪول کاتي پاران تعليم ۽ خواندگي واري صوبائي وزير جي ضلعي ۾ گرلز مڊل، هاءِ ۽ هائير سيڪنڊري اسڪولن جي غير موجودگيءَ جو صحيح اندازو لڳايو ويو آهي. ان مطابق سيڪريٽري اسڪول ايجوڪيشن اينڊ لٽريسي ڊپارٽمينٽ ڪميٽيون جوڙيندو ۽ چيو ته ڪميٽيون گرلز اسڪولن کي پرائمري سطح کان هائير سيڪنڊري اسڪولن تائين اپ گريڊ ڪرڻ لاءِ تجويز ڪنديون ۽ ان سان گڏوگڏ سنڌ صوبي اندر مردم شماري موجب چوڪرين جي تناسب کي نظر ۾ رکندي نوان اسڪول قائم ڪرڻ جي تجويز ڏيندا. ان سلسلي ۾ تعميل جي رپورٽ بغير ناکامي جي هڪ مهيني اندر داخل ڪئي ويندي.

6. هائير سيڪنڊري اسڪولن مان سبجڪٽ اسپيشلسٽ، سينيئر سبجڪٽ اسپيشلسٽن جي شفت ڪرڻ جي حوالي سان، هي ڪورٽ اڳ ۾ ئي سيڪريٽري اسڪول ايجوڪيشن ۽ لٽريسي ڊپارٽمينٽ کي هدايت ڪري چڪي آهي ته ان ڳالهه کي يقيني بڻائي ته اهڙن (SNE (S کي هائير سيڪنڊري اسڪولن مان ٻيهر حاصل ڪيو وڃي ۽ ڪم کي آسان بڻائي سگهجي. اعليٰ ثانوي اسڪولن جو مڪمل تدريسي فيڪٽري آهي.

7. درخواستگذارن احتجاج ڪيو آهي ته عمرڪوٽ ضلعي ۾ هڪ به گرلز هائير سيڪنڊري اسڪول ناهي ۽ نه ئي اسڪول کاتي پاران تعليم ۽ خواندگي واري صوبائي وزير جي ضلعي ۾ گرلز مڊل، هاءِ ۽ هائير سيڪنڊري اسڪولن جي غير موجودگيءَ جو صحيح نوٽيس ورتو ويو آهي. ان مطابق سيڪريٽري اسڪول ايجوڪيشن اينڊ لٽريسي ڊپارٽمينٽ ڪميٽيون جوڙيندو ۽ چيو ته ڪميٽيون گرلز اسڪولن کي پرائمري سطح کان هائير سيڪنڊري اسڪولن تائين اپ گريڊ ڪرڻ لاءِ تجويز ڪنديون ۽ ان سان گڏوگڏ سنڌ صوبي اندر مردم شماري موجب چوڪرين جي تناسب کي نظر ۾ رکندي نوان اسڪول قائم ڪرڻ جي تجويز ڏيندا. ان سلسلي ۾ تعميل جي رپورٽ بغير ناکامي جي هڪ مهيني اندر داخل ڪئي ويندي.

20.04.2023 تي اچڻ لاءِ. اڳوڻو حڪم هن درخواست جي خاتمي تائين فيلڊ ۾ رهندو.

77. ان کان پوءِ، تازو، 2-4-2023 تي، سيڪريٽري تعليم ۽ خواندگي کاتو، سنڌ حڪومت، هڪ واضح بيان داخل ڪيو آهي، جنهن ۾ چيو ويو آهي ته هن عدالت پاران ڏنل حڪم بعد، ۽ هڪ اهم اسڪولن جي اپ گريڊيشن جي حوالي سان ترقي جي مقدار ڪئي وئي آهي، ۽ مجموعي طور تي ”491 اسڪولن“ کي سڄي صوبي ۾ اپ گريڊ ڪيو ويو آهي، جن کي هيٺين ٻيهر پيش ڪيل، سيڪريٽري تعليم ۽ خواندگي کاتي جي آخري پيراگراف مان ڏسي سگهجي ٿو، مٿي ڏنل تعميل رپورٽ، پڻ خلاصي مان. اهڙي مقصد لاءِ تيار ڪيل ٽيبل؛

”انهي لاءِ، معزز عدالت کي عاجزيءَ سان گذارش آهي ته اسڪولن جي اپ گريڊيشن جي حوالي سان مڊل/ايليمينٽري کان هاءِ اسڪولن ۽ هاءِ اسڪولن کي هائير سيڪنڊري اسڪولن سميت SNE (نون) 24-2023 تائين اپ گريڊ ڪرڻ جي تجويز اسڪول ايجوڪيشن اينڊ لٽريسي ڊپارٽمينٽ پاران تيار ڪئي وئي هئي. ۽ فنانس ڊپارٽمينٽ ۾ جمع ڪرايو. فنانس ڊپارٽمينٽ پاران پڻ غور ڪيو ويو / اتفاق ڪيو ويو، مطابق ۽ اهڙي تعميل رپورٽ اڳ ۾ ئي فنانس ڊپارٽمينٽ پاران پيش ڪئي وئي آهي. معزز عدالت آڏو. (ڪاپيون پرچم / الف جي طور تي ڳنڍيل آهن)”

سنڌ ۾ اپ گريڊ ٿيل اسڪولن جي حوالي سان خلاصو

#S علائقي جو نالو پرائمري کان ايليمينٽري ايليمينٽري کان هاءِ هاءِ کان هاءِ

ثانوي ڪل

1 ڪراچي 0 36 13 49

2 حيدرآباد 75 16 31 122

3 ميرپورخاص 111 30 20 161

4 شهيد بينظير آباد 22 9 25 56

5 سکر 26 14 34 74

6 لاڙڪاڻو 9 0 20 29

جي ڪل:- 243 105 143 491

ضلعی عدالتن جو ڪردار

78. C.P.No.D-1817/2016 وغيره ۾ هن عدالت ضلعي جي عدالتن جي ڪردار کي واضح ڪندي اسڪولن/ڪاليجز جي مناسب ڪم جي نگراني لاءِ هيٺيون حڪم جاري ڪيو:

اها عجيب ڳالهه آهي ته پنجن سالن کان واضح هدايتن جي باوجود ڪابه تصديق / خدمتون بلوري ڪميشن بورڊ کي نوٽيفڪيشن ڪيو ويو آهي جيتوڻيڪ سپريم ڪورٽ جون هدايتون به مٿي ڄاڻايل خط ۾ ڏنل آهن. اهو، بنيادي طور تي، نه ماهي جي سنجيدگي کي ظاهر ڪري ٿو جيڪو تعليم جي تباهي واري نظام کي ڪلهي تي رکي ٿو. ان کان علاوه، سيڪريٽري جي تجويز ته "تعليم ۽ خواندگي واري وزير کي ان جو چيئرمين بڻايو وڃي" ظاهري طور تي صحيح نه آهي ۽ نه ئي ان سلسلي ۾ نظر اچي ٿو جنهن لاءِ اهڙي بورڊ لاءِ زور ڏنو ويو هو. جنهن انداز ۾ سپريم ڪورٽ ۽ ان ڪورٽ جي هدايتن باوجود معاملو لٽڪيل رکيو ويو آهي، اهو قابل تحسين نه آهي، بلڪه اها ڳالهه وري ٻڌائي ٿي ته لاڳاپيل ٽرين کي تباهه ٿيل تعليمي نظام جي سڌاري ۾ ڪيتري دلچسپي آهي. اهو شامل ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته بورڊ جي ڪردار ۽ اهميت (تصديق) کي وڌيڪ تصديق جي ضرورت ناهي جيئن ته اڳ ۾ ئي تفصيلي آهي، جڏهن ته، 20.09.2019 جي آرڊر جي پيرا 13 جو حوالو ڏيڻ مناسب هوندو، جيڪو هي آهي:-

13. جدا ٿيڻ وقت اسان افسوس سان شامل ٿا ڪريون ته هڪريڊيٽيشن بورڊ جيتوڻيڪ سپريم ڪورٽ جي فيصلي جي اعلان کان پوءِ قائم ٿيو هو پر ان جو صرف نوٽيفڪيشن جاري ڪيو ويو (22 نومبر 2016) جيڪو پڻ.

هن عدالت کي هٽائڻ کان پوءِ اڃا تائين ڪم نه ڪيو ويو آهي. جنهن جو مقصد هر نوٽيفڪيشن ۾ تعليم جي تقريبن سڀني شعبن کي شامل ڪري ٿو:-

هڪ پرائمري، ايليمينٽري، ثانوي، اعليٰ ثانوي ۽ ڪاليج جي سطح تي تعليمي خدمت جي موثر ترسيل لاءِ اسٽينڊنگ آپريٽنگ طريقڪار جي بنياد تي معيار جي ضمانت ۽ تصديق جو نظام ٺاهيو.

ب. تعليمي ادارن پاران پيش ڪيل تعليم جي معيار کي يقيني بڻائڻ اهم ڪارڪردگي اشارن جي بنياد تي موثر اندروني ۽ بيروني عملن جي ذريعي نتيجن ۽ اثر تي ڏيکارڻ.

ج. معيار جي ضمانت واري فريم ورڪ جي بنياد تي خدمتن جي تصديق واري ترسيل جيئن نصاب، ڪلاس روم جو جائزو، سالياني اندروني بيروني امتحان ۽ استاد جي تياري وغيره.

ڊي. معياري خدمتن جي فراهمي کي يقيني بڻائڻ لاءِ ڪلاس روم جو جائزو خارجي امتحان ۽ تشخيص،

e. اسڪولن/ڪاليجز جي تعليم کاتي ۽ ان جي لائينن ڊپارٽمينٽن جي ڪارڪردگي مانيٽر ڪريو جن ۾ ڊائريڪٽوريٽ آف ڪريڪيولم، اسيسمينٽ اينڊ ريسرچ، صوبائي انسٽيٽيوٽ آف ٽيچر ايجوڪيشن، ريفارم سپورٽ يونٽ، سنڌ ايجوڪيشن فائونڊيشن، سنڌ ٽيچر ايجوڪيشن ڊولپمينٽ اٿارٽي، سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ ۽ ڊائريڪٽوريٽ آف اسڪول شامل آهن. ڪاليج جي تعليم ۽ انهن جي هم آهنگي.

f. پروفیشنلزم ۽ احتساب جي پائيدار ثقافت کي يقيني بڻايو وڃي.

ان حساب سان، ايڪريڊيشن بورڊ جي نوٽيفڪيشن ۽ مناسب ڪم ڪرڻ تائين، ضلعي سطح تائين، اسان کي اهو معلوم ٿئي ٿو ته اهو مناسب ٿيندو ته مانيٽرنگ لاءِ ضلعي ۽ سيشن ججن کي شامل ڪيو وڃي.

/ نگراني جو مقصد. ان ڪري اسان هدايت ڪريون ٿا ته هر ضلعي ۾ سيڪاريل ڊسٽرڪٽ اينڊ سيشن جج ضلعي سطح تي هڪ ڪميٽي جوڙيندو جنهن ۾ ڊپٽي ڪمشنر، ڊائريڪٽر اسڪولز ۽ ٽن ٻين ميمبرن تي مشتمل هوندو جنهن ۾ صدر ڊسٽرڪٽ بار ايسوسيئيشن مانيٽرنگ جو مقصد هوندو.

i. سرڪاري شعبي جي اسڪولن/ ڪاليجن جو مناسب ڪم، بشمول سنڌ ايجوڪيشن فائونڊيشن اسڪول سندن دائري اندر؛

ii. عملي جي حاضري؛

iii. فنڊ جي استعمال؛

iv. ڪنهن به حددخلي يا حددخلي اسڪولن جي ملڪيت/ عمارت؛

v. ڪنهن به ڪنڊ کان اسڪولن/ڪاليجز جي انتظاميا کي ايڏا يا اثر، جيڪڏهن ڪو هجي.

ضلعي ۽ سيشن جج هر مهيني جي هر موزون ڏينهن تي هڪ اجلاس سڏائي رپورٽون پيش ڪيون وينديون ۽ بحث مباحثو ڪيو ويندو ۽ جيڪڏهن اهو معلوم ٿئي ٿو ته فنڊن جي غلط استعمال، حددخلين، اثر رسوخ يا اسڪول انتظاميا کي هراسان ڪرڻ وغيره جي شڪايت ملي ٿي ته ضلعي ۽ سيشن جج. قانون جي مطابق ضروري ڪارروائي شروع ڪرڻ لاءِ لاڳاپيل ٽه ماهي کي معاملي جي رپورٽ ڪرڻ ۽ ضروري آرڊر پاس ڪرڻ جو مجاز هوندو. ان کان علاوه سيڪاريل ڊسٽرڪٽ اينڊ سيشن جج به مئجسٽريٽ کي هدايت ڪندو

اوچتو دورو ڪرڻ لاءِ بي ترتيب يا ڪا شڪايت. مهينا رپورٽون هن عدالت جي MIT ذريعي موڪليون وينديون جيڪي الڳ الڳ رڪارڊ رکنديون.

تعليمي سڌارا اقبال حسين دراني جي سربراهي ۾

79. سوٽ نمبر 1243 آف 2015 م، هن عدالت 20-03-2020 تي هيٺ ڏنل حڪم جاري ڪيو: -

”6. ريفريل نقصن جي تعصب کان سواءِ، ڪميٽي جي نوٽيفڪيشن کي پليڪار ڪجي ٿو. اهو شامل ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته اهو هميشه "TORS" آهي جيڪو "ڪميٽي" جي "ڪم ڪندڙ ميدان" جي حدن جي وضاحت ڪري ٿو، تنهن ڪري، حتمي.

نوٽيفڪيشن ۾ ذڪر ڪيل "ToRs" هيٺ ڏنل آهن: -

- i) سرڪاري شعبي جي تعليمي نظام ۾ سڌارو آڻڻ لاءِ پاليسي تيار ڪرڻ؛
- ii. سرڪاري شعبي ۾ جديد تعليمي نظام متعارف ڪرائڻ کي يقيني بڻائڻ؛
- iii. پبلڪ سيڪٽر يونيورسٽين ۾ بلوم جي ٽيڪسونومي اسٽيج تي ٻڌل پاليسي لاڳو ڪرڻ؛

iv. سنڌ هاءِ ڪورٽ جي MIT ذريعي ٽه ماهي تعميل رپورٽ پيش ڪرڻ؛

v. پيرا نمبر 5 جي تعميل ۾، وڌيڪ ضروري ڪارروائي لاءِ سيڪريٽري ڪاليجز ايجوڪيشن ۽ سيڪنڊري اسڪول ايجوڪيشن کي هدايتون جاري ڪري سگهجن ٿيون.

7. مٿي ڏنل "ToRs" کي ٿورڙي وسيع ڪرڻ جي ضرورت آهي، جنهن کي مان سمجهان ٿو ته چيف سيڪريٽري ان جي تعريف ڪندو.

"بهتريءَ لاءِ پاليسيون ٺاهڻ" يقيناً "ٻئي مدي" کي ڏيکيندي، ٽيڪسٽ بورڊ پاران 12 هين ڪلاس تائين آن لائن نصاب متعارف ڪرائڻ ۽ ڪاليج ۽ يونيورسٽي جي تعليم جي سطح لاءِ ڊجيٽل ايپليڪيشنون، جيئن جديد دنيا ۾ ڪيو پيو وڃي، جيڪو پڻ خاندانن جي شاگردن جي مدد ڪندو. مستقل رهائش نه هجڻ ڪري شرطن ۾ "غير رسمي تعليمي بورڊ" جي فعال شموليت ۽ ڪم ڪرڻ پڻ شامل هوندو. هي ڪميٽي لازمي تعليم ايڪٽ 2013 جي تعميل ۾ صرف تعليمي ماهرن تي مشتمل "تعليمي ڪائونسل" کي به يقيني بڻائيندي.

8. "ToRs" جو ٽيون اصطلاح، اميد آهي ته، پنهنجي حقيقي مقصد کي پورو ڪندو، يعني تعليم جي "نجي ۽ سرڪاري" شعبن جي وچ ۾ تعليم جي معيار جي وچ ۾ فرق کي گهٽائڻ. سڀني عوامي تعليمي نظامن کي پنهنجي موجوده نصاب (es) جو جائزو وٺڻو پوندو ۽ ان کي بلوم ٽيڪسونومي جي مطابق آڻڻو پوندو.

9. حتمي ٿي او آر ۾ شق-7 جي شموليت تعليم جي اسڪول ۽ ڪاليج جي سطح جي وچ ۾ درجه بندي جو اعتراف آهي. شق 7 جي مطابق، لاڳاپيل سيڪريٽرين کي هدايتون پڻ جاري ڪيون ويون آهن، تنهنڪري اهڙي پوزيشن جو وڌ کان وڌ فائدو حاصل ڪرڻ لاءِ، اهو شامل ڪرڻ ضروري آهي ته اسڪول جو تعليمي نظام 12 سالن جي تعليم تي مشتمل هوندو جيئن ٻين سڀني صوبن ۾ عمل ۾ آهي. لاڳاپيل ٽه ماهي پڻ بيچلر ۽ ماسٽر ڊگري جي حوالي سان ڏنل هدايتن جي صحيح تعميل کي يقيني بڻائيندو.

10. چيف سيڪريٽري سنڌ هن ڪميٽي کي تمام ضروري لاجسٽڪ سپورٽ فراهم ڪرڻ کي يقيني بڻائيندو، خاص طور تي چيئرمين، جنهن ۾ فنانس به هجي، فراهم ڪيو ويندو. اهڙي هدايت سيڪريٽري فنانس ۽ سيڪريٽري جنرل ايڊمنسٽريشن کي جاري ڪئي ويندي. سيڪريٽري (G.A.) سروسز ۽ جنرل ايڊمنسٽريشن ڊپارٽمينٽ ڪميٽي جي چيئرمين کي لاجسٽڪ مدد فراهم ڪندو. ڪميٽي هن عدالت جي MIT ذريعي پيش رفت رپورٽ پيش ڪندي. سڪيل چيئرمين ٻين صوبن جي يونيورسٽين جو دورو ڪرڻ جو اهل هوندو ۽ ضرورت موجب ميمبرن سان گڏ.

11. فنانس سيڪريٽري گذريل پنجن سالن ۾ مختص ڪيل ۽ جاري ڪيل غير رسمي اسڪولن جي مڪمل بجيٽ پيش ڪندو. ان کان علاوه گذريل پنجن سالن ۾ لائبريرين جي بجيٽ تعليم جي شعبي سان گڏوگڏ ثقافت ۽ لوڪل گورنمينٽ کي ڏني وئي. ڊائريڪٽر لائبرري ثقافت کاتي ايندڙ تاريخ تي حاضري پريندا. چيف

سيڪريٽري جو فوڪل پرسن تعليمي سطح تي لائبريرين جا دورا ڪري ايندڙ تاريخ تي رپورٽ پيش ڪندو.

12. اڳوڻي هدايتن ذريعي، چيف سيڪريٽري سنڌ کي هدايت ڪئي وئي ته ڪائونسل کي لازمي تعليم ايڪٽ 2013 جي نوٽيفڪيشن کي يقيني بڻائي. اهو پاسو نوٽيفڪيشن ڪميٽي پاران غور ڪيو ويندو ۽ ٽي او آر جي اصطلاح-IV ۾ تعميل جي تفصيل يا ٻي صورت ۾ شامل هوندو.

80. ان حوالي سان ڊاڪٽر اقبال حسين دراني جي سربراهيءَ ۾ هڪ ڪميٽي سمورن اسٽيڪ هولڊرز جي پريپور ڪوششن کان پوءِ رپورٽ پيش ڪئي، جيڪا سڄي سنڌ ۾ پرائمري کان يونيورسٽي سطح تائين تعليم جي موجوده صورتحال جي مڪمل تصوير آهي. هن رپورٽ جي روشني ۾ عدالت هيٺ ڏنل حڪم جاري ڪيو:

”صوبي ۾ سرڪاري تعليم جي شعبي ۾ سنگين خامين کي ڏسندي، هن عدالت سنڌ جي چيف سيڪريٽري کي هدايت ڪئي ته هو اڳوڻي وفاقي سيڪريٽري ڊاڪٽر اقبال حسين دراني جي صدارت هيٺ اعليٰ اختيارن جي نوٽيفڪيشن ڪميٽي جوڙي، ته جيئن ڪو اهڙو ڪم هجي، جيڪو مدد ڪري سگهي. حاصل ڪرڻ ۾ عوامي تعليمي نظام جو مطلب ڇا هو. اها ڳالهه قابل تعريف آهي ته حڪومت هن عدالت جي حڪمن کي ساراهيو. سنڌ حڪومت سرڪاري شعبي ۾ تعليم جي معيار کي بهتر بڻائڻ لاءِ ڪميٽي ۽ ذيلي ڪميٽي جي قيام جو نوٽيفڪيشن جاري ڪري ڇڏيو. مان ان حقيقت کان آشنا آهيان ته ”قلعا هڪ ڏينهن ۾ نه ٺهن ٿا“ ۽ نه ئي ٽنڌڙ نظام کي ڏينهن ۾ نئين سر ترتيب ڏئي سگهجي ٿي، پر صحيح منصوبابندي ۽ ان تي صحيح عملدرآمد ئي سڌاري ۽ سڌاري جو واحد رستو آهي. ان ۾ وڌيڪ شامل ڪرڻ جي قابل آهي ته اهڙي قائم ڪيل ڪميٽي، پهريون ڀيرو، سڀني اسٽيڪ هولڊرز کي شامل ڪيو ويو ۽ جيتوڻيڪ ”حتمي رپورٽ“ تيار ڪرڻ لاءِ تعليمي ماهرن / ماهرن جي مدد ورتي وئي ته جيئن فقدان کي ڳولي سگهجي ۽ انهن کي ختم ڪرڻ جا طريقا. ساڳيو ڊاڪٽر اقبال حسين دراني جي سربراهي ۾ تعليمي ڪميٽي ۽ ذيلي ڪميٽين جي ڪوششن کي ساراهيو ويو، حتمي رپورٽ 26.03.2021 تي پيش ڪئي وئي. ”اعتراف“، تفصيلي اهڙي حتمي رپورٽ ۾، لاڳاپيل هجڻ جي ڪري، بنيادي طور تي، ان جي پسمنظر ڏيکاريندي، ٽي او آر جي حوالي سان حوالو ڏنو ويو آهي: -

ڪنهن به پاليسي دستاويز تي ڪم ڪرڻ هميشه ٽيڪس ڏيڻ وارو ڪم هوندو آهي ۽ بلاشڪ هن گهڻ سطح تي تعليمي سڌارن واري ايجنڊا جي ترقي متنوع ۽ پرعزم پيشه ور ماهرن جي ٽيم کان سواءِ ممڪن نه هئي، جن تجزيي کي آگاهي ڏيڻ لاءِ پس منظر جا پيپر ۽ ٻيا ڪميشن ٿيل ان پٽ تيار ڪيا. اسان ڪور ڪميٽي جي ميمبرن، ذيلي ڪميٽين جي چيئرمينن ۽ ميمبرن جا ٿورائتا آهيون.

ذيلي ڪميٽين رپورٽ جي چڪر جي سڀني مرحلن تي هدايت ۽ مدد مهيا ڪرڻ ۽ آخر ۾ تنهنڪ پيس تيار ڪرڻ ۾ اهم ڪردار ادا ڪيو. اسان ان جي ميمبرن مان هر هڪ کي سندن وقت، توانائي ۽ جوش لاءِ شڪر ڪرڻ چاهيندا. ذيلي ڪميٽيءَ جي چيئرمين ڊاڪٽر المينا پراڻن، محترم احمد بخش ناريجو، محترم باقر عباس نقوي، ڊاڪٽر سعيد الدين، ڊاڪٽر عبدالقدير راجپوت، ڊاڪٽر مدد علي شاهه، ڊاڪٽر محمد ميمڻ جا خاص ٿورا مڃيا. ڊاڪٽر شيرين ناريجو، ڊاڪٽر پروين منشي، محترم عبدالڪبير قاضي ۽ ڊاڪٽر سروش لودي.

ماهرن پينل جي ميمبرن جن ۾ پروفيسر ڊاڪٽر محمد ميمڻ، ڊاڪٽر فوزيه خان، مسٽر اسدالله ابڙو، پروفيسر ڊاڪٽر طيبه ظريف ۽ رپورٽ ڪنسلوڊيشن ٽيم جا خاص شڪرگذار آهن. محترم عامر لطيف صديقي صاحب، محترم زاهد عباس جتوئي صاحب ۽ محترم مبشر مرزا صاحب. اسان هن رپورٽ کي ترتيب ڏيڻ ۾ سهولت ۽ سهڪار فراهم ڪرڻ تي تعليم ۽ خواندگي کاتي جي سيڪريٽري جناب احمد بخش ناريجو جا ٿورائتا آهيون.

هن رپورٽ جا هدايت وارا اصول سنڌ جي معزز هاءِ ڪورٽ پاران ڏنل اصطلاحن جي حوالن مان نڪتل آهن. اسان معزز عدالت جا ٿورا ٿورا آهيون جيڪي مختلف ڪارروائي دوران مهيا ڪيل رهنمائي ۽ سهڪار تي.

2. ”بيڪ گرائونڊ“، رپورٽ ۾ تفصيل سان، ان حقيقت جي تصديق ڪري ٿو ته سرڪاري تعليمي نظام کي سڌارڻ/ ان جي سڌاري لاءِ جامع ڪم جي ضرورت آهي. ساڳيو (رپورٽ) هن ريت آهي: -

سنڌ هاءِ ڪورٽ ۾ 2020-11-23 ۽ 11.1.2021 تي پيش رفت رپورٽون جمع ڪرائڻ کانپوءِ رپورٽ ۽ نظرثاني ڪميٽين ذيلي ڪميٽين جي باقي پنج رپورٽن کي حتمي شڪل ڏني. سڀني 11 ذيلي ڪميٽين جون رپورٽون؛ ابتدائي ننڍپڻ جي تعليم (ECE)؛ ابتدائي تعليم (ڪلاس I-VIII)؛ ثانوي ۽ اعليٰ ثانوي تعليم (ڪلاس IX-XII)؛ اسڪول جا امتحان (ڪلاس IX-XII)؛ اعليٰ تعليم؛ ٽيڪنيڪل ۽ ووڪيشنل تعليم؛ استادن جي تعليم ۽ مسلسل پيشه ورانه ترقي؛ خانگي تعليم؛ غير رسمي/ بالغ تعليم؛ پبلڪ پرائيوٽ پارٽنرشپ (پي پي پي) ۽ لائبريريون، لاڳاپيل ذيلي ڪميٽين جي چيئرمين پاران دستخط ڪيا ويا آهن (ضميمه-I). رپورٽون ٿي چڪيون آهن

خاص طور تي معزز عدالت جي حڪمن جي حوالي سان مڪمل طور تي جانچيو ويو.

پاڪستان، عام طور تي، تعليم جي شعبي ۾ پهچ، معيار ۽ گورننس جي ڊگهي عرصي کان بحران جو شڪار رهيو آهي. سنڌ، جيڪا ڪنهن زماني ۾ تعليم ۽ سکيا جي اشارن ۾ پرچم بردار هئي، ملڪ جي ٻين صوبن جي پيٽ ۾ ان کان به وڌيڪ بگڙيل تعليمي بحران کي منهن ڏيڻ ۾ ڪا به رعايت نه رکي آهي. 18هين آئيني ترميم کانپوءِ تعليم پاليسي، پلاننگ ۽ ان تي عملدرآمد جو صوبائي باب بڻجي ويو آهي. صوبائي حڪومت سنڌ ۾ تعليم جي شعبي ۾ پهچ، معيار ۽ گورننس جي صورتحال کي تبديل ڪرڻ جي لاءِ قانون سازي، پاليسي ۽ منصوبابندي ۽ مالي وسيلن کي وڌائڻ وغيره جي حوالي سان ڪيترائي سڌارا ۽ شروعات متعارف ڪرايا آهن، پر هڪ ڏهاڪي کان پوءِ به سنڌ ۾ تعليم جي شعبي ۾ بهتري آئي آهي. صوبائي مضمون ۽ ان کان پوءِ صوبائي حڪومت پاران تعليم جي شعبي ۾ ڪيل ڪوششون، هر ذيلي شعبي ۽ موضوعي علائقن ۾ بهتري لاءِ گهڻو ڪجهه ڪرڻ جي خواهش آهي.

سنڌ هاءِ ڪورٽ جي هدايتن تي پڻ سنڌ ۾ سرڪاري شعبي جي تعليم جي مسلسل خراب ٿيڻ واري صورتحال تي ڳڻتي جو اظهار ڪندي صوبائي حڪومت هڪ ڪميٽي جوڙي جنهن ۾ کاتن جي سربراهن، يونيورسٽين، بورڊز، لاڳاپيل ادارن ۽ تعليمي ماهرن تي ٻڌل ڪميٽي جوڙي وئي. عوامي تعليم جي شعبي ۾ بهتري آڻڻ لاءِ پاليسي جوڙي. ڪميٽي سنڌ ۾ تعليم جي شعبي سان لاڳاپيل لاڳاپيل اسٽيڪ هولڊرز تي غور ڪرڻ لاءِ ڪميونٽي جي مختلف طبقن ۽ سماج جي نمائندگي کي اپنائڻ / وڌائڻ ذريعي وسيع مشاورت ڪئي. صوبائي تعليمي پاليسي جو فريم ورڪ ٺهڻ لاءِ اتفاق راءِ جوڙيو پيو وڃي جنهن جي بنياد تي؛ ذيلي شعبو ۽ موضوعي علائقن يعني (Early Childhood Education (ECE)؛ ابتدائي تعليم (ڪلاس I-VIII)؛ ثانوي ۽ اعليٰ ثانوي تعليم (ڪلاس IX-XII)؛ اسڪول جا امتحان (ڪلاس IX-XII)؛ اعليٰ تعليم؛ ٽيڪنيڪل ۽ ووڪيشنل تعليم؛ استادن جي تعليم ۽ مسلسل پيشه ورانه ترقي؛ خانگي تعليم؛ غير رسمي/ بالغ تعليم؛ پبلڪ پرائيوٽ پارٽنرشپ (پي پي پي) ۽ لائبريريون. هر ذيلي شعبو مختلف موضوعن جي حوالي سان ترتيب ڏئي ٿو جهڙوڪ نظر، رسائي، برابري، معيار، انتظام ۽ گورننس، تصديق ۽ سرٽيفڪيشن، اداري تعاون ۽ نيٽورڪ ۽ ٽيڪنالاجي جي انضمام.

بلوم جي تعليمي مقصدن جي ٽيڪسونومي (ياد رکڻ، سمجهڻ، لاڳو ڪريو، تجزيو ڪريو، اندازو ڪريو، ٺاهيو) سان گڏ هڪ ميٽرڪس جي ڪراس ڪٽنگ موضوعن (ضميمه-II)؛ ۽، 21 هين صديءَ جي سکيا واري فريم ورڪ سان گڏ

عام/ سماجي سکيا وارو فريم ورڪ؛ پائيدار ترقي جا مقصد 2030؛ چوٿين صنعتي انقلاب؛ صوبائي قانون (نصابي معيار، خانگي تعليم، SHEC، STEDA، PPP، مفت ۽ لازمي تعليم)؛ اسڪول ايجوڪيشن سيڪٽر پلان (2019-2024)؛ پاليسيون (ECCE, CPD, NFE)؛ استادن لاءِ قومي پيشه ورانه معيار؛ منصوبا (ADB اسسٽڊ اسڪول ايجوڪيشن پروجيڪٽ ۽ ٻيا)؛ ۽ قومي تصديق جا معيار استادن جي تعليم لاءِ، وغيره.

3. مٿين، بنيادي طور تي، ڏيکاري ٿو ته اهو (رپورٽ ڪم) صرف ابتدائي تعليم تائين محدود نه هو پر تعليمي ادارن جي سڀني قسمن (ن) کي ابتدائي چانڊ هوڊ ايجوڪيشن (اي سي اي) کان اعليٰ تعليم تائين، لائبريريون ۽ گڏوگڏ ٽيڪنيڪل ۽ ووڪيشنل تعليم جو جائزو ورتو ويو، جيڪو مان چونڊس، ائين جي آرٽيڪل 37 جو مطالبو هو/آهي. ڪميٽي جو ڪم پڻ ان جي ذيلي ڪميٽي (س) جو مقصد هو / اسان جي قوم کي تعمير ڪرڻ آهي ڇاڪاڻ ته "علم طاقت آهي. معلومات آزاد ٿي رهي آهي. تعليم ترقيءَ جو بنياد آهي، هر سماج ۾، هر خاندان ۾ (ڪوفي عنان). مان سمجهان ٿو ته ماضيءَ جي عيب تي ويهڻ عقلمندي ناهي پر ماضيءَ جي عيب تي روئڻ بجاءِ اصلاح تي ڪم ڪرڻ بهتر آهي. "جيڪو اڄ توهان ڪندا آهيو اهو توهان جي سڀاڻي کي بهتر بڻائي سگهي ٿو" (رالف مارسٽن). اهو ڪم واقعي ساراهه جوڳو آهي، تنهن ڪري ان کي اڄ جي دور جو حصو بڻائڻ جي ضرورت آهي، خاص ڪري اسان جي تعليمي نظام جي سڀني مرحلن مان نڪرندڙ طريقا.

4. رپورٽ ڏيکاري ٿي ته اسان جو تعليمي نظام يارنهن (11) ذيلي شعبن يا موضوعي علائقن تي مشتمل آهي. انهن مان هر هڪ کي ايگزيڪيوٽو سمري هيڊ هيٺ بيان ڪيو ويو آهي:-

5. ابتدائي ننڍپڻ جي تعليم (ECE) پري پرائمري تعليم کي اهم وسيلو تسليم ڪيو وڃي ٿو ته جيئن ٻار جو اسڪول يا ڪتابن سان لاڳاپو پيدا ڪري سگهجي. رپورٽ اي سي اي لاءِ مختلف پروگرامن ۽ پاليسين جي سڃاڻپ ۽ تعارف ڏيکاري ٿي، جيڪي جيتوڻيڪ گهربل نتيجا نه ڏئي سگهيا آهن، تنهن ڪري، اهڙي ذيلي شعبي سان معاملو ڪندي رپورٽ هيٺ ڏنل تجويز ڪيل آهي:-

"انهن چئلينجن کي منهن ڏيڻ لاءِ، رپورٽ سنڌ ۾ پبلڪ اسڪول سسٽم ۾ ECE لاءِ پاليسي سفارشون بيان ڪري ٿي؛ 2030 (i) تائين، سڀني سرڪاري پرائمري اسڪولن ۽ پوسٽ پرائمري اسڪولن جي پرائمري سيڪشنن ۾ ECE وسيلن سان گڏ اسڪول جي بنيادي ڍانچي جي برابري ۽ مناسب فراهمي کي يقيني بڻائڻ، (ii) ڪچي ڪلاس کي تدريجي طور تي سڀني سرڪاري پرائمري اسڪولن ۽ پرائمري سيڪشنن ۾ ECE ۾ تبديل ڪيو ويندو. پوسٽ پرائمري اسڪول ۽ 2025 کان پوءِ ڪوبه "ڪچي" غير رسمي ڪلاس نه هوندو، ECE (iii) ۽/يا "ڪچي" شاگردن کي باضابطه طور داخل ڪيو ويندو ۽ G.R. نمبر مطابق جاري ڪيو وڃي، (iv) سکيا وارو مواد ۽ وسيلو مهيا ڪيا وڃن استادن ۽ شاگردن ٻنهي لاءِ ECE نصاب جي ضرورتن جي مطابق، ECE (v) ۾ تدريس لاءِ قابل ۽ وقف انساني وسيلن کي يقيني بڻائڻ

پبلڪ پرائمري اسڪولن ۽ سيڪشنز ۽ لاڳاپيل SNE لاءِ ECE انساني وسيلن کي بتدريج وڌايو ويندو، ECE (vi) استادن جا ڪورس متعارف ڪرايا ويندا ECE پاليسي، معيار ۽ نصاب جي مطابق، ECE (vii) جي پرڻي واري پاليسي جو پڻ نئين ECE مطابق جائزو ورتو ويندو. استادن جا ڪورس/سرٽيفڪيٽ، (viii) سڄي صوبي ۾ خاص ECE ڪورسز/سرٽيفڪيشن تائين مساوي پهچ کي يقيني بڻائڻ لاءِ مارڪيٽ جي طلب مطابق ۽ (ix) سنڌ ۾ ECCE پاليسي تي عمل درآمد لاءِ انٽر ڊپارٽمينٽل ڪميٽي جوڙي ويندي.

اي سي اي جي اهميت کان ڪير انڪار ڪري سگهي ٿو ڇو ته اهڙي عمر هڪ سپر اسٽرڪچر جو بنياد آهي، جنهن کي اڳي ”تربيات/ٽريننگ“ جي نالي سان سڃاتو ويندو هو، تنهن ڪري رپورٽ ۾ اي سي اي جو شامل ٿيڻ ان جي سنجيدگيءَ کي ظاهر ڪري ٿو ته ڪميٽيءَ جي مقرر ڪيل ڏانهن. .

6. ابتدائي تعليم (ڪلاس I-VIII) هي حصو ايڪٽ (ن) ۽ پاليسين جو تعداد ڏيکاري ٿو، تنهنڪري ائين جي آرٽيڪل A-25 جي معنيٰ ۾ ائيني ذميدارين کي پورو ڪرڻ لاءِ پاس ڪيو ويو جيڪو صرف ان صورت ۾ قابل تعريف ٿي سگهي ٿو جڏهن گهريل شيون مطمئن هجن. اهڙن سمورن مثبت قدمن جي تفصيل سان ڪميٽي ان نتيجي تي پهتي آهي:-

سنڌ ۾ تعليمي حاصلات جي سطح مجموعي طور تي گهٽ آهي، تعليم جي معيار بابت مسلسل خدشا آهن. شاگردن جي سکيا جا نتيجا، مختلف امتحانن ذريعي ٿيسٽ ڪيا ويا، مختلف گريڊن ۾، خراب آهن. ڪلاس روم ۾ تدريس گهڻو ڪري روت ياداشت واري طريقي کي استعمال ڪندي آهي، ٻارن جي وچ ۾ اعليٰ ترتيب واري سوچ پيدا ڪرڻ جو موقعو گهڻائي ٿي. ان جي باوجود، تعليم جي نتيجن ۾ ڪا خاص بهتري ظاهر نه ٿي آهي. جيستائين نظام لاڳو ڪرڻ جي صلاحيت نه رکي، منصوبابندي گهريل نتيجا نه ڏئي سگهندي. ذيلي ڪميٽي اهم چئلينجن جي نشاندهي ڪري ٿي جيئن سکيا لاءِ اهم اسڪول-سطح جي اجزا جي کوٽ جي ڪري سکيا جي سکيا واري عمل ۾ بلوم ٿيڪسونومي آف لرننگ بيهيوپرز جو استعمال نه ڪيو وڃي؛ غريب درس جي معيار؛ اسڪول کان ٻاهر ٻارن جو وڏو تعداد؛ گهڻ-گريڊ درس؛ پرائمري تعليم کان ٻاهر گهٽ اسڪول جي دستيابي؛ اسڪولن جي باقاعده مرمت ۽ سار سنڀال لاءِ گهٽ مالي رقم سان گڏ بنيادي سهولتن جي کوٽ؛ گهٽ شرڪت ۽ برقرار رکڻ؛ منصوبابندي لاءِ تعليمي ڊيٽا جي اڻپوري، ناقابل اعتبار ۽ گهٽتائي (عام طور تي سرڪاري شعبي جي اسڪول جي تعليم جي ڊيٽا موجود هوندي آهي)؛ گهٽ ڌيان طلب طرفي شروعات؛ GPI 1 کان گهٽ؛ شهري ڳوٺاڻن تفاوت؛ 5 ۽ 8 گريڊ ۾ ٻولي، رياضي ۽ سائنس ۾ واضح طور تي گهٽ ڪارڪردگي سان شاگردن جي گهٽ تعليمي ڪاميابي؛ تدريس جا طريقا اڪثر استادن تي ٻڌل هوندا آهن. استادن جي تعليمي پروگرامن کي پرڻي جي عمل ۾ ڪا به ترجيح نه ڏني وئي؛ جسماني سزا؛ تعليمي ماحول جي غير موجودگي؛ جي فراهمي لاءِ بجيٽ جي کوٽ اسڪولن ۾ درس تدريس جو مواد؛ استادن جي مسلسل پيشه ورانه ترقي جي کوٽ؛ ڊراپ آئوٽ کي گهٽائڻ لاءِ ڪو به منصوبو يا حڪمت عملي ناهي؛ ۽ اسٽريٽجڪ پلاننگ، ايم اينڊ اي، ۽ تحقيقي ڪمن کي انجام ڏيڻ لاءِ وقف يونٽ جي کوٽ. خالن ۽ چيلينجز جي بنياد تي، ذيلي ڪميٽي پاليسي سفارشون پيش ڪري ٿي جنهن ۾ پرائمري سطح کان اڳتي تعليم تائين پهچ وڌائڻ، ملٽي گريڊ ٽيچنگ کي گهٽائڻ، ڊراپ آئوٽ ريشو کي گهٽائڻ ۽ غير معمولي سهولتون فراهم ڪرڻ سان گڏ باقاعده بجيٽ جي فراهمي لاءِ هڪ جامع پلان تيار ڪرڻ جي ضرورت آهي. مرمت ۽ سار سنڀال لاءِ. ڪميٽي سڄي تدريسي سکيا واري عمل لاءِ بلوم ٿيڪسونومي آف لرننگ بيهيوپرز استعمال ڪرڻ جي پڻ سفارش ڪري ٿي. ٻيون اهم سفارشون شامل آهن هڪ جامع مربوط ڊيٽابيس سسٽم جو قيام؛ هر سال تعليمي اشارن جي ڊيٽا گڏ ڪرڻ سان گڏوگڏ حقيقي وقت جي بنياد تي؛ شاگردن جي ٽريڪنگ IDS جو تعارف؛ ثبوت ملڻ لاءِ اسڪول جو بنيادي ڍانچو- سسٽم مان فالتو ڪمن کي ختم ڪرڻ ۽ سنگل روم اسڪولن کي به مضبوط ڪرڻ؛ قابل استادن جي شاندار پرڻي؛ استادن، هيڊ ٽيچرن ۽ منتظمين لاءِ مسلسل پروفيشنل ڊولپمينٽ فريم ورڪ؛ شاگردن جي نصاب کي مقامي ضرورتن ۽ عالمي رجحانن، جامع تعليم ۽ زندگيءَ جي صلاحيتن، صنفِي برابري، ثقافتي تنوع ۽ شهرت تي ڌيان ڏيڻ سان بهتر ڪيو ويندو؛ مناسب ٻولين ۾ نظر ثاني ٿيل نصاب جي بنياد تي درسي ڪتابن ۽ سکيا واري مواد جي فراهمي؛ استادن جي تعليم جو نصاب ۽ پروگرام شاگردن جي نصاب سان ٺهڪندڙ هوندا. اسڪول جي مخصوص شاگردن جي تشخيص ۽ رپورٽنگ سسٽم؛ تعليمي نظام ۽ عملدار جي ڪارڪردگي ۽ احتساب لاءِ انتظامي ميڪانيزم؛ بهتر ڪارڪردگي ۽ EMO ماڊل جي توسيع؛ مطالبن جي طرف حوصلا افزائي ڪئي ويندي؛ جسماني سزا کي روڪڻ لاءِ

ميديا جي آگاهي مهم، سنڌ جي جسماني سزا جي پابندي ايڪٽ 2016 جي مطابق؛ اسڪول کان ٻاهر ٻارن کي باضابطه تعليم جي وهڪري ۾ آڻڻ لاءِ مربوط حڪمت عملي؛ استادن جي تعليمي ادارن جي ظرفيت کي وڌائڻ لاءِ حڪمت عملي، مارڪيٽ جي طلب مطابق پيشه ور ۽ قابل استاد مهيا ڪرڻ؛ سروس ۾ استادن لاءِ CPD اسٽريٽجڪ پلان تي عملدرآمد؛ ۽ اسڪولن ۾ شامل تعليمي ماحول کي يقيني بڻائڻ.

7. مان ان حقيقت کان آگاهه آهيان ته جيستائين ان غلطي جي ڄاڻ ۽ اعتراف نه ڪيو ويندو، تيستائين ان جي دور ٿيڻ/درست ٿيڻ جو ڪو به امڪان ڪونهي. جيئن ته، ڪميٽي، پهرين نظر ۾، نه رڳو گهٽتائي محسوس ڪئي، پر ٻاهر نڪرڻ جي طريقن سان پڻ اڳتي آئي، ان ڪري، اهو يقين رکڻ جو وقت آهي ته ان شاء الله اهو ئي ميوو آڻيندو.

ٿانوي/ اعليٰ ثانوي تعليم (ڪلاس IX-XII)

ان لاءِ، ڪميٽي هڪ ڳولي ٿو: -

ذيلي ڪميٽي اسڪولن جي گهٽ تعداد جي ڪري گهٽ داخلا جي طور تي اهم چئلينجن جي نشاندهي ڪري ٿي. پراڻي انفراسٽرڪچر سان گڏ بجيٽ ۽ بيوروڪريٽڪ پابنديون؛ تدريس ۽ سکيا جي عمل ۾ ٽيڪنالاجي جي استعمال جي انضمام جي کوٽ؛ صنف، طبقو، صحت جي سطح تي تعليم تائين پهچ جي تفاوت؛ تعليمي مقصدن جي بلوم جي ٽيڪسونومي جي بنياد تي نصاب جو جائزو ورتو وڃي ٿو ۽ ان مطابق سڀني درسي ڪتابن جي تبديلي؛ چڱي طرح بيان ڪيل ۽ آساني سان سمجهڻ واري استادن جي رهنمائي جي غير موجودگي؛ تعليمي ستارن ۽ شروعاتن لاءِ CPD ميڪنزم جي غير موجودگي؛ غير موثر تعليمي منصوبه بندي؛ سڀني سطحن تي معيار جي ضمانت واري ميڪانيزم ۽ عمل جي غير موجودگي؛ ۽ ڪوبه حقيقي/جديد تشخيصي ٽيڪنڪ ۽ اوزار. ذيلي ڪميٽي اهم سفارشون پڻ پيش ڪري ٿي جن ۾ اسڪولن کي اپ گريڊ ڪرڻ لاءِ ڪافي سطح تي پوسٽ پرائمري اسڪولن جي تعداد ۾ اضافو شامل آهي؛ تعليمي ۽ انتظامي معاملن ۾ ٽيڪنالاجي کي گڏ ڪرڻ؛ استادن جي تربيت ۽ تربيت جي مڪمل ٿيڻ سان پروموشن کي ڳنڍڻ؛ معيار جي ضمانت لاءِ هڪ يونيفارم ۽ جامع پاليسي متعارف ڪرائڻ؛ موجوده اسڪولن جي بنيادي ڍانچي کي بهتر بڻائڻ؛ موجوده عملي کي منطقي بڻائڻ ۽ تشخيص جي تربيت لاءِ SESLOAF تربيت يافته استادن جي استعمال کي يقيني بڻائڻ.

8. اسڪول جا امتحان (ڪلاس IX-XII) امتحان، مان اصرار ڪندس، اهو ڄاڻڻ جو حتمي امتحان هو/آهي جيڪو واقعي پهچايو ويو آهي. بهرحال، اهو ڪم ڪڏهن به نه ڪيو ويو جيئن ڪيو وڃي ها، تنهنڪري عام طور تي ان جي گهٽتائي جو نتيجو انهن لاءِ مايوسي جو نتيجو آهي جيڪي سخت ڪوشش ڪندا آهن ڇو ته دوڪي ۽ ٻين خراب طريقن جا امڪان وڌين جيب کي ميرٽ کي چڪڻ جي اجازت ڏين ٿا. رپورٽ تسليم ڪري ٿي: -

"امتحان هڪ لازمي حصو آهي ۽ تعليمي نظام جو هڪ محرڪ قوت آهي شاگردن جي تعليمي ڪاميابين جو جائزو وٺڻ، سسٽم جي ڪارڪردگي جو جائزو وٺڻ ۽ تدريس جي سکيا واري عمل کي وڌيڪ بهتر بڻائڻ لاءِ بصيرت مهيا ڪرڻ. سڄي دنيا ۾ امتحاني نظام ۾ وڏي تبديلي آئي آهي، پر ان ۾ اسان جي حوالي سان ڪا گهڻي تبديلي نه آئي آهي. اها پڻ بدقسمتي آهي ته هن سبب سيڪٽر کي ڪڏهن به صوبائي ۽/يا وفاقي حڪومتن پاران ڪيل ڪيترن ئي تعليمي ستارن ۽ قدامت جو حصو نه بڻايو ويو آهي. نتيجي طور، موجوده امتحاني نظام جمود جو شڪار ٿي ويو آهي ۽ مختلف نقادن جو چوڻ آهي ته امتحانن ۾ استادن جي وچ ۾ تدريس،

روٽ يادگار، امتحاني مضمونن جي چونڊ مطالعي، ۽ امتحان ۾ ڏانڌلي ۽ ٻين ناانصافين کي فروغ ڏنو ويو آهي. ان ڪري، ضرورت ان ڳالهه جي آهي ته امتحاني نظام کي آئو ميشن ذريعي تبديل ڪيو وڃي ته جيئن ان کي 21هين صديءَ جي سکيا واري فريم ورڪ ۽ پائيدار ترقيءَ جا مقصد 2030ع جي قومي ۽ عالمي تعليمي معيارن سان مطابقت پيدا ڪري سگهجي. ذيلي ڪميٽي پاران تيار ڪيل رپورٽ خالن ۽ چئلينجن کي بيان ڪري ٿي. اسڪول جي امتحاني نظام جي طور تي (a) امتحان جي اعتبار ۽ معيار جي کوٽ؛ (b) اسڪولن ۽ ڪاليجن جي امتحانن ۽ الحاق ٺهڻ لاءِ معيار جي ضمانت ۽ ڪنٽرول سسٽم/دستي جي غير موجودگي؛ (c) پيپر سيٽنگ ۽ اعتدال واري سوال پيپر لاءِ ماهرن جي کوٽ؛ (d) شين جي بئڪ جي کوٽ؛ (e) سوالن جا پيپر نصاب جي بجاءِ درسي ڪتابن مان مقرر ڪيا ويا آهن. (f) مستند تشخيص جي کوٽ؛

بغير اسڪور ڪرڻ جي rubrics جي غير موثر نشان هڻڻ ڇاڻي؛

جي. بلوم جي تعليمي مقصدن جي ٽيڪسونومي جي بنياد تي ٽيسٽ جي وضاحتن جي نشاندهي ڪندڙ نصاب جي کوٽ؛ (i) قابل عملي جي کوٽ، خاص طور تي تحقيق ۽ تشخيص جي شعبي ۾؛ (j) امتحاني مرڪزن تي محدود ڪنٽرول؛ (k) سينئر ٽيچنگ اسٽاف جو امتحان ڏيندڙ، هيڊ ايگزامنر ۽ انسائيڪلوپيڊيا جي طور تي بيچيني؛ (l) امتحاني مرڪزن ۾ ٻاهرين مداخلت؛ (m) علم تي ٻڌل سوالن جي غير موجودگي؛ (n) امتحان ۾ ٽيڪنالاجي جي انضمام جي کوٽ؛ (o) امتحان ۾ خيانت ۽ بدانتظامي جو استعمال؛ (p) امتحاني نتيجن ۾ شفافيت جو فقدان؛ ۽ (q) تعليمي بورڊن کي معاف ٿيل فيسن جي عدم ادائينگي جي ڪري مالي بحران. رپورٽ بلوم جي تعليمي مقصدن جي ٽيڪسونومي جي بنياد تي اسڪول جي امتحاني نظام کي بهتر ڪرڻ لاءِ پاليسي هدايت پڻ پيش ڪري ٿي. پاليسي هدايتون امتحاني نظام جي تبديليءَ جي ضرورت تي زور ڏين ٿيون ته جيئن آئو ميشن فريم ورڪ جي بنياد تي ٽيڪنالاجي جي موثر انضمام جي ذريعي پاليسي مقصدن سان گڏ (الف) شاگردن جي علم جي مهارتن جي اعليٰ ترتيب جو جائزو وٺڻ؛ (ب) نصاب جي بنياد تي امتحان منعقد ڪرڻ؛ (ج) سوالن جا نمونا تبديل ڪرڻ؛ (د) منصفانه ۽ شفاف امتحان منعقد ڪرڻ؛ (e) مضبوط مارڪنگ اسڪيم ۽ اسڪورنگ ريبورڊ کي ترقي ڪرڻ؛ (f) شفاف امتحان جا نتيجا تيار ڪرڻ، ۽ (g) امتحان ۾ تحقيق ڪرڻ. رپورٽ ۾ اسڪولن جي امتحاني نظام ۾ سڌارا آڻڻ لاءِ سفارشون (مختصر ۽ ڊگهي مدي واريون) ڏنيون ويون آهن. مختصر مدت جي سفارشن ۾ شامل آهن (الف) سيڪريٽرين ۽ امتحانن جي ڪنٽرولر جي خالي پوسٽن کي فوري طور تي پرڻ؛ بورڊ کي مالي طور تي پائيدار بڻائڻ (ج) امتحانن ۽ تشخيص لاءِ ڪوالٽي ايشورنس سسٽم (QAS) تيار ڪرڻ؛ (د) انٽرپرائز ريسورس پلاننگ (ERP) کي استعمال ڪرڻ لاءِ بورڊ جي سڀني ڪمن کي خودڪار ڪرڻ لاءِ انهن جي اداري جي ڪارڪردگي کي وڌائڻ لاءِ؛ (e) آن لائين خدمتون متعارف ڪرائڻ جن ۾ داخلا فارم، امتحاني فارم وغيره؛ 30 MCQs (f) سان سوالن جي ڪاغذن جي ڍانچي / نمونن تي نظرثاني ڪرڻ، تعمير ٿيل جوابي سوال (CRQs) / مختصر

سوال 30٪، توسيع جوابي سوال- (ERPs) / ڊگها سوال 40٪ وزن؛ (g) علم 50٪، سمجهڻ 20٪، ۽ ايپليڪيشن / تنقيدي سوچ جي مهارتن (30٪) جي بنياد تي سوالن جي ڪاغذن کي نظر ثاني ڪرڻ، موضوع کان موضوع جي تناسب ۾ تبديلي جي لچڪ سان ۽ اعليٰ ترتيب جي حد تائين. سنجيدگي صلاحيتن؛ (h) MCQs جو جائزو وٺڻ لاءِ (Optical Mark Recognition (OMR) استعمال ڪرڻ؛ (i) تدريس ۽ سکيا جي عمل ۾ رڪاوٽ کان بچڻ لاءِ شام جو امتحان منعقد ڪرڻ جا موقعا ڳولڻ؛ (j) امتحان جي موثر طريقي سان هلائڻ لاءِ سي سي ٽي وي ڪيمراڻن جو استعمال؛ (j) اسٽادن لاءِ ٽريننگ منعقد ڪرڻ لاءِ آن لائن بئڪ تيار ڪرڻ؛ (k) امتحانن کي موثر طريقي سان منظم ڪرڻ ۽ جائزي کي وڌيڪ صحيح ۽ قابل اعتماد بڻائڻ لاءِ بورڊ جي عملي، پيپر سيٽرن، مئجسٽريٽرن ۽ ٻين

امتحاني عملي جي اداري جي صلاحيت کي وڌائڻ؛ (ا) امتحان ۽ تشخيصي عملي جي لازمي ڊيوٽي ڪرڻ؛ ۽ امتحانن ۾ ڏانڊلي ۽ ٻين بدعنوانين کي روڪڻ لاءِ سيڪيورٽي سسٽم کي بهتر بڻائڻ. ڊگهي مدي واريون سفارشون شامل آهن امتحان ۾ خودڪار نظام جو تعارف؛ اُٺي ٽي ليبارٽري جو قيام قابل IT اسٽاف سان؛ نصاب جي بنياد تي امتحانن تي عملدرآمد؛ مرڪزي ائٽمز بينڪ جي ترقي ۽ جائزي کي مستند بڻائڻ لاءِ روبرڪ؛ CRQ/مختصر ۽ ERQ/ڊگهي جوابن جي تشخيص لاءِ اي-مارڪنگ جو استعمال؛ نتيجن جي تجزيي لاءِ بورڊن ۾ ريسرچ سيڪشنز جي بحالي وغيره. اسٽادن، اسٽاف ۽ امتحاني معاملن سان لاڳاپيل ٻين جي صلاحيت ۽ پيشه ورانه ترقي؛ آن لائن سهولتن واري نظام جي ترقي جنهن ۾ سهولت لاءِ ڊيش بورڊ شامل آهي، دستاويزن جي تصديق وغيره ۽ امتحاني نظام جي خودڪار طريقي سان لاڳاپيل پروفيشنل اسٽاف جي مقررِي.

صاف ۽ شفاف امتحاني نظام جو احساس يقيني طور مقابلي کي يقيني بڻائيندو ۽ اسان جي تعليمي نظام کي تعصب کان پاڪ ذهنن کي روڪيندو، جنهن جو مقصد عام طور تي ڊگري هولڊر نه پر ماهر ۽ قابل ادارا پيدا ڪرڻ هوندو آهي.

اعليٰ تعليم

عالمي علم جي معيشت ۾ سماجي استحڪام، استحڪام ۽ فعال مصروفيت جو ستون هڪ پڙهيل لکيل پرولتاريه آهي. نتيجي طور، اڪثر ملڪن اعليٰ تعليم سان آبادي جو حصو وڌائڻ ۽/يا انهن ماڻهن لاءِ اعليٰ تعليم تائين پهچڻ کي وڌائڻ جا مقصد مقرر ڪيا آهن جيڪي سماجي-اقتصادي حيثيت، نسل، نسل، مذهب، عمر، جنس جي ڪري گهٽ نمائندگي ڪن ٿا. قابليت يا مقام. پاڪستان ۾ رسمي تعليم مختلف سطحن تي اسڪول کان يونيورسٽي سطح تائين ڏني ويندي آهي. اعليٰ تعليم ۾ گلوبلائيزيشن جي نتيجي ۾ يونيورسٽين جو تعداد وڌيو. پاڪستان ۾ يونيورسٽين جو تعداد بيحد وڌي ويو.

2020. 1947ع ۾ ٻن يونيورسٽين جي مقابلي ۾ لڳ ڀڳ 200 يونيورسٽيون (پبلڪ ۽ پرائيوٽ) آهن. ان کان علاوه سرڪاري شعبي کي روايتي طور تي اعليٰ تعليم جو وڏو فراهم ڪندڙ سمجهيو ويندو آهي، پر اهو منظرنامو بدلجي ويو، نتيجي ۾ اعليٰ تعليمي ادارن جي ترقي پرائيوٽ شعبي جي واڌ سان مڪمل ٿي. هڪ وسيع رينج ۽ تعليم جي قسم لاءِ اسٽيج مقرر ڪري ٿو. ذيلي ڪميٽي پاليسي ٺاهڻ جي امڪاني علائقن تي بحث ڪيو جيئن يونيورسٽين جي تعداد جو جائزو وٺڻ سان گڏ انهن جي ڪيٽيگرائيزيشن، انرولمينٽ سان گڏ يونيورسٽين جي سڃاڻپ جي گهٽ شرڪت جي شرح؛ صنفِي برابري ۽ برابري تي ڌيان ڏيڻ سان اعليٰ تعليم تائين رسائي؛ اعليٰ تعليم جي معيار؛ مقامي تحقيق جي موجودگي؛ نتيجن جي بنياد تي اعليٰ تعليم ۽ ان جي ترتيب سان بلوم جي ٽيڪسونومي آف ايجوڪيشن مقصدن؛ آن لائن تعليم جو تعارف؛ گورننس، انتظام، يونيورسٽي ڪلچر ۽ ماحوليات، اعليٰ اختيارين/ ادارن جو رويو، انفراسٽرڪچر، نصاب، تعليمي مواد، رابطا، تحقيق ۽ جدت جي معاملن کي منهن ڏيڻ لاءِ اعليٰ تعليم ۾ سڌارن/ سڌارن جو فريم ورڪ. ان مقصد لاءِ، پاليسي سفارشن لاءِ پنج اهم موضوعي علائقن جي نشاندهي ڪئي وئي جن ۾ گورننس، رسائي، معيار، برابري ۽ ماليات ۽ جدت ۽ مطابقت شامل آهن. ذيلي ڪميٽي اهم خالن ۽ چئلينجن جي نشاندهي ڪري ٿي (a) ٻنهي نجي ۽ سرڪاري شعبي جي يونيورسٽين جي ماڊل ايڪٽس ۾ فرق؛ (b) يونيورسٽين ۽ DAIS لاءِ فنڊن جي اڻپوري فراهمي؛ (ج) غير مناسب گرانٽ ميڪانيزم؛ (d) تحقيق، جدت، ڪمرشلائيزيشن، ۽ سائنس مان حاصل ڪيل فائدين کي ڳولڻ ۾ اقتصادي حاصلات ۽ روزگار حاصل ڪرڻ لاءِ ان جي لاڳاپي تي ڌيان ڏيڻ لاءِ عزائم جو فقدان، نئين ۽ جديد ٽيڪنالاجيز ۽ ٻين جدت لاءِ قومي ۽ عالمي مقابلي ۾ اڳڀرو هجڻ؛ (e) معيار جي ضمانت جو پيچيده ميڪانيزم (انڊروني) ۽ (ٻاهريون) دستاويزن تي وڌيڪ ڌيان ڏيڻ ۽ بغير ڪنهن فالو اپ ٽائم لائن سان؛ (f) رسائي جي مقصدن ۽ سکيا ڏيندڙن جي ڪامياب شموليت جي پيڪڙي؛ (g) مواد جي بنياد تي سکيا واري رويي جي ڪري سکيا جي نتيجن جي درخواست ۽

مطابقت جي ڪوٽ؛ h) آن لائين تعليم جي غير موجودگي ۽ 18 (اھين آئيني ترميم جي بدلي ۾ HEC پاڪستان ۽ HEC سنڌ جي وضاحت ڪيل ڪردار سان لاڳاپيل مسئلا. ذيلي ڪميٽي اھم پاليسي سفارشون پيش ڪري ٿي جنھن ۾ a) ماھرن ۽ اسٽيڪ هولڊرز جي مشاورت سان نجي ۽ سرڪاري شعبي جي يونيورسٽين لاءِ ماڊل ايڪٽس جو جائزو؛ b) يونيورسٽين ۽ DAIs لاءِ ڪافي فنڊ جي فراھمي جو ھڪ نظر ثاني ٿيل گرانٽ ميڪنزم جي بنياد تي مضبوط معيار جي ضمانت واري ميڪانيزم جي حوالي سان؛ ج) ھڪ بهتر ترقي يافتہ ماحول جي بنياد تي جديد نظام جو تعارف، خاص طور تي مستحڪم ميڪرو-اڪنامڪ، ادارتي، ۽ ريگيوليٽري فریم ورڪ جي خصوصيت سان سماجي چيلينجز ڏانھن ھدايت جي جدت کي ترجيح ڏيڻ؛ d) ريگيوليٽري فریم ورڪ، اقتصادي ۽ مالي اوزار، مطالبين جي حمايت، علائقائي جدت واري حڪمت عملي ۽ نيٽ ورڪنگ، واپاري پاليسي، ظرفيت جي تعمير ۽ معلومات جي فراھمي، ۽ معلومات ۽ ثقافتي اوزار ذريعي جدت ۽ لاڳاپا پاليسي جي حمايت کي يقيني بڻائڻ؛ e) معيار تي فریم ورڪ جي ترقي ذريعي حقيقي سڌارا؛ f) کليل ۽ ورجوئل ماڊلز لاءِ تصديق جو عمل لازمي آھي؛ g) معيار جي ضمانت لاءِ جمع ڪرايل دستاويزن تي ايڇ اي سي کان راءِ جو نظام تيار ڪرڻ ته جيئن HEI پاران خامين، طاقتن ۽ ڪمزورين جي نشاندهي ڪري سگھجي ۽ انھن خامين ۽ ڪمزورين تي ٻيھر غور ۽ ڪم ڪيو وڃي ته جيئن انھن جي مستقبل جي عملن ۾ انھن کان بچڻ لاءِ. h) اعليٰ تعليم تائين رسائي سڀني لاءِ ممڪن بڻجڻ گھرجي بنا ڪنھن نسل، نسل، جنس، معاشي يا سماجي طبقي، عمر، ٻولي، مذھب، مقام يا قابليت جي؛ i) بين الاقوامي متحرڪ، مٿاسٽا ۽ سرحد پار تعليمي سرگرميون لازمي طور تي ٻنھي مقصدن کي وڌائڻ جي رسائي ۽ برابري واري شموليت کي گڏ ڪن؛ ج) مقامي تحقيق/ فرد ۽ مسئلا ھڪ اھم تبديليءَ جي طور تي جيڪي مقامي ماڻھن جي سماج، ڪميونٽي ۽ مکيه اسٽريم انڊسٽري سان تعلق کي متاثر ڪن ٿا؛

نتيجن جي بنياد تي اعليٰ تعليم ۽ بلوم جي تعليمي مقصدن جي درجي بندي سان ترتيب ڏيڻ؛

ڪ. آن لائين تعليم؛ m) اعليٰ تعليم ۾ سڌارن جو فریم ورڪ/ اعليٰ تعليم ۾ سڌارو ۽ 18 (نھين ترميم کانپوءِ HEC ۽ ان جي پاليسين سان تعاون.

18ھين آئيني ترميم. ذيلي ڪميٽي اھم پاليسي سفارشون پيش ڪري ٿي جنھن ۾ a) ماھرن ۽ اسٽيڪ هولڊرز جي مشاورت سان نجي ۽ سرڪاري شعبي جي يونيورسٽين لاءِ ماڊل ايڪٽس جو جائزو؛ b) يونيورسٽين ۽ DAIs لاءِ ڪافي فنڊ جي فراھمي جو ھڪ نظر ثاني ٿيل گرانٽ ميڪنزم جي بنياد تي مضبوط معيار جي ضمانت واري ميڪانيزم جي حوالي سان؛ ج) ھڪ بهتر ترقي يافتہ ماحول جي بنياد تي جديد نظام جو تعارف، خاص طور تي مستحڪم ميڪرو-اڪنامڪ، ادارتي، ۽ ريگيوليٽري فریم ورڪ جي خصوصيت سان سماجي چيلينجز ڏانھن ھدايت جي جدت کي ترجيح ڏيڻ؛ d) ريگيوليٽري فریم ورڪ، اقتصادي ۽ مالي اوزار، مطالبين جي حمايت، علائقائي جدت واري حڪمت عملي ۽ نيٽ ورڪنگ، واپاري پاليسي، ظرفيت جي تعمير ۽ معلومات جي فراھمي، ۽ معلومات ۽ ثقافتي اوزار ذريعي جدت ۽ لاڳاپا پاليسي جي حمايت کي يقيني بڻائڻ؛ e) معيار تي فریم ورڪ جي ترقي ذريعي حقيقي سڌارا؛ f) کليل ۽ ورجوئل ماڊلز لاءِ تصديق جو عمل لازمي آھي؛ g) معيار جي ضمانت لاءِ جمع ڪرايل دستاويزن تي ايڇ اي سي کان راءِ جو نظام تيار ڪرڻ ته جيئن HEI پاران خامين، طاقتن ۽ ڪمزورين جي نشاندهي ڪري سگھجي ۽ انھن خامين ۽ ڪمزورين تي ٻيھر غور ۽ ڪم ڪيو وڃي ته جيئن انھن جي مستقبل جي عملن ۾ انھن کان بچڻ لاءِ. h) اعليٰ تعليم تائين رسائي سڀني لاءِ ممڪن بڻجڻ گھرجي بنا ڪنھن نسل، نسل، جنس، معاشي يا سماجي طبقي، عمر، ٻولي، مذھب، مقام يا قابليت جي؛ i) بين الاقوامي متحرڪ، مٿاسٽا ۽ سرحد پار تعليمي سرگرميون لازمي طور تي ٻنھي مقصدن کي وڌائڻ جي رسائي ۽ برابري واري شموليت کي گڏ ڪن؛ ج) مقامي تحقيق/

فرد ۽ مسئلا هڪ اهم تبديليءَ جي طور تي جيڪي مقامي ماڻهن جي سماج،
ڪميونٽي ۽ مڪيه اسٽريم انڊسٽري سان تعلق کي متاثر ڪن ٿا؛

نتيجن جي بنياد تي اعليٰ تعليم ۽ بلوم جي تعليمي مقصدن جي درجي بندي سان
ترتيب ڏيڻ؛

ڪ. آن لائين تعليم؛ (m) اعليٰ تعليم ۾ سڌارن جو فریم ورڪ / اعليٰ تعليم ۾ سڌارو
۽ 18هين ترميم کانپوءِ HEC ۽ ان جي پاليسين سان تعاون.

9. ٽيڪنيڪل ۽ ووڪيشنل تعليم ڪنهن به ملڪ جي ترقيءَ لاءِ TVET جي اهميت
کان ڪو به انڪار نٿو ڪري سگهي. اهو پڻ تفصيل سان رپورٽ ۾ شامل ڪيو
ويو آهي جنهن ۾ چيو ويو آهي: -

ٽيڪنيڪل ايجوڪيشن ۽ ووڪيشنل ٽريننگ (TVET) افرادي قوت جي ترقي ۽
قومن کي عالمي ڪم جي جڳهه ۾ مقابلو ڪرڻ ۽ سماجي ۽ معاشي حاصلات حاصل
ڪرڻ ۾ تمام وڏا فائدا آهن. پاڪستان جي ڪل مزدور قوت مان، 70%-80%
جي لڳ ڀڳ مهارت رکندڙ نوجوانن تي مشتمل آهي، جيڪي يا ته رسمي TVET
ادارن مان تربيت يافته آهن يا انهن غير رسمي شعبي (اسناد-شاگرد سسٽم) مان
مهارت حاصل ڪئي آهي، جنهن ۾ روزگار جي بلند ترين شرح آهي. باقي 20-
30% افرادي قوت عام تعليم مان اچي رهي آهي، نسبتاً گهٽ روزگار جي شرح
سان. سنڌ جي مختلف نجي ۽ سرڪاري شعبي جي صنعتن، ادارن ۽ سرڪاري
ادارن ۾ ماهر نوجوانن لاءِ هر سال لڳ ڀڳ 200,000 نوڪريون پيدا/ موجود
آهن. جڏهن ته، سنڌ ۾ ٽي وي اي ٽي جو سمورو شعبو هر سال 287 پبلڪ (252
STEVA سميت) ذريعي وڌ ۾ وڌ 94,315 ماهر ورڪر پيدا ڪري رهيو آهي.

ادارا) ۽ 387 پرائيوٽ ادارا 150 کان وڌيڪ ٽريڊز/ٽيڪنالاجيز ۾ آهن..... سنڌ
TEVTA کان علاوه صوبي ۾ ٻه پبلڪ سيڪٽر ٽيسٽنگ ۽ سرٽيفڪيشن باڊيز آهن
يعني سنڌ بورڊ آف ٽيڪنيڪل ايجوڪيشن جن کي عوام سان الحاق، امتحان منعقد
ڪرڻ ۽ سرٽيفڪيشن ڏيڻ جو مينڊيٽ آهي. ۽ ٽيڪنيڪل تعليم جي وهڪري ۾
خانگي تربيتي ادارا؛ ۽ ٽريڊ ٽيسٽنگ بورڊ سنڌ کي هڪ مينڊيٽ سان گڏ هوڪيشنل
اسٽريم لاءِ ساڳيو ڪاروبار ڪرڻ. رپورٽ ذيلي شعبي ۾ خالن ۽ چئلينجن جي
نشاندهي ڪري ٿي جيئن؛ (i) وڏي پئماني تي STEVTA بورڊ آف گورنرز (في
الحال 19 ميمبر، 02 ايم پي ايز، 06 سيڪريٽري، 05 صنعتڪار، 01 هر هڪ
زرعي، مهراڻ يونيورسٽي آف انجنيئرنگ، NAVTTC، MD STEVTA) جي
ڪري فيصلو ڪرڻ ۾ مشڪل؛ SBTE (ii) بورڊ وٽ MD STEVTA، NAVTTC،
BBSUTSD، مهراڻ ۽ NED انجنيئرنگ يونيورسٽين جي نمائندگي نه آهي، سڀ
کان وڌيڪ لاڳاپيل تنظيمون؛ (iii) سنڌ ۾ ڪم ڪندڙ ٻن متوازي ادارن يعني بورڊ
آف ٽيڪنيڪل ايجوڪيشن ۽ ٽريڊ ٽيسٽنگ بورڊ وچ ۾ ڪوآرڊينيشن جو فقدان؛
(iv) سرڪاري شعبي جي TVET ادارن ۾ پيش ڪيل پروگرامن جي ڪا به معقوليت
نه آهي، جيڪا ويجهي علائقي ۾ واقع آهي يعني 5-10 ڪلوميٽر ريڊيس ۾، جنهن
جي نتيجي ۾ هر هڪ ۾ گهٽ داخلا؛ STEVTA (v) ايڪٽ تحت مئنيجنگ ڊائريڪٽر
جي مقرري جي شرطن ۽ شرطن جي عدم تعميل؛ (vi) نئين قائم ڪرڻ يا موجوده
انسٽيٽيوٽ کي اپ گريڊ ڪرڻ لاءِ ڪو به گهٽ ۾ گهٽ معيار / معيار نه آهي؛
(vii) خانگي ادارن لاءِ ڪو اثراتو/لازمي رجسٽريشن ۽ الحاق وارو نظام نه آهي؛
(viii) معياري تربيت ۽ مهارت رکندڙ نوجوانن جي وڌيڪ روزگار لاءِ ڪو به
سسٽماتي ادارو-صنعتي-رابطا ۽ آن جاب-ٽريننگ جو بندوبست نه آهي؛ (ix)
STEVTA ۾ انساني وسيلن جي کوٽ، 40%+ خالي ٽيچنگ جاين جي ڪري
2012 کان وٺي ڪو به ڀرتي نه ڪيو ويو، وڏي خال ۽ تنظيمي عدم توازن پيدا
ڪري ٿي. (x) غير لاڳاپيل ٽيڪنالاجي پوزيشن ۽ انتظامي عهدن تي ڪم ڪندڙ
استاد؛ (xi) غير لاڳاپيل ۽ پراڻي پروگرامن جي نتيجي ۾ عورتن جي گهٽ شرڪت؛
(xii) مارڪيٽ تي هلندڙ پروگرامن جي عدم دستيابي جهڙوڪ ريوٽڪس،

مصنوعي ذهانت، بگ ڊيٽا، ميجائرونڪس، ۽ هيوي مشين آپريشن وغيره. (xiii) موجوده TVET ادارن جي وڌ ۾ وڌ گنجائش (عوامي ۽ خانگي) ماهر مزدورن جي سالياني طلب جو 50% مهيا ڪرڻ لاءِ؛ (xiv) گهٽ حڪومتي سيڙپڪاري ۽ وڌيڪ ڊونر فنڊنگ پروگرام؛ (xv) سنڌ ۾ غير رسمي طور تي مهارت رکندڙ نوجوانن لاءِ سرٽيفڪيشن ۽ سڃاڻپ جو ڪو نظام (استاد-شاگرد-سسٽم)؛ (xvi) TVET سکيا واري ماحول لاءِ بنيادي ڍانچي، وسيلن ۽ سامان جي ڪوٽ؛ (xvii) ٻين صوبن (9.1% سنڌ، 29.7% ڪي ٻي ۽ 50% پنجاب) جي مقابلي ۾ اوورسيز جاب مارڪيٽن ۾ سنڌ جي ماهر نوجوانن جي شرڪت جو تناسب اوورسيز روزگار پروموترز سان TVET ادارن جي اڻ ٺهڪندڙ لنڪ جي ڪري؛ (xviii) سنڌ ۾ اپرنٽس شپ ٽريننگ جو گهٽ تعداد (پنجاب ۾ 45,000 اپرنٽس جي مقابلي ۾ 1,500 اپرنٽس ٽريننگ)؛ (xix) تعليم جو ڪو به ٽيون وهڪرو ميٽرڪ-ٽيڪ جي طور تي شاگردن لاءِ اختيار نه آهي جيڪي سائنس يا انسانيت جي تعليم گروپن ۾ دلچسپي نٿا رکن. ۽ (xx) بجيٽ ۽ فنڊ جي فراهمي جو پراڻو ۽ روايتي طريقو ڪامياب TVET سرگرمين لاءِ اثرائتو ثابت نه ٿيو. خالن ۽ چئلينجن جي بنياد تي، رپورٽ ۾ اهم سفارشون ملن ٿيون جيئن؛ BS-17 (i) ۽ ان کان مٿي جي اسٽاف جي منتقلي، پوسٽنگ، پروموشن ۽ مقرري تي ڪنٽرول لاءِ STEVTA کي اختيار ڏيڻ لاءِ موجوده قاعدن ۽ ضابطن جو جائزو وٺڻ ۽ ان ۾ ترميم (سول ۽ پبلڪ سرونٽ ان کي پنهنجو ڪم سرانجام ڏيڻ ۾ خودمختيار بڻائڻ؛ (ii) ضم ڪرڻ جي تجويز TTB SBTE سان STEVTA جي انتظامي ڪنٽرول هيٺ (جيئن پنجاب ماڊل)؛ (iii) SBTE بورڊ جي ٻيهر جوڙجڪ؛ (iv) پرائيوٽ سيڪٽر ۽ صنعت (وفاقي حڪومت جي طرز تي) سان موثر تعاون ذريعي اپرنٽس شپ لاءِ گڏيل فنڊنگ-گورننس ماڊل جو تعارف؛ (v) سڀني غير فعال ادارا جيڪي پبلڪ-پرائيوٽ پارٽنرشپ تحت هلايا ويندا؛ MD-STEVTA (vi) جي مقرري جي مدت ۽ شرطن ۽ شرطن جي تعميل کي يقيني بڻائڻ؛ (vii) نئين پارٽي ذريعي خالي پوسٽن تي فوري طور تي ڀرتي؛ (viii) انتظامي پوسٽن تي ڪو به استاد مقرر نه ڪيو وڃي. (ix) عملي ۽ ادارن (عوامي ۽ خانگي) لاءِ هڪ مضبوط ۽ مشين تي ٻڌل M&E سسٽم؛ (x) سنڌ ۾ خانگي تربيتي ادارن جي لازمي رجسٽريشن ۽ ڪوالٽي ايشورنس ميڪنزم کي منظم ڪرڻ؛ TVET (xi) ادارن ۾ گهٽ ۾ گهٽ بنيادي ڍانچي جي سهولتن، وسيلن ۽ سامان کي يقيني بڻائڻ؛ (xii) ويجهي علائقي (5-10 ڪلوميٽر) ۾ واقع TVET ادارن جي منطقي ۽ مضبوطي؛ (xiii) سڀني TVET ادارن کي عملي ڪم / OJT لاءِ جديد اپرنٽس شپ اسڪيمن ذريعي پرڀاسي جي لاڳاپيل صنعت سان ڳنڍيو وڃي. (xiv) سمارٽ-ليٽ ۽ سمارٽ ڪلاس روم جو تصور، ان صورت ۾ جو ڪو به صنعت ويجهي ۾ موجود نه هجي؛ (xv) ٽن سالن اندر ان جا سمورا موجوده تربيتي پروگرام جديد قومي سي بي ٽي سسٽم ۾ پنجاب ۽ ڪي ٻي ٽي وينا جي طرز تي منتقل ڪيا ويندا. (xvi) نوجوانن جي وڌيڪ روزگار لاءِ تعليم جي نئين اسٽريم جي طور تي ميٽرڪ-ٽيڪ جو تعارف ۽ وفاقي ۽ ڪي ٻي حڪومتن جي زور تي TVET شعبي جي تصويري تعمير؛ (xvii) بين الاقوامي شهرت جي سطح تي SBTE ۽ TTB پاران امتحان ۽ سرٽيفڪيشن جي معيار کي وڌائڻ؛ (xviii) پيداواري ۽ تربيتي سهولتن جو قيام ۽ هٿ جي هنر جا مقامي ڪاروبار متعارف ڪرائڻ جهڙوڪ مٽيءَ جو ڪم، ڪاٺ جو ڪم، بنگال سازي، اجرڪ ۽ رلي ٺاهڻ وغيره؛ (xix) ڪيائٽي ايشورنس ميڪنزم کي يقيني بڻائڻ لاءِ سڄي سنڌ ۾ مهارت رکندڙ مزدورن جي لازمي لائسنس ۽ رجسٽريشن جو تعارف؛ (xx) اثرائتي ڪي مالي طور تي خودمختيار بڻائڻ لاءِ STEVTA ايڪٽ جي مطابق بجيٽ ۽ ماليات جي فراهمي؛ 10. اسان وٽ عام طور تي بيروزگاري جي شڪايت آهي پر اها رپورٽ پاڻ ظاهر ڪري ٿي ته هر سال لڳ ڀڳ 200,000 نوڪريون اهڙي سربراهن تحت ميسر ٿينديون آهن پر اهڙا تعليمي ادارا هر سال 94,315 پيدا ڪن ٿا، جيڪو پڻ ان معيار سان ناهي جيترو دنيا جي طلب آهي. مان سمجهان ٿو ته ان تجويز (جي) تي جيڪڏهن ڪم ڪيو وڃي ته نه رڳو قابل ماهر ماڻهو پيدا ٿيندا پر انهن کي ضرور روزي ڪمائڻ جو موقعو فراهم ڪندا.

استادن جي تعليم ۽ مسلسل پيشه ورانه ترقي

اهو به شامل ڪرڻ ضروري آهي ته جيئن تعليم (علم) جي پڪيڙ هڪ استاد کان سواءِ ممڪن نه آهي، جنهن کي سڄي دنيا ۾ عزت ۽ احترام سان سڃاتو وڃي ٿو. اسان جو مذهب ”استاد“ کي تمام گهڻي عزت ڏئي ٿو، ان جو درجو ڏئي ٿو

”روحاني/روحاني پيءُ“ تنهن ڪري استاد/استاد جي خوبين تي ڪو به سمجهوتو نه ٿو ٿي سگهي ۽ نه ٿيڻ گهرجي. اهو پاسو، جيتوڻيڪ، صحيح طور تي رپورٽ ۾ شامل ڪيو ويو آهي. رپورٽ سنڌ حڪومت جي ڪوششن کي ظاهر ڪري ٿي، پر نتيجو هن ريت آهي:

.. استادن جي تعليم ۽ CPD جا ڪجهه ٻيا اهم خال شامل هئا؛ (i) استادن جي تعليم ۽ CPD جي ويزن جي ڪوٽ، (ii) اڳ-سروس ۽ ان-سروس استادن جي تعليم جي وچ ۾ لاڳاپو، (iii) نظريي ۽ عمل جي وچ ۾ ڌار ڌار، (iv) اسڪولن ۽ استادن جي تعليمي ادارن جي وچ ۾ ڪمزور لنڪ، (v) تدريس جو پيشو نه آهي. ڪيترن ئي تازو گريجوئيشن جي پهرين پسند طور سمجهيو ويندو آهي، (vi) پر تي جا ضابطا ۽ پاليسي صرف استادن جي تعليم جي پروگرامن لاءِ مخصوص ناهي؛ (vii) استادن ۾ علمي ۽ پيشه ورانه صلاحيتن جو فقدان، (viii) استادن جي تدريسي شعبن جو ڌيان شاگردن جي ترقيءَ تي آهي- سنجيدگيءَ جي مهارتن جي هيٺين ترتيب- روٽ لرننگ، (ix) استاد نصابي ڪتابن جي بجاءِ درسي ڪتاب پڙهائڻ ٿا، (x) استادن جي ڪوٽ، نصاب، نصاب تائين پهچ ۽ اسڪيم آف اسٽڊيز، (xi) لائبريرين ۽ ليبارٽريز جي نا مناسب بندوبست، (xiii) مالي استحڪام جي ڪوٽ، (xiii) استادن جي تعليم ۽ CPD ۾ ٽيڪنالاجي جي انضمام جي ڪوٽ، (xiv) سي پي ڊي ۽ استادن جي ڪيريئر جي ترقي ۽ ٻين جي وچ ۾ رابطو ختم ڪرڻ، (xv) مختلف ادارن جي وچ ۾ ڪوآرڊينيشن جو فقدان، (xvi) استادن ۽ ٻين جو غير سنجيده رويو، ان سروس يا سي پي ڊي جي سرگرمين بابت، (xvii) استادن جي تربيت جي پروگرامن جي غير موجودگي ۽ (xviii) استادن ۽ ٻين کي CPD پروگرامن ۾ شرڪت ڪرڻ لاءِ ترغيب جو فقدان سندن ڪيريئر جي ڏاڪڻ ۽ ترقيءَ جي حصي طور. ڪجهه اهم پاليسي هدايتون صورتحال جي تجزيي مان نڪرنديون آهن جن ۾ شامل آهن؛ (i) ڪلاس روم ۾ تدريس جي سکيا واري عمل ۾ تعليمي مقصدن (ياد رکڻ، سمجهڻ، لاڳو ڪرڻ، تجزيو ڪرڻ، جائزو وٺڻ ۽ ٺاهڻ) جي نظر ٺاهڻ ٿيڻ بلوم جي ٽيڪسونومي جي استعمال کي يقيني بڻائڻ؛ (ii) متعارف ڪرائڻ

ڪلاس روم ۾ تدريس جي سکيا واري عمل ۾ تعليمي مقصدن (ياد رکڻ، سمجهڻ، لاڳو ڪرڻ، تجزيو ڪرڻ، جائزو وٺڻ ۽ ٺاهڻ) جي استعمال جي بنياد تي استادن جي ڪارڪردگي جو جائزو وٺڻ وارو نظام. (iii) استادن جي تعليم کي تيزيءَ سان بدلجندڙ تعليمي منظرنامي ۽ لاڳاپيل ضرورتن سان ترتيب ڏيڻ، (ii) بهترين گريجوئيٽ شاگردن کي تدريس جي پيشي ۾ شامل ڪرڻ لاءِ راغب ڪرڻ، (iii) مستقبل جي استادن ۽ استادن جي ٽيڪنالاجي جي رسائي فراهم ڪرڻ، CPD (iv) کي استادن سان ڳنڍڻ لاءِ ۽ ٻين جي ڪيريئر جي ترقي، (v) تدريسي پيشه ورانه ۽ تعليمي عملي جي ڪيريئر جي ترقي ۾ حصو ڏيڻ، ۽ (vi) استادن جي تعليمي ادارن کي اپڊيٽ ڪرڻ/بحال ڪرڻ. استادن جي تعليم ۽ سي پي ڊي پروگرامن کي گلوبلائيزيشن جي روشنيءَ ۾ تبديل ڪرڻ جي ضرورت آهي، ٽيڪنالاجي جي ترقي، 21 هين صدي جي سکيا واري فريم ورڪ، پائيدار ترقي جا مقصد 2030 ۽ ملڪ ۾ عام طور تي ۽ خاص طور تي سنڌ صوبي ۾ تيزيءَ سان بدلجندڙ تعليمي صورتحال. مجموعي سفارشون استادن جي تعليم جي جائزي مان نڪرندي ۽ سي پي ڊي پروگرامن ۾ شامل آهن؛ (i) معيار کي بلند ڪرڻ ۽ ٻين الاقوامي معيارن سان مطابقت لاءِ استادن جي تعليم ۽ CPD پروگرامن جي ويزن ۽ مشن کي اپڊيٽ ڪرڻ، (ii) ماهر استادن جي مقرري کي منطقي بنائڻ، (iii) ”ايليمينٽري ڪاليجز آف ايجوڪيشن“ کي ڪاليجز آف ايجوڪيشن جي طور تي

اپ گريڊ ڪرڻ، (iv) ”صوبائي انسٽيٽيوٽ آف ٽيچر ايجوڪيشن“ کي نئين سر تعمير ڪيو وڃي

”اڪيڊمي آف ايجوڪيشنل ليڊرشپ اينڊ ڊولپمينٽ“، (v) سي پي ڊي پروگرامن کي سڀني استادن، تعليم جي منتظمين ۽ ٻين لاءِ انهن جي واڌاري ۽ ڪيريئر جي واڌاري لاءِ لازمي بڻائي ٿو، (vi) اسڪولن ۽ استادن جي تعليمي ادارن ۽ يونيورسٽين جي وچ ۾ پيشه ورانه لاڳاپا پيدا ڪرڻ، (vii) ادارتي تعاون پيدا ڪرڻ ۽ نيٽ ورڪنگ، ۽ (viii) امڪاني استادن کي ”عڪاس ڪنڌر عملي“ ۽ ”تدريسي اڳواڻن“ طور تيار ڪيو وڃي.

پرائيوٽ تعليم

ان لاءِ ڪميٽي پرائيوٽ ايجوڪيشن جي تفصيل هن ريت ٻڌائي ٿي:

پرائيوٽ اسڪولن ۽ ڪاليجن ۾ تعليم جي معيار کي يقيني بڻائڻ لاءِ هڪ خانگي ادارن جو انتظام ۽ ڪوالٽي ايشورنس بورڊ جوڙيو ويو آهي. DRIPIS ۾ هڪ شڪايت سينٽر قائم ڪيو ويو آهي ۽ DRIPIS کي شاگردن، والدين، سول سوسائٽي ۽ خانگي ادارن جي استادن کان به شڪايتون مليون آهن. ڪميٽي انتظامي ۽ تعليمي معاملن جي خالن ۽ چيلينجز جي نشاندهي ڪري ٿي جنهن ۾ (a) سنڌ پرائيوٽ ايجوڪيشن انسٽيٽيوٽسز (ريگوليشن اينڊ ڪنٽرول) آرڊيننس 2001، ترميمي ايڪٽ 2003 ۽ رولز 2005 ۽ ترميم ٿيل ضابطا 2020 جي غير موثر عمل درآمد؛ (ب) ادارن ۾ فيس جي جوڙجڪ ۽ برقرار رکڻ جا مسئلا؛ (ج) نان پروفیشنل جي مقرري

پرائيوٽ تعليم / رجسٽري اٿارٽي کي عام معلومات جنهن ۾ سالياني آڊٽ رپورٽ، داخلا پاليسي، 10 سيڪڙو مفت پيڙهيءَ جا تفصيل ۽ P.T.A ميٽنگون، جيئن قانون موجب گهريل هجي؛ (f) پرائيوٽ اداري طرفان اسڪالرشپ جي ورڇ يا شاگردن کي مفت پيڙهي جي اجازت ڏيڻ ۾ مسئلا؛ (g) صوبائي ۽ علائقائي ڊائريڪٽوريٽ ۾ آفيسر لاءِ گاڏي جي طور تي ڪوالٽي ايشورنس جي نگراني ۽ برقرار رکڻ؛ (h) انسپيڪشن ڪميٽي جي ميمبرن کي معاوضي جي ادائينگي جا مسئلا؛ (i) مهم دوران پوليو ٽيمن، خسرو ٽيمن، ڊي ورمنگ ٽيمن ۽ ٽائيفائيڊ جي مدد؛ ۽ (ج) پرائيوٽ ادارن ۾ پولنگ اسٽيشنن جي تصديق ۽ حتمي شڪل ڏيڻ ۾ اليڪشن ڪميشن جي مدد. ذيلي ڪميٽي ادارن ۾ موجود سهولتن جي مطابق خانگي ادارن جي درجه بندي اهم پاليسي سفارشون پيش ڪندي؛ معيار جي يقين ڏياريندڙ سيٽ اپ ۽ دستور جي ترقي؛ پرائيوٽ ادارن پاران مستحق شاگردن کي مفت شپ/اسڪالر شپ ڏيڻ لاءِ ضابطن ۽ طريقن ۾ ترميمون ۽ 10 سيڪڙو مفت شپ حڪومت طرفان منظور ٿيل فيس جي ڍانچي جي شرح تي خانگي ادارن کي ڏني ويندي؛ DIRPIS پنهنجي خانگي اسڪولن ۽ ڪاليجن لاءِ؛ ۽ 4000 غير فعال سرڪاري اسڪولن لاءِ پي پي مابل.

11. فري شپ / اسڪالر شپ لاءِ ضابطن ۽ طريقن ۾ ترميمون ۽ 10٪ مفت- شپ ضرور ضرور غريب شاگردن (ن) کي نجي شعبي ۾ پڙهڻ ۾ مدد ڏيندو، جيڪو، ٻي صورت ۾، هو.

/ پرائيوٽ تعليمي شعبي جو فرض آهي، ان ڪري ان سلسلي ۾ ڪم تيز ڪرڻ جي ضرورت آهي.

غير رسمي/ بالغ تعليم

اسان، عام طور تي، غير رسمي/ بالغ تعليم بابت نه ٻڌندا آهيون پر رپورٽ ڏيکاري ٿي ته:

... سماج جي محروم طبقن تائين تعليم جي پهچائڻ جي رسائي جي منظرنامي کي وڌائڻ لاءِ، غير رسمي تعليمي نظام جي سخت ضرورت محسوس ٿئي ٿي، جيڪا

تعليم جي شعبي کي مرڪزي ڌارا ۾ شامل ڪري سگهجي. ان مقصد لاءِ سنڌ وٽ ضروري قانون سازي (سنڌ نان فارمل ايجوڪيشن پاليسي 2017) ۽ اداري جو ڍانچو ۽ فريم ورڪ (ڊائريڪٽوريٽ آف لٽريسي اينڊ نان فارمل ايجوڪيشن) آهي ته جيئن صوبي ۾ اسڪول کان ٻاهر ٻارن کي غير رسمي طريقي ۽ متبادل سکيا ذريعي تعليم فراهم ڪري سگهجي. رستا سنڌ ۾ نسبتاً وڏي تعداد ۾ سکيا مرڪز آهن، 3896، جيڪي NFE پرائمري سطح تائين 157,469 شاگردن کي تعليم تائين رسائي فراهم ڪن ٿا. سنڌ به آهي،

2024ع تائين صوبي جي 617,661 ٻارن ۽ نوجوانن جي تعليم تائين پهچ جي سالياني صلاحيت کي وڌائڻ لاءِ NFE ۽ ALP لرننگ سينٽرن جو تعداد 20,588 تائين وڌائڻ جو منصوبو آهي. پروگرام: الف) NFBE/ ALP (پرائمري)؛ ب) NFBE/ ALP (ايليمينٽري)؛ ج) بالغن جي خواندگي؛ ۽ د) زراعت، لائيو اسٽاڪ ۽ معمار لاءِ انٽيگريٽيڊ لٽريسي ۽ اسڪل پروگرام. ٻڌايو پيو وڃي ته ڄاڻايل نصاب بلومس ٽيڪسانومي کي استعمال ڪندي هڪ رهنا اصول طور تيار ڪيو پيو وڃي.

ٽن سالن جو تيز رفتار نصاب (پرائمري) يعني (1) پيڪيج A (ڪچي ۽ هڪ ڪلاس)؛ (2) پيڪيج بي (ٻه ۽ ٽي ڪلاس)؛ ۽ (3) پيڪيج سي (چار ۽ پنج ڪلاس) پنجن سالن جي پرائمري تعليم جو هڪڙو ٺهيل فارم آهي جنهن کي گهڻ عمر وارن ٻارن جي سکيا جي ضرورتن کي پورو ڪرڻ لاءِ. انهن ٻارن جي اڪثريت يا ته اسڪول کان ٻاهر ٿي چڪي آهي يا مختلف مرحلن تي ڇڏي ويا آهن. نصاب سکندڙن کي اجازت ڏئي ٿو ته هو پنهنجي شعوري ترقي جي رفتار تي عمل ڪن ۽ ٽن سالن ۾ پنهنجي پرائمري اسڪول جي تعليم مڪمل ڪن. رپورٽ ۾ غير رسمي تعليمي نظام تحت گهربل نتيجا حاصل نه ڪرڻ لاءِ اهم چئلينجز ۽ خال مليا آهن. انهن ۾ شامل آهن؛ NFE (i) اداري جي انتظامي ڍانچي جي محدود ڪارڪردگي صلاحيت جنهن ۾ ٽيڪنيڪل ۽ پيشه ورانه صلاحيت جو فقدان آهي، (ii) ڊيٽا مئنيجمينٽ، رپورٽنگ ۽ ڊيٽا جي تجزيو، ڊيٽابيس سسٽم جي سار سنڀال ۽ آپريشنز ۾ اداري جي صلاحيت جا چئلينجز؛ (iii) اڪثر اين ايڇ اي پروگرام ۽ مداخلتون ڊونرز/ ڊولپمينٽ پارٽنرز جي مالي مدد سان هلندڙ منصوبا آهن جن سان مختصر مدت جا هدف ۽ غير پائيدار مداخلتون آهن، (iv) عملي جي صلاحيت جي ترقيءَ جا پروگرام، منصوبا ۽ وسيلن کي باقاعده ۽ منظم سرگرمي نه سمجهيو وڃي ٿو جنهن جو حساب ڪتاب ڪيو وڃي باقاعده/ موجوده بجيٽ (مختص، v) حڪومتي بجيٽ ۽ مالياتي مختص ۽ مدد اين ايڇ اي پروگرامن ۽ مداخلتن کي لاڳو ڪرڻ لاءِ ڪافي آهي (باقاعده اين ايڇ اي اسٽيبلشمينٽ لاءِ بجيٽ سپورٽ تاريخي طور تي ڪل تعليمي بجيٽ جو 2-3% آهي)، (vi) سڀني NFE پروگرامن ۾ ٽيڪنيڪل ۽ ووڪيشنل مهارتن جو انضمام نوجوانن کي فائڊو ڏيڻ ۽ انهن کي مسلسل تعليم ۽ مهارت حاصل ڪرڻ لاءِ تيار ڪرڻ، NFE (vii) لرننگ سينٽرز جي قيام لاءِ تمام گهڻي تعداد ۾ OOSC جي جاگرافيائي علائقن کي ترجيح ڏيڻ، (viii) بلوم ٽيڪسانومي جو نفاذ NFE ۽ ALP سکيا جي سڀني سرگرمين جا مرحلا، جن ۾ نصاب جي ترقي، درسي ڪتاب جي مواد جي ترقي، ڪلاس روم جي ترسيل، اسيسمينٽ، استادن/ سهولتڪارن جي CPD، سروس ڊليوري جي نگراني وغيره، NFE (ix) استادن لاءِ مضبوط ۽ جامع تربيت/ CPD، (x) تعارف rd3 پارٽي اسيسمينٽ سسٽم ذريعي NFE/ALP جي جائزي ۽ سرٽيفڪيشن لاءِ غير رسمي تعليمي جائزي واري نظام (NFEAS) جو، 2030 (xi) تائين ڪل تعليمي بجيٽ جو گهٽ ۾ گهٽ 10 سيڪڙو، (xii) بجيٽ NFE ۽ ALP لاءِ مختص، ايندڙ ٽن سالن اندر، بار بار جي طرف، (xiii) دولت جي مقدار کي ترجيح (غريب کان امير کان امير ترين)، مقام (ڳوٺ کان شهري- تمام گهڻي تعداد ۾ OOSC) ۽ جنس (چوڪرن کان چوڪرن) NFE پاليسي جي چئن حصن ۾، (xiv) تصديق، سرٽيفڪيشن ۽ برابري وارو نظام سڀني NFE ۽ ALP پروگرامن لاءِ داخلا لاءِ رسمي تعليم، پروفيشنل، ٽيڪنيڪل ۽ ووڪيشنل ٽريڊز ۽ عام طور تي نوڪرين

لاء، مهارت جي بنياد تي ۽ زندگيءَ جي سکيا جا شعبا، ڪاروبار ۽ صنعت، (xv) NFE پروگرامن ۾ نجي شعبي جي شموليت ۽ تعاون کي وڌائڻ ۽ مداخلت کي وڌايو ويندو، (xvi) NFE پروگرامن ۽ منصوبن لاءِ پبلڪ پرائيوٽ پارٽنرشپ (PPP)، ۽ (xvii) نوان طريقا استعمال ڪيا ويندا جن ۾ سوشل ميڊيا ۽ آئي سي ٽي جو استعمال، امڪاني NFE سکيا واران لاءِ شعور، واقفيت ۽ خدمت جي ترسيل جي وسيع مقصدن سان گڏ عوام تائين رسائي کي وڌائڻ لاءِ استعمال ڪيو ويندو.

81. ان سلسلي ۾، هن عدالت اڳ ۾ ئي، سکر ۾ هن هاءِ ڪورٽ جي بينچ جي 2012 C.P.No.D-1117 جي ٻڌڻي ڪندي، 2023-03-16 جي حڪم جي ذريعي، ڪميٽي جوڙڻ جي حوالي سان هدايتون ڏنيون آهن. غير رسمي تعليم جي حوالي سان پاليسي ٺاهڻ؛ آرڊر جي تاريخ. 2023-03-16، هتي تيار ڪيل حوالن لاءِ ٻيهر پيش ڪيو ويو آهي؛

” AAG غير رسمي اسڪولن جي حوالي سان ڪجهه دستاويزن سان گڏ بيان جاري ڪري ٿو، ان رپورٽ ۾ 50 جي خالي جاين ۽ 63.33 ملين جي بجيٽ پڻ شامل آهي. اهو ذڪر ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته آبادي جي اڪثريت غربت جي لڪير کان هيٺ زندگي گذارڻ سان گڏوگڏ ٻوڏ جي مسئلن جي ڪري. ۽ انهن جي هڪ هنڌ کان ٻئي هنڌ منتقل ٿيڻ جي ڪري، انهن جي ٻارن کي تعليم جو نقصان ٿئي ٿو، تنهنڪري غير رسمي منصوبو انهن کي بچائي سگهي ٿو. ان جي مطابق، سيڪريٽري اسڪولز ۽ لٽريسي ڊپارٽمينٽ هڪ ڪميٽي ٺاهيندو جنهن ۾ باختيار آفيسرن تي مشتمل هوندو ۽ غير رسمي اسڪولن جي ڪارڪردگي کي پنهنجي خط ۽ روح ۾ يقيني بڻائيندو. غير رسمي اسڪولن جي حوالي سان جامع پاليسي تعليم کاتي پاران جوڙي ويندي ۽ ڄاڻايل ڪميٽي ۾ ڊاڪٽر محمد ميمڻ، اقبال دراني ۽ ٻه ٻيا ميمبر شامل هوندا. ڄاڻايل ڪميٽي کي تعليم کاتي کان مدد فراهم ڪئي ويندي، مسئلي کي حل ڪرڻ ۽ سفارشون پيش ڪرڻ لاءِ هر سهڪار ڪيو ويندو. موجوده درخواست جي حوالي سان، ڄاڻايل AAG وقت طلب ڪري ٿو. آفيس ۾ هڪ تاريخ تائين ملتوي ڪيو ويو.

پبلڪ پرائيوٽ پارٽنرشپ (PPP)

پيپلز پارٽي تعليمي نظام ۾ پنهنجو ڀرپور ڪردار ادا ڪري رهي آهي. اهو پڻ، بحث ڪيو ويو آهي ۽ چوي ٿو: -

پيپلز پارٽيءَ جو تصور سنڌ ايجوڪيشن فائونڊيشن (SEF) جي شڪل ۾ هڪ نيم خودمختار اداري ۾ پنهنجي اصليت حاصل ڪري ويو. هن وقت به، فائونڊيشن مڪمل طور تي ڪم ڪري رهي آهي ۽ SEF جي مدد سان 1845 اسڪولن ۾ مختلف پبلڪ-پرائيوٽ پارٽنرشپ جي شروعاتن ذريعي لڳ ڀڳ اڌ ملين ٻارن (450,000 شاگردن) کي تعليم فراهم ڪري رهي آهي. سنڌ ايجوڪيشن فائونڊيشن (SEF) اڊاپٽ-اي-اسڪول-پروگرام (AASP) ذريعي سرڪاري اسڪولن جي بحاليءَ ۾ پرائيوٽ سيڪٽر ۽ برادرين کي مؤثر انداز ۾ شامل ڪرڻ ۾ اڳڀرو رهيو آهي. پروگرام نجي شعبي ۽ سول سوسائٽي کي سهولت فراهم ڪري ٿو ته هو سرڪاري يا سرڪاري اسڪولن کي اپنائڻ ۽ ٻارن لاءِ تعليمي بهترين جو ڪم ڪن. پروگرام مقداري ۽ مقدار جي لحاظ کان اهم ترقي ڪئي آهي؛ 1998 ۾ شروع ٿي، AASP هاڻي 582 حڪومت جي حمايت ڪري رهي آهي. صوبي جي 18 ضلعن ۾ 102 اسڪول گود وٺندڙن جي مدد سان 131,000 کان وڌيڪ ٻار ۽ لڳ ڀڳ 4981 استاد فائو حاصل ڪري رهيا آهن، جيڪي سرڪاري شعبي جي تعليم جي بحاليءَ ۾ سول سوسائٽي ۽ خانگي شعبي جي وڌندڙ دلچسپي ۽ رجحان جي عڪاسي ڪن ٿا. تعليم جي شعبي ۾ پيپلز پارٽي جو وڌيڪ اڳڀرو تصور ايجوڪيشن مئنيجمينٽ آرگنائيزيشن (EMO) ۾ بيان ڪيو ويو آهي.

ستارا جيئن 2014 ۾ متعارف ڪرايا ويا سنڌ پبلڪ پرائيوٽ پارٽنرشپ (PPP) ايڪٽ 2010 ۾ پاس ٿيڻ کان پوءِ. EMO اقدام جو مقصد سرڪاري اسڪولن

جي ڪارڪردگي کي منظم ڪرڻ ۽ بهتر ڪرڻ لاءِ پرائيويٽ شعبي جي معتبر تعليمي انتظامن جي تنظيم سان سرڪاري پائيواري قائم ڪرڻ آهي. پرائيويٽ پارٽنر اتفاق ڪيل مالي تجويز جي طور تي خرچ ڪيل خرچن جي واپسي واري رقم حاصل ڪري ٿو ۽ نئين پارٽي طرفان تصديق ٿيل آهي يعني معاهدو ٿيل اسڪول (س) ۾ سکيا جي سرگرمين کي هلائڻ لاءِ آزاد آڊيٽر جڏهن ته اهم ڪارڪردگي اشارن ۾ حاصل ڪيل اسڪور جي بنياد تي ان جي انتظامي فيس وصول ڪري ٿو. (KPIs) جيئن هڪ نئين پارٽي يعني آزاد ماهر پاران هر ٽه ماهي ڪارڪردگي رپورٽ ۾ جائزو ورتو ويو آهي. EMO ماڊل تحت هن وقت تائين 6 ضلعن يعني سکر، خيرپور، لاڙڪاڻو، قمبر شهدادڪوٽ، دادو ۽ ڪراچي جي 139 اسڪولن لاءِ خريداري جا پنج (5) رائونڊ مڪمل ڪيا ويا آهن. انهن 139 اسڪولن جي آئوٽ سورسنگ مئنيجمينٽ ۽ آپريشنز جي مقابلي واري عمل کان پوءِ، 7 (7) معتبر تعليمي انتظاميا (EMOs) کي چونڊيو ويو آهي، جن مان 68 اسڪول سنڌ بيسڪ ايجوڪيشن پروگرام (SBEP) اسڪيم تحت نئين سر تعمير ڪيا ويا آهن ۽ 71 اسڪول ويجهو آهن. اهي SBEP اسڪول. فائونڊونڊرن جو تعداد 70,000 ٻارن تائين پهچي ٿو. مٿي ڄاڻايل ماڊل ۽ طريقڪار تي ڪراچي ۾ هڪ ٽيچر ٽريننگ انسٽيٽيوٽ لاءِ پيپلز پارٽي به ٺاهي وئي آهي. انسٽيٽيوٽ، پنهنجي پوري طاقت سان، 120 امڪاني استادن جي گريجوئيٽ پيدا ڪندو ۽ هر سال 60 ان سروس استادن کي CPD مهيا ڪندو. ٻين خالن جي نشاندهي ڪئي وئي آهي (i) صرف اسڪولن لاءِ پي پي پي جي شروعات جڏهن ته ٻين کاتن ۽ حڪومتي ادارن/ تعليم جي شعبي سان لاڳاپيل کاتن لاءِ پي پي پي جو ڪوبه پتو ناهي، جنهن ۾ ڪاليج جي تعليم، اعليٰ تعليم، ٽيڪنيڪل تعليم، غير رسمي تعليم، ابتدائي ٻارن جي تعليم ۽ خاص تعليم شامل آهن. (ii) اسڪول ايجوڪيشن ۽ لٽريسي ڊپارٽمينٽ جي پي پي پي جي نوڊ کي مضبوط ڪرڻ ڪيترن ئي سالن کان هڪ چئلينج رهيو آهي. EMOs (iii) ۽ مقامي انتظاميا جي وچ ۾ ڪوآرڊينيشن ۽/يا اعتماد جو فقدان، EMO سڌارن جي اثرائتي کي گهٽ ڪرڻ؛ (iv) پي پي پي جي مداخلت جي اثر جي تجزيي تي تحقيق جو ڪو ڪلچر ۽ منصوبا ناهي؛ (v) وڌيڪ صحتمند مقابلي ۽ تيزيءَ سان مصروفيت لاءِ خانگي شعبي لاءِ گهٽ ڪشش؛ (vi) پي پي پي پروگرامن ۽ منصوبن لاءِ ڪجهه سرڪاري مشينري جي مدد ۽ سهولت جي کوٽ (ٻئي ايس اي ايف جي مدد سان ۽ EMO منظم) پائيواري جي ڪوششن جي اثرائتي ۽ ڪاميابي لاءِ چيلنج وڌائي ٿي؛ ۽ (vii) في ٻار سبسڊي جي بنياد تي ماڊل کي وڌائڻ جي صلاحيت جي ثبوت جي باوجود، سنڌ ۾ اڀرندڙ منڊي جي طلب سان ان کي تيزيءَ سان نه ٿو وڌايو وڃي (پنجاب ايجوڪيشن فائونڊيشن (PEF)، جيڪو SEF جي ساڳئي سال ۾ قائم ٿيو، ان جو فائونڊونڊر اسڪيل کي 3 ملين ٻارن تائين وڌايو؛ صورتحال جي تجزيو ۽ خلا جي روشني ۾ چيلينجز، اهم سفارشون لاڳاپيل علائقن سان لاڳاپيل آهن جن ۾ پهچ، معيار، گورننس، فنانسنگ، بين الاقوامي واعدو، قانون سازي، پاليسيون، تحقيق، برابري ۽ نظام شامل آهن؛ (i) تعليم جي شعبي لاءِ پي پي پي جي هڪ جامع پاليسيءَ جي ترقيءَ جو مقصد قانوني نظام، انتظامي ۽ منظوري واري عمل کي شامل ڪرڻ، سرڪاري اداري وٽ اختيار ڪيل اختيار، حڪومتي مدد جو قسم ۽ ٻين لاڳاپيل معاملن جي وضاحت ڪرڻ لاءِ اصولن تي. (ii) صوبي جي ضرورتن کي وڌيڪ جوابده بڻائڻ لاءِ، خانگي شعبي سان وڌيڪ شراڪتداريون ڪيون وينديون، اسڪول جي انتظاميا کي آئوٽ سورس ڪندي، شاگردن جي سکيا جا نتيجا (SLOs) بهتر ڪرڻ لاءِ جوابده هوندا، جڏهن ته مالي ذميواري برقرار رکندي. حڪومت؛ (iii) ٻارن جي سبسڊي ماڊل تحت وڌن اسڪولن لاءِ صلاح مشورو؛ (iv) اڊاپٽ اي اسڪول پروگرام جي شروعات تحت انسان دوستي جي شموليت کي وڌائڻ؛ (v) پيپلز پارٽي جي انتظام جو حل سڄي صوبي ۾ ”ٽيچرز ٽريننگ انسٽيٽيوٽس“ (TTI) عوامي وسيلن جو پرپور استعمال ڪرڻ لاءِ؛ (vi) ٽيسٽنگ سسٽم (استادن ۽ شاگردن جي جائزي سميت) پي پي پي ذريعي آئوٽ سورس ڪيو ويندو؛ PPPs کي تعليم جي ٻين ذيلي شعبن لاءِ استعمال ڪرڻ جا

اختيار جن ۾ اعليٰ تعليم، ڪاليج جي تعليم، غير رسمي تعليم، ٽيڪنيڪل ۽ ووڪيشنل تعليم، ابتدائي بچين جي تعليم ۽ خاص تعليم شامل آهن. (vii) ڊپارٽمينٽ جي سطح تي هڪ بجيٽل "ون ونڊو" بين شعبن / لاڳاپيل ادارن سان ڳنڍيل آهي بروقت مسئلن جي انتظام لاءِ سڀني معاملن ۾ پائيوارن جي مدد ڪرڻ لاءِ؛ ۽ حڪومتي ڪردار کي ريگيوليٽر جي حيثيت سان مضبوط ڪرڻ ۽ ان جي "گورننس" جي ڪم کي بهتر بنائڻ سان گڏوگڏ پبلڪ-پرائيوٽ پارٽنرشپ فریم ورڪ تي عمل درآمد لاءِ وڌيڪ تيار ٿيڻ.

لائبريريون

لائبريري آخر ۾ رکي وئي آهي، پر ان ۾ ڪو شڪ نه آهي ته تعليمي نظام جو اهم حصو آهي، ڇاڪاڻ ته ڪتابن کان سواءِ تعليم جو تصور ئي نٿو ٿي سگهي، جيڪو صحيح طور تي علم ۽ ثقافت جي دروازن طور ڏيکاريل هجي. لائبريري جي ڪردار ۽ اهميت کي بيان ڪرڻ لاءِ صحيح لفظن جي چونڊ ڪئي وئي آهي:-

... اهي وسيلا ۽ خدمتون جيڪي اهي پيش ڪن ٿا، سکيا جا موقعا پيدا ڪن ٿا، خواندگي ۽ تعليم جي حمايت ڪن ٿا، ۽ نئين خيالن ۽ نقطه نظر کي شڪل ڏيڻ ۾ مدد ڪن ٿيون جيڪي هڪ تخليقي ۽ جديد سماج لاءِ مرڪزي حيثيت رکن ٿا. لائبريري جي ذيلي ڪميٽي اسڪولن، ڪاليجن، يونيورسٽين ۽ پبلڪ ۾ لائبريري جي ڊيٽا/ انگ اکر گڏ ڪيا، انفراسٽرڪچر، بجيٽ ۽ انساني وسيلن جي حوالي سان. لائبريري جي چئن قسمن جي سڃاڻپ ڪئي وئي ثقافت ۽ عوامي لائبريريون؛ مڪاني ادارا (حڪومت)؛ تعليمي لائبريريون ۽ ٻارن جي لائبريريون. موجوده انتظامي ڪم

سنڌ جي لائبريري ۾ قانون سازي جي جوڙجڪ تي بحث ڪيو ويو ۽ جائزو ورتو ويو. ٻارن ۾ ڪتابن ۽ پڙهڻ جي شوق کي اڃاگر ڪرڻ ۽ لئبرريءَ ۾ ٿيندڙ سکيا جي سرگرمين، ٻارن لاءِ رانديون، ٻارن جا ننڍا ٿيڻ ۽ ٻيون تعليمي سرگرمين بابت خيالن جي ڏي وٺ ڪئي وئي. ذيلي ڪميٽي اهم سفارشون پيش ڪري ٿي جيئن الف) پبلڪ لائبريري جي ترقي ۽ واڌ لاءِ سنڌ صوبي ۾ لائبريري جي نظام کي قانوني بنياد فراهم ڪرڻ لاءِ لائبريري قانون سازي ۽ مشاورتي، انتظامي گائيڊ لائين مهيا ڪرڻ لاءِ سنڌ لائبريري بورڊ يا اٿارٽي جو قيام پڻ شامل آهي. ۽ لائبريري شعبن جي رپورٽنگ تي مقررين جي منظوري؛ b) صوبي ۾ پبلڪ لائبريري سسٽم جي قيام ۽ واڌ ويجهه لاءِ GOS جي سالياني مالي مدد في ڪس پي ڪي آر 50 في ڪس جي حد ۾؛ ج) ايندڙ ٻن سالن ۾ قائم ٿيڻ واري ٽن سطحي لائبريري سسٽم جو تعارف؛ d) هر درجي تي ظرفيت سان گڏ ماڊل لائبريري اسپيس جي تجويز.

12. مٿي ڏنل حوالن جو مقصد اهو ڏيکارڻ آهي ته اهو ڪميٽي ۽ ان جي ذيلي ڪميٽين جو سنگين ڪم هو/آهي، جنهن، بنيادي طور تي، اسان جي تعليمي نظام ۾ موجود فقدانن جي نشاندهي ڪرڻ ۾ اسان جي مدد ڪئي آهي. ان کي دنيا جي حوالي سان اٿڻ لاءِ تجويزون ڏنيون وڃن ته جيئن اسان اميد ڪري سگهون ته اسان جو سرڪاري تعليمي نظام، اميد آهي ته، ٽئين درجي ۾ نه رهندو ۽ اسان جا ٻار (جيئن ته انهن مان اڪثريت سرڪاري شعبي تي منحصر آهي) سٺي معيار جي تعليم حاصل ڪري سگهندا. گهٽ ۾ گهٽ بهتر استاد (ص).

13. هن موقعي تي اهو ضروري هوندو ته تعليم جي بهتري لاءِ تجويزن جو لاڳاپيل حصو ٻيهر پيش ڪيو وڃي ۽ سنڌ جي سرڪاري شعبي جي تعليم کي ٻين صوبن سان مقابلي ڪرڻ لاءِ اعليٰ سطح تي آندو وڃي ته جيئن والدين پنهنجي ٻارن لاءِ بهترين تعليم جا خواب ساڻيا ڪري سگهن. عام طور تي، صرف نجي شعبي طرفان دعويٰ ڪئي وئي آهي.

14. هيءَ عدالت ايجوڪيشن ڪميٽي جي چيئرمين ڊاڪٽر اقبال حسين دراني ۽ ٻين ميمبرن خاص ڪري ڊاڪٽر محمد ميمڻ، چيئرمين جي.

B.I.S.E. حيدرآباد ۽ ريفارم سپورٽ يونٽ (ايجوڪيشن ڊپارٽمينٽ) جي سربراه جناب اسد ابڙو صاحب جن پنهنجي پوري صلاحيت ۽ قيمتي وقت سان هن صوبي جي خدمت ڪرڻ لاءِ بغير ڪنهن معاوضي جي پوري لڳن سان ڪم ڪيو. هي اهو ڪم آهي جنهن کي قوم جي رڍ جي هڏي طور هلائيندو هو، ان ڪري اهڙي مخلصانه ڪوشش کي مان سمجهان ٿو، لفظن ۾ ساراهه نه ٿو ڪري سگهجي، پر جيڪڏهن (ڪم) لاڳاپيل طبقي جي ملڪيت هجي ته اميد آهي. ، گهريل نتيجا آڻيندو. رپورٽ موجب ڪميٽيءَ جو خيال آهي ته سرڪاري شعبي جي تعليم جي نگرانيءَ لاءِ سنڌ ايجوڪيشن پاليسي اوور سائٽ ڪائونسل قائم ڪئي وڃي ته جيئن تعليمي ڪميٽيءَ جي نشاندهي ڪيل خامين کي دور ڪري سگهجي. اهڙيون سفارشون هي آهن:-

"مجموعي طور تي لاڳو ڪرڻ واري حڪمت عملي

سنڌ ايجوڪيشن پاليسي اوور سائٽ ڪائونسل جي قيام جي تجويز:

تعارف

تعليم جي شعبي جو هڪ پاليسي ڊولپمينٽ چڪر مختلف مرحلن تي مشتمل آهي؛ تجزيو، منصوبه بندي، عمل درآمد ۽ تشخيص. سنڌ هاءِ ڪورٽ پاران قائم ڪيل ڪميٽي پهريون مرحلو مڪمل ٿيڻ بعد سنڌ ۾ تعليم جي شعبي جي بهتري لاءِ اهم پاليسيون تجويزون پيش ڪيون آهن. انهن سفارشن جي بنياد تي، هر اسٽيڪ هولڊر اسٽيج 2 ۽ 3 (يعني منصوبابندي ۽ عمل درآمد) تي ڪم ڪندو، پر ماضي جا تجربا ظاهر ڪن ٿا ته سنڌ کي پاليسي چڪر جي چوٿين مرحلي (يعني مانيٽرنگ ۽ اپياس) سان لاڳاپيل چيلينجز کي منهن ڏيڻو پيو آهي ۽ اهو ئي ٿيو آهي. پاليسي جي شروعاتن جا گهريل نتيجا حاصل نه ڪرڻ جو سڀ کان عام عنصر.

پاليسي جي مداخلت ۽ عمل درآمد واري فريم ورڪ جي فرق جي تجزيي کي نظر ۾ رکندي، اها سختي سان سفارش ڪئي وئي آهي ته هڪ نگران ڍانچو قائم ڪيو وڃي جنهن کي مينڊيٽ سان گڏ ڪيو وڃي ۽ تجويز ڪيل پاليسي سفارشن تي پيش رفت جو تجزيو ڪيو وڃي ته جيئن سنڌ جي تعليم جي شعبي ۾ رسائي، معيار ۽ گورننس کي بهتر بڻائي سگهجي. انهيءَ مقصد لاءِ هڪ اعليٰ اختياري "سنڌ ايجوڪيشن پاليسي اوور سائٽ ڪائونسل" جي تجويز ڏني وئي آهي، جنهن کي باقاعده مانيٽرنگ ڪرڻ ۽ تجويز ڪيل اهم پاليسين جي سفارشن تي اثرانداز عمل درآمد لاءِ مدد جو صحيح ۽ مخصوص مينڊيٽ هجي. جڏهن ته، لاڳاپيل کاتو صرف پنهنجي مينڊيٽ جي مطابق پاليسي جي سفارشن جي منصوبابندي ۽ عمل درآمد لاءِ ذميوار هوندا.

سنڌ ايجوڪيشن پاليسي اوور سائٽ ڪائونسل جو سيڪريٽريٽ اسڪول ايجوڪيشن اينڊ لٽريسي ڊپارٽمينٽ، سنڌ حڪومت جي ريفارم سپورٽ يونٽ ۾ واقع هوندو، تعليم جي شعبي ۾ اهم سفارشن تي عملدرآمد جي نگراني لاءِ.

سنڌ ايجوڪيشن پاليسي نگران ڪائونسل جي جوڙجڪ:

اعليٰ اختيار رکندڙ "سنڌ ايجوڪيشن پاليسي اوور سائٽ ڪائونسل" جو تجويز ڪيل ڍانچو هن ريت آهي:

- چيف سيڪريٽري سنڌ جي چيئرپرسن
- سيڪريٽري، اسڪول ايجوڪيشن ۽ لٽريسي ڊپارٽمينٽ، حڪومت سنڌ ميمبر/ سيڪريٽري
- سيڪريٽري، يونيورسٽيز اينڊ بورڊز (U&B) ڊپارٽمينٽ، گورنمينٽ آف سنڌ ميمبر
- سيڪريٽري، سنڌ هائير ايجوڪيشن ڪميشن (SHEC) ميمبر
- سيڪريٽري، ڪاليج ايجوڪيشن ڊپارٽمينٽ، گورنمينٽ آف سنڌ ميمبر

- سيڪريٽري، ثقافت کاتي، حڪومت سنڌ ميمبر
- سيڪريٽري، لوڪل گورنمينٽ ڊپارٽمينٽ، گورنمينٽ آف سنڌ ميمبر
- مئنيجنگ ڊائريڪٽر، سنڌ ايجوڪيشن

فائونڊيشن ميمبر

- مئنيجنگ ڊائريڪٽر، اسٽيوٽا ميمبر
- به تعليمدان (جنرل ۽ ٽيڪنيڪل ايجوڪيشن) ميمبر

سيڪريٽري اسڪول ايجوڪيشن اينڊ لٽريسي ڊپارٽمينٽ، حڪومت سنڌ کي ڪائونسل پاران ڏنل مينڊيٽ سان خط و ڪتابت لاءِ ”فولڪ پرسن“ طور مطلع ڪيو ويندو. تجويز ڪيل سيڪريٽريٽ ريفارم سپورٽ يونٽ، اسڪول ايجوڪيشن ۽ لٽريسي ڊپارٽمينٽ ۾ هوندو ۽ ان ۾ اسڪول ايجوڪيشن ۽ لٽريسي ڊپارٽمينٽ کان الڳ مقرر ٿيل اسٽاف هوندو، انتظامي ۽ ٽيڪنيڪل سپورٽ لاءِ ڊيٽابيس ايڊمنسٽريشن قائم ڪرڻ، پيش رفت جي تجزيي، ماهرن جي صلاح ۽ اپرنڊڙ چئلينجن کي منهن ڏيڻ لاءِ.

حوالي جا شرط (ToRs)

ڪائونسل جون اهم ذميواريون هيٺ ڏجن ٿيون؛

- پاليسي سفارشن/شروعات تي عمل درآمد جي پيش رفت کي باخبر رکڻ لاءِ نگراني ۽ تجزياتي فريم ورڪ کي ترتيب ڏيڻ.
- ڪائونسل جا ٽه ماهي اجلاس منعقد ڪرڻ.
- پاليسي سفارشن تحت سرگرمين جي باقاعدي نگراني ۽ جائزو وٺڻ ۽ لاڳاپيل ڪاتن پاران پيش ڪيل پيش رفت رپورٽ جي بنياد تي ٽه ماهي رپورٽون جمع ڪرائڻ.
- پاليسي سفارشنون (جتي ضروري هجي) جي اثرائتي عمل درآمد لاءِ اصلاحي قدامت جي تجويز ڏيڻ.
- ترقيءَ جي نگرانيءَ لاءِ ڊيش بورڊ ٺاهڻ لاءِ سڀني لاڳاپيل چوڪن تائين پهچڻ.
- تجويز ڪيل ڪمن جي حوالي سان سنڌ ايجوڪيشن پاليسي اوور سائٽ ڪائونسل پاران سيڪريٽري اسڪول ايجوڪيشن ۽ لٽريسي ڊپارٽمينٽ، سنڌ حڪومت جي ذريعي رابطو ۽ رابطو ڪرڻ.

سي اين سي ايل يو ايس آئي او اين

مختلف پاليسين جي سڌارن جي شروعاتن جو هڪ وسيع جائزو ۽ اهم اسٽيڪ هولڊرز سان هڪ ڊگهو مشاورتي عمل ڪيترن ئي عنصرن کي ظاهر ڪري ٿو جيڪي وڏن چئلينجن ۽ دائمي مسئلن لاءِ ذميوار آهن جن تعليم جي رسائي، معيار ۽ سٺي حڪمراني کي خراب طور تي متاثر ڪيو آهي. مشاورتي ڳالهين دوران، پاليسي جي سفارشن تي عمل درآمد لاءِ موثر مانيٽرنگ ميڪنزم جي غير موجودگي کي پاليسي عمل جي ناڪامي جو هڪ اهم عنصر جي نشاندهي ڪئي وئي آهي. ماضي جي تجربن کي نظر ۾ رکندي سنڌ ۾ تعليمي پاليسي ۾ سڌارا آڻڻ لاءِ استحڪام، اداري جي صلاحيت کي مضبوط ڪرڻ، موثر ڪوارڊينيشن، گڏ ڪرڻ ۽ سمارٽ عملدرآمد ۽ موثر مانيٽرنگ فريم ورڪ جوڙيو ويو. هيءَ پاليسي رپورٽ يارنهن (11) تعليمي ذيلي شعبن ۽ بلومز ٽيڪسونومي آف ايجوڪيشن مقصدن جي وسيع فريم ورڪ ۽ سنڌ ۾ تعليمي نظام جي معياري ۽ قانوني فريم ورڪ جي اندر مختلف موضوعن تي مشتمل آهي (ضميمه-1).

حتمي رپورٽ يارهن جي اهم پاليسي سفارشن تي مشتمل آهي

(11) تعليم جي شعبي جا ذيلي شعبا ۽ موضوع، مناسب حڪمن لاءِ معزز عدالت آڏو پيش ڪجي ٿو. پاليسي سفارشون شامل ڪيون ويون آهن عملدرآمد جي حڪمت عملين جي تجويز ڪيل ڍانچي طرفان

”سنڌ ايجوڪيشن پاليسي اوور سائٽ ڪائونسل“ هڪ اعليٰ اختياري نگران اداري جي طور تي اهم تعليمي پاليسي سڌارن جي شروعاتن تي عملدرآمد جي نگراني ڪرڻ لاءِ جنهن جي توثيق تعليمي ڪميٽي ڪئي آهي. اهو فريم ورڪ ذيلي شعبي جي مقصدن ۾ هم آهنگي کي يقيني بڻائيندو ۽ تعليمي سڌارن جي شروعاتن جي اثرائتي عمل درآمد لاءِ واضح رستو.

نتيجو

پاليسي سفارشون جيئن هن رپورٽ ۾ پيش ڪيون ويون آهن انهن کي موجوده تعليمي پاليسين ۽ منصوبن جو متبادل نه پر تعليمي نظام ۾ بهتري آڻڻ لاءِ هڪ اضافي اوزار ۽ وسيلو سمجهي سگهجي ٿو. اسان کي اميد آهي ته هي رپورٽ رٿابندي ڪندڙن، پاليسي سازن لاءِ مددگار ثابت ٿيندي ۽ گهربل نتيجا حاصل ڪندي ته جيئن سڀني لاءِ شامل ۽ برابري واري معياري تعليم کي يقيني بڻائي سگهجي ۽ تعليمي ادارن ۾ تنقيدي سوچ، تخليقي صلاحيت ۽ حياتياتي سکيا واري ثقافت کي فروغ ڏنو وڃي. اسان معزز عدالت جا ٿورائتا آهيون جنهن هدايت ۽ سهڪار لاءِ تعليمي پاليسي سڌارن جي تشريح لاءِ نازڪ بحث ۽ ڪارروائي دوران مهيا ڪئي.

تاريخ 15-03-2021 DR. اقبال حسين دراني

چيئرمين ايجوڪيشن ڪميٽي ڪراچي.

82. ”شامل مسئلو“ ايتري اهميت ۽ جاندار آهي جو ان کي محفوظ طور تي چئي سگهجي ٿو ته اسان جي ”مستقبل“ کان گهٽ ناهي، جيڪو بنا ڪنهن شڪ جي، نسلن جي ”علم ۽ صلاحيتن“ تي مبني آهي ۽ ان ئي سبب جي ڪري سڀ ڪجهه اسلام سميت، سڀني لاءِ ”علم (تعليم)“ تي زور ڏئي ٿو. ان سلسلي ۾ هر هڪ ڪوشش هميشه ساراهه جي لائق آهي ۽ هڪ مثبت قدم ۾ دير نه ٿيڻ گهرجي صرف ماليات لاءِ.

سوال به. ڪائونسل جي اڪثريت جو دارومدار انهن سرڪاري آفيسرن تي هوندو آهي جيڪي هميشه پنهنجي ايندڙ نسلن جي بهتري لاءِ پنهنجون سڀ کان بهتر شيون فراهم ڪندا رهندا آهن، ان ڪري اهو خيال ڪيو ويندو آهي ته جيڪڏهن کين اهڙي اهم ذميواري سونپي وڃي ته اهي ضرور پنهنجي اندر ۾ پنهنجو بهترين ڪم ڪندا. بهترين صلاحيتون ۽ صلاحيتون.

83. ان مطابق چيف سيڪريٽري ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته دراني ڪميٽي جي رپورٽ کي هڪ سال اندر ان جي روح ۽ اصول مطابق لاڳو ڪيو وڃي، مثبت طور تي پرائمري کان يونيورسٽي تائين ۽ ٽيڪنيڪل ايجوڪيشن کان وٺي لائبريرين تائين. چيف سيڪريٽري سنڌ ان ڳالهه کي به يقيني بڻائيندو ته سنڌ حڪومت پاران سنڌ ايجوڪيشن پاليسي اوور سائٽ ڪائونسل کي پندرهن ڏينهن اندر تمام ضروري فارملٽيز مڪمل ڪرڻ کان پوءِ اطلاع ڏنو وڃي. آخر ۾، مان شامل ڪندس ته قابل تعريف هدايتون (سفارشون) جيڪي حتمي رپورٽ ذريعي منظر عام تي آيون آهن، جن ۾ اسان جي تعليمي نظام جي سمورن مرحلن کي شامل ڪيو ويو آهي، ۽ گڏوگڏ سيڪريٽري اسڪول ايجوڪيشن مسٽر احمد بخش ناريجو پاران مهيا ڪيل مدد پڻ شامل آهي. پر جيئن ته مان سمجهان ٿو ته اهڙي محنت کي ان جو پورو حق ملڻ گهرجي، ان ڪري سنڌ حڪومت جي سمورن اهم سيڪريٽرين يعني فنانس جي راءِ ڏيڻ بلڪل مناسب هوندو. يونيورسٽيون ۽ بورڊ؛ ڪاليج ۽ اسڪول؛ STEVTA، M.D.: حتمي رپورٽ تي ته جيئن مقصد حاصل ڪرڻ ۾ وڌيڪ آساني فراهم ڪئي وڃي. حتمي رپورٽ جون ڪاپيون سڀني سيڪريٽرين کي فراهم ڪيون وڃن جيڪي ايندڙ تاريخ تي پنهنجي راءِ سان حاضري کي يقيني بڻائين ته جيئن رستي کي ٿورو آسان بڻائي سگهجي. جيئن ته،

ڪم سرڪاري شعبي جي تعليمي نظام لاءِ هو/آهي، تنهن ڪري ان جون ڪاپيون پڻ موڪليا وڃن ڊائريڪٽوريٽ (س) جي پرائمري، سيڪنڊري ايجوڪيشن جي سمورن ڊويزنن، هائير سيڪنڊري اسڪولن، سمورن ڪاليجن جي ڊائريڪٽرن، سڀني سرڪاري يونيورسٽين جي وائيس چانسلرز؛ انهن جي معلومات لاءِ جيستائين ڪائونسل کي اطلاع نه ڏنو وڃي ۽ ڪم شروع ڪري.

84. مٿين بحث جو جائزو وٺڻ ۽ ان کي ختم ڪرڻ کان اڳ، ڊاڪٽر اقبال حسين دراني جي سربراهي ۾ تعليمي ڪميٽي پاران پيش ڪيل تعريف جي لائق رپورٽ کي ٻيهر ورجائڻ لاءِ سازگار هوندو. ”مجموعي عمل درآمد واري حڪمت عملي“ جو حصو بڻيل 06.05.2021 جي آرڊر جو حصو بڻيو ويو مثال ڪيس ۾. هن حڪم جو حصو بڻجڻ سان گڏوگڏ تعميل ۽ تعميل لاءِ هيٺين ريت:-

عدالت جي هدايتن جي تعميل

85. هتي ذڪر ڪرڻ جي ضرورت ناهي، ته فيصلا هميشه قانون جي حڪمراني جي اصول کي برقرار رکندا آهن، جنهن جو مطلب اهو آهي ته سڀني فرد، ان جي سماجي حيثيت يا اثر کان سواءِ، قانون جي هڪ ئي سٽ جي تابع آهن ۽ انهن سان منصفانه ۽ غير جانبدار علاج ڪيو ويندو؛ ان کان علاوه فيصلا فرد جي حقن ۽ آزاديءَ جي حفاظت ۾ اهم ڪردار ادا ڪن ٿا. عدالتن کي آئيني حقن، شهري حقن ۽ انساني حقن جي تشريح ۽ نفاذ جو اختيار حاصل آهي. بهرحال، جڏهن فيصلا ان جي تعميل نه ڪئي وئي، اهو قانوني نظام ۾ عوام جي اعتماد کي ڪمزور ڪري ٿو ۽ عدالتن جي اختيار کي نقصان پهچائي ٿو. عدم تعميل ناانصافي کي جاري رکي ٿي، ظالمن کي احتساب کان بچڻ جي اجازت ڏئي ٿي ۽ متاثرين جي مصيبت کي طويل ڪري ٿو. ان کان علاوه، اهو قانوني اڳڀرائي جي ترقي کي روڪي ٿو، قانون ۾ غير يقيني صورتحال پيدا ڪري ٿو، ۽ ان ۾ ملوث ماڻهن جي شهرت ۽ رشتي کي نقصان پهچائي سگهي ٿو. تنهن ڪري، فيصلن کي ان جي حقيقي خط ۽ روح ۾ بغير ناڪام ٿيڻ گهرجي. ناڪامي جي صورت ۾، فردن کي انهن جي غلط ڪمن لاءِ جوابده ٿيڻو پوندو، جيئن عوام جي اعتماد ۽ مثبت شهرت جي تعميل ۽ برقرار رکڻ لاءِ احتساب انتهائي اهم آهي. تنظيمون ۽ ادارا جيڪي پنهنجي عملن ۽ فيصلن ۾ احتساب جو مظاهرو ڪن ٿا انهن تي عوام، اسٽيڪ هولڊرز ۽ ڪميونٽي طرفان وڌيڪ اعتماد ڪيو وڃي ٿو. ان کان علاوه، اهو اعتبار وڌائي ٿو ۽ ڊگهي مدت جي ڪاميابي ۾ مدد ڪري ٿو. جڏهن ماڻهو پنهنجن ڪردارن ۽ ذميواري لاءِ جوابده هوندا آهن، اهو وسيلن جي ضرورتن جي نشاندهي ڪرڻ، ترجيحن کي ترتيب ڏيڻ، ۽ وسيلن جي مختص جي حوالي سان باخبر فيصلا ڪرڻ ۾ مدد ڪندو آهي. اهو وقت، ماليات، افراڊي قوت، ۽ ٻين وسيلن جي بهترين استعمال جي ڪري ٿي. اهڙين حالتن ۾ سيڪريٽري تعليم کي هدايت ڪئي وئي آهي ته عدالتن پاران مسلسل جاري ڪيل فيصلن تي عمل کي يقيني بڻائي. انهن ماڻهن جي احتساب کان سواءِ، جن کي بهتر ۽ مناسب تعليم فراهم ڪرڻ ۾ سندن ڪردار ۽ ذميداريون آهن، انهن کي ان سلسلي ۾ ڪمپلينس رپورٽ بينچ جي آڏو چيمبر ۾ غور لاءِ پيش ڪئي ويندي. غفلت ۽ لاپرواهي ڪنهن به صورت ۾ برداشت نه ڪئي ويندي.

86. مٿين حالتن کي نظر ۾ رکندي، فوري طور تي درخواست کي ختم ڪيو وڃي. سمجهڻ ۽ واقف تعميل لاءِ، هتي جاري ڪيل هدايتون هيٺ ڏنل تعميل لاءِ هيٺ ڏنل آهن:-

- حڪومت خواندگي جي شعور کي شروع ڪرڻ ۽ والدين جي پروگرامن کي ڦاٽل ڪرڻ لاءِ موثر قدم کڻندي، فوري طور تي جديد ٽيڪنالاجين ذريعي سيمينار وغيره.
- سيڪريٽري تعليم کي سختي سان هدايت ڪئي وئي آهي ته انهن سمورن اسڪولن جي ايس اين ايز کي منظور ڪيو وڃي جيڪي استادن جي مدت ختم ٿيڻ، رٽائرمينٽ يا ڪنهن ٻئي سبب بند پيل آهن، انهن اسڪولن کي انهن جو SEMIS ڪوڊ ۽ استادن جي پوسٽنگ الاٽ ڪري فعال ڪيو

وڃي ۽ ان مطابق رپورٽ پيش ڪئي وڃي. ان مطابق، فنانس ڊپارٽمينٽ تعليم کاتي جي (SNEs) بابت سموريون سموريون منظور ڪندو. سيڪريٽري فنانس پڻ اسڪولن ۽ ڪاليجن ۾ ختم ٿيل سمورن ايس اين ايز کي بحال ڪندو ۽ انهن کي لاڳاپيل ٻوڙن ڏانهن منتقل ڪيو ويندو.

- سيڪريٽري تعليم کي سختي سان هدايت ڪئي وئي آهي ته استادن جي ڀرتي/مقرر ٿيڻ شفاف ۽ ميرٽ جي بنياد تي ڪئي وڃي ته جيئن بند پيل اسڪولن کي فعال ڪيو وڃي، خاص ڪري اهي اسڪول جيڪي استادن جي غير موجودگيءَ سبب بند پيل آهن. استادن جون سڀني خالي سيٽون ترجيحي طور تي ٻن مهينن اندر پرڃي وينديون ۽ رپورٽ پيش ڪئي ويندي. موقف اختيار ڪيو ته استادن جي پوسٽنگ نه ڪرڻ سبب بند پيل اسڪول (ڪنهن به سبب جي ڪري) فعال ڪيا ويا آهن.

- چيف سيڪريٽري هڪ ڪميٽي جوڙيندو جنهن ۾ سيڪريٽريز اسڪول (س)، ڪاليج (س) ۽ ٻيا سڀ اسٽيڪ هولڊر شامل هوندا، جيڪي 2023 جي بجيٽل/ڪمپيوٽرائزڊ مردم شماري جي مطابق اسڪولن جي ضرورتن تي ڪم ڪنديون ۽ استادن جو تعداد وڌائينديون. مضمونن جي ماهرن/ليڪچرار (ز) SNEs جي منظوري سان، بيانن جي تناسب کي نظر ۾ رکندي ڇهن مهينن اندر بغير ڪنهن ناڪامي جي.

- سيڪريٽري ايجوڪيشن کي هدايت ڪئي وئي آهي ته هو نان ٽيچنگ اسٽاف جي ڀرتي جي عمل کي شروع ڪرڻ لاءِ تڪڙا قدم کڻن ۽ ضرورت مطابق ٽيچنگ اسٽاف جي ڀرتي جو عمل هنگامي بنيادن تي شروع ڪيو وڃي.

- سيڪريٽري اسڪولز ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندا ته اپ گريڊ ٿيل سمورن اسڪولن ۾ SNEs موجود آهن، اهي هڪ مهيني اندر فنانس ڊپارٽمينٽ وٽ جمع ڪرايا ويندا، ان کان پوءِ فنانس ڊپارٽمينٽ پروپوزل حاصل ڪرڻ کان پوءِ هڪ مهيني اندر SNEs جي منظوري کي يقيني بڻائيندو.

- سيڪريٽري تعليم سڀني اسڪولن جي سربراهن کي هدايتون ڏيندي ماحول کي منصفانه بڻائڻ جي هدايت ڪئي وئي آهي ته جيئن مٿي ڄاڻايل راندين ۽ نوجوانن جي معاملن واري وزارت جي تعاون سان، راندين جي ڳالهه، ٽيلنٽ هٿ آڻڻ وغيره جو بندوبست ڪرڻ ۽ سڀني هاءِ اسڪولن ۾ اسڪائوٽس کي بحال ڪرڻ لاءِ فزيڪل سرگرميون يقيني بڻائين. اعليٰ ٿانوي.

- سيڪريٽري ڪاليج ايجوڪيشن ۽ سيڪريٽري فنانس کي يقيني بڻائڻو پوندو ته بجيٽ مختص ڪرڻ ۽ جاري ڪرڻ جو مقصد هڪ منصوبي جي مڪمل ٿيڻ تي آهي ان کان اڳ جو ايندڙ منصوبي تي وڃڻ کان اڳ.

- سيڪريٽري فنانس، چيف انجنيئرز ۽ فنانس ڊپارٽمينٽ ان ڳالهه کي يقيني بڻائين ته هيڏي ۾ موجود فنڊز، جيڪي فوري استعمال لاءِ گهربل نه آهن ۽ جيڪي هر سال معمول جي وقفي ۾ آهن، انهن کي M&R ۾ منتقل ڪيو وڃي. اهو شامل ڪرڻ جي ضرورت نه آهي ته اهڙي ڪم (M&R) کي دير نه ڪيو وڃي بلڪه ان جي ضرورتن کي برقرار رکڻ دوران ورتو وڃي ته جيئن ڪنهن به ڳجهي هٿ جي داخلا / تعارف جي سبب اهڙي فنڊ جي غلط استعمال کان بچي سگهجي.

- سيڪريٽري تعليم کي هدايت ڪئي وئي آهي ته هدايت ڪئي وڃي ته فوري طور تي مرمت ۽ مرمت جو ڪم خراب/خطرناڪ اسڪولن جي، فرنيچر جي دستيابي؛ ان سلسلي ۾ مختص ڪيل فنڊن جي ورڇ بابت آڊٽ ڪرڻ؛ ان کان علاوه اسڪولن ڏانهن ويجهن رستا ۽ ان حوالي سان اهڙي رپورٽ مقرر مدي اندر جمع ڪرايو وڃي.

- سيڪريٽري ڪاليجز ۽ سيڪريٽري يونيورسٽيون ان ڳالهه کي يقيني بڻائين ته سنڌ جو تعليمي نظام عالمي معيار جي مطابق هجي ۽ مٿي ڄاڻايل فيصلي ۽ هدايتن تي عمل ڪيو وڃي ۽ ان سلسلي ۾ ڪا به ناڪامي برداشت نه ڪئي ويندي. اسان، شامل ڪرڻ جي ضرورت ناهي، ماڻهن

ڪي محدود علائقي لاءِ نه پر سڄي دنيا لاءِ تعليم ڏيڻ گهرجي. مٿي چاڻايل سڀني درجن جا ڪورس ۽ ان حوالي سان ميڪانيزم ڪي ٻن سالن کان چئن سالن ۾ تبديل ڪيو ويندو سڀني لاڳاپيل مضمونن کي شامل ڪندي. سيڪريٽري ڪاليجز ۽ يونيورسٽيون خط ۽ روح جي تعميل کي يقيني بڻائين.

- سيڪريٽري، اسڪول پڻ ٽيڪنيڪل بورڊ جي صلاح سان نصاب سان گڏ ميٽرڪ سطح تائين ٽيڪنيڪل تعليم جي نئين جزو جي بحالي کي يقيني بڻائيندو.
- چيف سيڪريٽري سنڌ دراني ڪميٽي تي عملدرآمد کي يقيني بڻائيندو، عملدرآمد ڪائونسل موجب ته ماهي بنيادن تي MIT-II ذريعي.
- بند پيل اسڪولن کي فعال ڪرڻ لاءِ ضرورتن مطابق غير تدريسي عملي سان گڏ استادن جي مقرري جي عمل کي شفاف ۽ ميرٿ جي بنياد تي يقيني بڻائڻ لاءِ خاص طور تي اهي اسڪول جيڪي استادن جي غير موجودگيءَ سبب بند پيل آهن ۽ ان عمل کي ترجيحي طور تي اندر اندر مڪمل ڪيو وڃي. بغير ڪنهن دير جي ٻن مهينن جي مدت؛
- ان کي يقيني بڻائڻ لاءِ ته سڀني بند ٿيل اسڪول ڊيلٽ ٿيل/گم ٿيل جي تعريف ۾ اچن يا ٻي صورت ۾ فعال بڻجن، فوري طور تي تدريسي ۽ غير تدريسي عملي جي پوسٽنگ ذريعي؛
- انهن سمورن اسڪولن جي ايس اين ايز جي منظوري کي يقيني بڻائڻ لاءِ جيڪي استادن جي رٽائرمينٽ يا ڪنهن ٻئي سبب جي ڪري بند ڪيا ويا آهن، انهن اسڪولن کي انهن جو SEMIS ڪوڊ مختص ڪري فعال بڻايو وڃي ۽ استادن جي ٽڪڙي پوسٽنگ ٿوري وقت اندر ڪئي وڃي ۽ ان مطابق رپورٽ پيش ڪئي وڃي.
- خراب ٿيل/خطرن ڪ اسڪولن جي بحالي/مرمت جي ڪم کي يقيني بڻائڻ؛ ان کان علاوه اسڪولن ڏانهن ويجهن رستا ۽ ان سلسلي ۾ اهڙي رپورٽ پيش ڪرڻ کان سواءِ؛
- انهي ڳالهه کي يقيني بڻائڻ ته هدايتون جيڪي هتي ۽ اڳ ۾ منظور ڪيا ويا آهن انهن جي صحيح خط ۽ روح ۾ بغير ڪنهن ناڪامي جي؛ انهن ماڻهن جي احتساب کان علاوه، جن کي بهتر ۽ مناسب تعليم مهيا ڪرڻ ۾ سندن ڪردار ۽ ذميواريون آهن؛ ان کان علاوه ڊويزنن، ضلعن ۽ تعلقن جي سطح تي ورهايل فنڊن جو آڊٽ ڪرڻ ۽ ان سلسلي ۾ تعميل جي رپورٽ کي بينچ آڏو پيش ڪئي ويندي ته جيئن چيئرمين ۾ غور ويچار ڪيو وڃي ۽ جيڪڏهن مناسب سمجهيو وڃي ته سخت تعميل لاءِ معاون هدايتون جاري ڪيون وڃن.
- انهي ڳالهه کي يقيني بڻائڻ ته اسڪولن کي اپ گريڊ ڪيو وڃي. ان کان علاوه، ڊجيٽل مهيا ڪندي
- تعليم جي ضرورت مطابق؛
- انفارميشن ٽيڪنالاجي جي استعمال کي يقيني بڻائڻ لاءِ شاگردن جي نصاب ۾ انفارميشن ٽيڪنالاجي جي حوالي سان استادن کي تربيت سان گڏ شامل ڪيو وڃي.
- انهي ڳالهه کي يقيني بڻائڻ لاءِ ته سموريون لائبريريون اپڊيٽ ڪيون وڃن ۽ باقاعده ڪوليون وڃن سڀني پڙهندڙن، محققن ۽ شاگردن لاءِ ڪمپيوٽرن سان گڏ انٽرنيٽ جي سهولت ۽ مشهور ڊجيٽل لائبريري تائين بغير ڪنهن ناڪامي جي رسائي ۽ ان حوالي سان رپورٽ پڻ پيش ڪئي وڃي ان جي جاچ لاءِ؛
- انهي ڳالهه کي يقيني بڻائڻ ته تعليم سڀني ماڻهن تائين بغير ڪنهن فرق جي، انهن جي نسل، نسل، جنس، معذوري، سماجي اقتصادي پس منظر، يا ڪنهن ٻئي خصوصيت کان سواءِ؛
- اسڪالر شپ جي سهولت کي وڌائڻ کي يقيني بڻائڻ ۽ شفاف طريقي سان ان جي ورچ تي ڌيان ڏيڻ لازمي آڊٽ جي تابع آهي ۽ اهو پڻ يقيني بڻائڻ

ته هر شاگرد کي داخلا ٿيڻ گهرجي؛ ان کان علاوه هيڊ ماسٽر شاگردن جي حاضري کي يقيني بڻائڻ ۽ حاضري جي شيٽ جي حوالي سان لاڳاپيل ڊي اي او کي مهيني رپورٽ پيش ڪن.

- اسڪولن ۾ سولر پينلز لڳائڻ لاءِ قدم کڻڻ ۽ ضروري اپاءَ وٺڻ لاءِ بنيادي سهولتن جهڙوڪ فرنيچر، پيئڻ جي پاڻي جي ڪولر ۽ ٽوائلس وغيره سان گڏ بجلي جي اڻ برابري جي فراهمي لاءِ، ۽ يقيني بڻائڻ ته ان سلسلي ۾ جاري ڪيل فنڊز آڊٽ لائق آهن؛

- صوبي جي شاگردن لاءِ اعليٰ معيار جي تعليم حاصل ڪرڻ ضروري آهي ڇو ته اها يقيني بڻائي ٿي ته شاگرد نه صرف امتحانن ۽ امتحانن لاءِ تيار آهن، پر اهو پڻ يقيني بڻائي ٿو ته شاگرد ذهني، سماجي، جذباتي ۽ جسماني طور ترقي ڪن ٿا. انهن کي دنيا ۾ فعال ميمبر ٿيڻ جي اجازت ڏيو جنهن ۾ اهي رهن ٿا؛

- 87. مٿين شرطن ۾ هن درخواست جي اجازت ڏني وئي آهي / ختم ڪيو وڃي. هن فيصلي جي ڪاپي سڀني لاڳاپيل کاتي کي آگاهه ڪيو وڃي. چيف سيڪريٽري سنڌ بنا ڪنهن فرق جي تعميل کي يقيني بڻائي. ڪاپي ضلعي عدالتن جي سڀني ججن کي سختي سان تعميل لاءِ موڪلي ويندي.

- 88. آفيس. سکيا رجسٽرار کي يقيني بڻائيندو ته ان سلسلي ۾ تعميل ۽ رپورٽ پيش ڪئي وڃي هدايتن جي حوالي سان جاري ڪيل هدايتن جي لاءِ هن درخواست کي مقرر وقت اندر ختم ڪرڻ لاءِ جيئن بيان ڪيل چيمبر ۾ بغير ڪنهن ناڪامي جي؛ ان کان سواءِ فيصلي جو سنڌي، اردو ۾ ترجمو.

جج

جج